

รายงานการวิจัย

เรื่อง

แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนาน
วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน

“Sabai-Dee E-San” Social Development Approach to People’s State
Powers’ Interdependent Parallel-Farming Way of Living

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ปีงบประมาณ 2563 (งบประมาณแผ่นดิน)

รายงานการวิจัย

เรื่อง

แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนาน
วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน

“Sabai-Dee E-San” Social Development Approach to People’s State
Powers’ Interdependent Parallel-Farming Way of Living

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด
อาจารย์ว่าที่ร้อยตรีหญิงเพ็ญนภา ปาละปิ่น
อาจารย์วรรณี พรหมด้าว

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ปีงบประมาณ 2563 (งบประมาณแผ่นดิน)

บทคัดย่อ

ชื่อรายงานการวิจัย : แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน”
สถานพลังประชารัฐ 2 นาคูขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน
ชื่อผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุสิทธิ์ ภูคำชะโนด
ปีที่ทำการวิจัย : 2563

การวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน ภูมิสังคม ภูมิสถานบ้านเมืองที่เป็นวิถีอีสาน วิถีบ้านดุง กระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีแบบคนบ้านดุง ที่เกิดรูปแบบสังคมที่ไม่ทิ้งกัน “สบายดีอีสาน” และเพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชารัฐ 5 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนในพื้นที่ 4 ตำบลผลกระทบจากนาเกลือ นาข้าวในอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ด้วยแบบสอบถามจาก 400 กลุ่มตัวอย่าง และทำการสัมภาษณ์ผู้นำในชุมชนท้องถิ่น จำนวน 30 คน พบผลการวิจัยว่า 5 ประชารัฐใน 4 ตำบลผลกระทบจากนาเกลือ นาข้าวในอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมอยู่ในระดับมาก โดยการมีส่วนร่วมในการทำบุญตามเทศกาลประจำ ประเพณีลอยกระทง ทำบุญประจำหมู่บ้านมากที่สุด มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตรอยู่ในระดับมากที่สุด แต่การลด ละ เลิกอบายมุขมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้สะท้อนความเป็นวิถีพอเพียงในชีวิตในด้านสังคมวัฒนธรรมและด้านด้านจิตใจสูงที่สุด แต่ไม่ค่อยมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนนัก ยังส่งผลกระทบไปยังวิถีพอเพียงของ 5 ประชารัฐว่าในพื้นที่มีวิถีดำรงชีวิตแบบพอเพียงมากที่สุดด้วยการปฏิบัติในความประหยัดมัธยัสถ์ การลดรายจ่าย แต่การใช้เหลือคนยากจนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด นั้นเป็นเพราะว่าประชาชนยังยากจนและดำรงชีวิตที่ลำบาก ต้องพึ่งพาอาศัยตนเองแบบยังชีพอยู่จึงมีการจุนเจือไปยังผู้อื่นน้อย แต่มักจะทำบุญมากนั่นเอง เมื่อพิจารณาจากปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งเพศหญิงมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในครอบครัวมากกว่าเพศชาย และผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคมและวัฒนธรรม มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมากกว่าผู้คนที่อายุไม่เกิน 40 ปี เช่นเดียวกับผู้ประกอบอาชีพทำนา เกษตรทั่วไป และข้าราชการมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” มากกว่ากลุ่มอาชีพค้าขาย สิ่งที่สำคัญที่สุดในการลงพื้นที่ทำวิจัยพบว่า การเรียนรู้ธรรมชาติของ “วิถีคน 2 นา” คือการจัดสรรความเหมาะสมของธรรมชาติเพื่อรักษาวิถีชีวิตให้อยู่ร่วมกันได้ โดยผู้ที่ทำนาข้าวและนาเกลือ อาศัย “น้ำ” เช่นเดียวกัน ต่างกันตรงที่ “นาข้าว ใช้น้ำจาก

ฟ้า” แต่ “นาเกลือใช้น้ำจากใต้ดิน” ทั้งนี้คน 2 พื้นที่มีช่วงเวลาในการแบ่งฤดูกาลเพื่อการประกอบอาชีพ โดยฤดูฝนจะเป็นช่วงที่ได้นำฝนมาทำนาข้าวโดยมีคันดินเล็ก ๆ กันไม่ให้หน้าดินของนาเกลือไหลเข้ามาจะสามารถไถ หวาน ดำ ได้ ซึ่งจะมีเวลาอยู่ 6 เดือน คือ เดือนมิถุนายน - เดือนพฤศจิกายน ของทุกปี ส่วนคนที่ทำนาเกลือช่วงนี้จะเป็นการต้มเกลือ ค้นหาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับการทำเกลือส่งไปขายทั้งขายแบบปลีก และแบบส่ง ขึ้นอยู่กับลูกค้าที่สั่งจองไว้พอเริ่มเดือนธันวาคมจะเป็นการลงทำนาเกลือไปอีก 6 เดือน คือ เดือนธันวาคม - เดือนพฤษภาคมของทุกปีเช่นเดียวกัน แล้วที่สำคัญที่เกิดจากการเรียนรู้ของคนทำนาข้าว คือ การหล่อเลี้ยงต้นกล้าไว้ด้วยน้ำเสมอไม่ให้ขาดตลาดระยะเวลา 6 เดือนที่ปลูก รักษา ดำนา เกี่ยวข้าวเพราะเป็นการใช้น้ำเป็นกำแพงแนวอนป้องกันไม่ให้ดินเค็มจนเกินไปและไม่ให้ความเค็มทำลายต้นกล้ามากจึงทำให้น้ำที่ใช้ทำนาข้าวบางพื้นที่หรือที่ดินที่อยู่ใกล้กับนาเกลือมากจะเป็นน้ำกร่อย จึงสามารถทำให้น้ำทำนาได้และมีผลสัมฤทธิ์ได้เกินร้อยละ 70 ของข้าวที่ได้ทั้งหมดต่อปีฤดูกาลทำนา

ABSTRACT

Research Title : “Sabai-Dee E-San” Social Development Approach to People’s
State Powers’ Interdependent Parallel-Farming Way of Living

Researchers : Asst. Prof. Dr. Phusit Phukamchanoad

Year of research : 2020

The goal of this study is to identify the objectives for exploring the level of happiness based on the geo-social or geo-political way of living in the north-eastern region of Thailand so-called “Bandung’s way of living”, which was developed into “Sabai-Dee E-San” interdependent social development approach, and to measure the level of participation in social development of five people’s state powers: the public sector, the private sector, the academic sector, the civil society, and the general public. The research settings included four sub-districts which were affected by rice and salt fields in Bandung District, Udonthani Province. The quantitative data was collected from 400 samples towards the use of questionnaires, while the qualitative data was collected from the interviews with 30 local community leaders. The research results showed that the five people’s state powers in the four sub-districts had a high level of participation in social activities. This included the participation in regular merit-making events, Loi Krathong ceremony, and village merit-making events. The samples applied Sufficiency Economy Philosophy to household integrated farming at the highest level, but they had the lowest level of the philosophy’s application in terms of avoiding temptations. They also reflected their sufficient way of living in cultural and moral aspects, but they did not perform household accounting. Moreover, their common practices in accordance with the philosophy were money-saving and spending reduction, but they rarely offered help to poor people because the majority were still poor and lived a harsh life. Since they had to support themselves, they offered less support to others but focused more on merit-making at temples. Considering the

demographic factors, women applied Sufficiency Economy Philosophy to their household management more than men. Individuals aged 51 years old or over participated in social and cultural activities and applied the philosophy at a household level more than those aged under 40 years old. Similarly, farmers and public servants applied “Sabai-Dee E-San Sufficient Way of Living” more than merchants. Most importantly, “Parallel-farming Approach” is another effective natural resource management method by which both rice and salt farmers can share “water” based on the seasonal periods. The rice farmers may use rains, while the salt farmers may use underground water to farm their products. During the 6-month rainy season between June and November, rice farmers may use a small ridge to block the soil erosion from the salt fields in order to plough, sow, and transplant rice. At the same period of time, salt farmers shall boil salt and develop new products to sell their salt both for retail and wholesale orders. Then, during December-May of each year, salt farmers may farm their salts. Interestingly, the rice farmers learned to water their rice sprouts constantly throughout the period of six months in order to plant, preserve, transplant, and harvest rice. Water creates a horizontal wall that keeps the soil and rice sprouts away from salinization. The water used in some rice fields or lands near salt fields is usually brackish water, which supports rice farming with the efficiency rate of 70% annually.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สถานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” ได้ประสบความสำเร็จเกิดด้วยการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนงบประมาณที่เป็นงบประมาณแผ่นดินผ่านการพิจารณาจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และการพัฒนาการวิจัยของคณาจารย์เป็นอย่างดี

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณนายอำเภอบ้านดุง ปลัดอาวุโสอำเภอบ้านดุง พัฒนาชุมชนและทีมงานอำเภอบ้านดุง ภาคส่วนราชการในอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี นอกจากนี้ขอขอบคุณทีมงานคุณสังคม ชันติกุล นางชัชฎาภรณ์ มณีรัตน์ นางสาวอาตินาถ ชันติกุล คุณรัตนพร หลิวและครอบครัวคุณวิรัตน์ ชีพจำเป็น นางสาวไอลดา ชีพจำเป็น นักวิจัยท้องถิ่น อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี รวมถึงคณะผู้ช่วยนักวิจัยที่ได้ลงพื้นที่ขอขอบคุณ อาจารย์เบญจวรรณ บุ่งทอง อาจารย์วิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัดอุดรธานี พร้อมกับผู้บริหารศูนย์ให้การศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จังหวัดอุดรธานี เป็นผู้ประสานงานในท้องถิ่นให้การสนับสนุนในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ และขอขอบคุณความสำเร็จทั้งหมดจากการทำงานวิจัยในครั้งนี้ แต่สาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม แขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ พร้อมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ซึ่งสนับสนุนงบประมาณ สถานที่ และกระบวนการทำงานจนประสบผลสำเร็จด้วยความสมบูรณ์ รวมถึงส่งมอบความสำเร็จทั้งหมดจากการทำงานวิจัยแต่คุณแม่สมร ชันติกุล คุณน้อย ภูคำชะโนดและเด็กหญิง ภูพลอยฟ้า ภูคำชะโนด ผู้ซึ่งเป็นกำลังใจและคอยเสริมสร้างกำลังใจในการทำงานวิจัยให้กับผู้วิจัยอย่างดียิ่งมาโดยตลอด

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด

2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
ABSTRACT	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(17)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	8
1.6 ระดับความพร้อมที่มีอยู่ในปัจจุบัน	9
1.7 ผลกระทบของโครงการที่มีต่อสังคม ในรูปแบบของการกระจายรายได้ (Income distribution) และการแก้ไขปัญหาของชุมชน	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy)	12
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม (Social Development)	50
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)	61
2.4 ความสุข (Happiness)	81
2.5 พลังประชารัฐ (Civil State Empowerment)	107
2.6 วิถีอีสาน (Esan's Way of Life)	111
2.7 ข้อมูลสรุปกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 และปทุมบ้านปทุมเมืองบริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุง	122
2.8 การศึกษาความต้องการ ปัญหาสำคัญของชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	129

	หน้า
บทที่ 3 กรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย	145
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	146
3.2 หน่วยในการวิเคราะห์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	146
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	148
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	153
3.5 การวิเคราะห์และการประมวลผลข้อมูล	155
3.6 รูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย	156
บทที่ 4 ผลการวิจัย “สบายดีอีสาน”	158
4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานบุคคล	159
4.2 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น	161
4.3 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว	165
4.4 การนำแนวคิดเชิงประยุกต์ใช้ “นวัตกรรม วิถีพอเพียง”	169
4.5 การเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างจำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล	176
4.6 ข้อมูลเชิงคุณภาพ	185
4.7 แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน”	188
สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน	
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	201
7.1 สรุปผลการวิจัย	201
7.2 อภิปรายผลการวิจัย	208
7.3 ข้อเสนอแนะ	210
บรรณานุกรม	212
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	222
ภาคผนวก ข	232
ประวัติผู้วิจัย	236

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.1	การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	9
2.1	แนวทางปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ	36
2.2	ดัชนีรวมความอยู่ดีมีสุขและองค์ประกอบ	89
2.3	ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย	90
2.4	องค์ประกอบและประเด็นการพัฒนาตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข	92
2.5	องค์ประกอบและประเด็นการพัฒนาตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข (อัต-ภาวะ วิสัย)	96
2.6	แสดงระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือโดยภาพรวม	113
4.1	จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานบุคคล	159
4.2	แสดงระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น โดยภาพรวม	161
4.3	แสดงการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมี ส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม	161
4.4	แสดงระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้าน การมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว	162
4.5	แสดงระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวในชุมชน ท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่	163
4.6	แสดงระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวในชุมชน ท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	164
4.7	แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับ ครอบครัวโดยภาพรวม	165
4.8	แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับ ครอบครัว จำแนกตามด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร	166
4.9	แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับ ครอบครัว จำแนกตามด้านการออมทรัพย์	166

ตารางที่	หน้า
4.10 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว	167
4.11 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน	168
4.12 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น	168
4.13 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกโดยภาพรวมและรายด้าน	170
4.14 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านสังคมวัฒนธรรม	170
4.15 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านเศรษฐกิจ	171
4.16 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านจิตใจ	171
4.17 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	172
4.18 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกโดยภาพรวมและรายด้าน	173
4.19 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านความประหยัดมัธยัสถ์	173
4.20 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านการลดรายจ่าย	174
4.21 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านการเพิ่มรายได้	174
4.22 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	175
4.23 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านการเอื้ออารีต่อกัน	175
4.24 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามเพศ	176
4.25 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ	177
4.26 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่	178
4.27 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามระดับการศึกษา	179
4.28 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างตัวแปรอิสระจำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่	179
4.29 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพ	180
4.30 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างตัวแปรอิสระจำแนกตามอาชีพ เป็นรายคู่	181
4.31 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน	182
4.32 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน เป็นรายคู่	183

ตารางที่		หน้า
4.33	การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน	183
4.34	แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน เป็นรายคู่	184
4.35	สรุปข้อความสำคัญ “สบายดีอีสาน” “วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน”	187

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	ภาพสรุปความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง	15
2.2	การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ	21
2.3	สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	25
2.4	การดำรงชีวิตให้อยู่เย็นเป็นสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “บ้าน โมเดล”	26
2.5	รูปแบบ 3 ประสาน 4 เส้า 9 บุรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	35
2.6	การสังเคราะห์หลักการบริหารการพัฒนาตามหลักการทรงงานของในหลวง รัชกาลที่ 9	58
2.7	ขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Ladder of Citizen Participation) ตาม ตัวแบบ Arnstein (1969)	70
2.8	การเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของประชาชน	71
2.9	ความสมดุลในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งความสุข	72
2.10	องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว	79
2.11	ภาพสรุปการมีส่วนร่วมของประชาชน	80
2.12	องค์ประกอบ “ความอยู่ดีมีสุข”	88
2.13	ขั้นตอนก้าวพ้นจากความยากจน “ทำมาหากิน 1 สู้ทำก่อนจึงสอน 1 ตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”	102
2.14	ภาพสรุป “วิถี-วิถีพอเพียง”	105
2.15	โมเดลชาวบ้าน “พาข้าวหักแพง-สบายดีอีสาน”	106
2.16	5 ขั้นตอนประชารัฐสามัคคี ในการทำงานร่วมกับชุมชน	109
2.17-18	พื้นที่นาเกลือที่เกิดขึ้นี่แตกนาเกลือในตำบลโพนสูง อำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี	128
2.19	สัมภาษณ์นายอำเภอบ้านดุงในด้านความต้องการแหล่งท่องเที่ยวคำชะโนด (อุดรธานี)	129
2.20	ลงพื้นที่เก็บประเด็นความต้องการพื้นที่บ้านก้านตำบลโพนสูง อำเภอบ้านดุง	129

ภาพที่		หน้า
3.1	แสดงความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนา สังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถี อีสานไม่ทิ้งกัน”	146
3.2	ภาพแผนผังขั้นตอนในการเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัย 4 พื้นที่ผลกระทบนาเกลือ นาข้าว	155
4.1	การจัดทำสนทนากลุ่มและประชุมเวทีประชารัฐในมิติ “วิถีพอเพียง วิถี พอเพียง” ตำบลโพนสูง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ณ บ้านก้านนวิรัตน์ ชีพจำเป็น	185
4.2	การจัดทำเวทีประชาชนในมิติ “2 นามทานคร” และผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์บ้าน ดุงแบรนด์ ส่วนราชการอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	186
4.3	พลังชุมชน 5 ภาคส่วนประชารัฐในการพัฒนาสังคมแห่งความสุข	188
4.4	แผนที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	191
4.5	สัมภาษณ์หัวหน้าพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	196
4.6	สัมภาษณ์ปลัดอาวุโส อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	197
4.7	พื้นที่นาเกลือ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีที่อยู่ภาวะฤดูฝน (หยุดทำนา เกลือ)	197
4.8-9	พื้นที่นาเกลือ และทำนาข้าวที่ตำบลบ้านดุงและโพนสูง อำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี	198
4.10-13	พื้นที่นาเกลืออำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	198
4.14-17	พื้นที่นาข้าว นาเกลืออำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	199
5.1	พลังชุมชน 5 ภาคส่วนประชารัฐในการพัฒนาสังคมแห่งความสุข	205

ภาพภาคผนวก ข

ภาพที่		หน้า
1	สัมภาษณ์ปลัดอาวุโส อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	233
2	สัมภาษณ์พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	233
3	จัดเวทีชาวบ้าน 4 ตำบล ครั้งที่ 1	234
4	จัดเวทีชาวบ้าน 4 ตำบล ครั้งที่ 2	234
5	ทีมชวนาข้าวและนาเกลือตัวแทน 4 ตำบลผลกระทบในอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี	235
6	โลโก้ “บ้านดุงแบรนด์” ที่ได้จากการวิจัยที่เสนอใช้กับสินค้าใน 4 ตำบลที่มี คุณภาพโดยได้รับอนุญาตจากส่วนราชการอำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี	235

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่า พื้นที่อำเภอบ้านดุง และประชาชนได้มีภูมิสังคม ภูมิสถานบ้านเมืองที่เป็นวิถีอีสาน มีกระบวนการวิธีแบบคนบ้านดุง เป็นหนังสืออีบุ๊ก (E-book) สำหรับเผยแพร่ให้สังคมโลกได้รับรู้เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมกับการเกิดรูปแบบสังคมที่ไม่ทิ้งกัน “สบายดีอีสาน” ที่ส่งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของ 5 พลังประชารัฐได้แก่ ภาครัฐ เอกชน วิชาการ ประชาสังคม และประชาชน มีกิจกรรมที่รวมกันเป็น “อีสานหนึ่งเดียว”

“สบายดีอีสาน” เป็นคำสำคัญที่เต็มไปด้วยความหวังของประชาชนสะท้อนพลังแห่งสังคมที่เป็นสุข ประชาชนมีอยู่ดีมีสุข สรรพสิ่งล้วนมีแต่ความสุข ซึ่งนิยามนี้เป็นปลายทางของการวิจัยที่ขัดแย้งกับความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบันที่ประชาชนทิ้งไว้ทิ้งนามาแสวงหาชีวิตใหม่ หรืออนาคตใหม่ให้กับครอบครัว ภาพที่เกิดขึ้นในช่วงเทศกาลจะเห็นการเดินทางของคนใช้แรงงานจากทุกภาคส่วนกลับบ้านเยี่ยมพ่อแม่ ญาติพี่น้อง แต่มักจะผลิตซ้ำในภาพแบบนี้กับคนภาคอีสาน จนกลายเป็นภาพที่จินตนาการว่าคนใช้แรงงานเมื่อโรงงานหยุด ช่วงเทศกาลจะกลับบ้าน นำเงินส่งกลับบ้าน ไปเยี่ยมบ้าน ไปตุ้มโฮมกันที่บ้าน ภาพแบบนี้สะท้อนได้ 2 มุมมองคือ ความเรียบง่ายสบาย และการเป็นคนชั้นแรงงาน ที่มักจะได้รับ การดูถูกเหยียดหยามในทางสังคม ซึ่งอาจเป็นผลพวงในการพัฒนาประเทศที่ทำให้คนมีความรู้สึกเหลื่อมล้ำแบบนี้ตลอดระยะเวลา 55 ปี สังคมไทยได้ทิ้งบาดแผลและรอยร้าวในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก เมื่อ พ.ศ. 2504 มาแล้ว การพัฒนาของสังคมไทยยังไม่ได้ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนไทยให้มีการกินดีอยู่ดีอย่างมีกำหนดไว้ในแผนแต่อย่างใด ยิ่งพัฒนายิ่งสร้างปัญหา ยิ่งสะท้อนมือใครยาวสาวได้สาวเอา ใครมีเงินมีอำนาจมักจะได้รับการยกเว้นหรือสิทธิพิเศษกว่า คนยากชน ชาวบ้านทั่วไป นั่นเป็นเพราะกลไกในการขับเคลื่อนระบบการนำแผนการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ภาคปฏิบัติขาดเสถียรภาพและความต่อเนื่องของมิตินโยบาย การเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งทำให้การพัฒนาทุกองคาพยพของสังคมไทยเกิดขึ้นอย่างเชื่องช้า ยิ่งไปกว่านั้นรูปแบบการพัฒนาเป็นการรวมศูนย์กลางไว้ในเมืองหลวง ถูกวางแผน ออกนโยบายและสั่งการด้วยการขาดข้อมูลที่เป็นจริงพื้นที่บริหารการพัฒนาแบบบนลงล่าง พัฒนาค้นพื้นฐานของความ ต้องการและความประสงค์ของผู้นำ ข้าราชการ เป็นสำคัญ เสมือนการรดน้ำต้นไม้จากยอด ทำให้น้ำกว่าจะถึงโคนต้นก็หายไปเกือบหมดแล้ว จนในที่สุดผลพวงจากการพัฒนาปฏิเสธการเชื่อมโยงปัจจัยแห่งการพัฒนาที่ส่งผลต่อกันและกันไม่ได้ ทำให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้านทั้งการพึ่งพิง

ตลาดและพ่อค้าคนกลาง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกสืบลื้อและเริ่มสูญหายไป (มุลนิธิชัยพัฒนา, 2550:2) ทำให้ชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรต้องได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเช่นเดียวกัน ดังนั้นความสุขของชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ชนบทและเมืองในต่างจังหวัดต้องมุ่งหวังชีวิตพอเพียงตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงได้ให้แนวทางไว้ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy Philosophy) สืบเนื่องจากจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 พืธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดั่งมีใจความพระบรมราโชวาท ดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 125)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไปหากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้เห็นปฏิบัติการสัมพันธ์กับสถานะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องกันด้วย ก็จะเป็นเหตุความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดั่งเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้...”

ต่อมาแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างจริงจังในการพัฒนาประเทศ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544: ง-จ) ถูกระบุไว้ชัดเจนว่า

“...ในการพัฒนาประเทศจะยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญานำทาง ให้การพัฒนาชีวิตทางสายกลาง อยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดีและความพอประมาณ อย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้ต่อเนื่อง ตลอดชีวิต เป็นคนดี มีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสืบสานงานวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งงามดำรงไว้ ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าทางสังคมไทยที่มีความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน อันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล มีคุณธรรมและยั่งยืน...”

ในระยะต่อมาเป็นการต่อยอดให้ประชาชนของพระองค์ท่านได้เข้าใจยิ่งขึ้นและสะท้อนการพัฒนาที่มุ่งความเจริญทางวัตถุจนล้มสร้างรากฐานชีวิตให้มั่นคงไว้ พระองค์ทรงทรงมีพระบรมราโชวาทพระราชทานผ่านมูลนิธิชัยพัฒนา (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 4) ไว้ว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

ด้วยพระบรมราโชวาทนี้เองทำให้ คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นรากฐานความมั่นคงของแผ่นดินที่รองรับการพัฒนาประเทศ เช่นเดียวกับชุมชน ท้องถิ่นที่เป็นเสาหลักในการพัฒนาประเทศ หากชุมชน ท้องถิ่นพอเพียงเข้มแข็งย่อมส่งผลต่อการพัฒนาความเจริญของประเทศได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเมื่อชุมชนเข้มแข็งพอเพียงจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม (ประเวศ วะสี, 2550: 4-5) เมื่อเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่อยู่บนรากฐานของสังคมไทย วัฒนธรรมไทย ความไม่ประมาท ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง การใช้ความรู้คู่คุณธรรม การมีสติ ปัญญา และความเพียรเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต จะนำไปสู่ “ความสุข” ของการดำรงชีวิตอย่างแท้จริง (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 4)

พื้นที่วิจัยเกิดการได้รับผลกระทบเชิงภูมิสังคมของชุมชนท้องถิ่น อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ในปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการทำเกษตร 2 อย่างที่ส่งผลทำลายกันคือ การทำนาเกลือ และการทำนาข้าว ซึ่งเป็นพื้นที่ยิ่งใหญ่ของคนทั้งอำเภอบ้านดุง ได้รับผลกระทบมากกว่า 50 ปี ตั้งแต่ ปี 2512 นับแต่นั้นมาได้เกิดผลต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เปลี่ยนวิถีจากนาข้าวเป็นนาเกลือ (เดือนการทำนาข้าวและนาเกลือมีช่วงแตกต่างกัน) แหล่งอาหารธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป การเพาะปลูกพืชผักในชุมชนให้ผลผลิตน้อย และทำให้ไม่มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้สำหรับเลี้ยงชีพ แหล่งน้ำสำหรับเลี้ยงสัตว์ตามธรรมชาติสูญเสีย วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างกลายเป็นสนิม ผุร่อยเร็วกว่าอายุการใช้งานจริง เกิดความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรนาข้าวและนาเกลือ ชื้นหินที่ถูกแรงดันน้ำพังทลาย ทำให้ดินทรุดได้ และผลที่สำคัญทำให้ประชาชนทั้งบ้านเรือน ทั้งนาข้าว ซึ่งอาจรวมถึงทั้งนาเกลืออพยพไปทำงานนอกชุมชน รวมทั้งมีการอพยพของแรงงานจากนอกพื้นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ทำให้เป็นทางสังคมขึ้นได้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 130) ปัญหาถูกแก้ไขเพียงชั่วคราว มีลักษณะผักชีโรยหน้า แก้ไขเฉพาะกลุ่มธุรกิจผู้ประกอบการและภาครัฐ ละเลยภาคประชาชน การแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานรัฐจึงไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่เกี่ยวข้อง แต่จะแก้ไขโดยภาคประชาชนฝ่ายเดียวยังไม่ได้ รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภาครัฐและผู้ประกอบการ ปัญหาจึงยังไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรม ขาดการส่งเสริมพลังชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการผลักดันให้พื้นที่รับนวัตกรรมใหม่ ที่เข้าช่วยเสริมเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น จนกระทั่งประเทศไทยเกิดคำว่า “เราจะเดินทางไปด้วยกัน ไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง” เป็นคำกล่าวของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีของประเทศไทย คำกล่าวนี้นับว่าสำคัญที่เป็นพลังของคนอยู่รวมกันเป็นชุมชนสังคมท้องถิ่น ยังเป็นแรงสนับสนุนไปทุกหย่อมหญ้า สะท้อนถึงความสุข ความดีงามและความเป็นธรรมที่เท่าเทียมกันในมิติทางสังคม อย่างไรก็ตามแนวทางการพัฒนาสังคมที่คาดว่าจะขับเคลื่อนกลไกนี้ไปได้คือ การมีส่วนร่วม

ร่วมของพลังประชารัฐที่เป็นเครือข่ายอยู่ในชุมชนท้องถิ่น อาทิ ภาคีรัฐหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชนเพราะแนวคิดของการสร้างพลังประชารัฐเพื่อเตรียมคนไทยเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อย่างสมบูรณ์แบบต้องมีความพอเพียง และเป็นคนพอเพียงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวคิดของ นายสุวิทย์ เมษินทรีย์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ที่สะท้อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างชัดเจน โดยเป็นการสะท้อนการมีรายได้ที่ปานกลางเป็นผู้ที่มีแนวโน้มในการมีศักยภาพต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นคำว่า “ช่องว่าง ความเหลื่อมล้ำ” มักเป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นจริงตามสถานะทางสังคม ตามพื้นที่ถิ่นฐานที่ตั้งของผู้คน ความไม่เท่าเทียมกันถูกแบ่งชั้นวรรณะ ถูกกีดกันออกจากสังคมซึ่งเป็นที่น่าห่วงใย คือ กลุ่มที่ถูกละทิ้ง ปล่อยวางให้อยู่ชายขอบของการพัฒนาประเทศ และเป็นกลุ่มที่เหล่านี้นักอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งหลายครั้งที่ถูกจัดให้เป็นคนลาวในมิติของความเป็นอดีตขอบเขตแต่ความจริงคือ คนไทยที่อยู่แผ่นดินอีสาน จำเป็นที่ต้องหาแนวทางให้สังคมมีความเป็นหนึ่งเดียวดังที่กล่าวว่า “ผืนแผ่นดินเดียวกัน ผูกพันฮักแพงกัน คนบ้านเดียวกัน” ดังนั้นผู้คนในศตวรรษที่ 21 จึงต้องก้าวผ่านสังคมถูกดูแคลนเป็นสังคมที่อยู่แล้ว “สบายดีอีสาน” นั่นเอง

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้มุ่งเป้าหมายเพื่อค้นหาปัญหาที่เป็นข้อเท็จจริงที่คอยขัดขวางการพัฒนาสังคมและสร้างความขัดแย้งให้กับประชาชน 2 นา คือ นาข้าวและนาเกลือ ชาวเกษตรกรทั้งสองได้ปล่อยวางปัญหาไว้ในท้องถิ่นขาดแนวทางการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง จำเป็นที่ต้องมีการศึกษาอย่างจริงจังที่ให้สังคมกว่า 2,000 ครัวเรือน 4 พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักกับการทำเกษตรนาเกลือที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ล้าคลองสำคัญของชุมชนท้องถิ่นและนาข้าว ที่เชื่อมโยงไปหลายตำบล ให้คน วิถีชีวิต วัฒนธรรม เครือข่าย อาชีพที่ดีหวนกลับมาให้เกิดความสุขที่ชาวบ้านวัยแรงงานได้ทำงานในท้องถิ่น รักท้องถิ่น ช่วยท้องถิ่นของตนเอง สร้างเครือข่ายคนอีสานไม่ทิ้งถิ่น สร้างวิถีอีสานไม่ทิ้งถิ่น ช่วยกันสร้างบ้านแปงเมืองให้มีความสุขจากฐานราก ค้นหาแนวทางพัฒนาสังคมที่มีความสุข ลดความขัดแย้ง ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาชุมชนวิถีอีสานไม่ทิ้งถิ่น” เพื่อการกำหนดแนวทางที่มีคุณค่าในชีวิตของประชาชนในพื้นที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้เพราะพื้นที่วิจัยแห่งนี้ได้รับผลกระทบที่ดีจากการท่องเที่ยวจากคำชะโนด ทำให้คนต่างถิ่นย้ายมาอยู่และเบียดบังคนในถิ่นไป การสร้างความสมดุลที่เป็นชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งของคนวิถีเดียวกัน คือ “คนอีสาน” ที่ต้องมีความสุขบนฐานแห่งความพอดีในชุมชนท้องถิ่น จึงกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

- 1) เพื่อค้นหาระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่ม เกษตรกรนาเกลือและนาข้าวของอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
- 2) เพื่อศึกษาภูมิสังคม ภูมิสถานบ้านเมืองที่เป็นวิถีอีสาน วิถีบ้านดุง กระบวนการแก้ไขปัญหา ด้วยวิธีแบบคนบ้านดุง ที่เกิดรูปแบบสังคมที่ไม่ทิ้งกัน “สบายดีอีสาน”
- 3) เพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชารัฐทั้ง 5 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนคน 2 นา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเพื่อให้กระบวนการวิจัยครอบคลุม ครบถ้วนมีความสมบูรณ์ สามารถคาดการณ์แผนความสำเร็จไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย การรวบรวมแนวคิด วรรณกรรม และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสุขพอเพียง พลังประชารัฐ วิถีอีสาน ปูมบ้านปูมเมืองบริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุงโดยการศึกษาในรูปแบบของการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed research) ระหว่างการศึกษาเอกสาร (Documentary research) และศึกษาข้อมูลในเชิงปริมาณ (Quantitative research) และ การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการศึกษา

ด้านพื้นที่ ได้แก่เขตการปกครองของเขตอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด 923.768 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 13 ตำบล 140 หมู่บ้าน 34 ชุมชน พื้นที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตเกลือสินเธาว์ ได้แก่ ทุ่งนาโฮง บ้านนาโฮง ทุ่งกุดสิม ทุ่งหนองแห้ว ทุ่งเสาธง ห้วยกุดแก แหล่งหนองดุง บ้านดุงน้อย หนองพะเมีย แหล่งทุ่งนาเอียด กุดสะแบง ทุ่งนางกลาง บ้านทุ่ง แหล่งดอนขี้เหล็ก ทุ่งหนองโน หนองแซง บ้านโพหนองสูงได้ แต่มีการเหยี่ยวยาบ้าง เลิกทำปล่อยพื้นที่ร้างบ้างและบางส่วนดำรงอยู่ได้ด้วยการศึกษาแก้ปัญหาให้พอรับกันได้ด้วยกันได้ นาข้าวเปลี่ยนเป็นนาเกลือ นาเกลือขยายพื้นที่มากขึ้นผลกระทบมีมากขึ้นด้วยและพื้นที่ที่มีผลกระทบมากที่สุด 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ 1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพหนองสูง 2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ 3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ 4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- (1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง มีจำนวนประชากรในพื้นที่ผลกระทบมากที่สุดมีจำนวนประชากร 42,638 คน และมีครัวเรือน 9,152 ครัวเรือน ได้กลุ่มตัวอย่างด้วยการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973: 125) ทั้งสิ้น 400 กลุ่มตัวอย่างสำหรับเก็บ

ข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่เป็น 5 ภาคส่วนประชารัฐในพื้นที่ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน

(2) กลุ่มที่ 2 เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์สัมภาษณ์ผู้รู้และผู้บริหารหน่วยงานในพื้นที่ทำนาเกลือด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ได้แก่ พัฒนาการอำเภอบ้านดุง ผู้นำ 4 ตำบลที่เป็นกำนันหรือผู้ใหญ่หรือตัวแทน และผู้ประกอบการเกลือสินเธาว์ ผู้ที่ประชาชนเคารพนับถือและประชาชนที่ทำนาข้าวที่ได้รับผลโดยตรงที่เป็นผู้ปฏิบัติตัวอย่างมีความสุขตามวิถีคนบ้านดุงหรือประชาชนที่ทำนาเกลือตามวิถีชีวิตจริง รวม 30 คน

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตามกรอบปฏิทินปฏิบัติของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา 1 ปีงบประมาณ ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2563 – 31 มีนาคม 2564

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy) หมายถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป ดังมีใจความว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: ก-ข, 2550: 7-9, มุลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 7; 2557: 9 อ้างถึงในภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 50; 2560: 13; 2560: 26-27; 2561: 32) โดยงานวิจัยครั้งนี้มีการกำหนดให้ศึกษาการน้อมนำ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการออมทรัพย์ 2) ด้านการเอื้ออาทร
เกื้อกูลต่อกัน 3) ด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร 4) ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อ
ของท้องถิ่น และ 5) ด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562)

การพัฒนา (Development) หมายถึง ทำให้เจริญขึ้น (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. 2542, 2546: 779) คำว่า “พัฒนา” ตามพระบรมราโชวาทที่รัชกาลที่ 9 พระราชทานแก่คณะที่
ปรึกษาเยาวชนและเยาวชนดีเด่น ณ ศาลาภกาภิรมย์ 7 พฤษภาคม 2513 ว่า “...คำว่า “พัฒนา” ก็
หมายถึงทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้าการพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญความหมาย
ของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัยมีความเจริญ มี
ความสุข ฉะนั้น จึงเข้าใจได้ว่า การพัฒนาทุกอย่างเป็นสิ่งที่ดีเพราะจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญ
และความพอใจของแต่ละบุคคลในประเทศ...” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ, 2554) แต่ในความหมายของการวิจัยในครั้งนี้ คำว่า “พัฒนา” หมายถึง การทำให้คน
ที่เป็นผู้นำมีความรู้เพิ่มมากขึ้น มีทักษะการดำรงชีวิตในเศรษฐกิจพอเพียงสามารถอบรมชาวบ้าน
ได้มากขึ้น เป็นตัวอย่างที่ดีของลูกบ้าน ให้ผู้นำมีศักยภาพสูงขึ้น รู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงภูมิความรู้
ในท้องถิ่น และอบรมในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำรงชีวิตให้มีความพอดี มีคุณสมบัติเป็น
ผู้นำ ปฏิสัมพันธ์ พุดคุย ให้แนวทางกับคนอื่น ๆ ในชุมชนหมู่บ้านได้อย่างมีความรู้จนทำให้หมู่บ้าน
เจริญขึ้นหรือเป็นหมู่บ้านที่คนส่วนใหญ่เห็นคุณค่าและตระหนักในการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง

การพัฒนาสังคม (Social Development) หมายถึง การทำให้สังคมมนุษย์ทุกด้านทั้ง
การศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองสาธารณสุข วัฒนธรรมความเชื่อหรือศาสนา และทรัพยากรธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม ให้มีความเจริญขึ้น เปลี่ยนแปลงไปตามกรอบแบบแผนที่กำหนดไว้ร่วมกันในทิศทางที่ดี
ขึ้น จนบรรลุเป้าหมายให้มนุษย์มีความสุข มีความมั่นคง บนพื้นฐานของภูมิสังคมตนเอง ครั้นเมื่อ
กล่าวถึงกิจกรรมการพัฒนาสังคมย่อมเป็นกิจกรรมที่มีแบบแผนแนวทางที่ชัดเจนสามารถเกิด
ประโยชน์ซึ่งจะทำให้กลุ่มชนหนึ่งใดมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีเป้าหมายที่ชัดเจน
ให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาชนเกิดความอยู่ดีกินดี มั่นคงมั่งคั่งยั่งยืนในชีวิต เมื่อเกิดกับชีวิต
ประชาชน ส่งผลต่อถึงครอบครัว ชุมชน และสังคมประเทศชาติต่อไปเป็นลำดับ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด,
2558: 138-139)

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง พฤติกรรมแห่งการทำงาน
ร่วมกันของคน (ประชาชน) หรือสมาชิกในครอบครัว โดยมีการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันด้วย
กระบวนการร่วมมือ ร่วมใจกันทำงานในกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม ในกิจกรรมเพื่อความทันสมัย
ของครอบครัว ในกิจกรรมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ และในการสนับสนุนครัวเรือนตาม
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 229)

ความสุขพอเพียง (Sufficiency Happiness) หมายถึง การเข้าถึงคำว่า “พอเพียง” และ “พอใจ” เป็นการถึงพร้อมด้วยความสมบูรณ์ทางกาย และทางจิตใจ ซึ่งจะเริ่มต้นที่มีความสุขทางกาย เช่นการอยู่ดีกินดี การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิตที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการศึกษา หรือรวมเรียกว่าความสุขในการดำรงชีวิตนั่นเอง และเมื่อพร้อมกับความสุทางกายแล้วจะต้องพัฒนาสู่ความสุขทางใจด้วย เช่น การรักษาศีลครบถ้วน บริบูรณ์ การเคารพศรัทธาในศาสนา การปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนที่ติงามของศาสนา การทำสมาธิภาวนา เป็นต้น ทำทั้งสองสุขนี้ให้บริบูรณ์ถึงจะเรียกว่า “ความสุข” ที่แท้จริง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 59; 2560: 8)

พลังประชารัฐ หมายถึง การรวมพลังของกลุ่มองค์กรในชุมชนท้องถิ่น 5 ภาคส่วนได้แก่ ภาครัฐ ราชการ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน คำว่า “ประชารัฐ” จึงความเอาเป้าหมายคือประชาชนต้องมาก่อนรัฐ การทำงานใด ๆ ในการพัฒนาประเทศตั้งแต่การออกนโยบายจนถึงผู้รับผลของนโยบายต้องเป็นไปเพื่อส่วนรวมของแผ่นดิน จึงเป็นการทำงานร่วมกันประสานพลังกายใจร่วมกันรัฐ ประชาชน เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการและพระสงฆ์ผู้นำทางจิตใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของความพอเพียง อยู่ดีมีสุข มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

วิถีอีสาน หมายถึง การยึดมั่นในการดำรงชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นถิ่นของชาวอีสานที่ถูกหล่อหลอมมาหลายชั่วอายุคนจะมีลักษณะนิสัยที่เรียบง่าย ใจดีดีงาม พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รักสงบ นิยมสามัคคี มีการทำบุญเป็นพื้นฐานชีวิต มีความอบอุ่นในครอบครัวชอบทานข้าวร่วมกันในตอนเย็น มีวิถีชีวิตที่ขบสนุกสนาน ปรับตัวได้ตามสถานการณ์ ไม่มีความพยายบาท โดยธรรมชาติสร้างคนให้เข้มแข็ง คนอีสานเมื่ออยู่ ณ สถานที่ใดย่อมสร้างความสุขให้ตนเอง ณ สถานที่นั้น

ปุมบ้านปุมเมืองบริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุง หมายถึง ภูมิสังคมของในอดีต ปัจจุบันของพื้นที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” เมื่อสิ้นสุดการวิจัยประโยชน์สุขย่อมเกิดแก่ประชาชนในพื้นที่ผลกระทบนาเกลือ นาข้าวใน 4 พื้นที่ของ 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ย่อมได้รับผลเชิงบวกเพื่อกำหนดให้เป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมแห่งความสุขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบบสามัคคีได้ เกิดประโยชน์ได้ในพลังเครือข่ายประชารัฐ 5 ภาคส่วนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยคาดประโยชน์จะเกิดขึ้นดังนี้

การนำไปใช้ประโยชน์โดยตรงใน ด้านสังคมและชุมชน

ผู้ที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ มีกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1.1 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้ใช้	การใช้ประโยชน์
ประชาชน	1) ได้เรียนรู้การดำรงชีวิตแบบ “วิถีคน 2 นา”
ชุมชน	2) ประชาชนรู้จักการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเองเป็นหลัก พึ่งพารัฐน้อยลง 3) ชุมชนมีแนวทางสร้างความสุขในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
หน่วยงานรัฐ/ภาครัฐ	4) ได้กระบวนการในการสร้างความสุขในรูปแบบ “สบายดีอีสาน” 5) ได้มีแนวทางและข้อมูลเพื่อการพิจารณากำหนดกิจกรรมเข้าไปพัฒนาเชิงพื้นที่ของภาครัฐ
มหาวิทยาลัย/วิชาการ	6) ได้แนวทางก้าวพ้นจากความยากจนที่เป็นจริงสู่ “ชนชั้นคนพอเพียง” 7) งานวิจัยนี้ไปตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติและนำเสนองานในระดับนานาชาติ
สาขาวิชา/ภาควิชา/ คณะ	8) เป็นเอกสารการเรียนการสอนในรายวิชาเศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ /กระบวนการทัศน์พัฒนาสังคมพื้นฐาน/ ชุมชนศึกษา แขนงการจัดการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

1.6 ระดับความพร้อมที่มีอยู่ในปัจจุบัน

การกำหนดระดับความพร้อมมี 2 ระดับคือ ระดับความพร้อมในเทคโนโลยี และความพร้อมระดับสังคม ดังนี้

1. ระดับความพร้อมทางเทคโนโลยี (Technology Readiness Level: TRL)

(1.1) ประชาชนยังดำรงชีวิตอย่างวิถีเรียบง่าย และมีเทคโนโลยีไม่สูง การดำรงชีวิตยังไม่ทิ้งรากเหง้าของครอบครัวดั้งเดิม แต่เริ่มมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากกว่าการมีรถ หรือร้านค้าเล็ก เริ่มมีร้านค้าใหญ่เป็นศูนย์รวมแต่ยังคงมีตลาดนัดคู่ขนานเช่นเดิม วิถีชีวิตต้องคืนรนตามธรรมชาติ ทำนา ทำสวน และรับจ้าง

(1.2) การพัฒนาต้องเกิดเครือข่าย รวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ค้นหาพื้นที่ศักยภาพพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำรายได้เข้ามาในพื้นที่ ออกแบบบ้านเมืองที่เป็นพื้นที่นาเกลือที่ถูกทิ้งร้างให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงพร้อมสร้างรายได้ ประชาชน เยาวชน ไม่ทิ้ง

ถิ่น กลับมารักวัฒนธรรม รักประเพณี รักแผ่นดินเกิด ไม่ทิ้งพ่อแม่ ไม่ทิ้งกัน ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของเยาวชนที่มีแนวคิดใหม่ของการเชื่อมโลกเชื่อมเครือข่ายถึงกันทุกมุมโลก

2. ระดับความพร้อมทางสังคม (Societal Readiness Level: SRL)

(2.1) สังคมกำลังค้นหาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ต้องการความเป็นวิชาการและวิจัยเข้าไปแก้ไขปัญหานอกจากกลุ่มที่อยู่ในปัจจุบันคือ ประชาชน นายทุน ภาครัฐ ที่แก้ไขปัญหาแบบเข้าชามเข็นชาม เป็นการแก้ไขระยะสั้นปัญหาเกิดค่อยมาแก้ไข แต่ชาวบ้านพร้อมรับผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เป็นนักวิจัยไปช่วยออกแบบและพัฒนา และตอนนี้มีรูปแบบเพื่อขับเคลื่อนสู่สังคมที่มีความสุขและไม่ทิ้งกันเฉพาะของชาวบ้านไว้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

(2.2) สร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ เพื่อค้นหาพื้นที่พัฒนาอาหารทะเลอีสานหาสัตว์น้ำเพื่อให้สามารถเลี้ยงได้ในพื้นที่นาเกลือได้ และสร้างรายได้ให้กับประชาชนได้ ทำให้มีความสุขอยู่กับครอบครัว อยู่กับญาติพี่น้องไม่ทิ้งวิถีอีสานไปทำงานนอกพื้นที่ สู้อาชีพของคนที่อื่นที่ยั่งยืน

1.7 ผลกระทบของโครงการที่มีต่อสังคม ในรูปแบบของการกระจายรายได้ (Income distribution) และการแก้ไขปัญหาของชุมชน

1.7.1 ความต้องการของชุมชน/ปัญหาของชุมชน

การทำนาเกลือและนาข้าวมีผลกระทบต่อกันตลอดมากกว่า 40 ปี แต่มีเพียงการชดเชยให้น้ำข้าวเมื่อเกิดน้ำหลาก ปัญหายังคงอยู่ หลายคนเริ่มต้องปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นาเกลือทำได้เพียง 6 เดือน เพราะน้ำท่วม แต่การทำเกลือผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคมมีมาก ต้องลงทุนค่อนข้างสูง การทำนาเกลือเลยต้องทิ้งร้างไปหลายที่ กว่า 4,000 ไร่ที่ทำเกลือและเริ่มลดลงทิ้งร้างไว้ จึงต้องหาวิธีการสร้างรายได้จากเกลือผ่านผลิตภัณฑ์ใหม่ อาชีพใหม่ ๆ อยากรให้เกิด “พื้นที่ทำมาหากินใหม่ของประชาชน” (รองนายกเทศมนตรี สมาชิกเทศบาล อำเภอบ้านดุง, นักธุรกิจเกลือ เกษตรกรผู้ทำนาข้าวและนาเกลือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภาคเอกชน พัฒนาชุมชนอำเภออุตสาหกรรมจังหวัดอุดรธานี และวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรธานี)

1.7.2 ผลกระทบที่เกิดจากงานวิจัยในรูปแบบของการลดผลกระทบทางลบ หรือขยายผลกระทบทางบวก

ชาวนาข้าวและชาวนาเกลือกว่า 2,000 ครัวเรือนลดความขัดแย้ง และไม่ทิ้งนา ทั้งบ้าน ทั้งพ่อแม่ ทั้งลูกไปหางานทำในเมืองใหญ่ เกิดสังคมที่เป็น 1 ต้นแบบแห่งการแก้ไขหาและมีความสุขกับการดำรงชีวิตอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน มี 10 อาชีพที่ต้องแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาพื้นที่ผลกระทบของตนเองให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขที่พอดีกับตนตามวิถีคน 2 นา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ได้ค้นคว้า รวบรวมแนวคิดทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy) การพัฒนาสังคม (Social Development) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ความสุข (Happiness) พลังประชารัฐ (Civil State Empowerment) วิถีอีสาน (Esan's Way of Life) ปุ่มบ้านปุ่มเมืองบริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุงและการศึกษาความต้องการ ปัญหาของพื้นที่ไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาถุขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” โดยผู้วิจัยนำเสนอตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy)
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม (Social Development)
 - การพัฒนา (Development)
 - การบริหารการพัฒนา (Development Administration)
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)
4. ความสุข (Happiness)
5. พลังประชารัฐ (Civil State Empowerment)
6. วิถีอีสาน (Esan's Way of Life)
7. ปุ่มบ้านปุ่มเมืองบริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุง
8. การศึกษาความต้องการ ปัญหาสำคัญของชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(Sufficiency Economy Philosophy)

เมื่อนึกถึงเครื่องมือที่ใช้ต่อสู้กับความยากจน ข้าพเจ้าจะต้องนึกถึง “**หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**” เป็นเครื่องมือแรกที่ใช้ได้ผลที่สุด นับว่าคนไทย ประเทศไทย ได้รับพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ที่พระองค์ทรงพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไว้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของประชาชน เมื่อปฏิบัติตามแล้วย่อมถึงซึ่งความสุขที่ยั่งยืน ความผาสุกที่ยั่งยืน ความอุดมสมบูรณ์ ความบริบูรณ์ ความอยู่ดีมีสุขที่ยั่งยืน ดังนั้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ชาติให้พบความสุขแท้ของชีวิต บ้านเมืองใดยึดมั่นปฏิบัติอย่างจริงจังย่อมนำมาความผาสุกสันติสุขแก่บ้านเมืองนั้นอย่างบริบูรณ์ “**เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญา ทฤษฎี แนวปฏิบัติที่ดีงามของมนุษย์ในการดำรงชีวิต**” จึงมีงานเขียนที่เป็นต้นแบบโดยมูลนิธิชัยพัฒนา และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) รวมถึงนักวิชาการได้ศึกษา วิจัย และประชาชนได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้ในทุกระดับอย่างมากมาย ดังมีรายละเอียดสำคัญดังนี้

2.1.1 ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

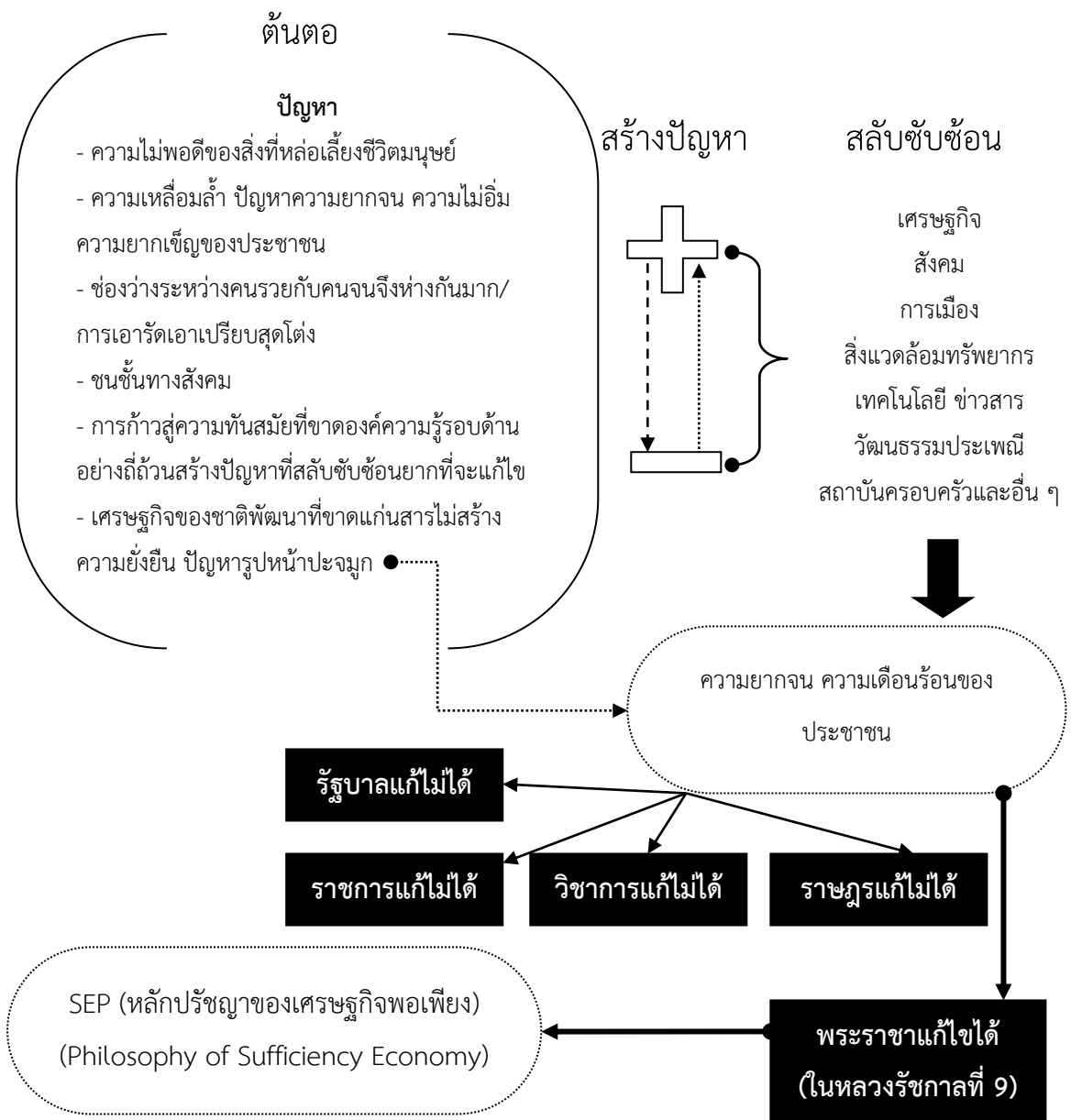
การเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกของรากฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสืบเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำ ปัญหาความยากจน ความไม่อึด ความยากเข็ญของประชาชน รวมถึงการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงมีกระบวนการสลับซับซ้อนเชื่อมโยงกันและกันยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ ซึ่งมีทั้งทางบวกและลบ โดยทางบวก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุและสาธารณูปโภค ส่วนทางลบ เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายได้ที่ต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการสั่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณี ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสิ่งสมปรับเปลี่ยนแปลงกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่มสูญหายไป (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 2) ทั้งนี้เมื่อจะกล่าวถึงจุดที่น่าสนใจก่อนเกิดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรนั้น มีจุดเริ่มต้นอยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่นับตั้งแต่ประเทศไทยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา โดยที่ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงของประเทศไทยตั้งแต่ปี 2502-2516 สูงมากสร้างเสถียรภาพให้กับเศรษฐกิจยิ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่กระนั้นประเทศไทยยังขาดความไม่สมดุลในหลายด้านมีความแตกต่างรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้น ช่องว่างความยากจนกว้างขึ้น ความไม่

สมดุลของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการเจริญเติบโต สังคมมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมต่างชาติ การเคลื่อนย้ายประชากรทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ปัญหาทางจริยธรรม มีการทุจริตในการดำเนินธุรกิจโดยเฉพาะสถาบันการเงิน ภาครัฐขาดความรู้ที่เพียงพอต่อการบริหารการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ ความเปราะบางทางเศรษฐกิจไทย ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจประเทศไทยจึงเข้าสู่วิกฤติในที่สุด จนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้งในปี 2540 (ณัฐพงศ์ ทองภักดี, 2550: 3-6) เมื่อเกิดปัญหาขึ้นเราต้องหันกลับมาวิเคราะห์ตัวเราว่าอะไรคือปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ต้องนำมาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาทุกอย่างคือ “**ตัวประชาชนไทยเอง**” ที่ยังคงมีความโลภ บริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ตกอยู่ในภาวะหนี้สินอย่างถนอมตัวไม่ออก ฟังพาเทคโนโลยีต่างประเทศโดยไม่จำเป็น และขาดหลักพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง ทำให้ถูกนำไปสู่การกระทำที่เบียดเบียนกันได้ง่ายมากขึ้น ประชาชนขาดคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวและชุมชนแตกแยก เกิดการเอาเปรียบกันต่อสู้ดิ้นรนและแสวงหาเกินความจำเป็น รวมถึงการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประชาชนและชุมชนมากขึ้น สาเหตุที่เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศมีความสัมพันธ์กันได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อนแก่ประเทศชาติ ความเหลื่อมล้ำกลายเป็นบาดแผลที่เยียวยาไม่หายไปจากสังคมไทยถูกแยกชัดเจนระหว่างสังคมเมืองและชนบท การที่คนยังฝังทัศนคติการดูถูกดูหมิ่นยอมสร้าง ความขัดแย้งไว้อย่างคาดไม่ถึง ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ที่จะถูกแก้ไขอย่างมีส่วนร่วมของคนนั้นยากที่จะสำเร็จ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 25) ด้วยผลลัพธ์ของการพัฒนาประเทศไทยส่งผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ส่งผลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยเฉพาะเชิงลบส่งผลเสียหายอย่างยิ่งต่อระดับสังคม และระบบเศรษฐกิจไทย ซึ่งการพัฒนาประเทศมักจะเป็นการสร้างประโยชน์ให้เพียงกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีศักยภาพการเข้าถึงอำนาจรัฐ และทรัพยากรของภาครัฐ ฉกฉวยโอกาสที่มีใครยาวสาวได้สาวเอา จนกระทั่งเกิดการกระจุกทางเศรษฐกิจมากกว่ากระจาย จึงทำให้สภาวะการณ์ทางรายได้ของประชาชนเกิดความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจน เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนเมืองกับคนชนบท คนที่รวยก็รวยมากเหลือเฟือ คนที่จนก็แทบจะไม่มีกิน ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมายหลายครั้งปัญหาเหล่านี้ได้หลอมรวมเป็นอย่างเดียวกับสถานการณ์ทางการเมือง จนหลายคนต้องจบชีวิตลงในหลาย ๆ เหตุการณ์ทางการเมือง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 7) จนคำว่า “ความพอมิพอกิน” หรือที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้ปรากฏอย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อวันพฤหัสบดี ที่ 18 กรกฎาคม 2517 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดังมีใจความพระบรมราโชวาท ดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 125)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ไห้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องกันด้วย ก็เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้...”

ดังนั้นความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเกิดขึ้นจากความไม่พอดีของนโยบายของภาครัฐ เกิดเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี มีการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมไทย รากเหง้าของความเป็นสังคมไทย และที่สำคัญที่สุดเกิดจากตัวประชาชนที่ขาดความรู้ ขาดคุณธรรม มีการต่อสู้แย่งแย่ง กอบโกย โลกในกิจกรรมการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งรัฐและประชาชนต่างคนต่างสุดโต่งในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองจนไม่รู้จักรักคำว่า “พอดี” หรือ “ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับขั้นตอน” หรือ “พอเพียง” นั้นเอง (ภุสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 9) ซึ่งให้เห็นว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นเพราะปัญหาของสังคมประชาชนทั้งประเทศได้รับผลกระทบในเชิงลบ พอปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขให้เกิดผลที่ดีในประเทศ จึงเกิดการเหลื่อมล้ำของคนขึ้นในทุกมิติ ภาครัฐและเอกชนเือ่ต่อกันในการพัฒนาจนล้มรากเหง้าที่ดีงาม ล้มคนส่วนใหญ่ของประเทศที่มีพื้นฐานชีวิต การศึกษา เศรษฐกิจ เป็นอย่างไร การบริหารประเทศมองจากบนลงล่าง ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จึงนำไปสู่การแก้ไขแบบเฉพาะหน้าเพียงอย่างเดียว ขาดความต่อเนื่องในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ข้อมูลกับความเป็นจริงไม่ตรงกันในการพัฒนาประเทศ (ภุสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 26) โดยผู้วิจัยเชื่อมั่นว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ความไม่เท่าเทียมของสังคมและเศรษฐกิจที่ประชาชนได้รับ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน การมีปัญหาระหว่างเมืองกับชนบท การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การได้รับประโยชน์ของสินทรัพย์ในแผ่นดินทั้งที่เป็นของชาติ กระจุยอยู่กับกลุ่มที่มีอำนาจ คนรวย การได้รับพฤติกรรมตอบสนองที่ไม่เท่าเทียมกัน คนที่มีการศึกษา ความรู้มากเอาเปรียบคนที่ไม่ได้รับการศึกษาก่อให้เกิดความลำบากยากเข็ญให้กับประชาชนทั่วไป ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นจุดเริ่มที่สำคัญที่อยู่ในสายพระเนตรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุยเดช ที่พระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอเพียงให้กับราษฎรของพระองค์ที่วราชอาณาจักรให้เกิดความอยู่ดีกินดีอย่างทั่วกัน (ภุสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 31) โดยผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นจากปัญหาความไม่พอดีของสิ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ ซึ่งคนรวยมีैयाวสาวได้สาวเอา คนจนโอกาสน้อยมี้อสันยอมขนขวายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ทำให้ช่องว่าง

ระหว่างคนรวยกับคนจนจึงห่างกันมาก กลายเป็นชนชั้นทางสังคมที่มีคนจนเป็นฐานรากจำนวนมาก คนรวยยิ่งรวย คนจนยิ่งจนแทบไม่มีอันจะกิน จนกระทั่งสิ่งเหล่านั้นอยู่ในสายพระเนตรเล็งเห็นพสกนิกรของพระองค์ว่ามีความยากจนกระจายอยู่ทั่วแผ่นดินไทย พระองค์ทรงมีโครงการพระราชดำริโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั่วไปประเทศจนกระทั่งเกิดคำว่า “**พอมิ พอกิน พอใช้ เป็นพื้นฐาน**” เกิดขึ้นครั้งแรกในวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 เป็นต้นมา (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 38-39) อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้สรุปเป็นภาพความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 ภาพสรุปความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หรือภาษาอังกฤษว่า “Sufficiency Economy” ซึ่งคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ได้ถูกประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป ดังมีใจความว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: ก-ข, 2550: 7-9, มุลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 7) นั้นหมายความว่า แนวทางการพัฒนาประเทศควรต้องมีฐานคติสำคัญคือการยึดมั่นแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องประยุกต์ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารประเทศของภาครัฐ เอกชนและประชาชนร่วมกันโดยตั้งอยู่บนทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของความเป็นไทย ซึ่งทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชวาทพระราชทานผ่านมูลนิธิชัยพัฒนา ไว้ว่า(ภูมิพลอดุลยเดช,พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 4)

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

ทั้งนี้เมื่อวันศุกร์ ที่ 4 ธันวาคม 2541 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ไว้ดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 9-26)

“...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้นแต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นั่นในเวลานี้ เมื่อเท่าไร 20 24 ปี เมื่อปี 2517 2517 ถึง 2541 นี้ก็ 24 ปีใช้ไหม วันนั้นได้พูดว่าเราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดีและประเทศไทยเวลานั้น ก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมากบางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมโนนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือยแต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็หมายความอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง...

...อันนี้ก็มีความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้ว ตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าการพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริง เศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)...

...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

ทรงย้ำเตือนอีกครั้งเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2544 ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทรงมีพระราชดำรัส ไว้ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 13)

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ 200-300 บาท ขึ้นไปเป็นสองหมื่น สามหมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือทำเป็น Self-Sufficiency มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น Self-Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวีดู เขาต้องการดูเพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกล ๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้น มีทีวีเขาฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสุทใใส่ และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ อันนี้ก็เกินไป...”

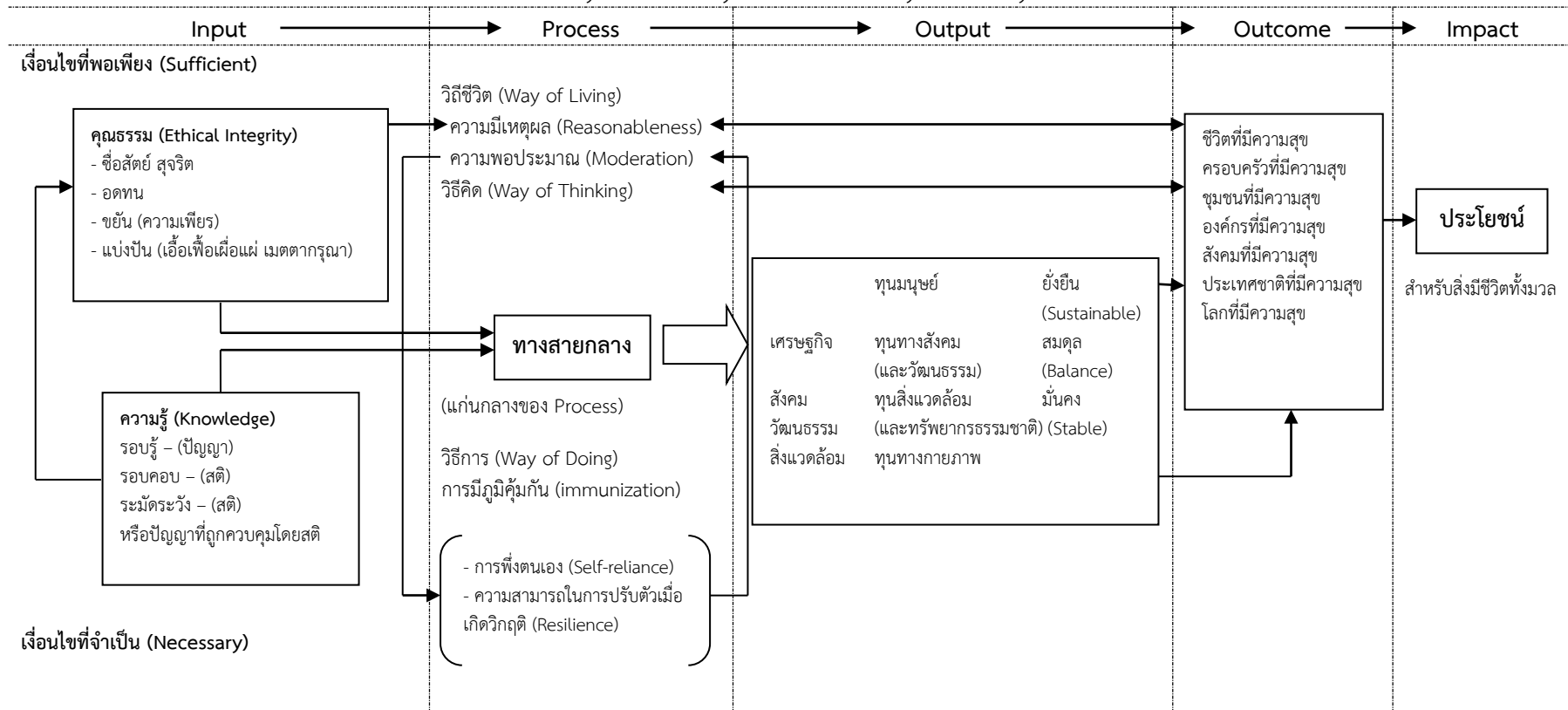
สรุปสั้น ๆ ของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ การดำรงชีพด้วยความพอมีพอกิน ไม่สุดโต่ง ไม่เกินกำลังของตนเอง รู้จักวิถีความพอดีและรู้จักเอื้อเฟื้อเมื่อมีเกินไป หรือให้รู้จักศักยภาพของตนเอง ที่อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) หรือต้องเป็น “Self-Sufficiency of Economy” นั่นเอง หาก

พิจารณาถึงรายได้ และรายจ่ายว่าเป็นอย่างไร ควรจะให้จ่ายในระดับไหน ควรจะหารายได้อย่างไร ซึ่งบางครั้งการลดรายจ่ายก็จะกลับมาเป็นรายได้อีกทางหนึ่งด้วย ในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ เวลาเราคิดต้นทุนต่าง ๆ เราก็จะคิด Cost หรือต้นทุน และจะคิดถึงผลกำไรหรือรายได้ (Income) เพราะฉะนั้น ความพอประมาณ ก็คือความสมดุลนั่นเอง นอกจากมิติความพอเพียงมีนัยถึงความสมดุลแล้วยังพบว่า จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและปรียานุช พิบูลสรารุส (2554: 11) ได้อธิบาย หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง หรือหลักพอเพียงว่า เป็นหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลาง ที่ไม่สุดโต่งไป ข้างใดข้างหนึ่ง เป็นวิธีการที่เน้นการรักษาความสมดุลในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ บนพื้นฐานของ ความเป็นจริง ความถูกต้องอย่างเป็นเหตุเป็นผล และไม่ประมาท ไม่เสี่ยงเป็นหลักการที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานตั้งอยู่บนคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสอนที่เป็น สากล ทนสมัยตลอดเวลา เพราะเป็นคำสอนให้มนุษย์สามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แม้ในยุคปัจจุบันในการปฏิบัติตนในทุกมิติชีวิต ทุกภาคส่วน และทุกด้านของการพัฒนาเพื่อสังคมส่วนร่วมจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเจริญก้าวหน้าไปอย่าง มั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้เกษม วัฒนชัยและจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2555: 5-6) ซึ่งศาสตราจารย์ นพ.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ท่านได้กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ หลักคิด เพื่อจะให้ เรารับมือกับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในพระบรมราโชวาทที่กล่าวไว้อย่าง ชัดเจนคือ “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น สร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีและอุปกรณ์ที่ประหยัด ถูกต้องตามหลักวิชา...” ชิด เส้นใต้ คำว่า ประหยัด และถูกต้องตามหลักวิชา “...เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง จึงค่อยสร้างความเจริญและ ฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป...”

ส่วนความหมายในมิติด้านการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ยังหมายรวมถึง แนวทางการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานที่บุคคล หรือ หน่วยงานนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง พัฒนา หรือสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างมั่นคง และยั่งยืนให้แก่ประชาชน ชุมชน สังคม และ ประเทศชาติ ยังถือว่าการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางหรือมรรควิธี (means) ที่นำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุด (ultimate goal) คือ ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็น เป็นสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยแนวทาง หรือมรรควิธีดังกล่าวนี้ประกอบด้วยหลายขั้นตอน เช่น 3 ขั้นตอน ได้แก่ การคิด (thinking) การลงมือปฏิบัติงานจริง (acting) และการประเมินผล (evaluating) ทั้งนี้ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางที่คำนึงถึงหลักการสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันรวมตลอดถึงการใช้ความรู้และคุณธรรมในการ ปฏิบัติงานด้วย (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 46-47) ซึ่งการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างแยกออกจากกันไม่ออก เห็นได้จาก (หนึ่ง) เกี่ยวข้องกับชุมชนทุกระดับ ไม่ว่าจะ เป็นระดับ (1) บุคคล ครอบครัว (2) หมู่บ้าน ชุมชน สังคม (3) ประเทศหรือรัฐ และ (4) ประชาคม

โลก เป็นต้น (สอง) มุ่งพัฒนาหรือส่งเสริมชุมชนหรือประชาชนในชุมชนให้เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา (สาม) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน (สี่) ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองของประชาชนในชุมชน ชุมชนอยู่ได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาพึ่งพิงคนอื่นหรือชุมชนอื่น (ห้า) เน้นเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชน (หก) เน้นเศรษฐกิจที่มุ่งสร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้มีชุมชนที่เข้มแข็งเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจ (เจ็ด) เน้นการรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ เกษตรผสมผสาน กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มธุรกิจชุมชน และกลุ่มกองทุนชุมชน (แปด) ดำเนินการในรูปของเครือข่ายชุมชนทุกระดับอย่างเป็นระบบ โดยประสานงานและร่วมมือกับภาคธุรกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การบริหารจัดการ และข้อมูลข่าวสาร (เก้า) ให้ความสำคัญกับการผสมผสานหรือบูรณาการความเข้มแข็งของชุมชนพร้อมทุกด้าน ไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรม (สิบ) เป็นการบริหารจัดการของชุมชนหรือประชาชนในชุมชนเอง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 48) แต่อย่างไรก็ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงยังคงมีพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นหลักดังที่ อภิชาติ พันธเสน (2555: 8-9) ได้อธิบายไว้ว่า การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นพื้นฐานการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ โดยพยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม หากเป็นไปได้ต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น หรือเป็นการพัฒนาที่เพิ่มพูนทุนทุกประเภท ไม่ว่าจะทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ความเพียร ความสามารถ สติปัญญา และการพัฒนาจิต ทุนทางสังคม คือ การช่วยเหลือ เผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ที่ก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ทุนทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้ว ตามธรรมชาติที่เอื้อต่อการผลิต และการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะต้องได้รับ การบำรุงรักษา รวมทั้งการฟื้นฟูเพื่อความยั่งยืนในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในอนาคต ทุนทางกายภาพ จำพวกเงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักรและเทคโนโลยีต่าง ๆ ควรเพิ่มพูนมากขึ้นหรือไม่ควรจะมีน้อยไปกว่าเดิม สถานการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้มนุษย์แต่ละคนจะต้องปราศจากซึ่งความโลภหรือความเห็นแก่ตัวมากจนเกินไป ซึ่งทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกิน หรือพอมีพอใช้ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี สำหรับการพัฒนาประเทศโดยรวมจะต้องมีการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอน โดยใช้หลักวิชาการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่แต่ละขั้นของการพัฒนา ทั้งนี้คำจำกัดความดังกล่าวแสดงในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงระบบ (Systemic Analysis) ดังนี้

การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ
(A Systems Analysis of Sufficiency Economy)

ภาพที่ 2.2 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ

ที่มา: อภิชัย พันธเสนและคณะ (2555: 9)

ส่วนแนวคิดที่เป็นมุมมองง่าย ๆ ในชีวิตของมนุษย์ที่คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้อธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตแบบปกติธรรมดา โดยการทำความคิด สร้างความรู้ความสามารถ การพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้นเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อคนอื่น ต่อส่วนรวมและไม่ต้องเร่งรีบมาก เพื่อจะได้ดูแลตนเองได้ ไม่ใช่จะต้องคิดอะไรให้ยิ่งใหญ่เอาไปชมคนอื่น ไปเอาประโยชน์จากคนอื่น การคิดทำอะไรที่ดีขึ้น พัฒนาขึ้น อาจจะทำละเล็กละน้อยแต่ทำไปเรื่อย ๆ น่าจะดีกว่าการคิดอะไรแบบก้าวกระโดด จะเป็นภัย อาจจะมีฟูฟ่า ตื่นเต้น แต่มักจะทำให้เกิดความเสียหาย เกิดความแตกร้าง เช่นคนกลุ่มหนึ่งประเทศกลุ่มหนึ่ง ที่มีความเหนือคนหรือประเทศอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เลยใช้ความเหนือกว่ากับคนหรือประเทศที่ด้อยกว่า ก่อให้เกิดความตึงเครียด เป็นปฏิปักษ์ ซึ่งในที่สุดก็ย้อนกลับมาทำลายผู้ที่มีกำลังมากที่ไปเอาเปรียบเขา แต่การย้อนกลับมาอาจจะใช้เวลาหลายสิบปีหรือบางทีถึงร้อยปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 43) นอกจากนี้ “เศรษฐกิจพอเพียง” ยังสามารถสรุปไว้หมายถึง การดำรงชีวิตอย่างรู้ตัวทั่วพร้อมในปัจจุบัน ไม่ประมาทไม่สุดโต่ง เดินบนทางสายกลางของชีวิตตามหลักธรรมพุทธศาสนา ลดความอยากได้อย่างมีที่ไม่สำคัญในชีวิตออกไป มุ่งมั่นพัฒนาอาชีพของตนเองบนศักยภาพของตัวเอง และรู้จักการพึ่งตนเอง (อรรถา ทิ อุตตโน นาโถ = ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน) ทั้งนี้ความพอเพียงเฉพาะตนเองมิได้หมายเอาทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตัวเรา แต่ให้หมายรวมถึงพอเพียงที่ตนเองแล้วให้เผื่อแผ่แก่ผู้อื่นด้วย จึงจะเป็นความพอเพียงที่แท้จริง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 18)

สรุปตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การครองชีวิตให้อยู่บนหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ทางสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา” ให้รู้ เข้าใจ เข้าถึงตัวเอง วิถีชีวิตของตนเอง รากเหง้าสังคม วัฒนธรรมของตนเอง รู้จักพึ่งตนเองเป็นลำดับแรก รู้จักเผื่อแผ่คนอื่นถ้ามีมากเกินไป และปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงให้ดำรงอยู่อย่างไม่เบียดเบียนคนอื่นนั่นเอง ให้รู้จักคำว่า “พอดี” ทุกครั้งที่คิด ทำ เท่านั้น ก็เข้าถึงความเป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 18) ซึ่งให้เห็นว่า นิยามของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หรือ ความพอเพียง เป็นปรัชญาซึ่งบอกถึงทฤษฎี และแนวปฏิบัติที่ นำคนให้พ้นจากความยากจน พออยู่ พอกิน อิ่มสุขตนเองได้ ไม่เบียดเบียนใคร แก้ปัญหาทั้งเฉพาะได้ตี บังคับความมั่นคง ยั่งยืน มีความสันติสุขและดำรงชีวิตอยู่ดีมีสุขอย่างแท้จริง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 34) ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า นิยามของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หรือ ความพอเพียง คือ ความสุขความดีงาม เดียวของชีวิต (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 39) อย่างไรก็ตามผู้วิจัยในยังคงยืนยันเช่นเดิมว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือการดำรงชีวิตที่มีสติพอดีกับตัวเองและครอบครัวเป็นพื้นฐาน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 45) ปัจจุบันนี้คำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ยังคือมีความหมายเดิม คือ ชีวิตปกติพอดีมีความสุข ไม่สุดโต่งในชีวิต

2.1.3 สรุปภาพรวมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การสรุปภาพรวมของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักสำคัญอยู่ 5 ส่วนเป็นองค์ประกอบ (ลีลาภรณ์ บัวสาย, 2549: 10-11) ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 กรอบแนวคิด ที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤติ เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

ส่วนที่ 2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ส่วนที่ 3 คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 8)

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

ส่วนที่ 4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

ส่วนที่ 5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ทั้งนี้ในคำนิยามด้านความพอประมาณ (Moderation) ยังหมายถึง ความพอดี (Dynamic Optimum) ที่ไม่มากหรือน้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ 5 ประการ ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้าน

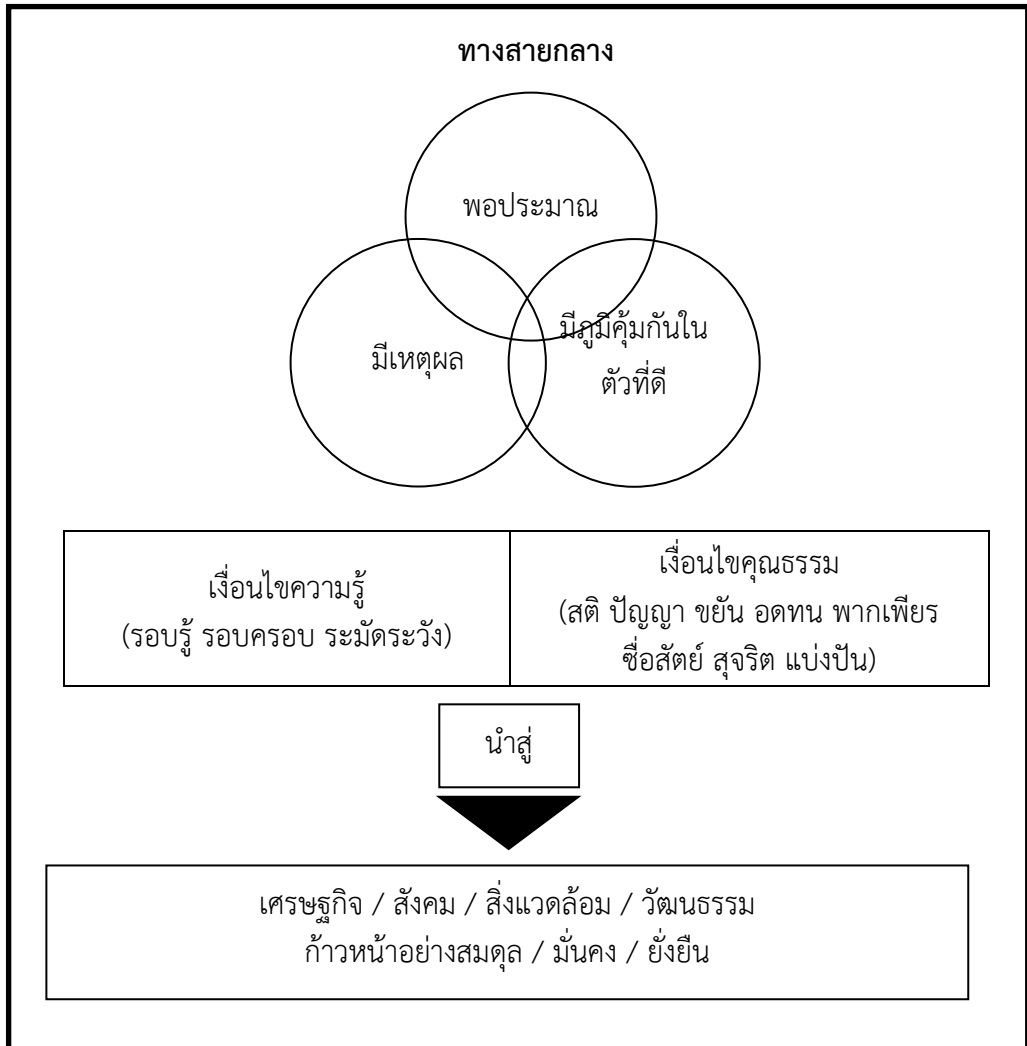
สังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (วรเดช จันทรศร, 2554: 17-18) นอกจากนี้ยังมีกรกล่าวถึงนัยสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 ประการ ดังนี้ (ปรีชา ช่างขวัญยืน, 2545: 4-96; วรเดช จันทรศร, 2554: 19-20; เศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, 2559; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 37)

ประการแรกเป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน”

ประการที่สองเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน

ประการที่สามเศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตาความเอื้ออาทรต่อกันและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จรวมถึงการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

ถึงแม้จะมีการอธิบายไว้ 5 ลักษณะสำหรับบทสรุปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวม แต่ผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วพบว่าตามกรอบมีอยู่เพียง 4 ส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 คือหลักคิดในการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่า “ทางสายกลาง” ส่วนที่ 2 คือ คุณลักษณะ 3 ท่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ส่วนที่ 3 ประกอบด้วย 2 เงื่อนไขพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม ส่วนที่ 4 ผลที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตเมื่อดำเนินการได้ครบ คือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุล ประชาชนมีความสุขร่มเย็น ครอบครัว ชุมชนสังคม ประเทศมีความมั่นคงและยั่งยืน จึงสรุปเป็นภาพได้ดังนี้

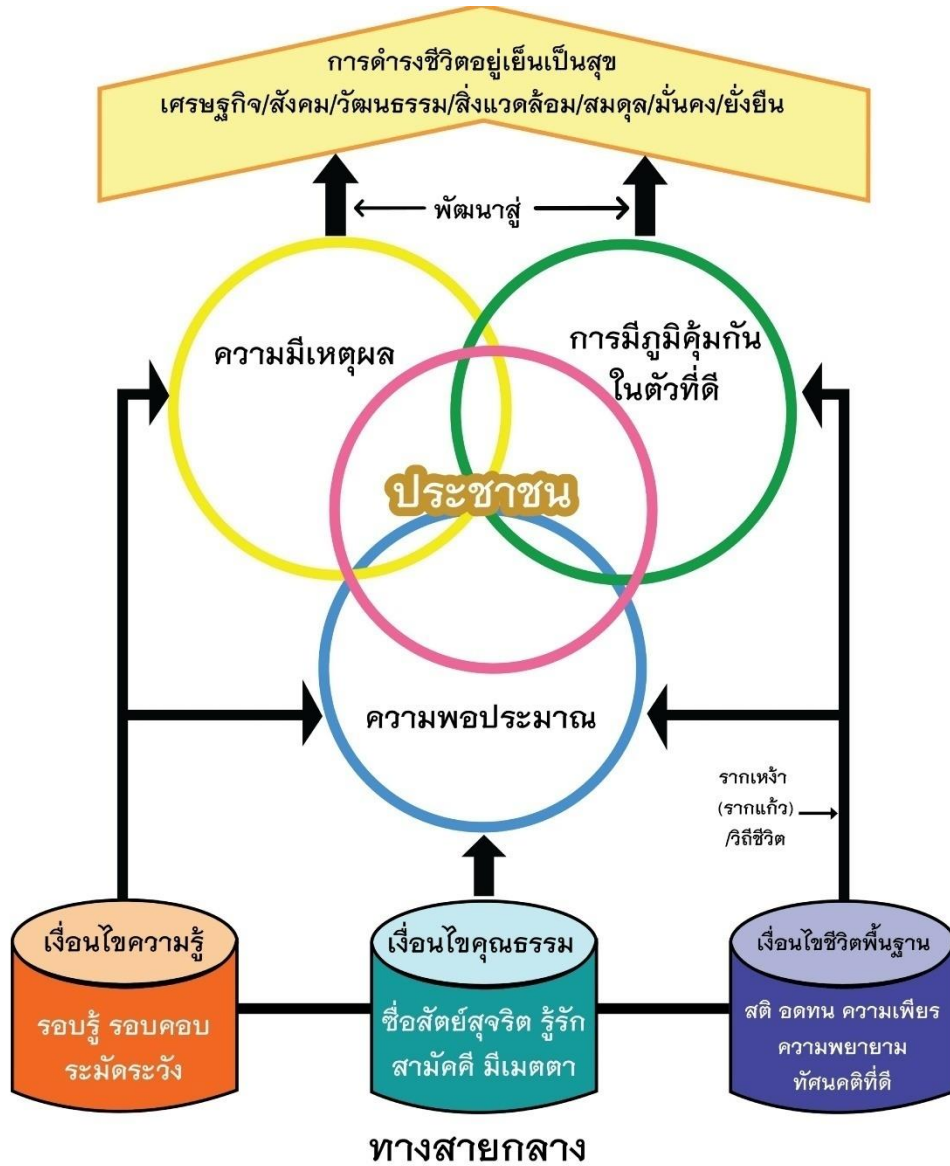

ภาพที่ 2.3 สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 8)

นอกจากนี้ ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2555: 38-39) ได้สรุปไว้ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป้าหมายอยู่ที่ “คน” เมื่อคนได้ครองชีวิตด้วยหลักปรัชญานี้แล้วย่อมส่งผลดีต่อ คนรอบข้าง ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติด้วย นอกจากนี้การนำไปใช้ต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าหลักปรัชญามีอยู่ 3 ท่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตน 2 เงื่อนไขหลัก ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม 1 เงื่อนไขเสริม ได้แก่เงื่อนไขชีวิต (ความอดทน ความเพียร ความพยายาม การออม ทศนคติที่ดี การบริหารจัดการการใช้ชีวิตอย่างสมดุล) เพื่อพัฒนาสู่การดำรงชีวิตอยู่เย็นเป็นสุขสร้างความสมดุล ยั่งยืน และมั่นคงให้กับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของ

ชาติต่อไป ซึ่งผู้เขียนได้ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสรุปใหม่ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.4 การดำรงชีวิตให้อยู่เย็นเป็นสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง “บ้านโมเดล”

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2555: 39)

ดังนั้นองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปในทางสายกลางที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อันเรียบง่ายของคนไทยซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับประชาชนทุกระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และ

ระดับประเทศได้โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 13-16, 2551: 8)

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถ่วง โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

เงื่อนไขสำคัญ เพื่อให้เกิดความพอเพียงการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชา และเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน

- เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

- เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

- เงื่อนไขชีวิต ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และปัญญา บริหารจัดการการใช้ชีวิต โดยใช้หลักวิชาและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

เมื่อก้าวโดยสรุปตั้งมีใจความสำคัญในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งเป็นหลักคิดของการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างพอเพียง เป็นไปตามวัฒนธรรมไทย ประเพณีที่ดีงามของสังคม ยึดมั่นคำสอนตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่า “ทางสายกลาง” ส่วนที่สองเป็นคุณลักษณะ 3 ท่วง ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ส่วนที่สามเรียกว่า 2 เงื่อนไขพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ ความรู้ และคุณธรรม หรืออาจปรับเป็น 3 เงื่อนไขได้เช่นกันคือ ความรู้ คุณธรรม และชีวิตพื้นฐาน รวมถึงส่วนที่สี่เป็นผลที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตเมื่อดำเนินการได้ครบ คือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุล ประชาชนมีความสุขร่มเย็น ครอบคลุม ชุมชนสังคม ประเทศมีความมั่นคงและยั่งยืน (ภุสสิทธ์ ภุค้ำชะโนด, 2559: 23) ซึ่งให้เห็นว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมทั้งหมดต้องคิด ทำ พัฒนา แก้ปัญหา รับผลที่เกิดขึ้น อยู่ภายใต้ความพอเพียง จนชีวิตดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่ยั่งยืนมิใช่ฉาบฉวยหรือเฉพาะหน้าเท่านั้น (ภุสสิทธ์ ภุค้ำชะโนด, 2560: 39) ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมคือ การดำรงชีวิตตามทางสายกลาง มี

ความรู้และคุณธรรม ดำรงอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน(กุสธิ์ ฎุค้ำชะโนด, 2561: 45) ผู้วิจัยยังคงชี้ให้ชัดเจนว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องพิจารณาทั้งความเป็นปรัชญา ทฤษฎีใหม่ และแนวทางการปฏิบัติ อาทิ หลัก 7 ป. ของกุสธิ์ ฎุค้ำชะโนด และทฤษฎี 9 ชั้น (กุสธิ์ ฎุค้ำชะโนด, 2562: 51)

2.1.4 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

2.1.4.1 เงื่อนไขการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551: 65-69) ได้เรียบเรียงจากปาฐกถาพิเศษโดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ที่ได้บรรยายในการฝึกอบรมวิทยากรตัวคูณเศรษฐกิจพอเพียง ณ ห้องราชา 1 โรงแรมปรีณซ์พาเลซ มหานาค เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2550 ไว้ว่า “เงื่อนไขการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มี 3 เงื่อนไข ได้แก่ (1) เงื่อนไขหลักวิชา โดยจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน (2) เงื่อนไขคุณธรรม ตั้งแต่การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว อบรมในโรงเรียน สอนศีลธรรมจากศาสนาและการฝึกจิตของตนเอง และ (3) เงื่อนไขการดำเนินชีวิต ให้มีความรอบรู้ ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบเกิดขึ้นก็เกิดขึ้นมาก็ไม่มีประโยชน์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่เหมาะสำหรับผู้ซึ่งเกียจ เกียจคร้านไม่ได้วัน ๆ รอแต่จะเล่นหอย เพื่อจะรวยเร็วไม่ได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบอกว่า ต้องมีความอดทน ความเพียร มีสติ และปัญญา นอกจากนี้ยังพบว่ามีหลักการที่สำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างหนึ่งที่ควรศึกษามีอยู่ 8 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 ความพอประมาณ ประการที่ 2 ความมีเหตุผล ประการที่ 3 การมีภูมิคุ้มกัน ประการที่ 4 การพึ่งตนเอง ประการที่ 5 การเสริมสร้างคุณภาพคนให้มีความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน ประการที่ 6 การรวมกลุ่ม ประการที่ 7 การสร้างเครือข่าย นับแต่ระดับ (1) บุคคล ครอบครัว (2) หมู่บ้าน ชุมชน สังคม (3) ประเทศหรือรัฐ และ (4) ประชาคมโลก รวมถึงประการที่ 8 ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 63-68) ทั้งนี้การวิเคราะห์ของสมศักดิ์ ลาดี จากผลการศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี กล่าวถึงการดำรงชีวิตในระดับที่อยู่รอดพออยู่ พอกิน และอยู่ดีนั้นบุคคลจำเป็นต้องมีคุณสมบัติ ได้แก่ รู้จักพึ่งตนเอง ดำรงชีวิตอย่างมีอิสรภาพ มีความสามารถในการบริหารจัดการ รู้จักคิด รู้จักระบบ มีความขยัน อดทน ไม่ทอดทิ้ง มีความสามัคคี มีการแสวงหาความร่วมมือ มีการรวมกลุ่มและมีความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นคณะ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย มีการศึกษาข้อมูล ข้อความรู้ และนำมาปฏิบัติงานและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล รู้จักพัฒนาตนเองขึ้นตามลำดับ และสามารถนำความรู้ หลักการ

แนวคิด หรือทฤษฎีต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม (อภิชัย พันธเสน, 2550: 243-244) ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่า เงื่อนไขสำคัญที่ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 ประการ คือ เงื่อนไขหลักวิชา ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง เงื่อนไขคุณธรรม ที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์สุจริต ความมีศีลธรรม จรรยาบรรณ การฝึกขบใจตนเอง และเงื่อนไขการดำเนินชีวิต ที่เกี่ยวกับความอดทน ความเพียร สติปัญญาและความรอบคอบในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้คุณสมบัติที่จะสามารถให้การดำรงชีวิตของตนเองอยู่ในระดับพออยู่พอกิน ควรรู้จักพึ่งตนเอง อดทน ขยัน เรียนรู้ตลอดเวลา และต้องรู้จักคิดอย่างมีระบบรวมถึงต้องการพัฒนาอย่างมีลำดับ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 27) ชี้ให้เห็นว่าเงื่อนไขของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้สำเร็จภายใต้ 3 เงื่อนไขที่กล่าวมา คือ การตัดสินใจคิด ออกแบบวางแผน ลงมือทำ ทำอย่างต่อเนื่อง ทำอย่างมีวินัย อดทน และทำด้วยศรัทธาในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 41) ผู้วิจัยเชื่อว่า เงื่อนไขสำคัญของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้บรรลุผลได้คือ วินัย การคิดใหม่ บริบทสังคม และการลงมือทำจริง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 52)

2.1.4.2 การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทุกระดับ

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 11-30) ผู้วิจัยขอยกคำอธิบายมาทั้งหมดของข้อมูลเพื่อเป็นต้นแบบไว้ในการสรุปเนื้อที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับและกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ระดับ หมายเอาบุคคลและครอบครัว ชุมชน ประเทศ ส่วนระดับกลุ่ม หมายเอาเกษตรกร นักธุรกิจ นักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ ครูและอาจารย์ ดังต่อไปนี้

1) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น

2) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน ชุมชนพอเพียง ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ และเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และก้าวหน้าของชุมชนอย่างมีเหตุผล

3) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ แผนการบริหารจัดการประเทศ ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่าง ๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบเป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

4) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเกษตรกร เกษตรทฤษฎีใหม่ โดยสรุปคือแนวพระราชดำริส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้และมีการรวมกลุ่มกันและเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่าง ๆ ขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัวที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศ เพื่อให้พออยู่ พอกิน ส่วนขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาดและพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ และขั้นตอนที่ 3 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการความรู้เทคโนโลยีจากธุรกิจเอกชน (ปริยานุช พิบูลสรารุท, 2549: 6)

5) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มนักธุรกิจ นักธุรกิจพอเพียงจะคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น

6) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจในกลุ่มนักการเมือง โดยนักการเมืองที่มีหลักคิดและหลักปฏิบัติบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเป็นตัวอย่างของผู้ที่มีความเข้มแข็งทางด้านคุณธรรม จริยธรรมมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดแม้เพียงเล็กน้อย

7) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเริ่มต้นสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลก่อนโดยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการเป็นผู้ให้บริการแก่สังคม และร่วมเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมและอยู่ร่วมกับระบบนิเวศได้อย่างสมดุล มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต แล้วให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาช่วยสนับสนุนให้แผนงาน กิจกรรมนี้เป็นจริงขึ้นมาตามหลักการพัฒนา “ช่วยเหลือประชาชน/ชุมชนเพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้”

8) การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มครูและอาจารย์ สำคัญยิ่งที่ครูและอาจารย์จะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษา ในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงให้ได้ก่อน จึงจะสามารถถ่ายทอด ปลุกฝังอบรม และทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่นักเรียนและนักศึกษา

ครั้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2549 ณ โรงแรมปรินซ์ พาเลซ มหานาค โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้ปาฐกถาเรื่อง “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชนในลักษณะบูรณาการ” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551: 57-58) ซึ่งสรุปประเด็นที่สำคัญไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงจะให้ผลคือ เกิดความสมดุล พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้ง 4 ด้าน คือ วัตถุประสงค์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ได้เป็นอย่างดี ซึ่งข้อสรุปของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ แนวคิดทางสายกลาง องค์ประกอบ 3 ประการของความพอเพียง เงื่อนไข 3 ประการของความพอเพียง เงื่อนไข 3 ประการ นำไปสู่ความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ประโยชน์ที่ได้รับนี้ มหาศาล ประการแรก จะทำให้ชีวิต ธุรกิจ กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินรุดหน้าไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน ประการที่ 2 มีระบบภูมิคุ้มกันอย่างดี พร้อมรับผลกระทบทั้ง 4 ประการจากความเปลี่ยนแปลง ทั้ง

ภายในและภายนอก และประการที่ 3 สามารถปรับสมดุลได้เสมอทั้งในยามปกติและยามเผชิญวิกฤติ บางทีเราก็ต้องเผชิญวิกฤติ แต่เมื่อเผชิญวิกฤติแล้วเราก็สามารถปรับสมดุลได้นอกจากนี้แล้ว การที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดัชมุขมนนี้จะต้องรวมทั้งระดับบุคคลและครอบครัว ระดับบุคคลคือทำให้ทุกคนในชุมชนเห็นประโยชน์จริง ๆ ในระดับตัวเขาและครอบครัวเขา ส่วนตัวอย่างของการนำปรัชญา นี้ไปใช้ในชุมชนต่าง ๆ มีมาก ทั้งกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม การผลิตเอง และการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีทั้งการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ภาคธุรกิจเอกชนในชุมชนก็สามารถนำปรัชญา ไปใช้ได้ สุดท้ายการบรรยาย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้พระราชดำรัสถวายพระพรต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยสมเด็จพระราชาธิบดีแห่งบรูไน ซึ่งเป็นผู้แทนของประมุขและผู้แทนพระองค์ 25 ประเทศ ในวโรกาสถวายเลี้ยงพระกระยาหารค่ำ ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร เมื่อ ค่ำวันที่ 13 มิถุนายน 2549 มีใจความว่า “ฝ่าพระบาท ทรงอยู่เคียงข้างพสกนิกรของพระองค์ และทรงร่วมทุกข์ ร่วมสุข กับประชาชนชาวไทยตลอดมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งแรงบันดาลใจให้แก่ประชาชนของพระองค์ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ หรือ แม้แต่การทรงเป็นแบบอย่างที่ยั่งยืนของการเป็นพ่อผู้มีแต่ความรักและเสียสละเพื่อลูก ” นี่เป็นผลสรุปที่สำคัญที่สุดว่า **“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับพสกนิกรเสมอมา”**

ทั้งนี้การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยังมีแสดงในระดับการประยุกต์ 3 ระดับ ที่น่าสนใจดังนี้ ระดับจิตสำนึก จะต้องมีความตระหนักในการใช้ชีวิตอย่างพอดีและรู้จักพอเพียงโดยยึดมั่นหลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง (2) การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันและกันในการดำเนินกิจกรรมชุมชน (3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ลดกิเลสและความต้องการของตนเองส่วนในระดับปฏิบัติ จะต้องปฏิบัติใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อนโดยเฉพะปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต (2) การอยู่ได้อย่างพอเพียง ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง (3) การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร การแจกจ่ายและการแบ่งปันก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่มีความอดทนต่อความเห็นแก่ตัว (4) การอยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้ เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำ และสุดท้ายคือระดับปฏิเวธ ผลที่ได้จากการปฏิบัติจะเกิดความพึงพอใจใน 3 ระดับ ได้แก่ (1) ความพึงพอใจในระดับครอบครัว (2) ความพอเพียงในระดับชุมชน รวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม (3) ความพอเพียงในระดับสังคม เกิดการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาร่วมกันระหว่างชุมชน และพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 2-4; สุวัฒน์ ดวงแสนพุด, 2550: 26-27) ครั้นเมื่อกล่าวถึงการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ย่อมมีการประยุกต์ใช้ ในกิจกรรมหรือการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงใน 4 กลุ่มเช่นกัน ได้แก่ (1) กิจกรรมหรือการบริหารจัดการพึ่งตนเองเป็นหลัก (2) กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

(3) กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของประชาชนและ

(4) กิจกรรมหรือการบริหารจัดการที่ส่งเสริมคุณธรรมนอกจากนี้การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงยังแบ่งตามระดับของชุมชน เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคลและครอบครัว ระดับชุมชนและหน่วยงาน และระดับชาติหรือประเทศ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 91-95) ดังนั้นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมของชีวิตประจำวันมีทั้งระดับบุคคลและครอบครัว ระดับชุมชนและหน่วยงาน ระดับชาติหรือประเทศ จึงสรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในทุกคน ทุกระดับ ทุกหน่วยงาน ทุกชนชั้นวรรณะทางสังคม (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 33) นอกจากนี้ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2555: 74) ได้สรุปการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างสั้น ๆ ว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นไปตามพื้นฐาน อาชีพ ลักษณะของแต่ละบุคคล หน่วยงาน หรือองค์กรนั้นทำให้การประยุกต์ใช้แตกต่างกันไป โดยเริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ให้รู้จริง นำไปประยุกต์ใช้แล้วซ้ำอีกจนกลายเป็นวิถีการดำเนินชีวิต เป็นวัฒนธรรม ภายใต้เงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ ความรู้ คุณธรรม การดำเนินชีวิต ทั้งนี้การประยุกต์ใช้สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ท้องถิ่น ระดับประเทศ และมีหลากหลายอาชีพ ได้แก่ กลุ่มอาชีพนักเรียน นักศึกษา กลุ่มอาชีพเกษตรกร กลุ่มอาชีพนักธุรกิจ กลุ่มอาชีพครู อาจารย์ กลุ่มอาชีพนักการเมือง นอกจากนี้สามารถประยุกต์ใช้ในการสถานประกอบการหรือสถาบันต่าง ๆ อีกมากมาย ได้แก่ กลุ่มสถานประกอบการต่าง ๆ กลุ่มสถาบันการศึกษา หน่วยงาน กรม กอง ภาครัฐต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงนั้นสามารถเกิดผลที่ดีเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น เกิดความรู้สึกผูกพัน เอื้ออาทรต่อกัน การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ รู้จักการออม มีวิถีชีวิตที่มีสุข รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมจนทำให้เกิดการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างเกื้อกูลและเกิดความยั่งยืนตลอดไปดังนั้นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละบุคคล หรือแต่ละครอบครัวจะต้องเป็นไปตามพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ ลักษณะการดำรงชีวิต อาชีพ ตำแหน่งหน้าที่การงาน บริบททางสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ และดำรงชีพอยู่ตามสถานการณ์ปัจจุบัน โดยให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อน อย่างชัดเจน อยู่ได้อย่างพอดี พอกิน พอมี พอใช้ และพอเพียงนั่นเอง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 32) สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกคนไม่ว่าเป็นเพศใด สถานภาพใด อาชีพใด อาศัยอยู่ ณ ที่ใด ย่อมสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกคนไม่เลือกชนชั้น วรรณะ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 47) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถได้กับทุกคนที่ประสงค์ความสุขที่ยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 52) ดังนั้นแล้วในปี 2562 ผู้วิจัยยังให้แนวทางเดิมคือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ได้ทรงพระราชทานไว้ นั่น “สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกช่วงวัย ทุกอาชีพ ทุกฐานะ ทุกตำแหน่ง ของมนุษยชาติ เพราะเป็นหลักแห่งการพัฒนา

ทุนมนุษย์ที่อยู่อย่างเป็นสุขให้เกิดความยั่งยืน” คนจน คนรวย คนในเมือง คนชนบท ประยุกต์ใช้ได้ ตามความเหมาะสมของศักยภาพตนเอง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 55-56)

2.1.4.3 เศรษฐกิจพอเพียงสู่ความสุขของชีวิตอย่างยั่งยืน

เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2549 ณ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้ปาฐกถาเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงนำสู่ความสุขของชีวิตอย่างยั่งยืน” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551: 67-70) ซึ่งสรุปประเด็นเศรษฐกิจพอเพียงคำสอนของพ่อ ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่ เศรษฐกิจสำหรับคนยากจน ไม่ใช่ต้องมารัดเข็มขัด ตระหนี่ถี่เหนียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง สอนให้ร่ำรวย และต้องรักษาความร่ำรวยให้อยู่กับเราด้วย ร่ำรวยแล้วต้องยั่งยืน ไม่ใช่รวยแล้วแตก รวยแล้วล้ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานคำหลัก 3 คำ ได้แก่ การพัฒนาประเทศหรือ การบริหารองค์กร **คำแรกให้ใช้ “เหตุผล”** เป็นเครื่องนำทาง อย่าเอากิเลส ตัณหาเป็นเครื่องนำทาง อย่าเอากระแสเป็นตัวนำ หลายครั้งตลาดเฮลละโลไป เราก็เฮลละโลตาม ไม่เชื่อลองปล่อยข้าวอะไรไปใน ตลาดหุ้น รับรองเลยว่าหุ้นเคลื่อนไหวทันที เราไม่ได้ใช้เหตุผลในการเลือกทางของเราเลย วิถีชีวิตของ ไทยอยู่ที่ต่างประเทศ เราไปเรียนที่อเมริกา เราพบวิถีชีวิตของชาวอเมริกัน (American way of life) ผมอยากจะถามท่านทั้งหลายที่เป็นคนไทยมาจากภูมิภาคต่าง ๆ ถามว่า วิถีชีวิตของคนไทย (Thai way of life) มีไหมเราไม่เคยมีเลย เราก็ตามเขาไป เพราะฉะนั้นเราต้องมีความกล้าหาญเพียงพอที่จะ เลือกหนทางว่าประเทศไทยจะเอาอะไร จะเดินไปทางไหน ไม่ใช่จะเหมือนกับคนทั้งโลกแต่ละประเทศ ไม่เหมือนกัน อันนี้คือเหตุผล**คำที่ 2 ทำอะไรแต่ “พอประมาณ”** คำว่า พอประมาณ ทุกคนไปนึกถึง ต้องประหยัด กระหมัดกระหม่อม รัดเข็มขัด ไม่ใช่ คำว่าพอประมาณของพระองค์ท่าน คือ จะทำอะไร ต้องตรวจสอบศักยภาพของเราเสียก่อน ประเทศของเรานั้นจุดแข็งอยู่ที่ไหน ฐานของเราอยู่ตรงไหน เรานัดอย่างไร พอประมาณของเราอยู่ตรงนี้ ตัวอย่างที่สะท้อนได้อย่างดี คือ เราเป็นที่ 1 ของโลกได้ ใหม บางคนบอกว่าได้ มวยเป็นแชมป์โลกตลอดเวลา พูดได้ใหม่ว่าคนไทยเก่งมวยที่สุดในโลก แต่ต้องมีเงื่อนไขตามท้ายคือ พอประมาณของเรา ต้องถามด้วยว่ารู้ไหม แบนตั้มเวทลงมา ความ พอประมาณศักยภาพของเราอยู่ตรงนี้ ไม่ใช่เฮฟวีเวท ทั้งที่คนที่น้ำหนักกับไมค์ ไทสัน เราก็มีแต่ส่งไปก็ เห็นจะต้องส่งป้อมเตี๊ตังตามไปด้วย เพราะว่าเกินศักยภาพของเรา ฉันทก็ฉันทนั้น การพัฒนาอะไรก็ ตาม ต้องดูตรงนี้ก่อนว่าจุดแข็งของเราอยู่ตรงไหน... **ส่วนคำที่ 3 มี “ภูมิคุ้มกัน”** พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวรับสั่งว่า ทำอะไรนั้นให้มีภูมิคุ้มกันอยู่ตลอดเวลาได้ไหม พຽนี้ມີอะไรเกิดขึ้นผมไม่รู้ ตื่นเช้า ขึ้นมาไปปัมน้ำมัน ราคาหมุนไปทุกวัน แล้วเราวางแผนได้หรือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับต่อไปจะ วางแผนได้หรือวางแผนเกือบไม่ได้แล้ว เพราะว่าเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงเกือบทุก 24 ชั่วโมงแล้วไม่ได้เปลี่ยน ที่เรา เพราะฉะนั้นตรงนี้ผมคิดว่า ภูมิคุ้มกันที่พระองค์ท่านรับสั่งจะต้องมีตลอดเวลา แม้กระทั่งระดับ

2.1.4.4 แนวทางการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ อธิบายแนวทางการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไว้ (1) การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ เศรษฐกิจพอเพียง (2) การพัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (3) การพัฒนา กระบวนการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ในระดับครอบครัว กลุ่ม และระดับประเทศ (4) การเชื่อมโยง เครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคม นอกจากนี้ สศช. ได้นำเสนอแนวทางปฏิบัติ บางประการในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และระดับภาคเอกชน ดังตารางต่อไปนี้ (นฤมล นิราทร และคณะ, 2550: 34-36)

ตารางที่ 2.1 แนวทางปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ

แนวคิดพื้นฐาน	ระดับครอบครัว/ชุมชน	ระดับธุรกิจ
ทางสายกลาง	- ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท เน้นการ พึ่งตนเองก่อนเป็นหลัก	- ไม่ดำเนินการลงทุนจนเกินตัว พึ่งพาเงินออมของ ตนเองให้มาก - มีการผลิตที่เหมาะสม โดยเลือกประเภท วิธีการและ ขนาดการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น แล้วจึง ขยายการผลิตอย่างเป็นลำดับขั้นต่อไป - ใช้วัตถุดิบและบุคลากรในท้องถิ่น
ความสมดุล	- ความสมดุลระหว่างรายได้ รายจ่าย ส่งเสริมให้มีการออม - ความสมดุลระหว่างการทุ่มเทให้กับ กิจการงาน เมื่อเปรียบเทียบกับความอยู่ดี กินดี ความสงบสุข และความอบอุ่นของ ครอบครัว - ความสมดุลระหว่างวัตถุ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในชีวิต กับความสงบสุขและ ความพึงพอใจของสมาชิกในครอบครัว	- ความสมดุลในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นการ ผลิต การบริหารจัดการ ต้องมีความสมดุล โดยมีหลัก ปฏิบัติ ดังนี้ * มีความสมดุลในการกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน คือ ดำเนินการผลิตไปพร้อมกับนำปัจจัยทุกด้านที่เกี่ยวข้อง เข้ามาพิจารณาโดยไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป * เลือกใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างมี ประสิทธิภาพ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม * มีการจัดการเรื่องทุนอย่างเหมาะสมโดยสร้าง ความสมดุลระหว่างสัดส่วนหนี้ต่อทุน ที่คำนึงถึง ความสามารถในการชำระหนี้ การหารายได้และสภาพ คล่องของธุรกิจ โดยเฉพาะเรื่องเงินทุนหมุนเวียน
ความพอเพียง	- ไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น - รู้จักประมาณ รู้จักพอ - ไม่สนับสนุนหรือยึดติดกระแส วัตถุนิยม บริโภคนิยม	- เน้นเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน โดยมุ่ง แสวงหากำไรในระดับที่เหมาะสม โดยเฉพาะการ คำนึงถึงความสามารถในการใช้หนี้

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

แนวคิดพื้นฐาน	ระดับครอบครัว/ชุมชน	ระดับธุรกิจ
ภูมิคุ้มกันและก้าว ทันโลก	<ul style="list-style-type: none"> - ประหยัด สร้างนิสัยการออม เพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิต - เตรียมพร้อมรับความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น พัฒนาความรู้และทักษะในการเลี้ยงชีพอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ทัน เมื่อสิ่งแวดล้อมภายนอกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว - เสริมสร้างความเข้มแข็งของจิต ส่งเสริมการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันมีความยืดหยุ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินธุรกิจด้วยความรอบคอบมีการเตรียมความพร้อมและปรับตัวเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่มาจากภายนอก และสามารถก้าวทันโลกโดยยึดหลัก: <ul style="list-style-type: none"> * การบริหารจัดการที่ดี คำนึงถึงความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เช่น การจัดทำบัญชีที่ได้มาตรฐาน * มีเงินทุนสำรองสำหรับการหมุนเวียนของธุรกิจ * มีการบริหารความเสี่ยง ทั้งวัตถุดิบแหล่งเงินทุน และการตลาด มีการทำประกันภัยเพื่อลดความเสี่ยง * สร้างเครือข่ายธุรกิจ เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง แลกเปลี่ยนข้อมูล ลดค่าใช้จ่ายในกิจกรรมที่ทำร่วมกันได้ * ใช้เทคโนโลยีที่ช่วยให้สามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุด * ปรับตัว สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง
การเสริมสร้างจิตใจ คน	<ul style="list-style-type: none"> - รักษาศีลธรรมตามหลักศาสนา - รับผิดชอบ มีความเพียร - มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริตต่อครอบครัว ชุมชน - พึงพอใจที่จะพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> - รับผิดชอบต่อลูกค้าและสังคมเพื่อการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน โดยคืนกำไรให้แก่สังคม - แสวงหากำไรในระดับที่เหมาะสม - มีการผลิตที่ได้คุณภาพ มาตรฐาน คำนึงถึงผู้บริโภค และสภาพแวดล้อม

ที่มา: นฤมล นิราทร และคณะ (2550: 34)

นอกจากนี้ นฤมล นิราทร และคณะ (2550: 93-97) ยังได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการทัศน์เศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างน่าสนใจว่า กระบวนการทัศน์กระแสหลักมุ่งความมั่งคั่ง-ร่ำรวยทางวัตถุกระบวนการทัศน์เศรษฐกิจพอเพียงจะมุ่ง “ความพอดี” ในทุกบริบทความสัมพันธ์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยเชื่อว่าความพอดีจะนำมาซึ่งความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา กระบวนการทัศน์นี้ต้องขับเคลื่อนเศรษฐกิจนอกระบบการให้เชื่อมโยงเข้ากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อเป็นเศรษฐกิจทางเลือกนอกระบบหลัก ซึ่งมีระดับเป้าหมายและแนวคิดที่ใช้ในการขับเคลื่อนในหลายมิติ ได้แก่ (1) เพื่อขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นช่องทางเลือกสำหรับกลุ่มคนในเศรษฐกิจนอกระบบ

ทางการที่ต้องการมีกิจกรรมเศรษฐกิจที่เป็นทางเลือก (2) เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้ เป็นช่องทางพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มคนยากจนและคนชายขอบของการพัฒนากระแสหลักซึ่งจำนวนมากอยู่ในเศรษฐกิจนอภาคทางการ ให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม และมีความมั่นคง (3) เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้ เป็นทางเลือกของการพัฒนาเศรษฐกิจนอภาคทางการแบบอภิวัดถิ่นท้องถิ่น (Localization) ซึ่งการเชื่อมโยงเศรษฐกิจนอภาคทางการและเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีเป้าหมายของการขับเคลื่อนทั้งระดับจุลภาค คือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล โดยเฉพาะคนยากจน คนชายขอบที่ยังขาดคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมนอกจากนี้ปัจจัยที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย (1) ความคุ้นเคย ความเข้าใจและความเชื่อของผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอภาคทางการต่อเศรษฐกิจพอเพียง (2) “ทุน” ในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพในเศรษฐกิจนอภาคทางการ ซึ่งอาจเป็นทุนเงิน ทุนความรู้ ทุนสังคม (3) ความรู้สึกเชิงบวกต่ออาชีพ (4) การมีกลไกสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นการสนับสนุนทุนเงิน และหรือให้ความรู้ วิธีคิด (5) วิถีชีวิตแบบเมือง (นฤมล นิราทร และคณะ, 2550: 97-101) ซึ่งให้เห็นว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ชุมชนเมืองที่อยู่ในภาคเศรษฐกิจนอภาคทางการนั้นต้องอาศัยปัจจัยในหลากหลายมิติมาช่วยกันประสานขับเคลื่อนจึงจะประสบผลสำเร็จได้ เช่น การมีแหล่งทุนให้กู้ยืมที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้กู้ การให้ความรู้ วิชาการในอาชีพ การมีกลไกมาช่วยสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการสร้างความรู้สึกเชิงบวกให้กับประชาชนในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้วย (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 38)

นอกจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในมิติเมืองยังพบว่า มีข้อค้นพบเบื้องต้นจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในมิติของการประยุกต์ใช้มีสาระสำคัญ เกี่ยวกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสงวน อนุรักษ์เพื่อการใช้ อย่างยั่งยืนยาวนาน กระบวนการตัดสินใจ (Decision-Making Process) และกระบวนการให้เหตุผลต่อวิธีการผลิต กระบวนการรับรู้และบริโภคข่าวสาร (Information Processing) องค์ความรู้เชิงประยุกต์ในสาขาพาณิชยศาสตร์และการบัญชี องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินงานในระดับองค์กร รวมถึงมีการแสวงหาและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีในการผลิต การเกษตร การปรับแก้สภาพทางกายภาพของพื้นดิน นอกจากนี้ต้องแสวงหาองค์ความรู้ด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง (อภิชัย พันธเสน, 2550: 151-152) ซึ่งประเด็นสุดท้ายน่าสนใจมากเพราะเป็นแนวทางหนึ่งในการการวิจัยเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสู่การประยุกต์ใช้ต่อชุมชน ท้องถิ่นให้ตรงจุด ซึ่งมีลักษณะเป็นเชิงปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งจะต้องร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยและชุมชนเพื่อเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดของชุมชนได้ เรียกอีกอย่างว่า TALR ย่อมาจาก Transformation Action Learning Research โดยให้ความสำคัญต่อการ

สร้างความรู้ ควบคู่กับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการโดยชุมชน ด้วยเป้าหมายการเสริมพลังวัฒนธรรมชุมชน ด้วยกระบวนการวางแผนปฏิบัติการอย่างเป็นขั้นตอนที่ตั้งอยู่บนฐานคิดทางทฤษฎี ที่เมื่อเกิดปัญหาเศรษฐกิจสังคมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนั้นจึงต้องแก้ไขโดยชุมชน สามารถจัดทำแผนงานหลักของการวิจัยการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์หรือการตระหนักชัดถึงพลังของเศรษฐกิจพอเพียง และอาจหมายถึงการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมของชุมชนโดยชุมชนเอง ต้องปลุกสำนึกชุมชน (Collective Consciousness) ให้สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยเศรษฐกิจสองระบบ ค้นหาเป้าหมายหลักที่เป็นสมาชิกที่ทำการผลิตในระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ แล้วดำเนินการวิจัยโดยชุมชนมีพลังกระตุ้นให้ชาวชุมชนตื่นตัวและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนเองในการดำรงชีวิต พร้อมกับการวิจัยตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการความนึกคิด ความใฝ่ฝัน ความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน

ดังนั้นการที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่ชุมชนให้เกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างแท้จริง จะต้องเกิดขึ้นด้วยการมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันด้วย เพื่อความยั่งยืนของนำเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนสำคัญต้องใช้หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในหลักกระบวนกิจจากข้างใน หลักการมีส่วนร่วม เป็นต้น อย่างไรก็ตามจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิจัยจะต้องทำงานร่วมกับชุมชนให้สอดคล้องประสานด้วยประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันจึงจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนได้ผลดีที่สุด (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 40) ซึ่งให้เห็นว่า สิ่งสำคัญหนึ่งที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่ชุมชนให้ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งใจคือ “การมีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงต้องเป็นของชุมชน ใช้ชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 53) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า การทำงานเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนต้องเริ่มจากตัวเรา จิตอาสา ครอบคลุม ร่วมกิจกรรม ทำงานเป็นทีมเพื่อส่วนรวมกับเพื่อน ๆ และกลุ่มเพื่อน และกลุ่มผู้นำ เป็นส่วนหนึ่งทำเพื่อส่วนรวมด้วยความไม่ประมาท มีความพอประมาณและมีเหตุมีผล ใช้ความรู้และคุณธรรมในการทำงานร่วมกับชุมชนแค่นี้ก็ถือว่าทำงานความพอเพียงกับชุมชนแล้ว (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 58) ดังนั้นสรุปได้ว่า ในการวิจัยปี 2562 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่ชุมชนให้เกิดผลต้อง “ประชาชนค้นหาและทำเอง หน่วยงานรัฐเป็นเพียงผู้ร่วม สนับสนุนและที่ปรึกษา ถึงจะมีความยั่งยืนได้ และหาวันหนึ่งที่ภูมิปัญญาของชุมชนไม่ชัดเจน ขอความร่วมมือบูรณาการองค์ความรู้จากการวิจัยของภาควิชาการ หน่วยงานรัฐได้เสมอ” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 62)

2.1.4.5 การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมเมือง

ผู้วิจัยขอหยิบยกลักษณะการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองและการทำงานตามคำอธิบายของนฤมล นิราทร และคณะ (2550: 76-78) ไว้อย่างละเอียดในแต่ละประเด็นต่าง ๆ ว่า การประยุกต์ใช้เกี่ยวข้องกับมิติด้านเศรษฐกิจที่ต้องก้าวข้ามความขัดสนและจะต้องมีวิถีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานด้วย ดังคำพูดที่ว่า “ถ้าไม่มีงานก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้” และ “ถ้าไม่โลภ ก็จะไม่มีความทุกข์ ไม่จำเป็นที่จะต้องจะมีเงินมากมายเพื่อที่จะมีความสุข” ทั้งนี้วิธีการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ได้แก่ (1) ลดรายจ่าย (2) เพิ่มรายได้ (3) วางแผนในการใช้จ่าย (4) มีกลไกและวินัยในการออมเงิน (5) พึ่งตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (6) ดำเนินชีวิตตามอัตภาพแบบพอประมาณ (7) ยึดหยุ่นกับการใช้ชีวิต และ (8) รักษาแหล่งสนับสนุนทางสังคม สร้างเครือข่ายทั้งนี้ปัจจัยเอื้อให้การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความเป็นไปได้ ดังนี้

1. เงื่อนไขเบื้องต้นคือต้องพ้นจากความขัดสน และหาเลี้ยงตนเองได้ “จะพอเพียงไม่ได้ถ้าไม่มีงานทำ”
2. สมาชิกในครอบครัวควรมีวิถีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม (กลุ่มสนทนาในการวิจัยเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาในเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร)
3. การมีค่านิยมไม่เป็นหนี้ ไม่เป็น “ราชาเงินผ่อน”
4. มีสวัสดิการพื้นฐานจากรัฐ เช่น โครงการ 30 บาท อันจะช่วยในแง่การลดรายจ่ายในการรักษาพยาบาลตนเองและครอบครัวได้

สรุปได้ว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมืองมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การวางแผนการใช้จ่าย รู้จักการออม รู้จักพึ่งตนเองไม่เบียดเบียนคนอื่น ดำเนินชีวิตแบบพอประมาณ มีการยึดหยุ่นในการใช้ชีวิตและสร้างเครือข่ายใหม่ ๆ เพื่อสร้างความคุ้นเคยใกล้ชิด สามารถเกื้อกูลกันและกันได้ประสบพบกับปัญหาต่าง ๆ ได้ ถ้าหากการประยุกต์มีความเป็นไปได้จะสำเร็จในชุมชนเมืองต้องมีพื้นฐานชีวิตให้หลุดจากความขัดสนก่อน และฝึกกระบวนการคิด และปฏิบัติตามวิถีแบบคนพอเพียงทั้งตน ครอบครัวและชุมชนไปพร้อมกันด้วย (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 42) ซึ่งให้เห็นว่า คนเมืองทุกคนต้องทำงาน บางครั้งหลายคนต้องทำงานมากกว่า 2 อาชีพใน 1 วัน ดังนั้นต้องรู้จักการวางแผนการใช้จ่าย ต้องรู้จักอดออม ใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์มากที่สุด นานที่สุด ลดละเลิกสิ่งฟุ่มเฟือย และสิ่งที่เป็นอบายมุขทั้งหลาย สำคัญที่สุดต้องรู้จักคุณค่าของเงิน รักในเงินที่หามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงแล้วใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวอย่างรู้จักคุณค่าของเงินนั้น (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 54) ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า “คนเมืองหรือคนชนบทสามารถประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเท่าเทียมตามแต่บริบทของ

ตนเอง อะไรที่เกินความจำเป็นในชีวิตต้องปรับลงมาอย่าฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายที่ไม่ลำบากตนและครอบครัว ไม่เบียดเบียนคนอื่นจนสุดทายเป็นความสบายกายและสบายใจนั่นเอง (เพียงใช้ฐานคิด ทำ เพื่อ หมายถึง คิดดีมีเหตุผล ทำดีมีความพอประมาณไม่ประมาท เพื่อแผ่ดีเพื่อไว้ในอนาคต)” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 59) สรุปได้ว่า การวิจัยในปี พ.ศ. 2562 คนเมืองต้องใช้เศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องเดียว คือ “งดฟุ่มเฟือย ให้ประหยัด หักคอต่อม” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 64)

2.1.4.6 การปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แนวทางที่ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างชัดเจนโดยเป็นการเริ่มชีวิตแบบพอเพียงสามารถประเมินตัวเองได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2560: 35-37)

- 1) ยึดความประหยัด ลดความฟุ่มเฟือยอย่างจริงจัง
- 2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้มักอยู่ในภาวะขาดแคลน
- 3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางค้าขาย
- 4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ต้องชวนช่วยใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น

5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป

ดังนั้นคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ การดำรงชีวิตในความพอดีมีชีวิตใหม่ คือหวนกลับมาใช้ชีวิตชีวิตไทยเป็นการสร้างรากฐานหรือพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด แนวทางนี้ทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์มีความสุขอย่างยั่งยืน จนกระทั่งองค์กรสหประชาชาติได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 และประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2560: 38-40)

“สหประชาชาติมีความปลาบปลื้มยินดีในเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ที่ได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นรางวัลชั้นแรกของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ(UNDP) จัดทำขึ้นเพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสแห่งการเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงมุ่งมั่นบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของปวงชนชาวไทยอยู่เป็นนิจ เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลก จึงต่างกล่าวขานพระนามพระองค์ว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักพัฒนา ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงมีพระราชหฤทัยเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาต่อพสกนิกรผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส โดยไม่แบ่งแยกสถานะ ศาสนา ชาติพันธุ์ หรือหมู่เหล่า ทรงสดับรับฟังปัญหาความทุกข์ยากของราษฎร และพระราชทาน

แนวทางการดำรงชีวิตเพื่อให้ประชาชนของพระองค์สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

โครงการในพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชนบทมีจำนวนมากมายและมีอาจนับได้ ส่งผลต่อการสร้างสรรค์ความรู้และนวัตกรรมที่เอื้อต่อความก้าวหน้าในการพัฒนา ยังประโยชน์ให้แก่พสกนิกรทั่วหล้า อาทิ โครงการที่มุ่งเน้นการเกษตรขนาดเล็กด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม โครงการที่มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน รวมทั้งโครงการป้องกันและบรรเทาความเดือดร้อนจากน้ำท่วมและภัยแล้ง

ด้วยพระปรีชาสามารถในการเป็นนักคิดของใต้ฝ่าละอองธุรีพระบาท และคุณูปการต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้นานาประเทศตื่นตัวในการปรับปรุงการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้แนวคิดใหม่ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของใต้ฝ่าละอองธุรีพระบาท ที่มีต่อประชาราษฎร์ ที่ได้พระราชทานปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งชี้ถึงแนวทางการพัฒนาที่เน้นความสมดุล ความพอประมาณ ความมีเหตุผล สำนึกในคุณธรรมและการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอที่จะต้านทานและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยปรัชญาดังกล่าวนี้อองค์การสหประชาชาติจึงมุ่งเน้นเพียรพยายามและส่งเสริมการพัฒนาคน ให้มีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นเป้าหมายศูนย์กลางในการพัฒนา

รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์นี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีปณิธานที่จะส่งเสริมประสพการณ์และนำแนวทางการปฏิบัติในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันทรงคุณค่าอย่างหาที่สุดมิได้ของพระองค์ท่านมาช่วยจุดประกายแนวความคิดในปรัชญาดังกล่าวสู่นานาประเทศต่อไป ในโอกาสนี้ ข้าพระพุทธเจ้ามีความปลื้มปิติ และภาคภูมิใจทุกเกล้าทุกกระหม่อม ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุด ด้านการพัฒนามนุษย์แด่ใต้ฝ่าละอองธุรีพระบาท”

นับเป็นความภาคภูมิใจของพสกนิกรทั้งประเทศที่มีพระมหากรุณาธิคุณสามารถยืนอยู่ในดวงใจของประชาชนคนไทยทั้งประเทศและเป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นต้นแบบของประชาชนทั่วโลก สมกับคำที่ได้รับยกย่องพระองค์ว่า “King of World” นั่นเอง

2.1.4.7 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการวิจัยในเมืองและชนบท

งานวิจัยที่หลากหลายจากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด ที่ทำการวิจัยในเชิงพื้นที่ตลอดระยะเวลา 1 ทศวรรษ โดยหยิบผลการวิจัยจากบทคัดย่อของงานวิจัยแต่ละปีแต่ละพื้นที่ ดังต่อไปนี้

1) วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Way of Urban Community Life and Livelihood on Sufficiency Economy Philosophy) พบว่า การวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจ วิเคราะห์พฤติกรรมและระดับการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนและศึกษาแนว

ทางการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยคำนวณเพื่อหากลุ่มตัวอย่างตามเทคนิคของทาโร ยามาเน่ สำหรับแบบสอบถามได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 ตัวอย่างและใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็นด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มประธาน ผู้นำชุมชนเมือง หรือคณะกรรมการชุมชนที่ประชาชนเคารพนับถือจำนวน 26 คน ชุมชน พบผลการศึกษาว่า ประชาชนในชุมชนเมืองส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องการใช้จ่ายใด ๆ ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่ายการกระทำกิจกรรมร่วมในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบผู้อื่นและเพื่อนร่วมงานและการรู้จักประหยัดมัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการประหยัด เช่นการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ด้านการดำรงชีวิต ประชาชนจะให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ การประกอบอาชีพของตนและสมาชิกในครอบครัวเป็นอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณไม่ลงทุนเกินตัวการยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ส่วนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วยกับด้านจิตใจกับคำว่า “พอ” ที่เป็นการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงซึ่งจะประยุกต์ใช้กับตนและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอส่วนในระดับชุมชนยังไม่ปรากฏชัดเจน จะมีการดำรงชีวิตด้วยการปรับตัวและครอบครัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่มีความสุขในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่ผู้นำครอบครัวและสมาชิกยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณและไม่ลงทุนเกินตัวแม้จะลำบากก็ต้องยึดหลักความพอเพียง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาและใช้ชีวิตอย่างมีสติ สมာธิ ปัญญา เดินทางสายกลางเท่านั้นที่เพียงพอ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555)

2) การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (The Application of Sufficiency Economy Philosophy for individuals and families Level of Residences in Dusit District, Bangkok) พบว่าการวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจ ค้นหากิจกรรมที่ปฏิบัติในระดับบุคคล ครัวเรือนและวิเคราะห์การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยคำนวณเพื่อหากลุ่มตัวอย่างตามเทคนิคของ ทาโร ยามาเน่ และใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็นด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง สำหรับแบบสอบถามโดยพิจารณากำหนดตามอายุของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ อายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 398

ตัวอย่างและการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนชุมชน ผู้นำชุมชน หรือคณะกรรมการชุมชนที่ประชาชนเคารพนับถือจำนวน 30 คน พบผลการศึกษาว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องการใช้รายได้ ๆ ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่ายการลงทุนก็ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วน รู้จักวางแผนและต้องไม่ทำเกินตัวเกินความสามารถของตนส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการประหยัด เช่น การปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ส่วนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วยกับคำว่า “พอ” ที่เป็นการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงซึ่งจะประยุกต์ใช้กับตนและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนในแนวทางที่สมดุลสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอทั้งนี้ผู้นำชุมชนและประชาชนจะเน้นย้ำเกี่ยวกับเศรษฐกิจในคำว่า "ประหยัด" เป็นคำหลัก และส่วนใหญ่จะพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ณ ปัจจุบัน เพียงดำรงตนอย่างไม่ฟุ่มเฟือย ใช้สิ่งของให้คุ้มค่า และใช้ชีวิตอย่างมีสติ สมานธิ ปัญญา เดินทางสายกลางเท่านั้นก็เพียงพอ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555)

3) แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Guideline for Living on Sufficient Economy Philosophy of ASEAN Peoples Case study: Vientiane, Laos Replublic) พบว่าการวิจัยในครั้งนี้เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจ และสภาพของความพอเพียงในการดำรงชีวิตเพียงของประชาชน วิเคราะห์พฤติกรรมและระดับการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ทั้งในระดับบุคคลและครัวเรือน รวมถึงแนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม 400 กลุ่มตัวอย่างและแบบสัมภาษณ์กลุ่มนายบ้าน กลุ่มสาวหนุ่ม พนักงานรัฐ เอกชน ประชาชนทั่วไป เยาวชน 30 คน พบว่า ประชาชนในอาศัยอยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งส่วนใหญ่เน้นถือพุทธศาสนามีภูมิลำเนาหรือบ้านเกิดอยู่ต่างแขวง ถ้าเป็นพนักงานรัฐในนครหลวงเวียงจันทน์จะเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มชาวนุ่มและสมาชิกสมาพันธ์แม่หญิงมากที่สุด ส่วนระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการใช้รายได้ ๆ ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่ายการกระทำกิจกรรมร่วมในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบผู้อื่นและเพื่อนร่วมงานและการรู้จักประหยัดมัธยัสถ์ในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงในชีวิตประจำวัน ประชาชนส่วนใหญ่มีข้าวกินทุกมื้ออย่างอุดมสมบูรณ์

และการทำงานทุกอย่างมักยึดหลักการพึ่งตนเองเสมอส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง แต่ความเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตแบบพอเพียงและการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก และปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ อายุ อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ ระดับการศึกษา รายได้-รายจ่ายต่อเดือน การเคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ส่วนการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านจิตใจ และการปฏิบัติตามคำว่า “พอ” โดยการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงและปัจจัยที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ อายุ อาชีพ ระยะเวลาในอาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ และรายได้ต่อเดือน นอกจากนี้การสัมภาษณ์กลุ่มนายบ้าน (ผู้นำชุมชน) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่จะมีอย่างน้อย 2 อาชีพต่อ 1 คน เมื่อได้เงินมาทุกคนตัดสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไป นำเงินส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่ายแต่ละเดือนฝากธนาคาร หักในสิ่งที่ไม่จำเป็น และที่สำคัญทุกคนในครอบครัวการเอื้ออาทร เกื้อกูล (การช่วยเหลือ) ต่อกันด้วยการฮักแพงกัน เบ่งแ่งกัน(ดูแลกัน) ในยามเจ็บป่วย ส่วนคุณภาพการศึกษาที่ได้รับจากรัฐยังไม่เพียงพอ บติบานได้ ยังไม่ทั่วถึงอีกด้วย ยังต้องพัฒนาในด้านระบบการศึกษา อาคารเรียน เครื่องมือสื่ออุปกรณ์การศึกษา ส่วนเรื่องการคมนาคมยังพบว่าไฟแสงสว่างยังไม่เพียงพอ การสัญจรได้รับความยุ่งยาก แออัด บ่อยสะดวกสำหรับเส้นทางคมนาคม ถนนบางที่บมีกรซ่อมแซม ยังเป็นขุม (หลุม) เป็นบวก (แอ่งน้ำ) ส่วนแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต้องอาศัยผู้นำครอบครัว และผู้ที่มีรายได้หลักของครอบครัวต้องหยุดการสังสรรค์ การกินเลี้ยงหลังเลิกงาน หรือลดการชื้อแซวกันให้มาก ทุกคนต้องหันกลับมาตระหนักรู้ เข้าใจ และปฏิบัติในการใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่ายการรู้จักประหยัดมัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ และที่สำคัญต้องยึดหลักการพึ่งตนเองเสมออย่าเอาเปรียบเพื่อนร่วมงาน (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2560)

4) การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี (Social Development for Happiness Base on Philosophy of Sufficiency Economy affected to Paddy Field and Rock Salt Field with Participation of The Baan Dung District, Udon Thani Province, Thailand) พบว่าการวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจภูมิสังคมปัญหาเดิมและปัญหาใหม่ในพื้นที่ได้รับผลกระทบตลอดเส้นทางสายน้ำ 3 สาย ได้แก่ ลำห้วยหลวง ลำห้วยสงคราม ลำห้วยทวน และ 2 นา ได้แก่ นาข้าวและนาเกลือวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการรุกคืบของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของประชาชน รวมถึงเพื่อสร้างภาพในอนาคต

รูปแบบและแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาข้าวและนาเกลือ โดยทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจาก 400 กลุ่มตัวอย่าง และทำการสัมภาษณ์นักพัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอบ้านดุง ผู้ประกอบการนาเกลือ ผู้นำชุมชน และท้องถิ่น จำนวน 30 คน พบว่า พื้นที่ของอำเภอบ้านดุงมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 4,000 ปี เทียบเคียงกับอารยธรรมบ้านเชียง แต่เดิมเป็นป่าไม้ใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์อย่างมากทั้งต้นดงใหญ่และยางใหญ่ สัตว์ป่าหลากหลายชนิด โดยบ้านดุงใหญ่เป็นพื้นที่ตั้งบ้านเรือนแต่เริ่มต้นจนมีการยกฐานะจาก 3 ตำบลคือตำบลบ้านดุงตำบลบ้านจันทน์และตำบลดงเย็นเป็น "กิ่งอำเภอบ้านดุง" และเป็น "อำเภอบ้านดุง" เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคมพ.ศ. 2506 ทางราชการ ปัจจุบันมีการทำนาเกลือขึ้นใน 4 ตำบล คือ ตำบลบ้านดุง ตำบลโพนสูง ตำบลศรีสุทโธ และบ้านชัยที่ส่งผลต่อตำบลนาคำ ซึ่งเป็นพื้นที่เมือง 3 น้ำ คือ น้ำเค็ม น้ำกร่อยและน้ำจืด ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เป็นคณันบถือศาสนาพุทธ อาชีพเกษตรกรรม เป็นชาวนา ชาวไร่ อยู่ร่วมกันมาไม่น้อยกว่า 21 ชั่วอายุคน มีรายได้และรายจ่ายต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท และมากกว่าร้อยละ 80 เป็นเจ้าของที่ดินมีธุรกิจหรือการประกอบอาชีพในชุมชน และสมาชิกกองทุนชุมชนและชุมชนเมืองมากที่สุดพร้อมกันกันนั้นผู้คนมีเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในพื้นที่ชุมชนและพบปะพูดคุยกันตลอด ซึ่งกิจกรรมทางสังคมและศาสนาที่ประชาชนเข้าร่วมประจำ คือ วันสงกรานต์วันเข้าพรรษาวันมาฆบูชาวันออกพรรษาวันแม่ และวันพ่อวันวิสาขบูชา พัฒนาชุมชน และงานประเพณีของทางวัดประจำชุมชน ทำให้ผู้คนมีความผูกพันต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ ณ ปัจจุบันมาก ทั้งเรื่องความผูกพันในสถานที่ มีความรู้สึกว่าเป็นบ้าน และความรู้สึกรักชุมชนซึ่งสามารถสร้างความกลมเกลียวเหนียวแน่นของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เมื่อต้องการแก้ไขปัญหาการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ ประชาชนให้ความร่วมมือดีมีส่วนร่วมมาก โดยเฉพาะด้านการร่วมรับรู้และเข้าใจ ด้านการร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น แต่ขาดการลงมือทำ การร่วมดำเนินการอยู่ในระดับปานกลางหย่อนลงมาในระดับน้อย ส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก เช่นกันโดยเฉพาะด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกันด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านจิตใจและการตระหนักในคำว่า “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงแต่ถึงอย่างไรปัญหาเชิงพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการทำนาเกลือยังคงอยู่ดังนั้นประชาชนต้องปรับตัวตามสภาวะที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา พร้อมกับต้องปรับตัวที่จะต้องค้นหานวัตกรรม หรือผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับการนำเกลือมาสร้างมูลค่าเพิ่ม แต่ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนทั้งที่เป็นผู้ประกอบการและผู้อยู่ในพื้นที่ผลกระทบ และแนวทางที่สำคัญที่สุดแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่ยั่งยืน คือ การสร้างมูลค่าแก่แผ่นดินของทุกองคาพยพต้องมีส่วนร่วมกันให้เกิดการสร้างแผ่นดินนาเกลือให้เป็นพื้นที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ในการชี้แนะของนักวิจัย คือ พื้นที่บ่งชี้

ความสุขทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การสร้างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบมีส่วนร่วมให้เกิดความยั่งยืนได้ และอาจผลักดันให้เกิด GI Bandung Model ต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ต้องค้นหากลไกสำคัญในการขับเคลื่อนรูปแบบ 3 ประสาน 4 เสา 9 บูรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมกับการให้เดินหน้าไปสู่การเป็นชุมชนประชารัฐที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560)

5) กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Citizen Participation in Community Development Management for the Social Inequality Mitigation in the Three Poor Cities from the Northern Zone Based on the Sufficiency Economy Philosophy) พบว่าการวิจัยในครั้งนี้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อระดับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการพัฒนาชุมชนการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการสังเคราะห์รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนาชุมชนสู่การสร้างสังคมแห่งความสุข โดยทำการเก็บข้อมูล 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน ด้วยแบบสอบถามจาก 1,200 กลุ่มตัวอย่าง และทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและประชาชน จำนวน 30 คน พบผลการวิจัยว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมภายในหมู่บ้านหรือชุมชนทั้ง 3 จังหวัดภาคเหนือโดยภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมบ่อยครั้งในกิจกรรมทางสังคม อาทิ กิจกรรมงานประเพณีปีใหม่เมือง กิจกรรมวันสงกรานต์ และกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านชุมชน และยังคงรักชาติวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม อาทิการทำบุญทางพิธีกรรมศาสนา ความเชื่อของตนเองอยู่มาก ยังยึดมั่นในหลักศาสนาพุทธ กิจกรรมประเพณีกินสลากถวายสลากภัต หรือทานก๋วยสลาก กิจกรรมพิธีบูชาเทียน หรือบูชาเทียนและกิจกรรมพิธีสืบชะตาในประเด็นการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมทั้งการได้รับประโยชน์โดยตรงกับการจัดกิจกรรม โครงการพัฒนาหมู่บ้านของหน่วยงานรัฐ รวมถึงการมีความภูมิใจที่หมู่บ้าน ครอบครัว เพื่อนบ้านและประชาชนมีกิจกรรมและมีส่วนร่วมมาก รวมถึงการปฏิบัติตามกิจกรรมความพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมีการปฏิบัติมากทั้งการใช้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านการดำรงชีวิตทั่วไป มีการประยุกต์ใช้ในด้านจิตใจ การมีความ“พอ” รู้จักการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตแบบพอเพียง นอกจากนี้ปัจจัยพื้นฐานบุคคลที่ส่งผลต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ อายุ การศึกษา ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่หรือชุมชน รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่เกิน 4 คน และเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม จนสามารถนำมาสังเคราะห์เป็นภาพสังคมแห่งที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงภายใต้ชื่อว่า

กระบวนการมีส่วนร่วมสร้างสังคมแห่งความสุขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “**รูปแบบ คณิตศาสตร์แห่งความพอเพียง**” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561)

2.1.4.8 วิธีพอเพียงวิธีพอเพียง

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 288-289) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1” ได้ผลสรุปที่สำคัญดังนี้

1) ทศนะจาก 54 ผู้นำได้กล่าวถึงมากที่สุดในคำว่า วิธี-วิธีพอเพียง โดยผู้วิจัยสรุป เป็น 5 นิยาม “วิธีพอเพียง” ดังนี้

1.1) วิธีพอเพียง เป็นวิถีของคนพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตนเองที่ดี หรือที่เรียกว่า 3 ท่วงแห่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในหลวงรัชกาลที่ 9

1.2) วิธีพอเพียง เป็นวิถีของคนประหยัด ซื่อสัตย์ อดออม ถ่อมตน เป็นคนเรียบง่าย

1.3) วิธีพอเพียง เป็นวิถีของคนพึ่งตนเอง ปลูกผักที่จำเป็นประจำบ้านทุกบ้าน เป็นวิถีของคนเรียนรู้ ที่จะอยู่อย่างสมดุลกับธรรมชาติ

1.4) วิธีพอเพียง เป็นวิถีของคนรู้จักตน รู้จักคน รู้จักสังคม และต้องเป็นคน เข้าใจคน คนเข้าใจชีวิต คนเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.5) วิธีพอเพียง เป็นเส้นทางชีวิตของคนฉลาดในการใช้ชีวิต เป็นวิถีของคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นวิถีของคนไม่ประมาทในชีวิตทั้งปวง

2) 54 ผู้นำที่กล่าวถึงมากที่สุด และผู้วิจัยสรุปเป็น 3 นิยาม “วิธีพอเพียง” ดังนี้

2.1) วิธีพอเพียง เป็นวิถีของคนพอเพียงที่เริ่มต้นจากการลดค่าใช้จ่ายในสิ่งที่ฟุ่มเฟือย รู้จักประหยัดอดออม

2.2) วิธีพอเพียง เป็นวิถีของคนดำรงชีพด้วยการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ เลี้ยง ไก่-เป็ด-ปลา-กบ-หมู ไว้เป็นอาหารสำหรับครัวเรือน

2.3) วิธีพอเพียง เป็นวิถีของคนขยันหมั่นเพียร รู้จักการอยู่แบบพอกินพอใช้ รู้จักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์

3) 54 ผู้นำที่กล่าวถึงมากที่สุด และผู้วิจัยสรุปเป็น 3 นิยาม “นวัตวิธีวิธีพอเพียง” ดังนี้

3.1) นวัตวิธีวิธีพอเพียง เป็นวิถีของคนที่มีความตระหนักรู้ในการกระทำตามวิถีพอเพียงที่รู้จักการประหยัด ขยัน ไม่โลภ มีภูมิคุ้มกัน รู้จักเคารพกติกาของชุมชน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ซื่อสัตย์สุจริต

3.2) นวัตกรรมวิถีพอเพียง เป็นวิธีของคนที่สืบสานความเป็นวิถีเดิม ค้นคิดวิธีใหม่ ให้สามารถดำรงชีวิตได้จริงตามสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสม รู้จักบริหารจัดการพื้นที่ดินทำกินให้เหมาะสมกับการเกษตรที่วางแผนเพาะปลูกได้ทุกฤดูกาล ดึงภูมิปัญญาจุดเด่นของชุมชนมาใช้สร้างรายได้ได้ให้กับคนในชุมชน รongรับการเปลี่ยนแปลง

3.3) นวัตกรรมวิถีพอเพียง เป็นวิธีของคนในหมู่บ้านมารวมกลุ่มสร้างอาชีพเสริม จากวัสดุ ทรัพยากรในชุมชนพัฒนาเป็นสินค้าชุมชน แปรรูปช่วยเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน เป็นกลุ่มอาชีพ เป็นกระบวนการกลุ่มที่สร้างอาชีพสร้างรายได้

ผู้วิจัยได้สรุปหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับประชาชนว่า “เมื่อประชาชนยึดมั่นตนเอง พึ่งตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพึงปฏิบัติตาม 3 ตัวแปรสำคัญ ได้แก่ (1) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) วิถีพอเพียง (3) วิธีพอเพียง ดังมีรายละเอียดสำคัญแต่ละตัวแปรสำคัญ ต่อไปนี้

(1) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 ด้านดังนี้

- ด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร
- ด้านการออมทรัพย์
- ด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว
- ด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน
- ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น

(2) วิถีพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด 4 ด้าน ดังนี้

- ด้านสังคมวัฒนธรรม
- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านจิตใจ
- ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(3) วิธีพอเพียง ประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 ด้าน ดังนี้

- ด้านความประหยัดมัธยัสถ์
- ด้านการลดรายจ่าย
- ด้านการเพิ่มรายได้
- ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ด้านการเอื้ออารีต่อกัน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม (Social Development)

การพัฒนาสังคมเป็นองค์ความรู้ระหว่างทางของกิจกรรมพัฒนาสังคมซึ่งต้องมีเครื่องมือในการช่วยให้เกิดการพัฒนาดังจะนำไปสู่เป้าหมายหรือความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ได้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในแทบทุกสังคมทั่วโลก จนเกิดนักพัฒนาชุมชน นักพัฒนาสังคม พัฒนาการ พัฒนาการ รวมถึงนักวิชาการสายพัฒนาชุมชนท้องถิ่นขึ้น และมีการศึกษาด้านการพัฒนาสังคมอย่างกว้างขวางและให้แนวคิดการพัฒนาสังคมไว้ในหลายคำสำคัญที่ใกล้เคียงกัน อาทิ พัฒนาสังคม พัฒนา การบริหารการพัฒนา เป็นต้น จึงมีสรุปแนวคิดสำคัญไว้ดังนี้

2.2.1 คำว่า “พัฒนาสังคม”

คำว่า “พัฒนาสังคม” (Social Development) มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้มากมาย เป็นต้นว่า ดิเรก ฤกษ์หรรษา (2527: 2-3) กล่าวถึงการพัฒนาสังคมตามความหมายขององค์การสหประชาชาติ ไว้ที่น่าสนใจว่า การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบสังคม โครงสร้างสังคม สถาบันบริการ รวมถึงเป็นกระบวนการที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนในด้านการศึกษา การมีงานทำ ที่อยู่อาศัย สวัสดิการทางสังคม ค่านิยม สุขภาพอนามัย การแสดงออกทางวัฒนธรรม การควบคุมสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547: 4) ได้ให้ความหมายที่สะท้อนคำว่า การพัฒนาสังคม ชัดเจนขึ้นหมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมตามแผนของสังคมหนึ่งใด นั่นคือ การพัฒนาต้องมีการเปลี่ยนแปลง และเป็นการเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการเปลี่ยนแปลงกำหนดสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงคือ โครงสร้างสังคม ซึ่งประกอบด้วยคน ระเบียบสังคม และวัตถุสิ่งของ ทั้งนี้ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การเมือง การศาสนา อนามัย การศึกษา หรือด้านใด ๆ ก็รวมอยู่ในความหมายนี้ทั้งสิ้น ทั้งนี้ความหมายของการพัฒนาสังคม ยังหมายรวมการพัฒนาของชุมชนต่าง ๆ ด้วย รวมถึงการพัฒนาตามภูมิสังคมตามแนวคิดของ ศรีนิตย์ บุญทอง (2548: 26) ที่ปรึกษาด้านการพัฒนา สำนักงาน กปร.(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) ได้สรุปและอธิบายแนวคิดนี้ไว้ว่าการพัฒนาชุมชนใด ๆ ก็ตาม ตลอดจนถึงการพัฒนาในระดับกว้างถึงระดับประเทศ ถ้าการพัฒนาเป็นไปตามสภาพภูมิศาสตร์และภูมิสังคม โดยทำไปตามลำดับขั้นแล้วความสำเร็จย่อมมีมาก ปัญหาต่าง ๆ ก็จะน้อยลง ความก้าวหน้าของประเทศก็จะเดินไปด้วยความมั่นคง และอยู่ได้ด้วยพึ่งตนเองทั้งเรื่องของเศรษฐกิจเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์และประชากร และสังคมอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ประชาชนก็จะเป็นสุข ดังนั้นการพัฒนาสังคมพิจารณาถึงการพัฒนาชุมชน คนเป็นหน่วยการพัฒนาด้วยซึ่ง สนธยา พลศรี (2545: 49) ได้สรุปความหมายการพัฒนาชุมชนไว้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาคน และกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอและร่วมมือกันปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และชุมชน ตามแผนและ

โครงการที่กำหนดไว้ ทั้งการใช้พลังของชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน เห็นได้อย่างชัดเจนว่าการพัฒนาสังคมต้องพิจารณาให้รอบด้าน พิจารณาทุกมิติของสังคม ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 9) ได้อธิบายความหมายของคำว่าการพัฒนาสังคม (Social Development) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม เพื่อประชาชนจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย การศึกษา การมีงานทำ มีรายได้เพียงพอในการครองชีพ ประชาชนได้รับความเสมอภาค ความยุติธรรม มีคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทุกขั้นตอนอย่างมีระบบ ดังนั้นคำว่า “การพัฒนาสังคม” ต้องหมายรวมถึงการพัฒนาชุมชน หรือพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นฐานรากสังคมด้วย โดยการพัฒนาจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีแผน วิธีการ เป้าหมายและการประเมินผล หรือเป็นกระบวนการในการพัฒนาภูมิสังคม คน วัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตต่าง ๆ ของชุมชน ท้องถิ่นนั้นตามแผนที่กำหนดไว้นั่นเอง การที่จะพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเจริญ มั่นคงยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องพัฒนาที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งนิยามเหล่านี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2551: 16-17) ได้อธิบายถึงชุมชนท้องถิ่นไว้ว่า องค์กรท้องถิ่นเหล่านี้ เรียกว่ามีเต็มประเทศ อยู่ใกล้ชิดประชาชน มีหน้าที่ในการพัฒนาทุกด้าน อาจมีปัญหาอยู่บ้างเมื่อเริ่มต้น แต่กำลังดีวันดีคืน หากได้รับความเข้าใจ เห็นคุณค่า และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนชุมชนและท้องถิ่นร่วมกัน สามารถพัฒนาอย่างบูรณาการทุกด้านทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การศึกษา และสุขภาพ ไปสู่ความพอเพียงและอยู่เย็นเป็นสุขได้ภายใน 5 ปีข้างหน้า ชุมชนเข้มแข็งเกิดจากการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำจะหยุดยั้งความขัดแย้ง และเป็นปัจจัยของความสำเร็จ ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นความหวังของประเทศ นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการ (2554: 6) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community Development) ไว้ไปในทางทิศเดียวกันว่า การทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือเจริญขึ้น ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น ประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันวางแผนและลงมือกระทำให้เอง กำหนดว่ากลุ่มของตนและของแต่ละคนต้องการ และมีปัญหาอะไร เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหานั้น โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลและองค์กรต่าง ๆ สนับสนุน ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงคำว่า “พัฒนาสังคม” (Social Development) นักวิชาการทั้งหลายจึงมีทัศนคติไปในทางทิศเดียวกันว่า การทำให้สังคมมนุษย์ทุกด้านทั้งการศึกษา เศรษฐกิจ การเมืองสาธารณสุข วัฒนธรรมความเชื่อหรือศาสนา และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ให้มีความเจริญขึ้น เปลี่ยนแปลงไปตามกรอบแบบแผนที่กำหนดไว้ร่วมกันในทิศทางที่ดีขึ้น จนบรรลุเป้าหมายให้มนุษย์มีความสุข มีความมั่นคง บนพื้นฐานของภูมิสังคมตนเอง ครั้นเมื่อกล่าวถึงกิจกรรมการพัฒนาสังคมย่อมเป็นกิจกรรมที่มีแบบแผนแนวทาง

ที่ชัดเจนสามารถเกิดประโยชน์ซึ่งจะทำให้กลุ่มชนหนึ่งใดมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีเป้าหมายที่ชัดเจนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาชนเกิดความอยู่ดีกินดี มั่นคงมั่งคั่งยั่งยืนในชีวิต เมื่อเกิดกับชีวิตประชาชน ส่งผลต่อถึงครอบครัว ชุมชน และสังคมประเทศชาติต่อไปเป็นลำดับ (ภุสสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2558: 138-139) ในมิติความสำคัญของการพัฒนาสังคมนั้นเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ครั้นเมื่อการที่คนมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สิ่งหนึ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ คือ การเกิดปัญหาความขัดแย้งทางความคิด ความเชื่อ วิธีการปฏิบัติ วิธีการดำรงชีวิตต่าง ๆ ยิ่งอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน สังคมใหญ่ขึ้นปัญหาก็ยิ่งทวีคูณและมีความซับซ้อนมากขึ้นด้วย หลายปัญหาที่เกี่ยวข้องกันเป็นลูกโซ่ไม่สามารถแก้ไขได้เพียงระยะเวลาอันสั้น แต่ยิ่งถ้าปล่อยไว้นานเข้าไม่ร่วมกันหาทางออกหรือไม่มีวิธีแก้ไขที่ดีย่อมส่งผลกระทบต่อเชิงลบในวงกว้างมากขึ้นเรื่อยจนบางครั้งยากที่จะแก้ไข แล้วถูกปล่อยให้คงอยู่ ทุกคนในชุมชนเกิดการวางเฉย รอวันที่จะปะทุขึ้นอีกครั้ง ดังนั้นปัญหาทุกเรื่องคนในชุมชน สังคมทุกคนจึงต้องร่วมมือร่วมใจกันค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน อย่างร่วมมือร่วมใจ และอย่างรู้จักสามัคคีกัน ทำให้การพัฒนาสังคมมีความสำคัญในหลายประการ อาทิ (1) ทำให้ปัญหาของสังคมลดน้อยและหมดไปในที่สุด (2) ป้องกันไม่ให้อาการปัญหานั้นหรือปัญหาในลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นแก่สังคมอีก (3) ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าขึ้นมาแทน (4) ทำให้ประชาชนในสังคมสมานสามัคคีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามฐานะของแต่ละบุคคล (5) ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554: 9)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2547: 124) ได้อธิบายความสำคัญของการพัฒนาสังคมไว้ว่า คนเป็นหัวใจของสังคม การพัฒนาสังคมก็จำเป็นต้องพัฒนาคนเป็นหลัก หากคนได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นคนที่พัฒนาแล้ว คนจะพัฒนาอย่างอื่น ให้เจริญขึ้นตามที่เขาต้องการ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งอื่นไม่สำคัญ หากมีความสำคัญเป็นรอง ซึ่งไม่ได้หมายความว่ามุ่งแต่พัฒนาคนในกระบวนการพัฒนาสังคม เอาการพัฒนาคนนำหน้ากระบวนการพัฒนา ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้นอีก ในทางปฏิบัติ อาจใช้การพัฒนาสิ่งแวดล้อมคนหรือการพัฒนาวัตถุเป็นตัวนำ เป็นแบบฝึกหัดสำหรับการพัฒนาคนก็ได้ ขอแต่เพียงให้ตระหนักว่า เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคมอยู่ที่พัฒนาคน ทำให้ตระหนักว่า คนทำให้เกิดสังคม คนต้องพึ่งพาสังคม คนและสังคมจึงมีความสำคัญแก่กันและกัน

นอกจากนี้องค์ความรู้ที่เป็นเหตุปัจจัยของการพัฒนาสังคม ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การทางสังคม ความเป็นผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก การศึกษาอบรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สื่อสารมวลชน การพึ่งตนเอง นวัตกรรม (innovator) ความสามารถ จินตนาการ ภาพสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ประเภทต่าง ๆ (mobilities) ความเต็มใจ (willingness) เศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง ความเป็นเมือง ความขยันขันแข็ง ความรักถิ่นฐาน รวมถึงหลักการพัฒนาสังคม ได้แก่ หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน หลักช่วยกันคิด ช่วยกันทำ หลักประชาชนช่วยตนเองพึ่งตนเอง หลักยึดวัฒนธรรมท้องถิ่น หลักยึดผู้นำท้องถิ่น

หลักการประสานงาน หลักการทำงานเป็นกลุ่มและทำงานกับกลุ่มคน หลักการให้การศึกษา หลักการวางโครงการ หลักการประเมินผล หลักการเริ่มจากที่ประชาชนมีอยู่ เป็นอยู่ หลักการรักษาสมาคม หลักการสร้างเครือข่าย ส่วนเป้าหมายของการพัฒนาสังคมนั้น มี 4 ประการ ได้แก่ (1) ความสุข (2) คนพัฒนา (3) ครอบครัว/ชุมชนพัฒนา และ (4) ความใส่ใจในสิ่งแวดล้อม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547: 115-118) สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลต่อคนในสังคมโดยตรง เป็นเครื่องมือที่จะมาช่วยหาทางออกจากวิกฤติ หรือปัญหานานาของคน ให้เกิดสิ่งที่น่าพึงพอใจ มีความสุข มีความมั่นคงในชีวิต โดยมีเป้าหมายสูงสุดที่ “คน สังคม วัฒนธรรมนวัตกรรม เทคโนโลยีกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม” สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างพึ่งพาอาศัยกัน เกื้อกูลประโยชน์ให้แก่กันและกัน จนกลายเป็นความสุขร่วมกัน ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืนในที่สุด (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 141)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปว่า “การพัฒนาสังคม” หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์กิจกรรมในการพัฒนาคน ให้คนมีความรู้ที่แท้จริงแล้วไปพัฒนาถิ่นฐานบ้านเมือง ชุมชนท้องถิ่นให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตภูมิสังคม รากเหง้าวัฒนธรรมจนกลายเป็นอารยะชนที่องอาจทั้งกายและใจ เป็นผู้ที่มีความพอดีประมาณตน มีเหตุผลที่ถูกต้อง อยู่ตามทำนองครองธรรม ร่ำเรียนรู้ให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีตามหัวใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 จนผู้คนในสังคมมีความอยู่เย็นเป็นสุขที่ยั่งยืนชั่วลูกหลานที่สามารถถ่ายทอดความดีงามแห่งการพัฒนาสังคมนี้จากรุ่นไปสู่คนอีกรุ่นได้อย่างดีงาม

2.2.2 การพัฒนา (Development)

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (ในหลวงรัชกาลที่ 9) ทรงมีพระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะที่ปรึกษาเยาวชนและเยาวชนดีเด่น ศาลาภคารมย์ 7 พฤษภาคม 2513 ใจความว่า

“...คำว่า “พัฒนา” ก็หมายถึงทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้าการพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัยมีความเจริญ มีความสุข
ฉะนั้น จึงเข้าใจได้ว่า การพัฒนาทุกอย่างเป็นสิ่งที่ดีเพราะจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญและความพอใจของแต่ละบุคคลในประเทศ...”

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554: 137-138) ได้อธิบายไว้ว่า “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาประเทศกระบวนการในการจัดทำแผนฯ 8 จึงเปลี่ยนไป มีการกำหนดศัพท์ใหม่ขึ้นมา คือ Paradigm Shift หรือ “กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาประเทศ” แผนฯ 8 จึงปรับแนวคิดใหม่จากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ มาเป็นมุ่งเน้นพัฒนา “คน” เป็นเป้าหมายหลัก

กำหนดให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพของคน และพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน การสร้างกระบวนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม กำหนดแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศในการจัดทำแผนฯ 8 นั้น ผมเริ่มจากการจัดเสวนา “จุดประกายความคิด... สู่แผนฯ 8” ณ พระราชินิเวศน์มฤคทายวัน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยมีบุคคลระดับหัวกะทิมาร่วมกันคิดประมาณ 50 คน มีทั้งนักฝัน นักค้าฝัน องค์กรพัฒนาภาคเอกชน หรือที่มักเรียกกันว่าเอ็นจีโอ ส่วนผู้สื่อข่าวร้อยกว่าคนที่มาติดตามทำข่าว ผมจัดให้เขาแสดงความคิดเห็นด้วย นับว่าเป็นคณะที่ดีที่สุด เหมือนเป็นความฝันของเด็กแต่เป็นความฝันที่เป็นจริงในที่สุด

คำที่สำคัญที่สุดในหัวข้อนี้คือ คำว่า “ศาสตร์แห่งกษัตริย์นักพัฒนา” บทสัมภาษณ์ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 12-16) ได้อธิบายไว้ว่า

...ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จะเสด็จฯ ไปทรงงานและประทับในภูมิภาคต่าง ๆ **ภูมิภาคละประมาณ 2 เดือน 4 ภาค 8 เดือน** พระองค์ทรงมีพระเมตตามาก ทรงเริ่มสอนเกือบเรียกว่าตั้งแต่วันแรกที่เข้าไปถวายงาน อย่างที่ ผมกล่าวแล้วว่าเมื่อเริ่มแรกถวายงานนั้นผมไม่มีพื้นฐานความรู้เรื่องการเกษตร พระองค์ทรงสอนด้วยวิธี ที่แยบยลมาก รับสั่งให้ทำ 3 ข้อ คือ “มองทุกอย่างที่ฉันทำ จดทุกอย่างที่ฉันพูด สร้างสิ่งที่ฉันคิด”

ประการแรก ทรงรับสั่งว่า “มองทุกอย่างที่ฉันทำ” ต้องตั้งข้อสังเกตดี ๆ ว่า ทรงใช้คำว่ามอง ไม่ใช่แค่เห็น ไม่ใช่แค่ดู ให้มองเพื่อหาความเข้าใจ หาความรู้ต้นเหตุปลายเหตุอย่างไร ให้มองทุกอย่างที่ฉันทำ

ประการที่สอง “จดทุกอย่างที่ฉันพูด” จะเห็นว่าผมเดินตามเสด็จนั้น ตอนแรก ๆ มีสมุดจด ตอนหลังจดไม่ไหว จึงใช้เทปตามอัดพระสุรเสียง มีคนเดียวที่ทำอย่างนั้น แล้วกลับมาประมวลจดทุกอย่างที่ฉันทำ จะได้เป็นหลักฐาน เหมือนเราไปเรียนหนังสือจดเล็คเชอร์

ประการที่สาม “สร้างสิ่งที่ฉันคิด” คำว่าสร้างสิ่งที่ฉันคิดคืออะไร ในการทรงงานของพระองค์คือ ทรงให้จดบันทึกไว้เพื่อกันลืมอดีต จดแล้วมองไปในอนาคต จะเรียกว่าวิสัยทัศน์หรือพันธกิจในอนาคต ซึ่งต้องเตรียมตัวรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นด้วย ต้องสรุปบันทึกแล้วทูลเกล้าฯ ถวายพระองค์เป็นทางการทุกวัน ทรงตรวจเหมือนตรวจข้อสอบ วันไหนไม่มีแก้คือสอบผ่าน โดยแนวทางการสรุป 3 ประการ คือ กิจกรรม พระราชกรณียกิจ พระราชกระแส มีอะไรบ้าง และแนวพระราชดำริของพระองค์ที่มีต่อพื้นที่ หรือกิจกรรมนั้น ๆ จะดำเนินการในทิศทางใด มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างไร ต้องสรุปให้ครบถ้วน ถ้าไม่มีอะไรแก้ไข พระองค์จะพระราชทานกลับมา ถือเป็นคัมภีร์นำมาใช้เป็นแนวทางในการทำงานต่อไป ใครจะมากล่าวอ้างเป็นอย่างอื่นไม่ได้ รวมทั้งต้องทำบันทึกให้ทีมงานนำไปประสาน ถ้าหากจำเป็นจะตั้งเป็นคณะทำงานหรือเป็นกรรมการ ในระดับโครงการในพื้นที่ ก็ทำเป็นโครงการเล็ก ๆ และประสานการจัดสรรงบประมาณ จนครบถ้วนกระบวนการตามพระราชดำริโครงการฯ ที่พระองค์พระราชทานพระราชดำริที่มีมากกว่า 4,741 โครงการ จะได้รับความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายและสอดคล้องกับ วิถีชีวิตไทยและภูมิประเทศในบ้านเรา... “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ท่องจำกันเป็น

สูตร เศรษฐกิจดีเป็นอย่างไร วางแผนไว้ให้คนร่ำรวย เราต้องเอาสังคมและสิ่งแวดล้อมไปแลก คும்หรือไม่ ได้อย่างเสียสองอย่าง ผลการพัฒนา ที่ผ่านมามีได้สอนเรา เพราะเราอยากรวย อยากได้การเจริญเติบโต อยากให้เศรษฐกิจขยายตัวสูง เราได้มาแต่คัมภีร์ใหม่กับสิ่งที่เราต้องเสียไป ฉะนั้น ความยั่งยืนที่พูด ๆ กันไม่เกิด เพราะทุกคนอยากรวย แต่เราต้องรวยอย่างยั่งยืนด้วย รวยถึงลูกหลาน ไม่ใช่แค่ชั่วชีวิตเรา ต้องคิดให้ดี

ผมเคยเข้าเฝ้าฯ กราบพระบาทพระองค์ในวันที่ผมอายุ 60 ปี เป็นวัยที่จะเกษียณอายุราชการ พระองค์รับสั่งว่า “แล้วฉันล่ะ” วันนั้นผมอายุ 60 ปี ในขณะที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมพรรษา 72 พรรษา นับตั้งแต่วันนั้นผมไม่กล้าเอ่ยถึงคำว่าเกษียณอีกเลย ผมจึงเปลี่ยนเป็นขอพระราชทานพรในวันคล้ายวันเกิดแทน พระองค์มักจะทรงให้พรที่จบลงด้วยงาน หรือการทำเพื่อคนอื่นว่า “ขอให้มีความสุขกำลังกายที่แข็งแรง เพื่อที่จะทำประโยชน์ให้คนอื่นได้” หรือ “ขอให้มีความสุขในการทำประโยชน์เพื่อคนอื่น”

ต่อมาอีก 12 ปี เมื่อผมเข้าเฝ้าฯ กราบบังคมทูลว่าผมอายุครบ 72 ปี พระองค์ทรงนิ่งไปสักพักหนึ่ง แล้วทรงยกพระหัตถ์มาจับบ่าผมเบาๆ แล้วรับสั่งว่า “สุขเมธ งานยังไม่เสร็จ” พระองค์ทรงหวังเรื่องงานอย่างแท้จริง เพราะพรสุดท้าย เป็นข้อความสั่งเสียสุดท้ายว่า “งานยังไม่เสร็จ”...

ครั้นต่อมาพระองค์ทรงมีพระบรมราโชวาทอธิบายความหมายของพระราชดำริ “ชัยชนะแห่งการพัฒนา” ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2539 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 152-153) ความตอนหนึ่งว่า

“...ประโยชน์อันพึงประสงค์ของการพัฒนานั้น ก็คือ ความผาสุกสงบ ความเจริญมั่นคงของประเทศชาติและประชาชน. แต่การที่จะพัฒนาให้บรรลุผลเป็นประโยชน์ดังกล่าวได้ จำเป็นที่จะต้องพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่ดีกินดีเป็นเบื้องต้นก่อน เพราะฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนนั้น คือรากฐานอย่างสำคัญของความสงบและความเจริญมั่นคง. ถ้าประชาชนทุกคนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว ความสงบ และความเจริญ ย่อมจะเป็นผล ก่อเกิดต่อตามมาอย่างแน่นอน. จึงอาจพูดได้ว่า การพัฒนา ก็คือการทำสงครามกับความยากจน เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนโดยตรง. เมื่อใดก็ตาม ที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี และประเทศชาติมีความสงบ มีความเจริญ เมื่อนั้นการพัฒนาจึงจะถือได้ว่าประสบความสำเร็จ เป็นชัยชนะของการพัฒนาอย่างแท้จริง...”

การมุ่งสู่ “ชัยชนะแห่งการพัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 จึงเป็นการพัฒนาและยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรให้มีความเจริญ และอยู่ดีกินดี โดย “ต่อสู้กับความยากจน” ของมวลราษฎรด้วยโอกาสในชนบทที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศให้พ้นจากความทุกข์ยาก เมื่อประชาชนพ้นจากความทุกข์ยาก สามารถพึ่งตนเองได้ ก็จะมีอิสระและเสรีภาพ อันจะนำไปสู่การเป็น “ประชาธิปไตย” อย่างแท้จริง

คำว่า “พัฒนา” ซึ่งได้สรุปความหมายของนักวิชาการไว้ว่า คำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่สมบูรณ์สู่สภาพที่สมบูรณ์ขึ้น พัฒนาขึ้น เจริญขึ้น ดียิ่งขึ้นไปตามแบบแผน ความพอใจ ความต้องการของคนส่วนใหญ่ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอยู่ที่ “คน” เมื่อคนพัฒนาแล้ว ต้องให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี กินดีอยู่ดีมีความสุข มีคุณค่าในชีวิต ในการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ เพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ดังนั้นการพัฒนา จึงมีความหมายเด่นชัดเกี่ยวกับเรื่อง “การเปลี่ยนแปลง (Change) ให้ดีขึ้นกว่าเดิมโดยมีทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546: 779; สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547: 3,16; สนธยา พลศรี, 2545: 5; สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2552: 162; กระทรวงศึกษาธิการ, 2554: 2; กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง, 2549: 77) ดังนั้นคำว่า “พัฒนา” จึงหมายถึงการเปลี่ยนจากสภาพที่ไม่บกพร่อง ไม่พึงปรารถนา ไม่พึงพอใจ ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณไปสู่สภาพที่ดีขึ้น เจริญขึ้น สมบูรณ์ พึงพอใจ นำปรารถนา ซึ่งการพัฒนานั้นต้องมีทิศทางที่ถูกกำหนดไว้ร่วมกันของสังคมส่วนรวมและต้องบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 158)และมีการเชื่อมโยงมิติการพัฒนาสังคมที่กล่าวถึงว่า ความสำคัญของการพัฒนาสังคมเน้นหนักในเรื่อง “คน” ที่คนเป็นหัวใจของการพัฒนาสังคม หากคนได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นคนที่พัฒนาแล้ว คนย่อมพัฒนาสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ให้พัฒนาตามไปด้วยเมื่อคนสำคัญเป็นลำดับแรก องค์ประกอบอื่น ๆ ในการพัฒนาสังคมย่อมสำคัญรองลงไปด้วยเช่นกัน เพียงให้ตระหนักเสมอว่า เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาสังคมอยู่ที่พัฒนาคน เพราะมีคนจึงมีสังคม คนกับสังคมต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2547: 124; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 161) ทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลต่อคนในสังคมโดยตรง เป็นเครื่องมือที่จะมาช่วยหาทางออกจากวิกฤติ หรือปัญหาต่างๆของคน ให้เกิดสิ่งที่น่าพึงพอใจ มีความสุข มีความมั่นคงในชีวิต โดยมีเป้าหมายสูงสุดที่ “คน สังคม วัฒนธรรมนวัตกรรมเทคโนโลยีกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม” สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เกื้อกูลประโยชน์ให้แก่กัน ช่วยเป็นเกราะปกป้องรักษาความสมบูรณ์ของกันและกันไว้ มีเป็นลักษณะแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่างระหว่างคน สังคม วัฒนธรรม นวัตกรรม และธรรมชาติ จนกลายเป็นความสุขที่เกิดขึ้นอย่างสมดุลอยู่ร่วมกัน เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนและมั่นคงในที่สุด (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2558: 162) ดังนั้นคำว่า “พัฒนา” คือ การทำให้คน ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศ เจริญขึ้นผาสุกขึ้น และคนมีอยู่มีกิน ไม่ให้คนทุกข์ยากลำบาก (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 79)

ผู้วิจัยจึงสรุปคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ดึงาม เจริญองงงาม สมดุล สมบูรณ์และบริบูรณ์ในตัวเอง ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน สังคมที่สงบร่มเย็น

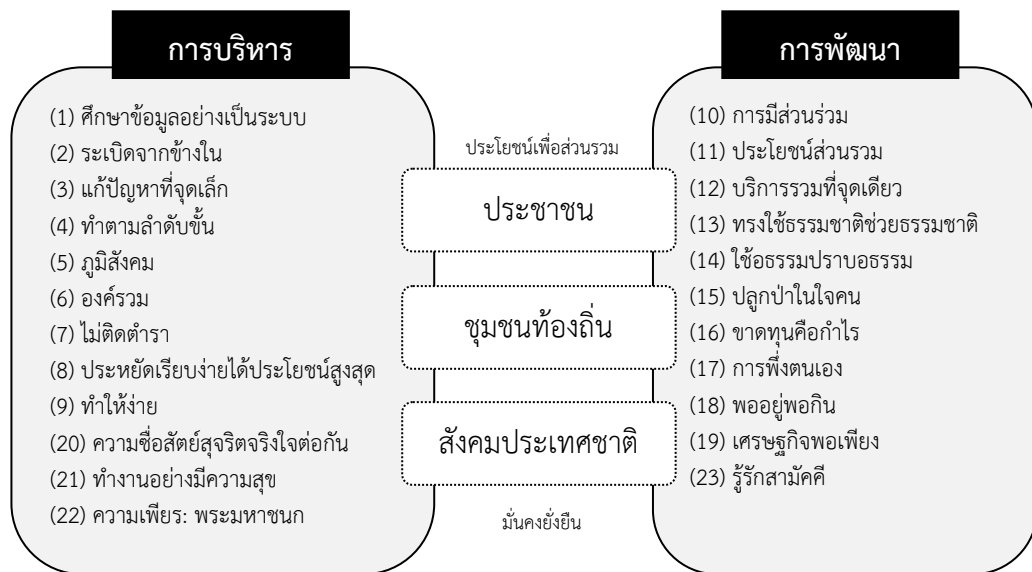
2.2.3 การบริหารการพัฒนา (DevelopmentAdministration)

การบริหารเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม จับต้องได้ มีโครงสร้าง มีปัจจัย มีรูปแบบ มีเป้าหมายที่ชัดเจนไม่มีระยะยาวนัก แต่การพัฒนาเป็นนามธรรมที่ต้องสร้างให้เป็นรูปธรรมในการทำให้เจริญขึ้น เป็นการติดตามคอยดูผลว่า เจริญขึ้น ก้าวหน้าขึ้น พัฒนาขึ้น ต้องใช้องค์ความรู้ ต้องใช้ภูมิปัญญา ต้องอาศัยปัจจัยอีกจำนวนมากที่เกี่ยวกับคนกลุ่มใหญ่ เคลื่อนกันเป็นขบวนใหญ่ เช่น หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล กลุ่มทางสังคม กลุ่มน้ำ ภูมิภาค ประเทศ ซึ่งต้องมีระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปีต่อเนื่อง 5 ปี 10 ปี หรือ 20 ปี ดังนั้นเมื่อคำว่าบริการการพัฒนาาร่วมกันเป็นการทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรมแล้วมีประสิทธิภาพให้เร็วขึ้น อาจใช้เวลา ไม่เกิน 3 ปีเห็นผลอย่างชัดเจน

การบริหารการพัฒนา (DevelopmentAdministration) มีหลักคิดต้นแบบในแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาที่ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นในการวิเคราะห์วรรณกรรมเพื่องานวิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนในภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดต้นแบบที่ส่งกระบวนการวิธีการบริหารและพัฒนาประเทศของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มีพระปณิธานที่พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการความว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ครั้นพิจารณาจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2554: 12) ได้อธิบาย “หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ไว้ในหนังสือพระมหากษัตริย์นักพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา มีการสรุปใจความไว้อย่างดีมากดังกล่าว่า

“พระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงปฏิบัตินับตั้งแต่เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยสิริราชสมบัติในปี 2489 แสดงให้เห็นถึงพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่พสกนิกรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทรงทุ่มเทพระวรกายตรากตรำและมุ่งมั่นเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่พสกนิกรไม่ว่าจะเชื้อชาติและศาสนาใดหรืออยู่ห่างไกลสักเพียงใดก็มีทรงย่อท้อทรงเข้าไปช่วยเหลือราษฎรทั้งด้านสาธารณสุขการศึกษาสาธารณสุขโภชนาการพื้นฐานการเกษตรการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งดินน้ำป่าไม้และพลังงานหรือแม้กระทั่งการจราจรที่ทรงคิดค้นแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างแยบยลการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทยและสามารถปฏิบัติได้จริง โดยทรงเน้น “การพัฒนาคน” เป็นตัวตั้งและยึดหลักผลประโยชน์ของปวงชนและการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชนตลอดจนภูมิสังคมที่คำนึงถึงความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และการพึ่งตนเองโดยรู้จักประมาณตนและดำเนินการด้วยความรอบคอบระมัดระวังและ “ทำตามลำดับขั้น” อย่างบูรณาการซึ่งอาศัยความ “เข้าใจเข้าใจถึงพัฒนา” และการ “รู้จักสามัคคี” ของทุกฝ่ายส่งผลให้ประชาชนและชุมชนในชนบทที่ได้ดำเนินการตามแนวพระราชดำริมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งเรื่องเศรษฐกิจสังคมมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมดำเนินการได้อย่างประหยัดและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนอันนำไปสู่ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”

คำว่า “การบริหารการพัฒนา” จึงเป็นคำสองคำที่มีนัยสำคัญกับผู้นำประเทศ คือ การบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นของประชาชนในประเทศจนเกิดความมั่นคงยั่งยืน ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามหลักการทรงงานและพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ตลอดจนรัชสมัยของในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระองค์ทรงใช้หลักการบริหารการพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสมกับประชาชนและประเทศของพระองค์ท่าน ซึ่งเริ่มจากพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงทำไว้ให้กับพสกนิกรของพระองค์ นับตั้งแต่การพัฒนาคน ด้านการแพทย์และสาธารณสุข การศึกษาสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการ การพัฒนาชนบทเกษตรกรรมการส่งเสริมอาชีพทรัพยากรน้ำดินและป่าไม้พลังงานการคมนาคม การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ภายใต้หลักการทรงงานที่สะท้อนการบริหารการพัฒนาอย่างชัดเจนทั้ง 23 หลักทรงงาน ได้แก่ (1) ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ (2) ระเบิดจากข้างใน (3) แก้ปัญหาที่จุดเล็ก (4) ทำตามลำดับขั้น (5) ภูมิสังคม (6) องค์กรรวม (7) ไม่ติดตำรา (8) ประหยัดเรียบง่ายได้ประโยชน์สูงสุด (9) ทำให้ง่าย (10) การมีส่วนร่วม (11) ประโยชน์ส่วนรวม (12) บริการรวมที่จุดเดียว (13) ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ (14) ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ (15) ปลุกป่าในใจคน (16) ขาดทุนคือกำไร (17) การพึ่งตนเอง (18) พออยู่พอกิน (19) เศรษฐกิจพอเพียง (20) ความซื่อสัตย์สุจริตจริงใจต่อกัน (21) ทำงานอย่างมีความสุข (22) ความเพียร : พระมหาชนก (23) รู้รักสามัคคี (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2560: 1-40) ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักการทรงงานและจัดแยกหลักการบริหารการพัฒนาที่พิจารณาได้อย่างชัดเจนได้รูปแบบดังนี้

ภาพที่ 2.6 การสังเคราะห์หลักการบริหารการพัฒนาตามหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2561: 63)

นอกจากนี้การบริหารการพัฒนา (Development Administration) มีหลักการจากนักวิชาการทางตะวันตกได้อธิบายไว้เป็นสาขาหนึ่งที่สำคัญของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะต้องการเน้นการพัฒนาเชิงบูรณาการทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตวิทยา เทคโนโลยีสารสนเทศ ล้วนมีแนวทางการบริหารอยู่ในทุกมิติ โดยมีฐานสำคัญเช่นการวางแผน การจัดงบประมาณ การบริหารบุคคล การจัดการองค์กร การนำโครงการไปปฏิบัติ และพฤติกรรมองค์กร เป็นต้น ดังนั้น คำว่า “การบริหารการพัฒนา” เป็นคำที่เกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1955 เป็นการแสดงลักษณะการบริหารภาครัฐและการเปลี่ยนแปลงการบริหารภาครัฐที่จำเป็นเพื่อการปรับปรุงสังคมและเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับคำว่า พัฒนาแล้ว ยังไม่พัฒนา ด้อยพัฒนา และพัฒนาน้อย เป็นคำที่แสดงถึงเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศนั้น ๆ (Gant, G. F., 1979: 3) และการพัฒนามีหลายแนวทางแต่โดยหลักมี 3 ด้าน ได้แก่ (1) เงื่อนไขการดำรงชีวิต (2) จุดมุ่งหมายที่ต้องการบรรลุ และ (3) สมรรถนะที่จะเติมโตหรือเปลี่ยนแปลงและพัฒนา (Gant, G. F., 1979: 6-9) ซึ่งการนิยามแตกต่างกันตามจุดเน้น อาทิ การบริหารงานการพัฒนาในรัฐบาล หมายถึง กระบวนการนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ก้าวหน้าทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีจุดเน้นที่การมีค่านิยมชุดเดียวกัน (Weildner, E. W., 1962: 98-99) การบริหารการพัฒนาเป็นการผสมผสานองค์ประกอบและทรัพยากรทุกอย่าง ทั้งคนและสิ่งของเพื่อนำมาใช้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ตกลงกัน การบริหารการพัฒนาเป็นวงจรที่ต่อเนื่องในแง่การกำหนด การประเมินผลและนำไปปฏิบัติของแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรมและมาตรการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้บรรลุผลที่กำหนดไว้ในระยะเวลาหนึ่ง (Stone, 1966: 41; อ่างอิงใน เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2558: 10) นอกจากนี้การบริหารพัฒนายังหมายถึงการบริหารรัฐกิจในประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา การบริหารแผนหรือโครงการ การบริหารที่ริเริ่มใหม่และไม่ใช่งานประจำ (ปฐม มณีโรจน์, 2531: 593-594) อีกนัยหนึ่ง “การบริหารการพัฒนา” เป็นกระบวนการบริหารที่มุ่งให้เกิดการพัฒนา ซึ่งไม่ใช่การบริหารงานประจำ แยกออกจากงานประจำ เช่น การบริหารการศึกษาเพื่อการพัฒนา การบริหารสาธารณสุขและประชากรเพื่อการพัฒนา เป็นต้นยังเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับการบริหารเปรียบเทียบ หรือมีความเป็นสหวิทยาการหรือข้ามสาขา (multidisciplinary or interdisciplinary approach) (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2558: 12-13)

นอกจากนี้ทฤษฎีการบริหารการพัฒนา เป็นการผสมผสานทฤษฎีการพัฒนาเข้ากับทฤษฎีการจัดการ ทฤษฎีการบริหารการพัฒนามีความอยู่ 2 ชุด คือ ทฤษฎีการบริหารการพัฒนายุคภาวะทันสมัย มีกรอบการพัฒนาตามแนวคิดตะวันตก มีหลักการ 5 ประการ ได้แก่ (1) ใช้รัฐบาลขนาดใหญ่เป็นเครื่องมือในการพัฒนา (2) เชื่อว่าการพัฒนาต้องนำโดยชนชั้นนำ (3) มุ่งแก้ปัญหาการขาดสมรรถนะทางการบริหาร (4) ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ และ (5) มุ่งแก้ไขปัญหาทางวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ส่วนทฤษฎีการบริหารการพัฒนายุคหลังภาวะทันสมัย ได้รับอิทธิพลจาก

ทฤษฎีที่พึ่งพและนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก เห็นว่า ภาวะด้อยพัฒนามีสาเหตุมาจากการเอารัดเอาเปรียบของประเทศพัฒนาแล้วและปัญหาผลประโยชน์ของชนชั้น และการพัฒนาโดยระบบราชการไม่ได้ผลเพราะการพัฒนาเป็นเรื่องอำนาจมากกว่าเรื่องการบริหาร ในช่วงทศวรรษ 1980 ทฤษฎีการบริหารการพัฒนาได้ปรับตัวโดยเปลี่ยนแปลง 3 ด้าน ได้แก่ (1) การลดทฤษฎีขนาดใหญ่ เปลี่ยนจากการนำทฤษฎีที่ใช้ได้ในประเทศพัฒนาแล้ว ไปใช้กับประเทศกำลังพัฒนา มาเป็นพัฒนารายโครงการ (2) ให้ความสำคัญกับชาวบ้าน ดึงชาวบ้านมาช่วยออกแบบและประเมินผลโครงการ สนใจปัญหาการเมืองของการมีส่วนร่วม (3) เปลี่ยนจากการเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจมาเป็นการสร้างสมรรถนะโดยอาศัยความเป็นธรรม ให้ความสำคัญกับการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาและความเป็นธรรม ตลอดจนปัญหาการนำโครงการไปปฏิบัติ และการเพิ่มสมรรถนะในการบริหารให้ประเทศกำลังพัฒนาด้วย (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2558: 70-71) ส่วนลักษณะของการบริหารการพัฒนา มีลักษณะร่วม 4 ประการ ได้แก่ (1) การบริหารการพัฒนาเป็น “การบริหารงานภาครัฐ” โดยเป็นวิธีการหนึ่งหรือแนวทางหนึ่งที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ทำนองเดียวกับคำว่า “การบริหารงาน” หรือ “การบริหารจัดการ” ซึ่งครอบคลุมการบริหารงานที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การดำเนินงานในลักษณะเป็นเครือข่าย และการผสมผสานกับแนวทางการบริหารการพัฒนาอื่น เช่น การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (good governance) เป็นต้น ตามความเหมาะสม (2) การบริหารการพัฒนาเป็น “การบริหารเพื่อการพัฒนา” (administration of development) หมายถึง การบริหารที่เกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนา เช่น การพัฒนาเมือง การพัฒนาชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนารัฐวิสาหกิจ การพัฒนาองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และการพัฒนาโครงการ ทั้งนี้ เป็นการให้ความสำคัญกับการปฏิบัติการหรือกิจกรรม (action or activity oriented) ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา (3) การบริหารการพัฒนาเป็น “การพัฒนาการบริหาร” (development of administration) หมายถึง การพัฒนาหรือปรับปรุงการบริหารภายในของหน่วยงาน เช่น ปรับปรุงที่โครงสร้างอำนาจหน้าที่กระบวนการ และตัวบุคคล โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมด้วย และ (4) การบริหารการพัฒนาให้ความสำคัญกับ “การมีวัตถุประสงค์หรือจุดหมายปลายทาง (goal oriented) ที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง หรือการมีวัตถุประสงค์ที่เน้นการอำนวยความสะดวกและให้บริการประชาชน ทั้งนี้ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (change for the better) ไม่ใช่เพื่อการรักษาสถานภาพเดิม (status quo) (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2559)

ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปไว้ว่า การบริหารการพัฒนา หมายความว่า การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่และจัดสรรกำหนดกรอบการทำงานด้วยองค์ความรู้ทั้งที่เป็นแผนงาน โครงการ บุคคล งบประมาณ

สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ หน้าที่รับผิดชอบ ผลที่เกิดขึ้น(เป้าหมายสูงสุด) ที่จะส่งผลกระทบต่อโครงการ องค์กร หน่วยงาน ชุมชน สังคม ให้นำหน่วยงานขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่กำหนด และส่งผลต่อการพัฒนา สร้างความก้าวหน้าให้กับหน่วยงาน ชุมชน สังคมประเทศอย่างยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 65) ส่วนงานวิจัยครั้งนี้ได้สรุปคำว่า บริหารการพัฒนา คือ การจัดระบบของงานให้มีแบบแผนต่อการพัฒนาที่ต้องอาศัยผู้นำ และผู้บังคับบัญชา ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มักใช้กับหน่วยงานภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชนส่วน ภาคประชาสังคมและภาคประชาชนมักใช้คำว่าพัฒนาเป็นหลัก (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 75)

ผู้วิจัยสรุปว่า “การบริหารการพัฒนา” หมายถึง การออกแบบกระบวนการเพื่อเอื้ออำนวยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมในการพัฒนาไปสู่การบรรลุเป้าหมายได้ ตั้งแต่กระบวนการวางแผน ออกแบบการทำงาน คัดเลือกคนตรงกับงาน ประสานสั่งการ อำนวยการ การงบประมาณ การรายงานผล และการติดตามแก้ไข เสริมสร้างสนับสนุน ให้เป้าหมายดำเนินการไปสู่ความสำเร็จบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของทีมงาน ทั้งนี้การบริหารการพัฒนาสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้เมื่อดำเนินงานไปในระยะหนึ่งที่ต้องเป็นการปรับปรุงแผนงานตามปัจจัยภายในหรือภายนอกได้ หัวใจสำคัญ “คน” คือปัจจัยนำไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ แม้ว่าจะระบบการบริหารพัฒนาจะดีแต่คนไม่ดีสามารถทำให้ระบบไม่ดีได้ เช่นเดียวกันถ้าระบบไม่ดีแต่ได้คนดีมาบริหารพัฒนาย่อมนำไปสู่ความสำเร็จได้เช่นกัน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

คำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแนวคิดที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญอย่างยิ่งเพราะสะท้อนความสำเร็จได้ถ้าผู้คนได้มีส่วนร่วมในการคิด ทำ รับผิดชอบ ในการทำงานที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นแนวคิดแรกที่ต้องสะท้อนออกมาให้ชัดเจน เมื่อทุกคนในชุมชนท้องถิ่นหรือหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงยอมนำมาซึ่งความสำเร็จจากการรู้จักสามัคคีกันทำงานนั้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

“การมีส่วนร่วม (Participation)” เป็นการกระทำที่สะท้อนพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากการกระทำหลาย ๆ คนโดยมีเป้าหมายเดียวกัน ทำในสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งส่งผลในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น พัฒนาขึ้นทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่นและระดับชาติ นับเป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนความเป็นประชาธิปไตยด้วย เป็นกลไกของการขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ ด้วย ยิ่งประเทศที่พัฒนาแล้วจะเห็นว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนยิ่งสูงขึ้น อนึ่งครั้งประเทศไทยต้องการให้มีความเจริญขึ้นย่อมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นด้วย ซึ่งประเทศไทยเป็น

อีกหนึ่งประเทศในหลาย ๆ ประเทศที่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เห็นได้จากระบุการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่กำหนดไว้ในมาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น (4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมืองและจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนรวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ 5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขรวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 28) ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกันด้วย นอกจากนี้รัฐธรรมนูญได้ให้สิทธิของชุมชนในการบริหารจัดการดูแลสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนด้วยตนเองเพื่อให้ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โดยได้ตราไว้ในมาตรา 66 และมาตรา 67 กล่าวคือ มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ส่วนมาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยสวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพจะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้รับการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อนรวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐรัฐวิสาหกิจราชการส่วนท้องถิ่นหรือ

องค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง (ราชกิจจานุเบกษา, 2550: 18-19) สะท้อนให้ทุกภาคส่วนได้เห็นถึงความสำคัญของคำว่า “**การมีส่วนร่วมของประชาชน**”ว่าประเทศ คนในประเทศ องค์กรต่าง ๆ ของประเทศจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วม จนถึงขนาดที่ประเทศไทยได้ระบุในรัฐธรรมนูญของไทยไว้อย่างชัดเจนไม่ต่างจากวิธีการปกครองที่สะท้อนคำว่า “**การมีส่วนร่วม**”เป็นคำที่สะท้อนความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด และมักสะท้อนความสำเร็จในการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี หรือกระทั่งนโยบายที่เป็นไทยแลนด์ 4.0 ยังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยจึงทำให้นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาและนิยามการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลายดังนี้

2.3.2 นิยาม “การมีส่วนร่วม”

“**การมีส่วนร่วม**”จึงเป็นวลีที่สะท้อนพฤติกรรมรวมกลุ่ม ช่วยกันที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาไม่ว่าระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่น ถือว่าการมีส่วนร่วมถูกกำหนดให้มีผลต่อการพัฒนาของพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์แบบ รวมถึงยังนับว่าเป็นแนวคิดที่เปิดกว้างในการศึกษาไว้อย่างมากมายทั้งการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตัวเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างเข้มข้นกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (Erwin W., 1976: 138) ยังคงสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในการพบปะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม (Reeder W.W., 1974: 39) แนวคิดที่สำคัญของการมีส่วนร่วมครั้งพิจารณาการมีส่วนร่วมการพัฒนาที่กล่าวถึงนิยามและองค์ประกอบไว้ว่า การมีส่วนร่วมต้องพิจารณา 3 มิติ ได้แก่ ลักษณะการมีส่วนร่วมพิจารณาจาก 4 องค์ประกอบได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ (4) การมีส่วนร่วมประเมิณผล ยังได้สะท้อนผู้ที่ควรมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) ประชาชนในท้องถิ่น (2) ผู้นำท้องถิ่น (3) บุคลากรของรัฐบาล และ (4) บุคลากรชาวต่างชาติที่ทำงานในท้องถิ่น นอกจากนี้ต้องอธิบายรวมถึงพฤติกรรมการเข้าไปมีส่วนร่วมได้ทำอย่างไรบ้าง ได้แก่ (1) การริเริ่มการมีส่วนร่วมมาจากด้านบนหรือด้านล่าง (2) การจูงใจในการเข้าร่วมมีความสมัครใจหรือบีบบังคับ (3) โครงสร้าง (4) ช่องทางของการมีส่วนร่วม เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการโดยตรงหรือทางอ้อม ควรให้ความสำคัญกับ 5) ระยะเวลาและ (6) ขอบเขตการมีส่วนร่วม แบบต่อเนื่องและไม่ว่าจะเป็นการขยายไปในวงกว้างหรือแคบ ๆ (7) การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Cohen, J. & Uphoff, N., 1980) นั้นหมายความว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนทั้งหมดได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาเพื่อเป็นการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมลงทุนลงแรง (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2538: 2) แล้วพิจารณาการมีส่วนช่วยเหลือโดยสมัครใจของประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่ง ซึ่งเป็นโครงการสาธารณะ

ต่าง ๆ รวมถึงการเกิดให้ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาทางสุขภาพ มีความรับผิดชอบ ในการสำรวจตรวจสอบความจำเป็นเรื่องสุขภาพอนามัย การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนะแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2533: 19-20) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านที่ร่วมสะท้อนความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมชนิดที่ประชาชนเป็นตัวตั้งคือเจ้าของโครงการส่วนบุคคลภายนอกเป็นฝ่ายสนับสนุนชาวบ้านเป็นผู้วางแผนดำเนินตามรูปแบบและวิธีการที่ชาวบ้านคุ้นเคยตัดสินใจเมื่อต้องการทางเลือกแบบต่างๆในการแก้ปัญหาภูมิรัฐภูมิปัญญาและภูมิธรรมรวมทั้งด้านตัวบุคคลในการระดมความคิดในการแก้ปัญหาต้องมาจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่วางแผนทั้งเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดหรือความขัดแย้งอันอาจจะเกิดขึ้นตามวิธีการของตัวเองด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2538: 99) ยังหมายรวมการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบทั้งตัวประชาชนเอง (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2536: 20) โดยที่กระบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วมมีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หรือดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินงานกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน (ดิเรก ฤกษ์ห่วย, 2524: 71) นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการทำงานร่วมของชุมชนโดยการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการกระทำบางสิ่งบางอย่างร่วมกับคณะกรรมการของชุมชนทั้งในเรื่องของการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงาน การค้นหาสาเหตุปัญหา การร่วมกันวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ การติดตามประเมินผล และการร่วมรับผิดชอบซึ่งการกระทำทุกอย่างมักสะท้อนเป้าหมายสำคัญคือความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเกิดความสันติขึ้นในชุมชน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2552: 11) สิ่งสำคัญที่สุดเมื่อกล่าวถึงคำว่าความร่วมมือ จึงกล่าวถึง การมีส่วนร่วมที่เป็นกระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่สอดประสานกันอย่างลงตัวของตัวกิจกรรม ของประชาชน ของชุมชน โดยเริ่มแต่กระบวนการร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมทำ จนก่อให้เกิดความเข้มแข็ง หรือการเปลี่ยนแปลงทางหนึ่งทางใดได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้เป็นพลังบางอย่างที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานได้ให้สำเร็จสมบูรณ์ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 10) นอกจากนี้ในมิติการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นได้ถูกอธิบายไว้โดย อรรถัย กักผล (2552: 17-19) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง โดยตั้งแต่เริ่มต้นไปจนจบสิ้น กล่าวคือเร่ตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเอง ร่วมคิดด้วยกัน

ร่วมกันวางแผนดำเนินงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมกันติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ภายใต้เงื่อนไขความเต็มใจและความตั้งใจ ความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคล และเสรีภาพในการตัดสินใจ

ทั้งนี้ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปนิยามจากนักวิชาการ นักวิจัยทั้งในและนอกประเทศ พบว่า การมีส่วนร่วมหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำเดียวกันที่มีความหมายถึง พฤติการณ์ของบุคคลในการรวมตัวกันกระทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกันทำจึงสำเร็จโดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่เกิด การร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมเคราะห์ ร่วมวางแผน ออกแบบแนวทางกิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ลงทุนทั้งเวลา สถานที่ บุคคล ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมมือ นอกจากนี้ต้องร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันทำเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกคนที่มาร่วมต่างมีบทบาทหน้าที่ทำงานให้เกิดความต่อเนื่องจนเป็นพลังกลุ่ม พลังชุมชน พลังประชาชนบางอย่างก่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานได้ ให้สำเร็จสมบูรณ์ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 15) ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปนิยามว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเป็นขั้นตอนของพฤติกรรมเชิงสังคมของมนุษย์ที่ต้องการทำงานด้วยกัน ช่วยเหลืองานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยเริ่มทำตั้งแต่การรับรู้ ความเข้าใจที่ตรงกัน การคิด วิเคราะห์ ออกแบบ วางแผน ลงมือทำ รับผิดชอบร่วมกัน รับผลประโยชน์ ติดตาม ประเมินผล แก้ไข ร่วมมือ ร่วมใจกันทำงานให้บรรลุเป้าหมายภายใต้ความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน สามารถนำทางไปสู่ความสำเร็จในเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และสามารถแก้ไขความเหลื่อมล้ำได้ถ้าเราใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนให้ร่วมรับผลอย่างเท่าเทียมกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 20)

การวิจัยในครั้งนี้เรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน1 ได้นิยามคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาทุนมนุษย์ และการพัฒนาชีวิตความพอเพียงในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง 54 หมู่บ้าน ใจความว่า การแสดงออกมามีบทบาท หน้าที่ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ต่างคนต่างออกแรงร่วมด้วยช่วยกัน ร่วมมือร่วมใจในการทำตามหน้าที่ของตนเองในหมู่บ้านที่ตนอาศัยอยู่ให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน คิด ทำ รับ แบ่งปันกัน

2.3.3 กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม

กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องรู้และเข้าใจให้ถ่องแท้เพื่อผลลัพธ์ในการวิเคราะห์เป็นไปอย่างถูกต้อง โดยกระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมมีโครงสร้างพื้นฐานจำแนกเป็น 3 มิติได้แก่ (Cohen, J. & Uphoff, N., 1977: 7-26)

มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องอะไร (What participation are we concerned with?) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลักษณะของการมีส่วนร่วม (kinds of participation) ซึ่งทั้งสองกล่าวว่ามี 4 ลักษณะได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (participation in implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (participation in benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (participation in evaluation)

มิติที่ 2 การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับใคร (Whose participation are we concerned with?) ซึ่งคำที่ใช้ที่นี่มีความหมายกว้างคำหนึ่งคือ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (popular participation) และยังสามารถจำแนกเป็นกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ได้แก่

1. ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น (local residents or local people)
2. ผู้นำท้องถิ่น (local leaders)
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ (government personnel)
4. คนต่างชาติ (foreign personnel)

คุณลักษณะของบุคคลทั้ง 4 กลุ่มที่ควรพิจารณาอย่างชัดเจนคือเพศ, อายุ, สถานภาพของครอบครัว, การศึกษา, การแบ่งกลุ่มในสังคมได้แก่กลุ่มชนชาติเผ่าเชื้อชาติศาสนาที่นับถือชั้นวรรณะ ภาษาที่ใช้แหล่งกำเนิดและอื่นๆอาชีพ, รายได้, ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน, ระยะทางของที่พักที่ที่ตั้งของโครงการความร่วมมือ, สถานภาพของการถือครองที่ดิน, สถานภาพของการได้รับจ้างงาน (เช่นทำงานเต็มเวลาหรือไม่เต็มเวลา)

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างไร (How is participation occurring within the project?) ในมิตินี้มีประเด็นที่ควรพิจารณาที่สำคัญอยู่ 4 ประเด็นดังนี้

- 1) พื้นฐานของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับแรงที่กระทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมาจากเบื้องบนหรือเบื้องล่างและแรงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากที่ใด
- 2) รูปแบบของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับรูปแบบขององค์กร และการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม
- 3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วม และช่วงของกิจกรรม

4) ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับการให้อำนาจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่างๆของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

นอกจาก 3 มิติของการมีส่วนร่วมนี้แล้วยังต้องมีการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมถึงความเป็นจริงของเงื่อนไขต่างๆซึ่งจำแนกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆคือ (Cohen, J. & Uphoff, N., 1977: 122-138, 144-158)

1) คุณลักษณะของโครงการที่กระทบต่อการมีส่วนร่วม (effects of project characteristics on participation) ได้แก่ ผลกระทบของสิ่งนำเข้าสู่โครงการ (entry effects) ได้แก่ ความซับซ้อนของเทคโนโลยีที่ใช้ในโครงการและทรัพยากรที่ต้องการของโครงการเป็นต้น

1.2 ผลกระทบที่เป็นประโยชน์จากโครงการ (benefits effects) ได้แก่ผลประโยชน์ที่สามารถสัมผัสได้หรือผลประโยชน์ที่มีตัวตนให้สัมผัสได้ (tangibility), ความเป็นไปได้ของผลประโยชน์ที่จะได้รับ (probability), ผลประโยชน์ที่ได้รับทันที (immediacy), การกระจายผลประโยชน์ (distribution)

1.3 ผลกระทบของการออกแบบ (design effects) ได้แก่การเชื่อมโยงโครงการ (programme linkages), ความยืดหยุ่นของโครงการ (programme flexibility), ความสามารถในการเข้าถึงได้ในแง่บริหาร (administrative accessibility) และความครอบคลุมในแง่บริหาร (administrative coverage)

2) ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วม (task environment) ได้แก่ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ (physical and biological factors) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (economic factors) ปัจจัยด้านการเมือง (political factors) ปัจจัยด้านสังคม (social factors) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (cultural factors) และปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา (historical factors)

นอกจากนี้มิติทั้ง 3 ประการดังกล่าวข้างยังพบว่าการมีส่วนร่วมจะต้องมีลักษณะ 5 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินงานการพัฒนา การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และการมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล (ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2538: 13) จากข้อมูลกระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมดังกล่าวมา ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559: 12-13) ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมหากพิจารณาจากสิ่งที่จะเกิดขึ้น กระบวนการการมีส่วนร่วมมี 2 รูปแบบดังนี้

1) การมีส่วนร่วมเชิงรุก หมายความว่า การมีส่วนร่วมที่ผู้ประสงค์ต้องการสิ่งหนึ่งใดให้เกิดขึ้นจากความสำนึก จึงต้องรุกเข้าหากลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกิดขึ้น ภายใต้เงื่อนไข เรื่องอะไร วิธีการอย่างไร ใครผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการมีส่วนร่วมครั้งนี้ และผลจะเกิดขึ้นกับใครบ้าง ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานเอกชน ธุรกิจ รัฐวิสาหกิจ

2) การมีส่วนร่วมเชิงรับแบบรอคอย หมายความว่า การมีส่วนร่วมที่รอให้กลุ่มเป้าหมายมาก ใช้บริการหรือเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ช้าและไม่เกิดขึ้นจากความต้องการที่เป็นจริงแต่เกิดจากความจำยอมและจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วม เช่น ต้องเป็นไปตามกฎหมาย ต้องการอำนาจทางราชการช่วยเหลือในชีวิตประจำวัน ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานราชการที่มักทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม

ชี้ให้เห็นว่าการวิเคราะห์กระบวนการการมีส่วนร่วม จึงต้องเริ่มที่ การมีความต้องการ(เรื่อง)ที่ตรงกัน กำหนดบทบาทโครงสร้างหน้าที่ที่ทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ (ประชาพิจารณ์) สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลโดยตรง มีกระบวนการร่วมมือ ร่วมทำ ร่วมใจกัน ร่วมรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดีร่วมกัน และร่วมกันฝ่าทางตันร่วมกัน

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดจากการได้รับผลกระทบที่เกิดกับตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศทั้งทางดีและไม่ดี จนต้องการเข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาสิ่งดีให้ดีขึ้น และสิ่งไม่ดีให้แก้ปัญหาไป การมีส่วนร่วมจึงเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบนั้น ๆ หมายความว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาตนเองซึ่งหากปัญหาวางกว้างต้องเป็นภาคประชาชน เอกชน และรัฐ จะขาดภาคหนึ่งใดมิได้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 18)ในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมมี 5 กระบวนการสำคัญดังนี้(ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 23)

- 1) ขั้นแรกเริ่มเร้าการมีส่วนร่วม
- 2) ขั้นที่สอง ออกแบบกำหนดผู้มีส่วนร่วม
- 3) ขั้นที่สามลงมือทำงานร่วมกัน
- 4) ขั้นที่สี่รับผลของการมีส่วนร่วม
- 5) ขั้นสุดท้ายสรุปผลประเมินผลและใช้ประโยชน์กับการมีส่วนร่วม

ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน1 ได้สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมมี 7 กระบวนการสำคัญดังนี้

- 1) กระบวนการแรกร่วมคิด
- 2) กระบวนการที่สองร่วมออกแบบความคิด
- 3) กระบวนการที่สามร่วมวางแผน กำหนดเป้าหมาย เลือกคน
- 4) กระบวนการที่สี่ร่วมลงมือทำงาน

- 5) กระบวนการที่เข้าร่วมกันรับผลลัพธ์
- 6) กระบวนการที่ทหร่วมประเมินผลและใช้ประโยชน์
- 7) กระบวนการสุดท้ายร่วมกันถอดบทเรียนและติดตามต่อเนื่อง

2.3.4 รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม

คำว่า “รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน” มีนักวิชาการได้ให้ลักษณะที่สำคัญไว้แตกต่างกันแต่มีอยู่ 6 ระดับ ที่น่าสนใจ ดังนี้ (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545: 57-62)

1) ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมด้วย

2) ระดับที่ 2 ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นพร้อมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

3) ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการควรจะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

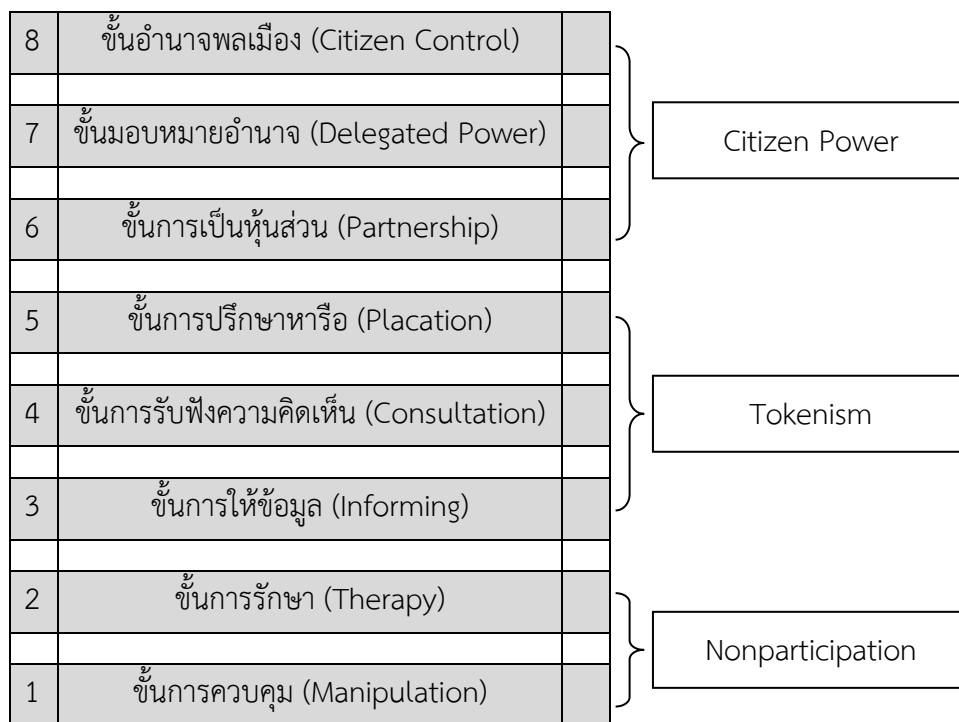
4) ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ในทุกประเภทของโครงการเช่น หากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการหรือเทคโนโลยีขั้นสูงแล้ว บางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่า ลุ่มน้ำหรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้ หรือเป็นการร่วมดำเนินการด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีร่วมดำเนินการได้

5) ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบ และติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่ มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้น

หรือไม่การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย (Watch dog) การดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงทีก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้น

6) ระดับที่ 6 ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น

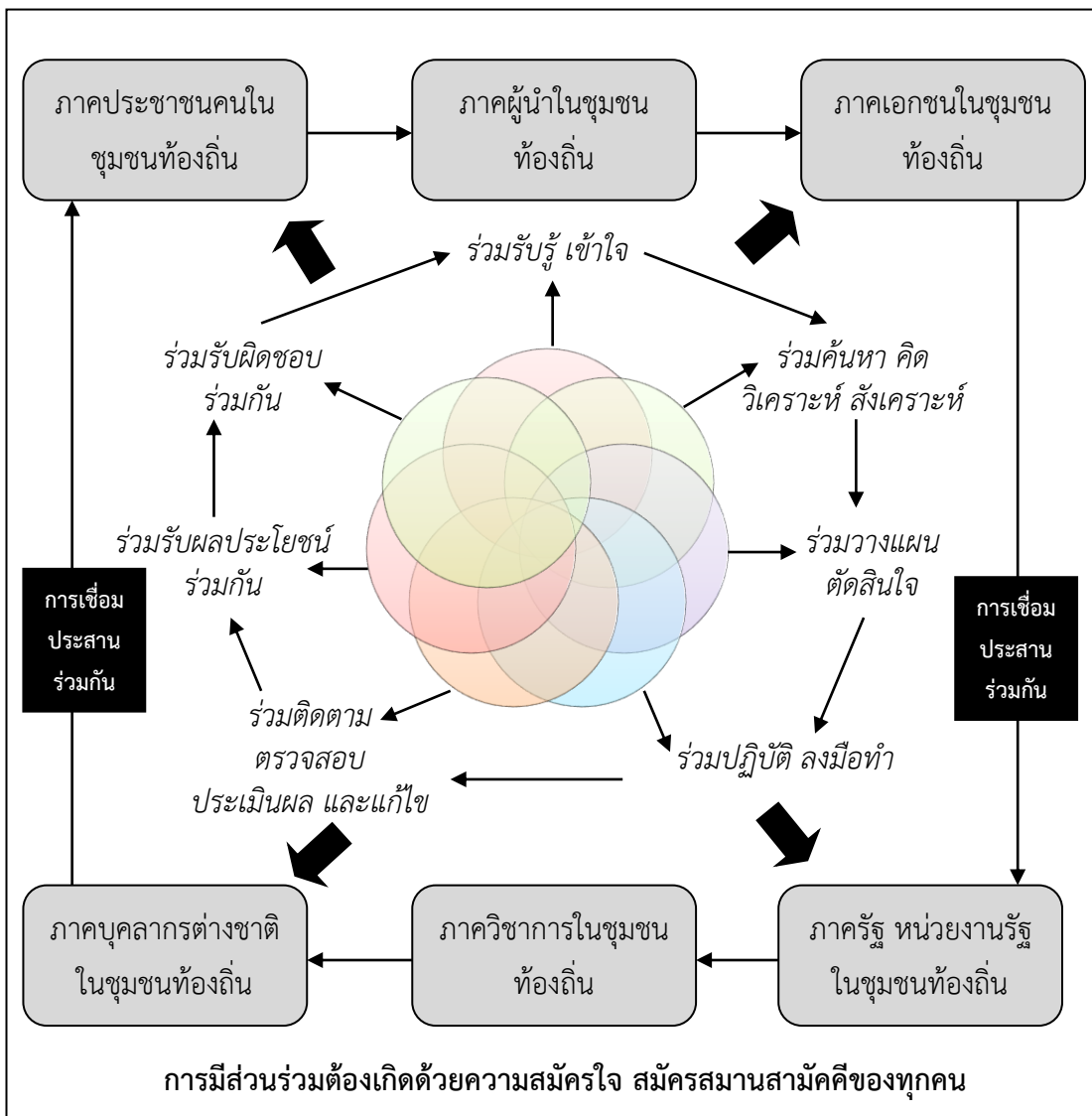
นอกจากนี้ตัวแบบระดับการมีส่วนร่วมที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับประชาชนและท้องถิ่น คือ ตัวแบบขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมืองของ Arnstein (1969: 216-224 อ้างถึงใน อรรถัย ก๊กผล, 2552: 20) ได้อธิบายตัวแบบไว้ 8 ขั้นบันได ได้แก่ (1) ขั้นการควบคุม (Manipulation) (2) ขั้นการรักษา (Therapy) (3) ขั้นการให้ข้อมูล (Informing) (4) ขั้นการรับฟังความคิดเห็น (Consultation) (5) ขั้นการปรึกษาหารือ (Placation) (6) ขั้นการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) (7) ขั้นมอบหมายอำนาจ (Delegated Power) และ (8) ขั้นอำนาจพลเมือง (Citizen Control) ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.7 ขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมือง (Ladder of Citizen Participation) ตามตัวแบบ Arnstein (1969)

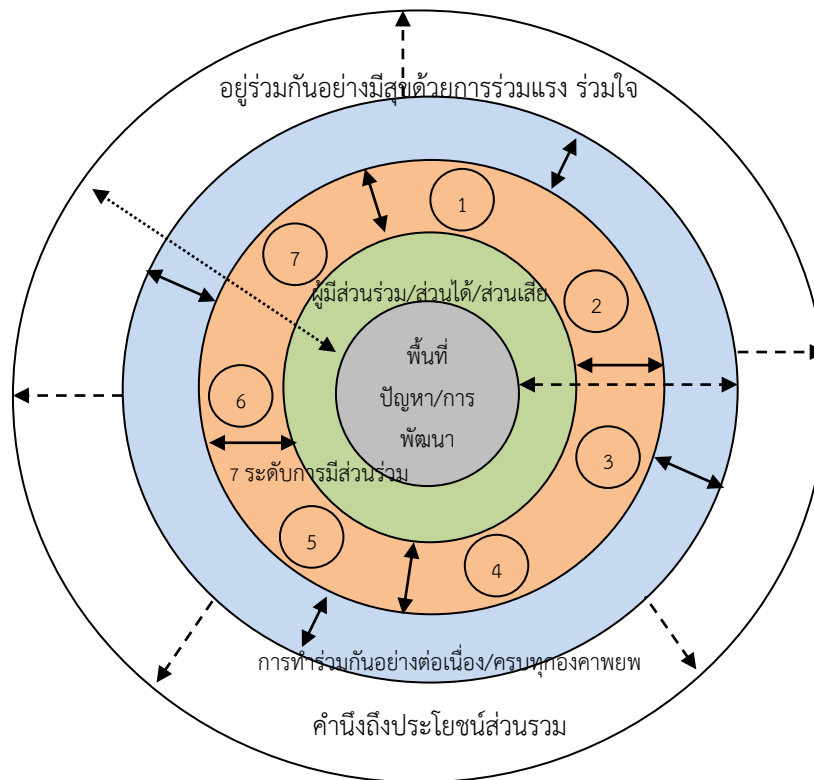
ที่มา: Arnstein (1969: 216-224 อ้างถึงใน อรรถัย ก๊กผล, 2552: 21)

ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2559: 14-15) ได้สรุปได้ว่า รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม ในความเป็นจริงรูปแบบการมีส่วนร่วม ก็คือ ทุกคนในพื้นที่เป้าหมายที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องร่วมมือร่วมใจ สอดประสานหรือเชื่อมต่อกันและกันส่วนระดับการมีส่วนร่วม หากพูดถึงความสำคัญที่สุด คือ การลงมือทำ สำคัญที่สุด ครั้นให้ระบุถึงระดับนั้นกำหนดได้เป็น 7 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ เข้าใจ (2) ระดับที่ 2 ร่วมค้นหา คติวิเคราะห์ สังเคราะห์ (3) ระดับที่ 3 ร่วมวางแผน ตัดสินใจ (4) ระดับที่ 4 ร่วมปฏิบัติ ลงมือทำ (5) ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และแก้ไข (6) ระดับที่ 6 ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และ (7) ระดับที่ 7 ร่วมรับผิดชอบร่วมกันซึ่งมีรูปแบบของการสอดประสานการทำงานที่แยกออกจากกันไม่ได้ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.8 การเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมของประชาชน
ที่มา: ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2559: 15) ปรับปรุง พ.ศ. 2561

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปว่า รูปแบบหรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 7 ระดับไม่สามารถแยกจากกันได้ โดยเด่นขาดทุกระดับต้องมีจุดเชื่อมต่อที่เป็นความตั้งใจเดียวกันหรืออุดมการณ์เดียวกันจึงจะสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง ระยะทางของเวลาในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาจะเป็นตัวแปรสำคัญในการทำลายทุกขั้นตอน ดังนั้นความต่อเนื่องและการบูรณาการทุกองค์ประกอบผู้ที่ได้รับผลกระทบจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การมีส่วนร่วมเป็นความหวังเดียวที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้จนนำไปสู่แนวทางการพัฒนาสังคมอย่างมีความสุขที่สมดุลย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (ภูสีทร์ ภูคำชะโนด, 2560: 21-22) จึงสรุปไว้เป็นภาพความสมดุลย์ในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งความสุข ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.9 ความสมดุลย์ในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสังคมแห่งความสุข
ที่มา: ภูสีทร์ ภูคำชะโนด (2560: 21-22)

ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปว่า รูปแบบหรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 7 ระดับไม่สามารถแยกจากกันได้ทั้งทุกระดับการมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมส่วนเสียกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน เช่นเดียวกันในงานวิจัยครั้งนี้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่สามารถแยกเป็นท่อน ๆ ได้ ต้องเชื่อมโยงกัน กระบวนการวิจัยสำคัญที่ผู้ใช้ประโยชน์จากการวิจัยได้ผลลัพธ์ที่ดี เกิดผลทางบวก พัฒนาก้าวหน้า แก้ไขปัญหาได้ ซึ่งนั่นหมายถึงการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องสัมพันธ์กันทุกระดับ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.3.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญอันมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของริดเดอร์ ได้กำหนดไว้ 11 ประการ ได้แก่ (1) การปฏิบัติตนให้สอดคล้องตามความเชื่อถือพื้นฐาน (2) มาตรฐานคุณค่าของตัวเอง (3) เป้าหมาย (4) ประสบการณ์ที่ผิดปกติธรรมดา (5) ความคาดหวัง (6) การมองแต่ตัวเอง (7) การบีบบังคับ (8) นิสัยและประเพณี (9) โอกาส (10) ความสามารถ และ (11) การสนับสนุน (Reeder, W.W., 1963: 2) นอกจากนี้ ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2559: 16) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการขับเคลื่อนการพัฒนาของท้องถิ่น ทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้นงานวิจัยใด ๆ หากเป็นการวิจัยที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นจึงจะประสบความสำเร็จได้ เช่นเดียวกันงานวิจัยนี้ต้องอาศัยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นภาคประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกันขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นภูมิสังคมของชุมชนไว้จึงจะสำเร็จได้เช่นเดียวกันสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม จะสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้รายจ่าย การอบรมเลี้ยงดู(ครอบครัว) ภาวะจิตใจ ระดับคุณธรรมความดี ทักษะคติ การถือคุณ(ทำบุญ) จิตสำนึก รวมถึงการปฏิสัมพันธ์

2) ปัจจัยแวดล้อมสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี เช่น การอาศัยอยู่ในชุมชน บทบาทหน้าที่ในชุมชน ฐานะตำแหน่งหน้าที่การงาน อุดมการณ์การเมือง ภาวะเศรษฐกิจ การติดตามข่าวสาร การใช้เทคโนโลยี การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะทำให้กิจกรรมหนึ่งใดสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานบุคคล ปัจจัยทางอารมณ์และจิตใจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยเศรษฐกิจ ปัจจัยสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยการเมือง ปัจจัยเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม แต่ปัจจัยหลักที่ส่งผลโดยตรงทั้งหมดคือ การต้องตื่นรันทำมาหากินหรือไม่ว่างที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมแรง ร่วมใจกันทำงาน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 24) ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการ

บริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเกี่ยวกับเรื่องเวลา อาชีพ การศึกษา จำนวนสมาชิกของคนในครอบครัว การมีตำแหน่งสมาชิกทางสังคม กิจกรรมการบริหารพัฒนา การใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 29) ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ปัจจัยยังคงหนีไม่พ้นกับตัวแบบบุคคลเป็นสำคัญ คือ ความสนใจ ความพอใจ เวลา อาชีพ ตำแหน่งทางสังคม ประโยชน์ที่ตนจะได้รับความสำคัญของงานนั้น ความเป็นญาติที่คุ้นเคย

2.3.6 การมีส่วนร่วมในทัศนะของผู้เขียน (นักวิจัย)

ผู้เขียน (นักวิจัย) คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การมีส่วนร่วมทางการเมือง การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในมิติทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท จึงได้ทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ มาเป็นบทสรุปรวบรวมมาเป็นแนวคิดผู้เขียน ดังนี้

พุทธศักราช 2552 ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า คำว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการกระทำบางสิ่งบางอย่างร่วมกับคณะกรรมการของชุมชนทั้งในเรื่องของการแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงาน การค้นหาสาเหตุปัญหา การร่วมกันวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ซึ่งการกระทำทุกมกสะท้อนเป้าหมายสำคัญคือความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสันติขึ้นในชุมชน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2552: 11) ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงปัจจัยทางด้านการติดต่อสื่อสาร เช่น อายุ เพศ การศึกษา ศาสนา/ความเชื่อ สถานภาพทางสังคม ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอยู่อาศัยในชุมชน การรับรู้ข่าวสารในการพัฒนาชุมชน และการได้รับการฝึกอบรมของกรรมการชุมชน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2552: 17)

พุทธศักราช 2553 ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทเป็นสำคัญที่ส่งผลการกระทำนั้นถึงรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การชุมนุมเรียกร้องของประชาชนทาง

การเมือง การตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐบาลอันมีผลต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม การทำประชาพิจารณ์ ผลแห่งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอาจสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้ (ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด, 2553: 17) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีหลายระดับตามแต่บริบทที่ผู้เขียนแต่ละท่านจะหยิบยกขึ้นมาวิเคราะห์ เช่น บริบทเชิงพื้นที่ ก็จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ถึงอย่างไรก็ตามยังสามารถมองลงไปในระดับท้องถิ่นลงไปอีกมาก ด้วยเหตุนี้หากพิจารณาถึงความมากน้อยเป็นเกณฑ์ในการวัดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้วิจัยสามารถแบ่งอย่างกว้าง ๆ ไว้ 3 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับมาก ปานกลาง และน้อย (ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด, 2553: 29) การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพสูงควรดำเนินกิจกรรมนั้นผ่านฐานทางการเมืองที่เป็นองค์กร หรือกลุ่มทางการเมือง ทั้งที่อยู่ในรูปแบบชนชั้นทางสังคม กลุ่มชุมชน กลุ่มเพื่อนบ้าน และกลุ่มขนาดเล็ก (ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด, 2553: 39)

พุทธศักราช 2558 การทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดุสิตารามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการรวมกลุ่มของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งมีผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นประชาชน นักวิชาการ และเป็นภาครัฐเข้ามามีบทบาทก็ได้ โดยประชาชนแสดงพฤติกรรมที่เป็นลักษณะการร่วมรับรู้และเข้าใจ การร่วมคิดและร่วมแสดงความคิดเห็น การร่วมพิจารณาและร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินการ การร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล รวมถึงการร่วมรับผลประโยชน์ (ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด, 2558: 13)

พุทธศักราช 2559 ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตดลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า คำว่าการมีส่วนร่วม มีความหมายว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่สอดประสานกันอย่างลงตัวของตัวกิจกรรม ของประชาชน ของชุมชน โดยเริ่มแต่กระบวนการร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมทำ จนก่อให้เกิดความเข้มแข็ง หรือการเปลี่ยนแปลงทางหนึ่งทางใดได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นเป็นพลังบางอย่างที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานได้ให้สำเร็จสมบูรณ์ (ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด, 2559:10) สรุปได้ว่า กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม หากพิจารณาจากสิ่งที่จะเกิดขึ้น กระบวนการการมีส่วนร่วม ได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมเชิงรุก หมายความว่า การมีส่วนร่วมที่ผู้ประสงค์ต้องการสิ่งหนึ่งใดให้เกิดขึ้นจากความสำเร็จ จึงต้องรุกเข้าหากลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกิดขึ้น ภายใต

เงื่อนไข เรื่องอะไร วิธีการอย่างไร ใครผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการมีส่วนร่วมครั้งนี้ และผลจะเกิดขึ้นกับใครบ้าง ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานเอกชน ธุรกิจ รัฐวิสาหกิจ

2) การมีส่วนร่วมเชิงรับแบบบรอคคอย หมายความว่า การมีส่วนร่วมที่รอให้กลุ่มเป้าหมายมาใช้บริการหรือเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ช้าและไม่เกิดขึ้นจากความต้องการที่เป็นจริงแต่เกิดจากความจำยอมและจำเป็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วม เช่น ต้องเป็นไปตามกฎหมาย ต้องการอำนาจทางราชการช่วยเหลือในชีวิตประจำวัน ส่วนมากจะเป็นหน่วยงานราชการที่มักทำงานแบบเช้าชามเย็นชาม

ดังนั้นการวิเคราะห์กระบวนการการมีส่วนร่วม จึงต้องเริ่มที่ การมีความต้องการ(เรื่อง)ที่ตรงกัน กำหนดบทบาทโครงสร้างหน้าที่ที่ทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ (ประชาพิจารณ์) สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลโดยตรง มีกระบวนการร่วมมือ ร่วมทำ ร่วมใจกัน ร่วมรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดีร่วมกัน และร่วมกันผ่านทางพันร่วมกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 12-13) สรุปได้ว่า รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม ในความเป็นจริงรูปแบบการมีส่วนร่วม ก็คือ ทุกคนในพื้นที่เป้าหมายที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องร่วมมือร่วมใจ สอดประสานหรือเชื่อมต่อกันและกัน ส่วนระดับการมีส่วนร่วม หากพูดถึงความสำคัญที่สุด คือ การลงมือทำ สำคัญที่สุด ครั้นให้ระบุถึงระดับนั้นกำหนดได้เป็น 7 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ เข้าใจ ระดับที่ 2 ร่วมค้นหา คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ระดับที่ 3 ร่วมวางแผน ตัดสินใจ ระดับที่ 4 ร่วมปฏิบัติ ลงมือทำ ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และแก้ไข ระดับที่ 6 ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน และระดับที่ 7 ร่วมรับผิดชอบร่วมกันซึ่งต้องมีการสอดประสานการทำงานที่แยกออกจากกันไม่ได้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 14) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการขับเคลื่อนการพัฒนาของท้องถิ่น ทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้นงานวิจัยใด ๆ หากเป็นการวิจัยที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นจึงจะประสบความสำเร็จได้ เช่นเดียวกันงานวิจัยนี้ต้องอาศัยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นภาคประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกันขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรที่เป็นภูมิสังคมของชุมชนไว้จึงจะสำเร็จได้เช่นเดียวกัน

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม จะสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้รายจ่าย การอบรมเลี้ยงดู(ครอบครัว) ภาวะจิตใจ ระดับคุณธรรมความดี ทักษะคติ การแก้กฏ(ทำบุญ) จิตสำนึก รวมถึงการปฏิสัมพันธ์

2) ปัจจัยแวดล้อมสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี เช่น การอาศัยอยู่ในชุมชน บทบาทหน้าที่ในชุมชน ฐานะตำแหน่งหน้าที่การงาน อุดมการณ์การเมือง ภาวะ

เศรษฐกิจ การติดตามข่าวสาร การใช้เทคโนโลยี การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล(ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 16)

พุทธศักราช 2560 ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี พบว่า การมีส่วนร่วมหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำเดียวกันที่มีความหมายถึง พฤติการณ์ของบุคคลในการรวมตัวกันกระทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมกันทำจึงสำเร็จโดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการเชื่อมต่อกิจกรรมที่เกิดการร่วมรับรู้ เข้าใจ ร่วมคิดวิเคราะห์ สังคมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ออกแบบแนวทางกิจกรรม ผู้รับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจหาทางแก้ไข พัฒนา ปรับปรุง ร่วมลงมือทำปฏิบัติ ลงทุนทั้งเวลา สถานที่ บุคคล ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมมือ นอกจากนี้ต้องร่วมมือ ร่วมแรง รวมใจกันทำเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกคนที่มาร่วมต่างมีบทบาทหน้าที่ทำงานให้เกิดความต่อเนื่องจนเป็นพลังกลุ่ม พลังชุมชน พลังประชาชน บางอย่างก่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานได้ให้สำเร็จสมบูรณ์ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 15) ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดจากการได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศทั้งทางดีและไม่ดี จนต้องการเข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาสิ่งดีให้ดีขึ้น และสิ่งไม่ดีให้แก้ปัญหาไป การมีส่วนร่วมจึงเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบนั้น ๆ หมายความว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาตนเองซึ่งหากปัญหาวางกว้างต้องเป็นภาคประชาชน เอกชน และรัฐ จะขาดภาคหนึ่งใดไม่ได้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 17-18) ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยจึงสรุปว่า รูปแบบหรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 7 ระดับไม่สามารถแยกจากกันได้ โดยเด่นชัดทุกระดับต้องมีจุดเชื่อมต่อกันเป็นความตั้งใจเดียวกันหรืออุดมการณ์เดียวกันจึงจะสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง ระยะเวลาของเวลาในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาจะเป็นตัวแปรสำคัญในการทำลายทุกขั้นตอน ดังนั้นความต่อเนื่องและการบูรณาการทุกองค์ประกอบผู้ที่ได้รับผลกระทบจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การมีส่วนร่วมเป็นความหวังเดียวที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้จนนำไปสู่แนวทางการพัฒนาสังคมอย่างมีความสุขที่สมดุลย์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 21-22) ทั้งในการวิจัย ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560: 23-24) เรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี” จึงสรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของ

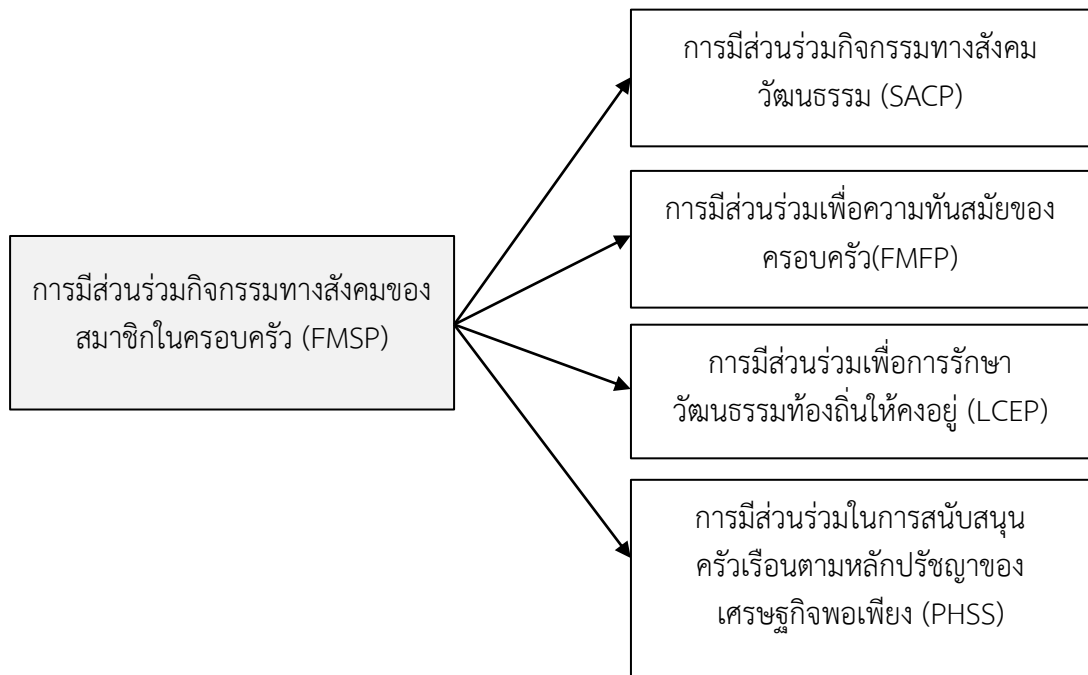
ประชาชนที่จะทำให้กิจกรรมหนึ่งใดสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานบุคคล ปัจจัยทางอารมณ์และจิตใจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยเศรษฐกิจ ปัจจัยสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยการเมือง ปัจจัยเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม แต่ปัจจัยหลักที่ส่งผลโดยตรงทั้งหมดคือ การต้องดิ้นรนทำมาหากินหรือไม่ว่างที่จะเข้ามาร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจกันทำงาน

พุทธศักราช 2561 ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปนิยามว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเป็นขั้นตอนของพฤติกรรมเชิงสังคมของมนุษย์ที่ต้องการทำงานด้วยกัน ช่วยเหลืองานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยเริ่มทำตั้งแต่การรับรู้ ความเข้าใจที่ตรงกัน การคิด วิเคราะห์ ออกแบบ วางแผน ลงมือทำ รับผิดชอบร่วมกัน รับผลประโยชน์ ติดตาม ประเมินผล แก้ไข ร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้บรรลุเป้าหมายภายใต้ความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน สามารถนำไปสู่ความสำเร็จในเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และสามารถแก้ไขความเหลื่อมล้ำได้ถ้าเราใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนให้ร่วมรับผลอย่างเท่าเทียมกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 20) ดังนั้นในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมมี 5 กระบวนการสำคัญดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 23)

- 1) ขั้นแรกเริ่มเร้าการมีส่วนร่วม
- 2) ขั้นที่สอง ออกแบบกำหนดผู้มีส่วนร่วม
- 3) ขั้นที่สามลงมือทำงานร่วมกัน
- 4) ขั้นที่สี่รับผลของการมีส่วนร่วม
- 5) ขั้นสุดท้ายสรุปผลประเมินผลและใช้ประโยชน์กับการมีส่วนร่วม

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโชนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยจึงสรุปว่า รูปแบบหรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง 7 ระดับไม่สามารถแยกจากกันได้ ทั้งทุกระดับการมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมส่วนเสียกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 26-28) นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของเวลา อาชีพ การศึกษา จำนวนสมาชิกของคนในครอบครัว การมีตำแหน่งสมาชิกทางสังคม กิจกรรมการบริหารพัฒนา การใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 29)

พุทธศักราช 2562 ทศนะจากงานวิจัยที่เป็นดัชนีนิพนธ์ เรื่อง บุพปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า “การมีส่วนร่วม” (participation) เป็นพฤติกรรมบ่งชี้ถึงรวมกันของผู้คน การร่วมกันทำงาน การทำกิจกรรมร่วมกัน การลงมือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามประสงค์ การร่วมกันพัฒนาพื้นที่หนึ่งใด การมีส่วนร่วมจึงเริ่มตั้งแต่การคิด วางแผน ปฏิบัติ ติดตาม รับผิดชอบ รับผล แก้ไข รับผิดชอบ ทุกสิ่งอย่างถ้าต้องการความสำเร็จหรือการขับเคลื่อนให้ดีขึ้นอย่างมีระบบ ขั้นตอน และสะท้อนความเป็นประชาธิปไตย ต้องมีพฤติกรรมของการมีส่วนร่วมด้วย ซึ่งการมีส่วนร่วมมีความสำคัญในกิจกรรมเชิงสังคมหรือเป็นแก่นแกนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชีวิตครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ทุกกิจกรรมเชิงสังคมเมื่อประชาชนหรือผู้คนได้มีส่วนร่วมกันอย่างจริงจัง ร่วมมือ ร่วมทำ และร่วมใจมุ่งเป้าหมายเดียวกัน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 70) และการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว เป็นตัวแปรแฝง โดยมี (1) การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม (2) การมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว (3) การมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ และ (4) การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 79: 99) เป็นตัวแปรสังเกตได้ตั้งรายละเอียดภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.10 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 100)

ผู้วิจัยสรุปว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” มีความสำคัญในการเป็นเครื่องมือของการพัฒนาสังคมที่ดีที่สุดเพราะปลายทางคือความยั่งยืน ทำให้ชี้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การหันหน้าเข้าหากัน พูดคุยกัน คิดร่วมกัน วางแผนทำงานร่วมกัน ลงมือทำงานกัน ร่วมมือร่วมใจกัน แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อร่วมกัน รับประโยชน์ร่วมกัน แบ่งปันประโยชน์อย่างเป็นธรรม ติดตามผล แก้ไขปัญหาาร่วมกัน สามัคคีกัน รักกัน มีความมั่นคง และยั่งยืนเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หากเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมต้องเหมือนข้าวเหนียวที่ปั้นทางข้าวของคนอีสานและคนเหนือ สะท้อนความเป็นกลุ่มเป็นทีมมีความกลมเกลียวเหนียวแน่น โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็นภาพสรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

ภาพที่ 2.11 ภาพสรุปการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.4 ความสุข (Happiness)

“ความสุข” เป็นคำเดียวเท่านั้นที่ทุกคนบนโลกใบนี้ปรารถนา แต่การได้มาหรือระดับความสุขของมนุษย์ชาติแตกต่างกัน ขึ้นอยู่การกระทำ ศักยภาพ บริบท และแรงปรารถนา ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า “กรรม” สิ่งที่ทำย่อมนำมาสุขมาให้มากน้อยต่างกันที่การกระทำ ดังนั้นความสุข จึงขึ้นอยู่กับมุมมองและการกระทำของแต่ละคน จึงมีนิยามและแนวคิดที่น่าสนใจดังนี้

2.4.1 ความหมายของคำว่า “ความสุข”

“ความสุข” เป็นความรู้สึกของบุคคลจากภายในที่สะท้อนความพึงพอใจ ความอึดอึ้งใจ ความรักใคร่ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความประทับใจ ความอบอุ่นใจ เป็นต้น ซึ่งอาจจะส่งผลในทางที่ดี (เชิงบวก) เป็นส่วนใหญ่ และจะตรงข้ามกับคำว่า “ความทุกข์” ที่มีสะท้อนออกมาไปในทางที่ไม่ดี (เชิงลบ) นอกจากนี้เมื่อผู้วิจัยกล่าวถึง “ความสุข” ก็จะอธิบายเพิ่มเติมกับคำว่า “ความอยู่ดีมีสุข” และ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ไปด้วย ซึ่งคำว่า ความสุขนั้นในทางพุทธศาสนาได้อธิบายไว้เช่นกัน ดังที่ พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต, 2529: 529-531) ได้อธิบายถึงความสุข ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ดับทุกข์” หมายถึง หหมดความทุกข์ บรรลุความสุขอันสูงสุด ซึ่งความสุขมีความสำคัญมากในการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่า พุทธจริยธรรมไม่แยกต่างหากจากความสุข เริ่มแต่ขั้นต้น ในการทำความดีหรือกรรมดีทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่าบุญ มีพุทธพจน์ตรัสว่า “บุญเป็นชื่อของความสุข” จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน ก็เป็นความสุข และเป็นบรมสุขคือสุขสูงสุดด้วย นอกจากนี้ในพระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชนได้นำพระพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับความสุขว่า “ท่านทั้งหลายจงอย่าประกอบเรื่อง ๆ ซึ่งความประมาทและความซัดเซื้อกับความยินดีในกามเพราะว่าผู้ไม่ประมาท พง (ธรรม) อยู่ ย่อมได้บรรลุความสุขอันไพศาล” (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, 2539: 88) และยังมีพุทธพจน์ที่กล่าวถึงจิตที่ฝึกแล้วนำมาสุขมาให้ที่ว่า “การฝึกจิตที่เข้มได้ยาก เบนของเบา มักตกไปในอารมณ์ตามที่ใครเป็นการดี เพราะจิตที่ฝึกแล้วนำมาสุขมาให้” (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, 2539: 93) นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2555: 1038-1040) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรม ฉบับปรับขยายเกี่ยวกับความสุขไว้ว่า คนที่มีธรรมจักขุ เป็นอริยชนอย่างนี้แล้วส่วนมากก็อยู่เป็นคฤหัสถ์ครองบ้านครองเรือน ปกครองหมู่คนหรือชุมชนต่อไป ยังบริโศคกามโศคะ เสพกามสุข แต่เป็นกามสุขที่มีนิรามัสสุขประสานพร้อมกันไปด้วยอันเป็นหลักประกันที่จะไม่ให้กามสุขก่อโทษความเดือดร้อนเสียหาย มีแต่เสริมสร้างประโยชน์สุขและความดีงามทำให้อริยชนนั้นดำเนินชีวิตเป็นหลัก และเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนและสังคม และแน่นอนว่าจะก้าวหน้าสูงขึ้นไปในอริยมรรค ไม่มีการถอยหลักตกต่ำลงมา ส่วนความสุขที่ประณีตสูงขึ้นเป็นความสุขอิสระอยู่ภายใน ไม่ขึ้นต่ออะไรอื่น เป็นไทยแท้ตัว หหมดจดผ่องใส ไม่เป็นพิษภัยแก่ใคร ๆ ทั้งกามสุขหรือสามิสสุขก็ตาม นิรามิสสุข ก็ตาม ของผู้ยังมีกิเลส ก็ยังไม่เป็นอิสระแท้จริงยังไม่สมบูรณ์เพราะยังมีตัวตนที่ติดพัน ยังไม่สิ้นเชื้อทุกข์ ไม่หมดมูลของปัญหา ต้องพัฒนาจิตปัญญา

ต่อไป จนกว่าจะถึงอาสาช่วย ให้สิ้นกิเลส ไร้ทุกข์ ไม่ติดในอะไร ๆ ทั้งนี้ความสุขนั้นถึงแม้จะมีส่วนเสีย มีจุดอ่อน มีข้อด้อยข้อบกพร่องอย่างไร มันก็เป็นความสุขอย่างหนึ่งและเป็นความสุขที่เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ ยิ่งในเมื่อมันมีศักยภาพที่จะก่อทุกข์ภัยขยายโทษผลร้ายออกไป ทั้งแก่ชีวิตและสังคม ก็ยิ่งต้องเอาใจใส่ที่จะป้องกันและแก้ปัญหา รวมแล้วก็คือเป็นเรื่องที่จะต้องบริหารจัดการให้ดี พร้อมกับการที่จะต้องคอยปลุกคอยเตือนให้คนไม่ลืมที่จะพัฒนาตนให้ก้าวหน้าสู่ความสุขที่สูงขึ้นไป ส่วนความสุขนั้นเมื่อบริหารจัดการให้ดี ก็เป็นประโยชน์สุขสำคัญ ที่จำเป็นในขั้นพื้นฐาน ทั้งที่ยังเป็นของขาดพร่องแห่งเวลานี้แหละ ก็ยังเป็นคุณที่ดีแก่ชีวิต และขยายออกไปให้เกื้อกูลเป็นประโยชน์แก่สังคม ให้อยู่กันร่มเย็นเป็นสุข ยิ่งกว่านั้น ก็จะเป็นฐานที่คำจูนสนับสนุนในการพัฒนาตนให้ก้าวขึ้นสู่ประโยชน์สุขที่สูงขึ้นไป ๆ พอจัดให้ความสุขที่บริหารจัดการได้ดีนั้น เป็นคุณค่าเป็นประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแห่งชีวิตของมนุษย์อย่างหนึ่ง คือเป็น “อรรถะ” อย่างหนึ่ง โดยเป็นอรรถะ คือประโยชน์ที่พึงมุ่งหมาย หรือที่พึงลูกลงให้ได้ เป็นขั้นพื้นฐาน เรียกว่า “ทิฏฐุระธัมมิกัตถะ” แปลกันว่า ประโยชน์ปัจจุบัน คือประโยชน์ชั้นตาเห็น ที่ปรากฏอยู่ต่อหน้า มองเห็นประจักษ์ได้ ก็คือ สุขหรือสุขทางวัตถุ ที่พึงพาอามิสนี้เอง ส่วนประโยชน์ชั้นตาเห็น เป็นปัจจุบัน หรือทิฏฐุระธัมมิกัตถะนี้ ซึ่งเป็นความสุขในระดับรูปธรรม เกี่ยวข้องกับวัตถุ สิ่งเสพของบริโภค และการอยู่ร่วมกัน การจัดสรรความสัมพันธ์ให้ดีงามเกื้อกูล ที่เกี่ยวข้องกับ (1) การขยันหมั่นเพียรประกอบกิจการงาน ทำมาหาเลี้ยงชีพ ให้มีทรัพย์สินเงินทองเลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัวและคนในความดูแลรับผิดชอบเป็นอย่างน้อย ให้ทุกคนเอิบอิ่มเป็นสุข (2) การมีความสัมพันธ์ที่ดีงามในสังคม อยู่ร่วมกับคนอื่นได้ดี มีสถานะเป็นที่ยอมรับนับถือ ตลอดจนพรั่งพร้อมด้วยเกียรติยศ อีสริยยศ และบริวารยศ (3) การมีครอบครัวที่ผาสุก ดำรงรักษาตระกูลวงศ์ให้เป็นแบบอย่าง เป็นที่นับถือ เอื้อประโยชน์สุขแก่สังคม รวมถึง (4) การดูแลร่างกาย บริหารสุขภาพ เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค กินพอดี ให้อยู่สบายไร้โรค แข็งแรงสมบูรณ์ ในส่วนความสุขประณีตเป็นอิสระข้างในที่เป็นไทแก่ตน จำพวกนิรามัสสนั้น ก็เป็น อรรถะ คือประโยชน์เป็นจุดหมายของชีวิต สูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง หรือเป็นอีกด้านหนึ่ง เรียกว่า “สัมปรายิกัตถะ” แปลกันว่า ประโยชน์เบื้องหน้า คือประโยชน์ชั้นเลยตาเห็น ได้แก่ ลึกลงไปข้างใน อยู่ในใจ ก็เลยตาเห็น หรือลับไปข้างหน้า ในชีวิตข้างหน้าในอนาคต ก็เลยตาเห็น เป็นภาวะที่ไม่ปรากฏต่อหน้า มองเห็นประจักษ์แก่ตาไม่ได้ ในความหมายอย่างกว้าง ๆ ก็รวมความสุขอย่างประณีตอิสระภายในทุกอย่าง ตั้งแต่ความสุขจากความมีศรัทธา ความมีศีลดีงาม สุขจากสมาธิ สุขจากฌาน แม้กระทั่งนิพพานสุข

นอกจากนี้พระมหาภูติชัย ว. วชิรเมธี ได้อธิบายเกี่ยวกับความสุขไว้โดยผู้วิจัยได้ถอดเทปจากวิดีโอในอินเทอร์เน็ต ไว้ว่า “ถ้าเรานิยามว่า ความสุขขึ้นอยู่กับปริมาณของวัตถุ มากที่สุด ก็คิดว่า จะมีความสุขถ้าเรานิยามอย่างนี้ ความสุขจะกลายเป็นเรื่องของคนส่วนน้อยของประเทศนี้ใครมีวัตถุในครอบครองมากกว่า เราก็คิดกันว่าคน ๆ นั้น ต้องมีความสุขมากกว่าแต่ถ้าใจเราพอ แม้สิ่ง

นั่นจะเป็นเพียงสิ่งที่เล็กน้อยที่สุดแต่มันอาจจะให้ความสุข ที่มีปริมาณยิ่งใหญ่ที่สุดก็เป็นได้ ฉะนั้นความสุขไม่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดวัตถุที่เราครอบครองความสุขไม่ได้ขึ้นกับปริมาณของวัตถุ ความสุขอยู่ตรงไหนเราละเมียดละไมที่จะมองหาไหมทุก ๆ มุมของโลกนี้ ล้วนแล้วแต่มีความสุขแฝงตัวอยู่ทุกหนทุกแห่ง แต่...การมองเห็นความสุขของคนอื่นนั้นไม่สำคัญสำคัญอยู่ที่ว่าเรามองเห็นความสุขที่ตัวเราไหม ความสุขที่แท้จริงนั้นจะต้องเกิดจากการก้าวขึ้นมาพ้นจากการเปรียบเทียบกับคนอื่นถ้าเรามีความสุขกับสิ่งนั้นหรือเรื่องนั้น นั้นแหละจะทำให้เรารู้จักพอ... "ใจที่รู้จักพอนั้นแหละ เป็นใจที่มีความสุข"(พระมหาวุฒิชัย ว. วชิรเมธี, 2555) ส่วนจอร์จค็อกซ์ ททัพา (2550: 10) ได้สรุปความหมายของความสุข คือ การมีสุขภาพกายและสุขภาพสบายใจที่ดี ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม การมีความครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ นัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่กล่าวถึงความพอเพียงนั้นคือ การดำรงชีวิตด้วยความสุข อิสระ ไม่ดิ้นหรือหย่อนกับการใช้ชีวิตให้มีความสุขพอดีเป็นแกนกลางยึดมั่นไว้ ไม่ว่าจะประชาชนทั่วไป ผู้มียศ ตำแหน่ง ฐานะันตรศักดิ์สูงส่งจะเพียงใดก็ตามหากมีใจที่รู้จักพอเพียงก็มีความสุขในการดำรงชีวิตเช่นกัน จากบทความในหนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์ วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 นำเสนอบทความที่น่าสนใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของประธานาธิบดีแห่งอูรุกวัย นายโฮเซ มูอิคา สรุปได้ว่า ...ประธานาธิบดีได้ปิดบ้านพักหรูประจำตำแหน่งที่รัฐมอบให้ในกรุงมอนเตวิเดโอและเลือกที่จะอาศัยอยู่กับภรรยาที่บ้านหลังเล็ก ๆ สุดถนนลูกรังในฟาร์มย่านชานเมืองหลวง ทั้งสองทำการเกษตรกรรมเท่าที่พอจะอำนวยด้วยตนเองด้วยการปลูกพืชไม้ดอก... “เขาใช้ชีวิตเช่นนี้มานานแล้ว นั่งพักผ่อนบนเก้าอี้เก่า ๆ ในสวนหรือไม้กั้นบนโซฟา "ผมพอใจในสิ่งที่ผมมี" ซึ่งการได้รับฉายาว่าประธานาธิบดีที่ยากจนที่สุดในโลก ไม่ทำให้เขารู้สึกว่าตนเองจนคนจนคือคนที่ต้องทำงานหนักเพื่อตอบสนองอรสนิยมอันหรูหราของตนและมีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด... "สภาพความเป็นอยู่เช่นนี้ คือการได้มีอิสระเสรีเพราะหากคุณไม่ได้ครอบครองสิ่งใดมากมายคุณก็ไม่จำเป็นต้องทุ่มแรงกายแรงใจเยี่ยงกรรมกรเพื่อหามันมาครอบครองและยิ่งไปกว่านั้น คุณยังมีเวลาเป็นของตนเองด้วย" ... "ผมอาจเป็นคนแก่ที่ดูประหลาด แต่นี้เป็นวิถีที่เป็นอิสระ"... (หนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์, 2555: บทเรียนแห่งความเพียงพอ ของ "โฮเซ มูอิคา" ประธานาธิบดี"ยากจนที่สุดในโลก, 17 พฤศจิกายน)

นอกจากนี้ นิยามในคำว่า “ความอยู่ดีมีสุข” ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความอยู่ดีมีสุข” หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ส่วนแนวคิดของสาสินี เทพสุวรรณ (2550: 53) ได้อธิบายสรุปความหมายของ “ความอยู่ดีมีสุข” (Well-Being) สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ความอยู่ดีมีสุขในเชิงอัตวิสัย (Subjective

Well-Being) หมายถึง การวัดความสุขของบุคคลจากภายในจิตใจ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้วิธีการถามความรู้สึกในปัจจุบันของบุคคลออกมาเป็นคะแนน ในระดับต่าง ๆ ส่วนความอยู่ดีมีสุขอีกประเภทคือ ความอยู่ดีมีสุขในเชิงภาวะวิสัย (Objective Well-Being) หรือความสุขที่วัดจากการสร้างองค์ประกอบและตัวชี้วัดภายนอกมาตัดสินว่าบุคคลมีความสุขหรือไม่ ส่วนแนวคิดของพรเพ็ญปานคำ (2552: 9) ได้สรุปไว้ว่า ความอยู่ดีมีสุข เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันหลายคำ ได้แก่ ความสุข ความผาสุก ความอยู่เย็นเป็นสุข และคุณภาพชีวิต ล้วนแต่นิยามความสุขออกเป็น 2 ลักษณะ คือความสุขทางกายและมีความสุขทางใจ มีลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งด้านสังคมวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นมาด้วย และยังสะท้อนให้เห็นว่าความอยู่ดีมีสุขนั้นเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งมิติทางกาย มิติทางใจ มิติทางสังคม และมิติทางสิ่งแวดล้อม

ส่วนความหมายของคำว่า “ความอยู่เย็นเป็นสุข” หมายถึง “การดำเนินวิถีชีวิตของคนทั้งจิตกายปัญญาที่เชื่อมโยงสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอย่างสัมพันธ์กันได้ถูกต้องและดีงามอย่างมีดุลยภาพนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้ระบบบริหารจัดการที่เป็นธรรม” (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2549: 25)

ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงความสุข จะต้องพิจารณาถึงคำว่าความอยู่ดีมีสุข และความอยู่เย็นเป็นสุขไปด้วย ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นภาพรวมโดยใช้คำว่า ความสุข หมายถึง การเข้าถึงคำว่า “พอเพียง” และ “พอใจ” เป็นการถึงพร้อมด้วยความสมบูรณ์ทางกาย และทางจิตใจ ซึ่งจะเริ่มต้นที่มีความสุขทางกาย เช่นการอยู่ดีกินดี การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิตที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการศึกษา หรือรวมเรียกว่าความสุขในการดำรงชีวิตนั่นเอง และเมื่อพร้อมกับความสุภาพแล้วจะต้องพัฒนาสู่ความสุขทางใจด้วย เช่นการรักษาศีลครบถ้วนบริบูรณ์ การเคารพศรัทธาในศาสนา การปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนที่ดีงามของศาสนา การทำสมาธิภาวนา เป็นต้น ทำทั้งสองสุขนี้ให้บริบูรณ์ถึงจะเรียกว่า “**ความสุข**” ที่แท้จริง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 57-58) ครั้นหากย้อนกลับไปเมื่อปี 2558 พบว่า มีการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ร่วมมือกับกรมสุขภาพจิต สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม (มหาวิทยาลัยมหิดล) ในการสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2558 พบว่า คะแนนสุขภาพจิตของคนไทยในแต่ละภาค พบว่า ภาคใต้มีคะแนนเฉลี่ยสุขภาพจิตมากที่สุด 31.82 คะแนน รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 31.81 คะแนน ภาคเหนือ 31.62 คะแนน กรุงเทพมหานคร 31.33 คะแนน และภาคกลาง 31.01 คะแนน ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2558: 2) และเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2559 สำนักวิจัยซูเปอร์โพล ได้เปิดเผยผลสำรวจเรื่อง "ความสุขมวลรวมคนไทยใน 77 จังหวัดของประเทศ" โดยสำรวจจากประชาชนทุกจังหวัด จำนวน 30,800 คน ระหว่างวันที่ 1

พ.ค.-3 ก.ย.ที่ผ่านมา พบว่า ความสุขมวลรวมของประชาชนคนไทยทั้งประเทศอยู่ที่ 6.09 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 โดยความสุขที่เห็นคนในชาติเป็นหนึ่งเดียวกันมีความจงรักภักดีสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งอยู่ที่ 9.16 คะแนน แต่ตัวบ่งชี้ความสุขคนไทยให้สุขน้อยสุด อยู่ที่ข่าวความเคลื่อนไหวทางการเมือง ความขัดแย้งของคนในชาติ 3.86 คะแนน โดยจังหวัดที่มีความสุขมากที่สุดได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความสุขมวลรวมอยู่ที่ 7.29 คะแนน (ไทยรัฐออนไลน์, 2559) เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560 ที่ผ่านได้ เป็น “วันแห่งความสุขสากล” หรือ “International Day of Happiness” ที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดขึ้นตั้งตั้งแต่ปี 2012 เป็นต้นมา ซึ่งได้มีการแถลงประเทศที่มีความสุขทั่วโลกประจำปี 2017 รวม 155 ประเทศ โดยไทยรัฐออนไลน์ คอลัมน์หะหะพาที ได้สรุปว่า “ประเทศไทย มีความสุขอยู่อันดับที่ 32 ของโลก อันดับที่ 3 ของเอเชีย และ อันดับที่ 2 ของอาเซียน” (ไทยรัฐออนไลน์, 2560) ซึ่งให้เห็นว่า แม้ประเทศไทยจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อยครั้งแต่ด้วยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจของชาวไทย ทำให้ประชาชนคนไทยมีที่พึ่งทางใจ และก้าวผ่านเรื่องราว ต่าง ๆ ได้ทำให้คนไทยลดความขัดแย้งในสังคมลงได้ และอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข รู้จักการให้อภัยต่อกัน เมื่องานวิจัยนี้หมายเอาความสุขต้องเป็นความสุขที่มีวงแคบที่สะท้อนการตอบสนองความต้องการหรือความปรารถนา อย่างนิยามของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2554: 19) ที่กล่าวว่า ความสุข คือการได้สนองความต้องการหรือการได้สมอย่างสมปรารถนา นอกจากนี้ความสุขจึงมีอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ (1) ความสุขจากการเสพ เกิดจากได้สนองผัสสะในเรื่องรูป รส กลิ่น เสียงและสัมผัสกาย ที่นำใคร่นำปรารถนา (2) ความสุขทางสังคม สุขจากไมตรีจิตมิตรภาพ สุขการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยใจมีเมตตา กรุณา เป็นต้น สุขในครอบครัวในหมู่ในชุมชน ที่อยู่กันด้วยความมีน้ำใจ เอาใจใส่กัน รักกัน ระลึกถึงกัน พร้อมเพรียง ซาบซึ้งบันเทิงใจในสามัคคีรส มีเอกภาพด้วยสาราณียธรรม และ (3) ความสุขกับธรรมชาติ สุขจากการไปอยู่กับธรรมชาติหรืออยู่ท่ามกลางธรรมชาติ สัมผัสความสดสงบสามสาดชื่นน่านรื่นรมย์ของธรรมชาติรอบตัว ทั้งหมดนี้ หายลม ขุนเขา ผืนน้ำ ท้องฟ้า ชื่นชมพรรณไม้ที่สะพรั่งด้วยดอกไม้ และศัพท์สำเนียงเสียงแห่งความวิเวกของหมุ่นก สัตว์ป่า และท้องฟ้า ครีนครางคราววรัชกาล เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2554: 75-76) ซึ่งให้เห็นว่าความสุข มีทั้งสุขทางกายสัมผัส จิตสัมผัส ธรรมชาติสัมผัส ดังนั้นสิ่งทีงานวิจัยต้องการคือความสุขที่เกิดจากกายสัมผัสได้ เห็นภาพได้ สามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ได้นั้นเองกล่าวสรุปได้ว่า “ความสุข” มีคำว่า ชีวิตคนเรามีความพอเพียง พอดี พอใจ อิ่มอกอิ่มใจ สบายใจ พึงพอใจ สุขกาย กินอิมนอนหลับ อยู่ง่าย มีใช้จ่ายไม่ขัดสน อยู่กับครอบครัว มีหน้าที่การงานทำ มีเงินเก็บต่อพอดิอยู่รอดได้ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีให้ทาน ใจสงบ

2.4.2 องค์ประกอบและตัวชี้วัดของคำว่า “ความสุข”

พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2529: 530-531) ได้อธิบายไว้ในหนังสือพุทธธรรมที่กล่าวถึงความสุขในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต จำแนกความสุขไว้ เช่น สุขของคฤหัสถ์กับสุขของบรรพชิต กามสุขกับเนกขัมมสุข โลภียสุขกับโลกุตตรสุข สุขของพระอริยะกับสุขของปุถุชน เป็นต้น แต่วิธีแบ่งที่เป็นลำดับขั้นชัดเจน ละเอียดและดูง่ายไม่ซับซ้อนแบ่งความสุขเป็น 10 ชั้น ดังนี้

- 1) กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม ได้แก่ความสุขโสมนัสที่เกิดขึ้นด้วยอาศัยกามคุณ 5
- 2) ปฐมฌานสุข สุขเนื่องด้วยปฐมฌาน ซึ่งสัจจจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย ประกอบด้วยวิตก วิจารณ์ ปิติ สุข และเอกัคคตา
- 3) ทุตติยฌานสุข สุขเนื่องด้วยทุตติยฌาน ซึ่งประกอบด้วย ปิติ สุข และเอกัคคตา
- 4) ตติยฌานสุข สุขเนื่องด้วยตติยฌาน ซึ่งประกอบด้วย สุขและเอกัคคตา
- 5) จตุตถฌานสุข สุขเนื่องด้วยจตุตถฌาน ซึ่งประกอบด้วย อุเบกขาและเอกัคคตา
- 6) อากาสาณัญจายตนสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยอากาสาณัญจายตนสมาบัติ ซึ่งล่วงพ้นรูปสัญญาโดยสิ้นเชิง ปฏิขสัญญาล่วงลับไปหมด ไม่มณสิการานานัตตสัญญา นี้ถึงแต่อวกาศอันอนันต์เป็นอารมณ์
- 7) วิญญาณัญจายตนสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยวิญญาณัญจายตนสมาบัติ ซึ่งคำนึงวิญญาณอันอนันต์เป็นอารมณ์
- 8) อากิญจัญจายตนสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ อนถึงภาวะที่มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่
- 9) เนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ อันถึงภาวะที่มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่
- 10) สัญญาเวทิตนโรธสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติ อันถึงภาวะที่ดับสัญญาและเวทนาทั้งหมด

สามารถย่อรวมจากสุข 10 ชั้นนี้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 1) กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม
- 2) ฌานสุข หรือ (อภิญญา) สมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยฌานหรือสุขเนื่องด้วยสมาบัติ 8 แยกเป็น 2 ระดับย่อย ได้แก่ สุขในรูปฌาน หรือสุขเนื่องด้วยรูปฌาน 4 และสุขในอรุพฌาน หรือสุขเนื่องด้วยอรุพฌาน 4
- 3) นิโรธสมาบัติสุข สุขเนื่องด้วยนิโรธสมาบัติ

ซึ่งสุขทั้ง 10 ชั้นนั้นเป็นความสุขทั้งนั้นแต่ถ้าหากเป็นความสุขที่ดีกว่าประณีตลึกซึ้งยิ่งกว่ากันไปตามลำดับขั้นนั่นเอง เมื่อพิจารณาแล้วความสุขในทางพุทธศาสนาจะมีความลึกซึ้งจน

ประชาชนถ้าไม่ได้ศึกษาอย่างแท้จริงจะไม่ค่อยเข้าใจนัก จึงมีหลายหน่วยงานที่พยายามค้นหาความสุขและตัวชี้วัดความสุขที่เหมาะสมกับประชาชนตามมุมมองหรือมิติการหน่วยงานของตนเอง ดังเช่น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้อธิบายองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข จำแนกได้เป็น 7 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนได้อย่างแท้จริง ในแต่ละองค์ประกอบมีคำอธิบายที่เพิ่มรายละเอียดดังนี้

สุขภาพอนามัยหมายถึงภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากการสร้างสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจอารมณ์และสติปัญญา รวมถึงการมีภาวะโภชนาการที่ดีการรู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเองและสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขซึ่งจะทำให้คนมีอายุยืนยาวสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเองครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ

ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเพราะความรู้ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนให้มีทักษะความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วการที่คนเราจะมีความรู้ได้นั้นจะต้องได้รับการศึกษาการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างโอกาสและพัฒนาสติปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของคนให้สามารถ “คิดเป็นทำเป็น” เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองและใช้ประสบการณ์ศักยภาพและทักษะของตนให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติภารกิจในสังคมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

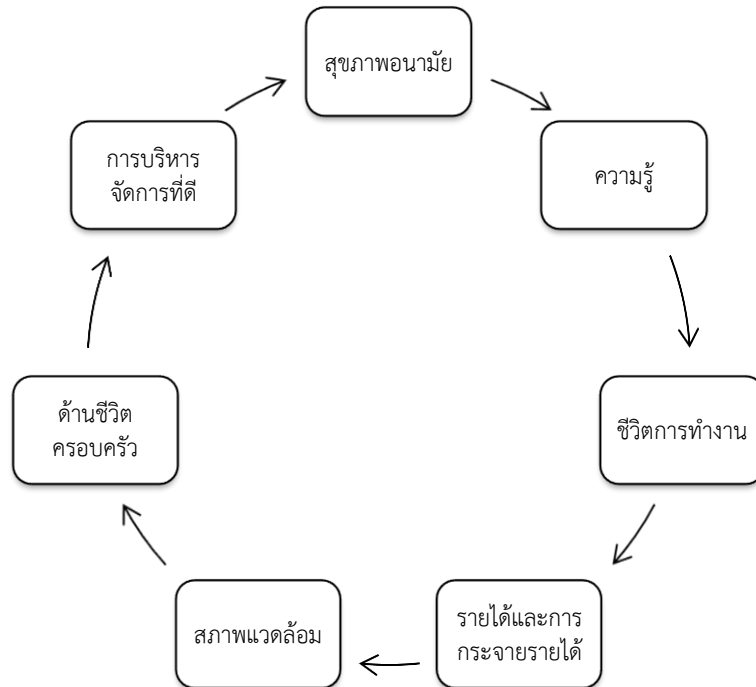
ชีวิตการทำงานเป็นปัจจัยกำหนดความอยู่ดีมีสุขของคนนอกจากจะต้องมีสุขภาพอนามัยที่ดีได้รับการศึกษาแล้วการทำงานจะเป็นที่มาของรายได้และอำนาจซื้อซึ่งนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นการมีงานทำที่ดีมีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงานมีรายได้อย่างต่อเนื่องย่อมส่งผลให้คนเราสามารถดูแลความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้และยังประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

รายได้และการกระจายรายได้ความขัดสนในด้านรายได้ในการยังชีพการมีปัญหาคายากจนที่รุนแรงและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในระดับสูงย่อมสะท้อนการอยู่อย่างเป็นทุกข์ในสังคมดังนั้นความอยู่ดีมีสุขที่สำคัญประการหนึ่งคือการเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมีอำนาจซื้อเพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐานและหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนและมีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่างๆในสังคมอย่างเท่าเทียมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ชีวิตครอบครัวครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งต่อคนในการดำรงชีวิตความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ “ความอยู่ดีมีสุข” ครอบครัวอยู่ดีมีสุขคือครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่นรู้บทบาทหน้าที่ของครอบครัวมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันลดปัจจัยเสี่ยงของครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้และมีการเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม

สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตเป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุข สภาพแวดล้อมที่ดีส่งผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีเอื้อต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมการมีสภาพแวดล้อมที่ดีหมายความว่าความรวมถึงการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงการได้รับบริการสาธารณสุขที่พอเพียงและมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลคุณภาพการดำรงชีวิตให้เกิดการสนับสนุนความอยู่ดีมีสุขของคน

ภาครัฐได้มีการบริหารจัดการที่ดีของรัฐความอยู่ดีมีสุขของประชาชนส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐมีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิตมีส่วนร่วมในการพัฒนาและตรวจสอบภาครัฐได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมายและรัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนำไปสู่สังคมที่คนในสังคมจะอยู่ดีมีสุขตลอดไป

ภาพที่ 2.12 องค์ประกอบ “ความอยู่ดีมีสุข”

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) (ภาคผนวก)

ประเทศไทยมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมิหรมหาภูมิพลอดุลยเดช ตั้งแต่ระดับบนลงล่างที่นำไปใช้ในการปกครองและพัฒนาประเทศชาติ ประชาชนของตัวเอง ซึ่งยังมีประเทศที่เป็นลักษณะเช่นเดียวกัน คือ “ประเทศภูฏาน” ซึ่งประเทศได้นำคำว่า “ความพอเพียง” ไปใช้ในการวัดความอยู่ดีมีสุข จนกลายเป็นประเทศที่มีความโดดเด่นเรื่องการใช้ความสุขมวลรวมประชาชาติมีการพัฒนาตัวชี้วัดทั้งความอยู่ดีมีสุขและคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งปี พ.ศ. 2553 มีการพัฒนาตัวชี้วัดที่เรียกว่า GNH Index 2010 วัด 2 ด้านคือ “ด้านความพอเพียง และด้านความสุข” ทั้งหมด 9 ด้าน ได้แก่ (1) ธรรมาภิบาล (2) ความมีชีวิตชีวาของชุมชน (3) ความหลากหลายทางชีวิตภาพ (4) คุณภาพชีวิต (5) สุขภาพจิต (6) สุขภาพกาย (7) การใช้เวลา (8) การศึกษา และ (9) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ยังรวมถึงการวัดการพัฒนามนุษย์ขององค์กรสหประชาชาติที่ใช้วัดคุณภาพชีวิตของคนใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา และด้านมาตรฐานการครองชีพ (วัลลภา แวน วิลเลียนส์วาร์ตาและคณะ, 2554; Karma Ura & Karma Galay, 2004; 2012; UNDP, 2010; เฉลิมพล แจ่มจันทร์, 2556 อ้างถึงใน ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 21)

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ระบุดัชนีรวมของความอยู่ดีมีสุข องค์ประกอบเพื่อให้เกิดการวัดค่าหรือนำมาวิเคราะห์ได้ ดังตารางดังนี้

ตารางที่ 2.2 ดัชนีรวมความอยู่ดีมีสุขและองค์ประกอบ

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. สุขภาพอนามัย	1. การมีชีวิตยืนยาว 2. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี 3. การสร้างความเป็นธรรมในระบบสาธารณสุข	1. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 2. สัดส่วนประชากรที่ไม่เจ็บป่วยในแต่ละปี 3. สัดส่วนประชากรที่มีหลักประกันสุขภาพ
2. ความรู้	4. การได้รับการศึกษาของคนไทยอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน 5. คุณภาพการศึกษา	4. จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของประชาชน 5. อัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย 6. ผลคะแนนการทดสอบวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์
3. ชีวิตการทำงาน	6. การมีงานทำอย่างทั่วถึง 7. ความมั่นคงในการทำงาน	7. สัดส่วนผู้ว่างงาน 8. สัดส่วนแรงงานที่มีบริการสวัสดิการและอยู่ในข่ายครอบคลุมของกองทุนประกันสังคม
4. รายได้และการกระจายรายได้	8. รายได้ 9. การกระจายรายได้	9. สัดส่วนคนยากจนด้านรายได้ 10. สัมประสิทธิ์การกระจายรายได้

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ดัชนี	องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด	
5. สภาพแวดล้อม	10. ด้านที่อยู่อาศัยและการได้รับบริการสาธารณสุขภาค	11. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านและที่อยู่เป็นของตนเอง	
	11. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	12. สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้	
	12. สิ่งแวดล้อม	13. สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากร	
6. ด้านชีวิตครอบครัว	13. สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว	14. สัดส่วนคดียาเสพติดต่อประชากร	
		14. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	15. ดัชนีคุณภาพแหล่งน้ำ
		15. หลักคุณธรรม	16. สัดส่วนขยะต่อประชากรแต่ละปี
		16. การมีส่วนร่วม	17. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมด
		17. ความคุ้มค่า	18. อัตราการหย่าร้างต่อประชากรพันคน
7. การบริหารจัดการที่ดี	18. ความโปร่งใส	19. อัตราการจดทะเบียนสมรสต่อประชากรพันคน	
		20. ครอบครัวอบอุ่น	21. ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายร้อยละ 10
		21. สัดส่วนจำนวนข้าราชการที่ถูกลงโทษทางวินัย	22. สัดส่วนของผู้นำใช้สิทธิเลือกตั้ง
		22. สัดส่วนการใช้จ่ายภาครัฐต่อ GDP	23. ดัชนีการรับรู้เรื่องคอร์รัปชัน

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) (ภาคผนวก)

การออกแบบความสุขในหน่วยงานภาครัฐอีกหน่วยงานหนึ่ง คือ สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (2548: 20-21) ได้นำแนวคิดของนายแพทย์ยงยุทธ ขจรธรรม, นายแพทย์อภิสิทธิ์ อำนวยวงกุลและคณะ เมื่อปี 2540 พัฒนาตัวชี้วัดความสุขของไทย ในตารางดังนี้

ตารางที่ 2.3 ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย

หมวดความสุข	ตัวอย่างวลีเกี่ยวกับความคิดเรื่องความสุขซึ่งชาวบ้านเขียนไว้ที่พบบ่อยและน่าสนใจ
1. การมีหลักประกันในชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - มีที่ดินทำกินของครอบครัวอย่างพอเพียง - มีบ้านอาศัยของครอบครัวอย่างมั่นคงถาวร - มีอาหารการกินพอเพียง - มีเงินทองใช้สอย - มีฝูงข้าวใหญ่ - มีข้าวกินตลอดปี

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

หมวดความสุข	ตัวอย่างวลีเกี่ยวกับความคิดเรื่องความสุขซึ่งชาวบ้านเขียนไว้ที่พบบ่อยและน่าสนใจ
2. การมีร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง	<ul style="list-style-type: none"> - สุขภาพจิตดี - ร่างกายแข็งแรง - อายุยืนนาน - ปลูกยาสมุนไพรไว้รักษาเวลาเจ็บป่วย - ไม่มีโรคประจำตัว
3. การมีครอบครัวที่อบอุ่น	<ul style="list-style-type: none"> - คนในครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้าและมึนงานทำ - คนในครอบครัวรักใคร่กันไม่ทะเลาะหรือหึงหวงกัน - ลูกขยันทำมาหากินและพึ่งตนเองได้ - ผัวเดียวเมียเดียว - คนในครอบครัวมีเวลาให้กัน
4. การมีชุมชนเข้มแข็ง	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม - เกิดผู้นำตามธรรมชาติและมีกระบวนการพัฒนาผู้นำ - เกิดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน - ชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน - คนในชุมชนมีความสามัคคี
5. การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี	<ul style="list-style-type: none"> - มีดินน้ำสัตว์อุดมสมบูรณ์ - มีสิ่งแวดล้อมที่ปลอดจากสารเคมี - มีถนน น้ำประปา และไฟฟ้า - มีสิ่งแวดล้อมน่าอยู่ - เพิ่มความหลากหลาย
6. การมีอิสรภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ทำในสิ่งที่คิดโดยไม่สร้างความเดือดร้อน - ไม่มีหนี้สิน - ไม่ถูกคนอื่นครอบงำด้านความคิด - ประกอบอาชีพอิสระ
7. การมีความภาคภูมิใจ	<ul style="list-style-type: none"> - มีครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ - การเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้อื่น - ได้ถ่ายทอดความรู้ความคิดต่อผู้อื่น
8. การเข้าถึงธรรมะว่าด้วยการอยู่ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข - มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ - ได้เข้าวัดฟังธรรม ทำบุญ ทำทานหรือช่วยเหลือผู้อื่น

ที่มา: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (2548: 20-21)

นอกจากนี้ยังได้อธิบายองค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุขใน 2 ระดับได้แก่การพัฒนาความอยู่เย็นเป็นสุขของคนและครอบครัวครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทย ซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา (Ends) และการพัฒนาปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความสุขที่มาจาก

การพัฒนาในองค์ประกอบแวดล้อมรอบตัวคนคือ (1) ปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2) ปัจจัยการบริหารจัดการประเทศและธรรมาภิบาล (3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและ (4) ปัจจัยด้านสังคมชุมชนและระบบคุณค่า วัฒนธรรมของสังคม นอกจากนี้ยังมีประเด็นในการพัฒนาตัวชี้วัดดังตารางต่อไปนี้ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2549: 25-32)

ตารางที่ 2.4 องค์ประกอบและประเด็นการพัฒนาตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข

องค์ประกอบ	ประเด็นการพัฒนาตัวชี้วัด
ความอยู่เย็นเป็นสุขของคนและครอบครัว	1.1 คนมีความสุขภาวะที่ดีที่มีความสมดุลระหว่างการพัฒนากาย จิตใจสติปัญญาอย่างสมดุล 1.2 ยึดมั่นในหลักคุณธรรม/ศาสนาเพื่อเป็นเครื่องกำกับและ นำความรู้เพื่อสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม 1.3 มีความรู้ความสามารถคิดเป็นทำเป็นและรู้เท่าทันต่อ การเปลี่ยนแปลง 1.4 มีความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ 1.5 มีสัมมาทิฐิ 1.6 มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตทั้งชีวิตการทำงานรายได้ การอยู่อาศัยและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี 1.7 มีสัมพันธภาพครอบครัวที่ดีมีความรักความอบอุ่น ร่วมกัน 1.8 มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความสุข 1) รักษาคุณภาพการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับ และธรรมชาติ	1.1 การสงวนรักษาโดยมีการป้องกันใช้ ประโยชน์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ โดยไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อม 1.2 การมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตที่ ดีของคนไทยมีการดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษ 1.3 การมีส่วนร่วมและการกระจายการใช้ ทรัพยากรให้คนทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์จากการพัฒนา อย่างทั่วถึงเป็นธรรม
2) การบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล	2.1 พัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยและ ธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในสังคมไทย 2.2 สร้างความเข้มแข็งภาคีการพัฒนาให้ สามารถเข้าร่วมในกระบวนการบริหารจัดการประเทศ 2.3 มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นชุมชน 2.4 สร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการของภาครัฐอย่างเป็น ธรรมทั่วถึงและมีคุณภาพ 2.5 เคารพในสิทธิหน้าที่ศักดิ์ศรีคุณค่าของความเป็นคนที่เท่า เทียม

ตารางที่ 2.4(ต่อ)

องค์ประกอบ	ประเด็นการพัฒนาตัวชี้วัด
3) ระบบเศรษฐกิจที่สมดุลและเป็นธรรม	3.1 การพัฒนาอย่างมีคุณภาพอยู่บนพื้นฐานศักยภาพและข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจของประเทศมุ่งขยายตัวที่สมดุลและมีแบบแผนการผลิตและพฤติกรรมกรบริโภคที่ยั่งยืนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3.2 การพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพเป็นไปอย่างรอบคอบระมัดระวังมุ่งสู่การพึ่งตนเองได้และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง 3.3 การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมมีทางเลือกการประกอบอาชีพที่หลากหลายได้รับผลตอบแทนอย่างเหมาะสมการดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างโปร่งใสเป็นธรรมไม่เอาเปรียบผู้บริโภค
4) สังคมสงบสุขมีชุมชนและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง	4.1 พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันสามารถพึ่งพาตนเองได้มีวัฒนธรรมระบบคุณค่าที่ต้งงามยึดโยงคนและชุมชน 4.2 สังคมมีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลเคารพในความเสมอภาคและความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขสามัคคี 4.3 มีวัฒนธรรมที่ดีงาม

ที่มา: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (2549: 30-32)

ความอยู่ดีมีสุข หรือ ความสุขของประชาชน มีการศึกษาและวิจัยถึงองค์ประกอบของความสุไวั อาทิ สาสินี เทพสุวรรณ (2550: 53) ได้อธิบายถึงตัวชี้วัดของ “ความอยู่ดีมีสุข” (Well-Being) โดยความสำคัญของการวัดความสุขมีองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่เหมาะสม ซึ่งมีทั้งหมด 16 ตัวจาก 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ การกักขัง และการเป็นภาระ และการมีเงินออม (2) ด้านสังคม ได้แก่ การรู้จักคนในชุมชน การเสียสละเวลาและแรงงานเพื่อช่วยเหลือ การไว้เนื้อเชื่อใจหยิบยืมข้าวของ และการช่วยเหลือเมื่อเกิดอุบัติเหตุ (3) ด้านครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวอบอุ่น และสถานภาพสมรส (4) ด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ การเจ็บป่วย และการมีหลักประกันทางสุขภาพ (5) ด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ได้แก่ การสวดมนต์ การตักบาตร การทำสังฆทาน และการทำสมาธิ (6) ด้านการศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษาสูงสุดและจรรยาวัฑฒนา (2550: 13) ได้สรุปความสุขประกอบด้วยสองส่วน คือ สุขภายในและสุขภายนอก สุขภายในประกอบด้วยความสุขในระดับจิตและปัญญา ส่วนความสุขภายนอกเป็นความสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีปัจจัยสี่พอเพียง มีความมั่นคงในชีวิต ครอบครัวอบอุ่น การมีชุมชนเข้มแข็ง มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีสุขภาพอนามัยและ

โภชนาการที่ดี มีการศึกษาที่ดี มีชีวิตในการทำงานที่ราบรื่น ครอบครัวมีความรักสามัคคีกัน มีรายได้ที่พอเพียง มีความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต และมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลในสังคม รวมทั้งแนวคิดของศิริชัย รอดทัศนาศนา (2550: 45-46) ที่ได้อธิบายสรุปไว้ว่า การดำเนินงานเพื่อมุ่งเน้นเรื่องความอยู่ดีมีสุขมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอย่างหลากหลายเชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์หลักตามยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มุ่งเน้นการวัดผลกระทบสุดท้ายที่เกิดขึ้นกับคน และปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ คือ ความอยู่ดีมีสุขทางด้านร่างกายสามารถวัดได้ด้วย สุขภาพกายที่มีความแข็งแรงสมบูรณ์ และความอยู่ดีมีสุขทางด้านจิตใจก็สามารถวัดได้ด้วยการไม่ตกอยู่ในภาวะความเครียดมีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมี และส่งผลถึงการอยู่ร่วมกันกับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขจึงเป็นการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพของประชาชนให้มีสุขภาพแข็งแรงทั้งกายและใจอย่างเป็นระบบอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข สังคมมีความเข้มแข็ง และประเทศชาติมั่นคงในที่สุด ซึ่งได้กำหนดกรอบในการศึกษาที่สำคัญในการวัดด้านความอยู่ดีมีสุขทางกาย และทางใจทั้งนี้องค์ประกอบความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวได้มีการศึกษาของเยาวลักษณ์ คำชา (2551: 81) ได้ทำการศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว: กรณีศึกษาในตำบลบ้านดง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้จำแนกความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ความอยู่ดีมีสุขด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพและความมั่นคงในชีวิต ด้านสังคม

เมื่อกล่าวถึงดัชนี องค์ประกอบและตัวชี้วัดของความสุขแล้วยังต้องพิจารณาถึงมาตรวัดความสุขไว้ด้วย ซึ่งจากบทความของเสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ (2553: 3-9) เครือข่ายงานวิจัยนานาชาติเพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุข (ไอราห์) ได้อธิบายการวัดความสุขไว้อย่างน่าสนใจมาก ดังนี้

1) การวัดความสุขระดับบุคคล นั้นมีวิธีการที่ได้รับความนิยมคือการสำรวจโดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามในระดับบุคคลและครอบครัวซึ่งอาจใช้คำถามแบ่งได้สองประเภทคือคำถามเชิงเดี่ยวคือมีคำถามเดียว (Single-item question) และคำถามเชิงซ้อนซึ่งมีหลายคำถาม (Multiple-item question) แล้วมาสังเคราะห์รวมค่าให้เป็นค่าเดียวในการสอบถามทัศนคติของบุคคล ทั้งนี้คำถามเชิงเดี่ยวเกี่ยวกับความสุขที่พบบ่อยเช่น “โดยรวมคุณมีความสุข (มีความพึงพอใจ) กับชีวิตในระดับไหน?” นอกจากคำถามเกี่ยวกับความสุขหรือความพึงพอใจกับชีวิตโดยรวมแล้วคำถามลักษณะดังกล่าวยังใช้สำรวจความสุขหรือความพึงพอใจของชีวิตโดยแยกย่อยออกไปได้เป็นด้านต่างๆเช่นด้านการเงินครอบครัวสุขภาพหน้าที่การงาน เป็นต้นคำถามเหล่านี้มักเป็นคำถามแบบปรนัย (Multiple choices) และจำนวนของตัวเลือก (choices) ที่ให้เลือกมีตั้งแต่ 3 ไปจนถึง 100 ขึ้นอยู่กับแบบสำรวจและวิธีการที่แตกต่างกัน แต่ใน The World Values Survey ถามว่า “โดยภาพรวมแล้วคุณคิดว่าคุณมีความสุขในระดับใดโดยมี 4 ระดับคือ: มีความสุขมากมีความสุข

ที่เดียวไม่มีความสุขหรือไม่มีความสุขเลย” ส่วน General Social Survey นิยามในแบบสำรวจที่มีตัวเลือก 3 คือมีความสุขมาก (Very happy) มีความสุข (Pretty Happy) และไม่ค่อยมีความสุข (Not too happy) หรือใน Korean Labor and Income Survey มี 5 ระดับของคำตอบของคำถามว่าโดยรวมคุณมีความพึงพอใจกับชีวิตแค่ไหนโดยนิยามคือพึงพอใจมาก (Very satisfied) พึงพอใจ (Satisfied) เฉยๆ (Neither satisfied not dissatisfied) ไม่พึงพอใจ (Dissatisfied) และไม่พึงพอใจเลย (Very dissatisfied) แต่เมื่อตัวเลือกมากขึ้นการวัดระดับความสุขหรือความพึงพอใจก็ทำได้ละเอียดมากขึ้นอย่างไรก็ตามไม่ว่าความละเอียดของตัวเลือกจะเป็นอย่างไรสิ่งสำคัญที่ผู้ออกแบบสำรวจควรคำนึงถึงได้แก่ (1) ควรเลือกระดับจำนวนเป็นจำนวนคี่เพราะมาตรวัดหนึ่งๆ ควรจะมีค่ากลางเพื่อเป็นจุดกึ่งกลางสำหรับการตัดสินใจของแต่ละบุคคลเช่น 7 หรือ 11 ระดับ (0-10) ซึ่งเป็นที่นิยมใช้อยู่ทั่วไป (2) ความแตกต่างทางวัฒนธรรมทำให้การเปรียบเทียบระดับความสุขระหว่างประเทศเป็นไปได้ยากการวัดระดับความสุขของคนต่างสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ใช้เปรียบเทียบระหว่างประเทศยังมีปัญหาเพราะความสุขและความพึงพอใจอาจมีความหมายที่แตกต่างกันเนื่องจากบุคคลและวัฒนธรรมที่ต่างกันอาจมีความแตกต่างในการตีความสิ่งที่เราต้องการวัดด้วยความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยจึงควรระมัดระวังหากมีการเปรียบเทียบความสุขของบุคคลข้ามประเทศหรือวัฒนธรรมการออกแบบการวิจัยและวิธีการทางเศรษฐมิติที่เหมาะสมจะช่วยลดอคติในการตีความได้บ้างนอกจากนี้ตัวเลือกระดับคะแนน (Scale) ที่ให้ชาวเอเชียมักเลือกคือตัวเลือกกลางๆ ในขณะที่ชาวตะวันตกไม่ลังเลที่จะเลือกตัวเลือกต้นหรือปลาย (extreme choices)

2) การวัดความสุขในระดับประเทศโดยในหลายประเทศต่าง ๆ โดยวิธีการได้แก่ การรวมความสุขรวม (Aggregate Happiness) แล้วมาหาค่าเฉลี่ยหรือมักเรียกว่าดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Index of Gross National Happiness) การวัดการกระจายหรือความแตกต่างในความสุขของกลุ่มต่างๆ ในสังคม (Inequality of Happiness) การวัดช่วงชีวิตที่มีความสุข (Happy Life Years) และการผสมผสานระหว่างการวัดความสุขรวมและการวัดความไม่เท่าเทียมของความสุขของคนกลุ่มต่างๆ (Inequality Adjusted Happiness)

นอกจากนี้สาวลักษณะกิตติประภัสร์ได้นำแนวคิดของการวัดความสุขของประเทศภูฏานที่มีรายละเอียดจากการแปลข้อความโดยคุณอรณิชา สว่างฟ้า เกี่ยวกับการวัด Gross National Happiness ใน 9 มิติ (Domains) ประกอบด้วยความอยู่ดีมีสุขทางกายภาพการมีสุขภาพที่ดีความสมดุลของการใช้เวลาการศึกษาวัฒนธรรมที่หลากหลายและยึดหยุ่นธรรมาภิบาลความเข้มแข็งของชุมชนสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายและฟื้นฟูได้และมาตรฐานการครองชีพและเปรียบเทียบค่าที่ได้ในแต่ละองค์ประกอบกับระดับที่น่าจะเป็นระดับที่มีความพึงพอใจ (Sufficiency cut-off) หรือสามารถได้รับความสุขได้ปัจจัยที่กำหนด Gross National Happiness เหล่านี้ต้องถูกแทนด้วยตัว

แปรที่วัดได้จริง Center of Bhutan Studies จึงได้ออกแบบสำรวจที่ครอบคลุมปัจจัยต่าง ๆ ใช้คำถามทั้งแบบอัตวิสัยและภาวะวิสัยดังตารางต่อไปนี้ (เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์, 2553: 11-14)

ตารางที่ 2.5 องค์ประกอบและประเด็นการพัฒนาตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข (อัต-ภาวะวิสัย)

ปัจจัย	ข้อคำถาม
สุขภาพกาย	<ul style="list-style-type: none"> - การให้คะแนนสุขภาพของตนเอง (Self-reported health) - ความพิการระยะยาว - จำนวนวันที่สุขภาพดีในเดือนที่ผ่านมา - Body Mass Index, ส่วนสูงและน้ำหนัก - ความรู้เรื่อง HIV และ AIDS - ความรู้เรื่องการเลี้ยงเด็กด้วยนมแม่ - ระยะทางถึงสถานีสธารณสุขที่ใกล้ที่สุด
สุขภาพใจ	<ul style="list-style-type: none"> - การให้คะแนนความเครียดของตนเอง - ความถี่ของการสวดมนต์ - ความถี่ของการนั่งสมาธิ - การคำนึงถึงหลักธรรมในชีวิตประจำวัน - ความถี่ของความรู้สึกเห็นแก่ตัว - ความถี่ของความรู้สึกสงบ - ความถี่ของความรู้สึกเมตตากรุณา - ความถี่ของความรู้สึกเอื้อเฟื้อ - ความถี่ของความรู้สึกหงุดหงิด - ความคิดฆ่าตัวตาย
ความสมดุลในการใช้เวลา	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนชั่วโมงการทำงาน - จำนวนชั่วโมงการนอน
คุณภาพชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> - รายได้ของครอบครัว - ความพอเพียงของรายได้เทียบกับความจำเป็น - ความพอเพียงของอาหาร - ความเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย - พื้นที่ใช้สอยในบ้าน - การใช้เสื้อผ้ามือสอง - ความยากลำบากในการช่วยเหลืองานของชุมชน - การผิดผ่อนการซ่อมบำรุงดูแลบ้าน

ตารางที่ 2.5(ต่อ)

ปัจจัย	ข้อคำถาม
ความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - ความสามารถด้านภาษา - ความถี่ในการเล่นกีฬาที่บ้าน - ความรู้เรื่องหัตถกรรมที่บ้าน - การสอนบุตรหลานเกี่ยวกับระเบียบวินัย - การสอนบุตรหลานเรื่องความความยุติธรรม - ความรู้เรื่องการแสดงที่บ้าน - ความสำคัญของการตอบแทนบุญคุณ - ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฆ่า - ความคิดเห็นเกี่ยวกับการลักขโมย - ความคิดเห็นเกี่ยวกับการโกหก - ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประพฤติผิดทางเพศ - จำนวนวันที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและเพื่อนบ้าน
การศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับการศึกษา - ความรู้ด้านภาษาประจำชาติและภาษาอังกฤษ - ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน
ความเข้มแข็งของชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - ความไว้วางใจในตัวเพื่อนบ้าน - ความถี่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเพื่อนบ้าน - การแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างเพื่อนบ้านในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา - ความถี่ของการเข้าสังคมกับเพื่อน - ความรู้สึกเป็นห่วงเป็นใยสมาชิกในครอบครัว - ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว - การทะเลาะกันของคนในครอบครัว - ความเข้าใจของคนในครอบครัว - การให้กำลังใจของคนในครอบครัว - จำนวนญาติพี่น้องที่อยู่ชุมชนเดียวกัน - การเป็นเหยื่ออาชญากรรม - ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิต - ความขัดแย้งของคนในชุมชน - จำนวนวันที่ทำงานเป็นอาสาสมัครในชุมชนในระยะ 12 เดือนที่ผ่านมา - เงินบริจาคในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา - การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว

ตารางที่ 2.5 (ต่อ)

ปัจจัย	ข้อความคำถาม
ธรรมาภิบาล	<ul style="list-style-type: none"> - การให้คะแนนรัฐบาลในการลดช่องว่างทางรายได้ - การให้คะแนนรัฐบาลการปราบการโกงกินของรัฐบาล - ความมีอิสระในการออกความเห็น - ความปลอดภัยจากความไม่เท่าเทียม - ความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานรัฐ - ความเชื่อมั่นของสื่อมวลชน
ความเข้มแข็งของระบบนิเวศ	<ul style="list-style-type: none"> - มลพิษทางน้ำ - การถูกกัดกร่อนของดิน - วิธีการกำจัดขยะของครอบครัว - ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืชและสัตว์ในสิ่งแวดล้อมบริเวณชุมชน - การปลูกต้นไม้ในบ้านและพื้นที่เกษตรกรรม

ที่มา: เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์ (2553: 11-14)

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความสุขที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความสุขนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบกว้าง ๆ มีอยู่ 2 ประการ ได้แก่ สุขทางกาย และ สุขทางใจ โดยจำแนกความสุขทางกาย ประกอบด้วยตัวชี้วัดรวมดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2559: 70; 2560: 74)

- การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง
- การได้รับประทานอาหารครบถ้วนสมบูรณ์ทุกมื้อ
- การมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีเหมาะสมกับฐานะ
- การมีสภาพแวดล้อมที่ดี
- การมีงานทำ
- การมีการศึกษาที่ดี
- การมีเพื่อนร่วมงานที่ดี
- การมีครอบครัวที่อบอุ่น
- การมีรายได้ที่เหมาะสม
- การได้พบหากับบัณฑิต
- การได้อยู่ในชุมชนที่เข้มแข็งผู้นำมีธรรมาภิบาล
- การได้ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนความสุขทางใจ ประกอบด้วยตัวชี้วัดรวมดังนี้

- การได้โอกาสเข้าวัด ฟังธรรม ทำบุญตักบาตรสม่ำเสมอ
- การได้เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีของสังคม
- การรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง ปรับตัวไม่ให้เกิดความเครียด
- การสวดมนต์ และการนั่งสมาธิอย่างสม่ำเสมอ
- การยึดหลักธรรมในชีวิตประจำวัน
- การมีความรู้สึกสงบร่มเย็นใจ เมตตา รู้สึกเอื้อเฟื้อ
- การไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต
- การได้อ่านหนังสือธรรมะเป็นประจำ

ชี้ให้เห็นว่า ความสุข ในที่นี้หมายถึงเอาความสุขที่สามารถวัดได้จากความรู้สึกและความคิดเห็น อธิบายได้แม้อย่างกว้าง ๆ ก็ได้ ความสุขในงานวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นด้วยความพอใจ การไม่มีความขัดแย้งที่รุนแรง แม้มีปัญหาอยู่แต่สามารถแก้ไขได้ ความสุขอยู่ที่ความพอใจ แม้ไม่บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ขอให้ตอบความต้องการให้เกินที่คาดหวัง รับผิดชอบได้ พอใจกับผลที่เกิดขึ้นในชีวิตสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้อย่างไม่ขัดสนหรือติดปัญหาใด ๆ จนหยุดชะงักไปก็มีความสุข (ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด, 2560: 74-75)

2.4.3 แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาข้าวและนาเกลือ

ภุสิทธิ์ ภุคำชะโนด (2560: 205-206; 2562: 26-27) ได้อธิบายแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำนาเกลือและนาข้าว ไว้ดังนี้

แนวทางที่ 1 ประชาชนทุกภาคส่วนต้องปรับตัวในการดำรงชีวิต “ความพอเพียง” เนื่องจากแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายสูงสุดคือ พอมี พอกิน อยู่ดี มีสุข จนเกิดทั้งความสุข ความสมดุล ความยั่งยืนของชีวิต

แนวทางที่ 2 ประชาชนทุกภาคส่วนต้องสร้างสำนึกร่วมในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม จนก่อเกิดเป็นปฏิญญาบ้านดุง หรือ บ้านดุงโมเดลแห่งความสุข

แนวทางที่ 3 การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต้องเกิดทั้ง 4 ฝ่าย

- การแก้ปัญหาต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของ 4 ภาคส่วนสำคัญ คือ ภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ภาคเอกชนที่เป็นผู้ประกอบการนาเกลือ ภาครัฐเป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ภาควิชาการเป็นหน่วยงานให้การสนับสนุนเชิงวิชาการและการวิจัย

- บทบาทในภาคส่วนต่าง ๆ ย่อมมีความสำคัญเท่ากัน เสมอภาคกัน เป็นธรรม
- สิ่งที่ต้องยึดมั่นในการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ การเสียสละ และความจริงจังต่อกันในการทำงานร่วมกัน

แนวทางที่ 4 เมื่อเกิดปัญหาขึ้นต้องรีบแก้ไขทันที หรือเยียวยาทันท่วงที มีทั้งการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าระยะสั้น และระยะยาวให้เห็นอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

แนวทางที่ 5 “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” นาเกลือเกือกกุลนาข้าว นาข้าวช่วยนาเกลือ ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมใหม่ของเกษตรกรนาเกลือและนาข้าว ผูกเสี่ยวให้เกี่ยวกันเป็นแบบหนุ่มนาข้าว สาวนาเกลือสร้างแบร์นหรือภาพติดตาให้กับผลิตภัณฑ์ใหม่ “หนุ่มนาข้าวสาวนาเกลือที่ราบสูง”

แนวทางที่ 6 ส่งเสริมให้ศาสนาเป็นผู้นำในการถ่ายทอดหลักธรรมของชีวิต เพราะประชาชนในพื้นที่อำเภอบ้านดุงให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในมิติด้านจิตใจ ร่วมทำบุญที่วัด บริจาคทรัพย์ต่อผู้ยากไร้ และช่วยเหลืองานทางสังคมเสมอ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนและรู้จักพึ่งตนเองสูง

แนวทางที่ 7 เป็นแนวทางที่สำคัญที่สุดแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่ยั่งยืน คือ การสร้างมูลค่าแก่แผ่นดินของทุกองคาพยพต้องมีส่วนร่วมกันให้เกิดการสร้างแผ่นดินนาเกลือให้เป็นพื้นที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ในการชี้แนะของนักวิจัย คือ พื้นที่บ่งชี้ความสุขทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การสร้างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบมีส่วนร่วมให้เกิดความยั่งยืนได้ และอาจผลักดันให้เกิด GI Bandung Model ต่อไปในอนาคต

“ความสุข” (Happiness) ความรู้สึกที่เกิดขึ้นทางกายและใจพร้อมจะต้องพิจารณาถึงคำว่า ความอยู่ดีมีสุข และความอยู่เย็นเป็นสุขไปด้วย ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นภาพรวมโดยใช้คำว่า ความสุข หมายถึง การเข้าถึงคำว่า “พอเพียง” และ “พอใจ” เป็นการถึงพร้อมด้วยความสมบูรณ์ทางกาย และทางจิตใจ ซึ่งจะเริ่มต้นที่มีความสุขทางกาย เช่นการอยู่ดีกินดี การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิตที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีการศึกษาหรือรวมเรียกว่าความสุขในการดำรงชีวิตนั่นเอง และเมื่อพร้อมกับความสุขทางกายแล้วจะต้องพัฒนาสู่ความสุขทางใจด้วย เช่น การรักษาศีลครบถ้วนบริบูรณ์ การเคารพศรัทธาในศาสนา การปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนที่ดีงามของศาสนา การทำสมาธิภาวนา เป็นต้น ทำทั้งสองสุขนี้ให้บริบูรณ์ถึงจะเรียกว่า “ความสุข” ที่แท้จริง (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2555: 59)นอกจากนี้ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2555: 170) ได้อธิบายผลการวิจัยความสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร มีแนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

แนวทางที่ 1 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกต้องยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณและไม่ลงทุนเกินตัว แม้จะลำบากก็ต้องยึดหลักความพอเพียง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา และใช้ชีวิตอย่างมีสติ สมาธิ ปัญญา เดินทางสายกลางเท่านั้นก็เพียงพอ และปฏิบัติตามในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสมาชิกในครอบครัวให้สม่ำเสมอ

แนวทางที่ 2 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน รวมถึงการเข้าอบรมการปฏิบัติตนในการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เสมอ

แนวทางที่ 3 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกต้องเปิดโอกาสให้กับตนเองได้เข้าไปมีบทบาทในกลุ่มทางสังคมของชุมชนหรือหน่วยงานให้มากขึ้น เนื่องจากผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

แนวทางที่ 4 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกต้องมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะดำรงชีพด้วยความพอเพียงและพึ่งตนเองให้มากที่สุด ถึงแม้จะมีสถานการณ์วิกฤตใด ๆ ก็กับตนเองหรือครอบครัวก็ตาม

แนวทางที่ 5 ผู้นำครอบครัวต้องหาโอกาสพาสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทำนุชุมชนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ วันเด็กกิจกรรมพัฒนาชุมชน ทำความสะอาดชุมชน บริจาคสิ่งของเพื่อคนยากจน เป็นต้น อย่างสม่ำเสมอ

แนวทางที่ 6 ผู้นำครอบครัวและสมาชิกให้เข้าใจว่า เราเป็นสมาชิกหนึ่งในชุมชน หากเกิดเหตุหนึ่งใดในชุมชนต้องร่วมรับรู้ ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมกันติดตามประเมินผล และร่วมกันแก้ไขปัญหา อย่างนี้ดูดยอย่าใช้ชีวิตต่างคนต่างอยู่ให้รู้จัก 2 คำ คำว่า “เอื้อเพื่อเกื้อกูลกันและกัน” และ “ให้เอื้อกันและกัน” ในชุมชนจึงจะพบความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในที่สุด

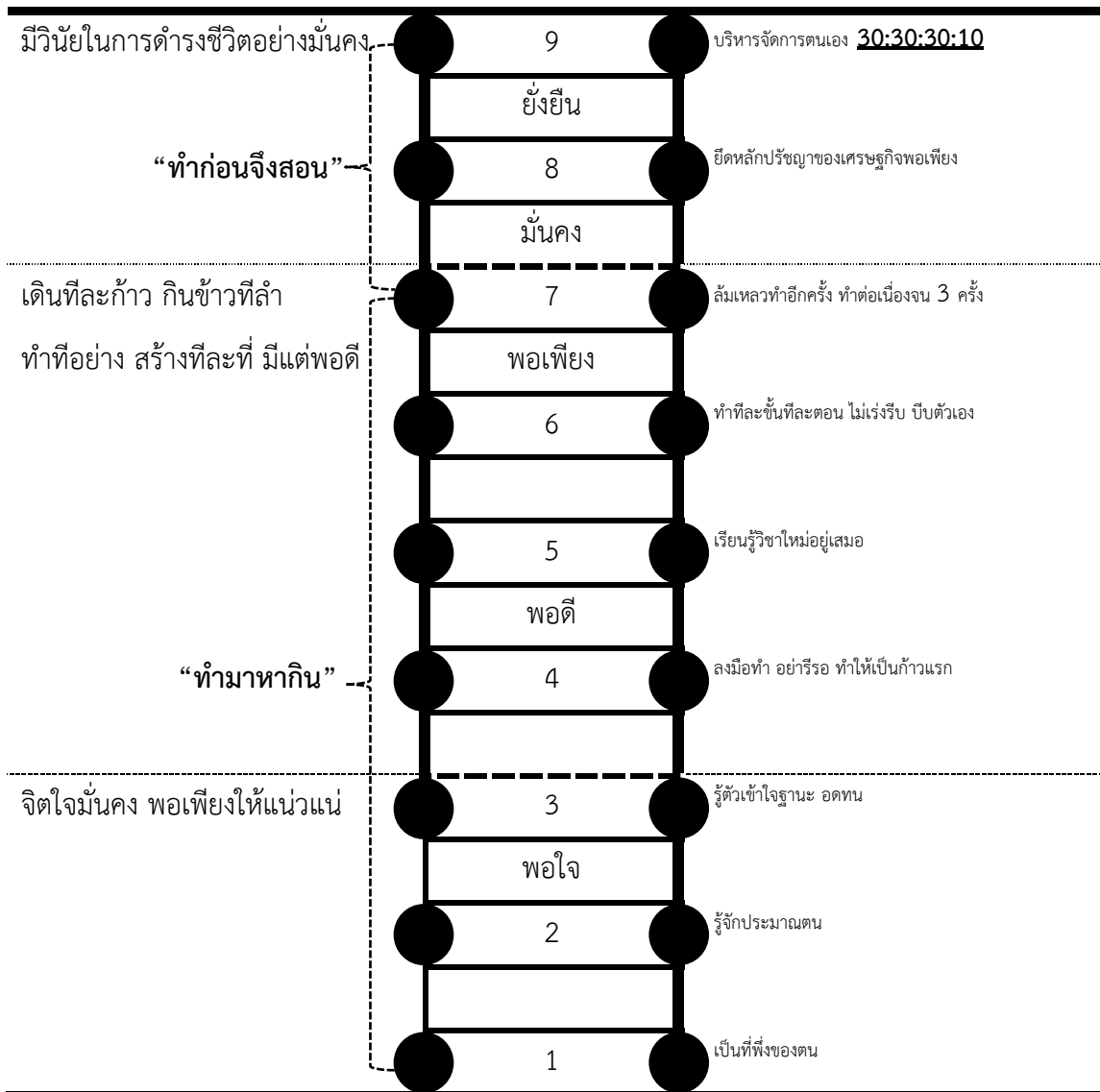
2.4.4 ก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน”

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 289-294) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1” ได้ผลสรุปก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ที่สำคัญดังนี้

การสร้างความสุขในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตนแบบเรียบง่ายให้ลูกหลานในครอบครัว ทำเป็นตัวอย่างที่ดี พ่อแม่ทำก่อน หมายถึการทำจากสิ่งที่ย่างๆให้ลูกได้ดู นำผลผลิตจากการทำเกษตร การดำรงชีวิตที่เหลือไปค้าขายในตลาดเพื่อสร้างรายได้รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน และยังได้เครือข่ายได้พูดคุย ได้สอนลูก อยู่กับครอบครัว ทุกคนต่างทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด คือ ต้องพัฒนาที่ทุนมนุษย์ที่ใกล้ตัวเองให้ดีพอเพียงก่อน ต้องฝึกการทำหน้าที่ ต้องมีวินัยในตัวเอง กิจกรรมทุกอย่างเกิดจากครอบครัว เมื่อครอบครัวมีความสุขอยู่พร้อมหน้า แค่นี้คือ พอเพียง สำหรับคน 5 จังหวัดกลุ่มสบายดีอีสาน ความสุขอยู่ที่ลงมือทำเพราะทำทุกวันให้มีความสุข รายได้ก็จะเกิดจากความสุขที่เราลงมือทำ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบทุนมนุษย์ที่พ้นจากความพอเพียงของชาวอีสานตอนบน มี 3 รูปแบบสำคัญเพื่อนำไปสู่การเป็นแนวทางสร้างความสุขในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลัก

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ที่หนุนส่งคนอีสานก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เกิดขึ้นจากทุนมนุษย์ที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมของชนบทต้อง "ทำมาหากิน สู้ทำก่อนจึงสอน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุป 9 ขั้นตอนก้าวพ้นจากความยากจนไว้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.13 ขั้นตอนก้าวพ้นจากความยากจน “ทำมาหากิน 1 สู้ทำก่อนจึงสอน 1 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 270)

รูปแบบที่ 2 เกิดขึ้นด้วยการเชื่อมั่นในผู้นำที่เสียสละเวลามาทำงานให้กับหมู่บ้านท้องถิ่น “ผู้นำทำก่อนจึงทำตามสู่เชื่อมั่นคนทำที่สำเร็จ” ชาวอีสานส่วนใหญ่เชื่อผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีฐานะ มีการศึกษาสูง แต่งตัวดีดูภูมิฐานเป็นเจ้าของมุลนาย มักเรียกพวกข้าราชการว่า “นาย” หรือที่เข้าใจว่า เป็นพวกเจ้านายเหมือนในยุคระบบสมบูรณาญาสิทธิราช หรือระบบอุปถัมภ์ต่าง ๆ ในความเป็นจริงข้าราชการต้องบำบัดทุกข์บำรุงสุขทำหน้าที่สนองงานแทนพระมหากษัตริย์ ต่างพระเนตรพระกัณฑ์ และที่สำคัญในความเป็นจริงข้าราชการที่เข้าใจว่าเป็นเจ้านายนั้น “กินเงินภาษีประชาชน” แต่สุดท้ายชาวบ้านก็ยังให้เกียรติเคารพนับถือข้าราชการอยู่ดี ดังนั้นผู้ที่ไปเป็นข้าราชการ รวมถึงผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายอำเภอในท้องถิ่นใกล้ชิดประชาชนต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดี ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้ประชาชน ชาวบ้านได้ทำตามในสิ่งดี ๆ ไปด้วย อย่าใช้อำนาจที่ได้รับมาใช้ไปในทางที่ผิด ฉกฉวยโอกาสต่าง ๆ ในชุมชน หมู่บ้าน ท้องถิ่นที่ชาวบ้านมี “อย่าข่มเหงคนจน อย่าใช้อำนาจรัฐเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับตัวเอง และพวกพ้อง อย่าใช้กฎหมายกับคนจนเพื่อสร้างผลงาน อย่าใช้อำนาจในท้องถิ่นสร้างผลงานเพียงอย่างเดียวต้องใช้เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่ขาดโอกาส ไม่มีโอกาส ไร้โอกาส แบบท่าน ๆ ด้วย” เพราะชาวบ้านเชื่อมั่นในตัวข้าราชการที่ประสบผลสำเร็จแล้วจึงทำตามพวกท่าน และสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านเชื่อผู้นำ ด้วยเหตุผลดังนี้

- ชาวอีสานเป็นคนมีจิตใจดีเป็นต้นทุนชีวิต ด้วยเหตุที่ตื่นเช้า หนึ่งข้าวใส่บาตรกับพระสงฆ์เป็นกิจวัตรทุกเช้าจะคิดเรื่องทำบุญก่อน

- จิตใจงดงามชอบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีพอดีกับชีวิต ด้วยเหตุที่ตนเป็นชาวนา ชาวไร่ ต้องเอาแรงกายสู้อาตตลอด จึงรู้จักพอกับชีวิตและเผื่อแผ่ใจดีให้คนอื่นพร้อมด้วย รู้ว่าความลำบาก ความยากจนมันน่ากลัวแค่ไหน พอจะมีกิน มีใช้ก็รู้จักเกื้อกูลกัน มีน้อยก็สามารถแบ่งปันกันได้ มีความอดทนสูงมากกับการที่คนเอาเปรียบ จนคนชอบดูถูกเหยียดหยามตลอด และถูกเปรียบเทียบเปรียบเสมอกับความยากจนแร้นแค้นในชีวิตมักถูกเปรียบเป็นคนอีสาน

- คนอีสานเป็นคนให้เกียรติคนอื่น ๆ คิดว่า ตัวเองมีความรู้น้อย ไม่โก้หรู เลยทำให้เจียมเนื้อเจียมตัวอยู่เสมอ ไม่ทับถมคนอื่น ใจสูงมาก เป็นผู้มีคุณธรรมในจิตใจสูงมาก

- ชาวอีสานเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติและพยายามดิ้นรนชีวิตดีกว่าคนภาคอื่น ๆ เพราะความอุดมสมบูรณ์ไม่ได้มีอยู่ตลอดปี จะมีเป็นบางช่วงตามฤดูกาลเท่านั้น เช่นทำนาหน้าฝน 6 เดือน อีก 6 เดือนแห้งแล้ง จึงทำให้เข้าใจในชีวิตจริงกับความยากลำบากมากกว่าคนกลุ่มภาคอื่น ๆ

- ชาวอีสาน “รักสงบ”

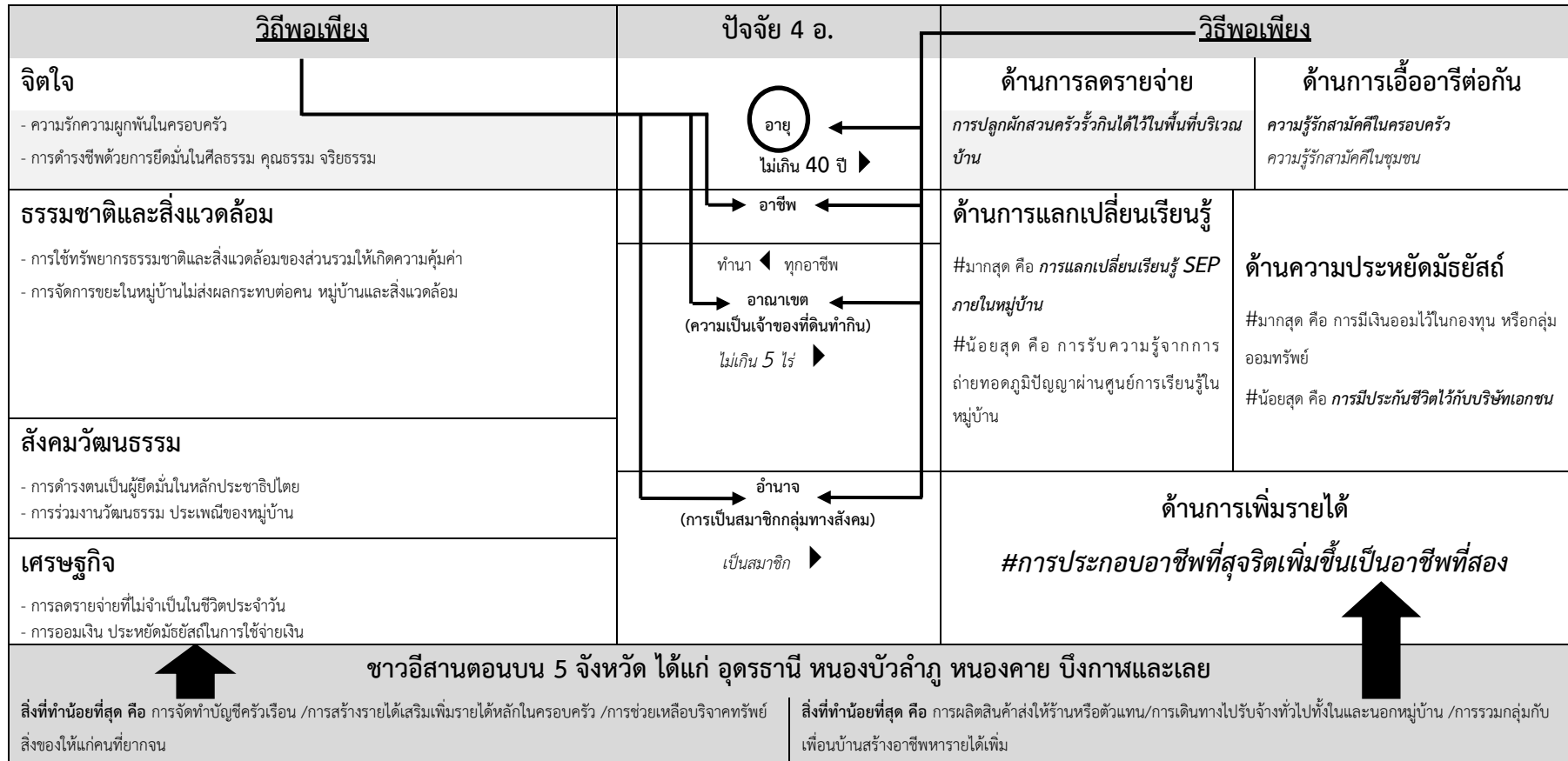
- ชาวอีสานไม่นึกถึงอนาคตที่ยาวไกล ขอเพียงมีชีวิตใกล้ ๆ ในแต่ละวันก็เพียงพอ มีความสุขไปรายวัน เวลาช่วงเทศกาล และวันหยุดมักสังสรรค์กันตลอด

- ชาวอีสานยังคงเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นจนบางครั้งมองว่า “งมงาย” แต่นั่นคือ ความเชื่อสืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นคติชนในคนในหมู่บ้าน ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความอยู่ดีมีสุข ความก้าวหน้าในชีวิต ความพ้นจากความยากลำบาก อาทิ ขอหวย ขอพร ขอให้สมปรารถนา เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 วิถีพอเพียงวิถีพอเพียง

วิถีพอเพียงของชาวอีสานตอนบน 5 จังหวัด ด้วยเหตุแห่งการดำรงชีวิตที่อาศัยธรรมชาติหากวัดด้วยวัตถุและรายได้จะอยู่ในฐานะ “คนอยู่ตามอัตภาพ หรือ ยากจน” เป็นส่วนใหญ่ นอกจากการดำรงชีวิตที่เป็นด้านทำมาหากินต้องพึ่งพาธรรมชาติแล้ว ยังพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระสงฆ์และหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาด้วย ทำให้จิตใจมีความมั่นคง สามารถนำหลักความจริงมาปรับใช้กับชีวิตได้ ทำให้พบว่า วิถีพอเพียงจึงเริ่มต้นที่ด้านจิตใจในระดับสูงสุด เมื่ออยู่กับธรรมชาติการมีวิถีเกี่ยวคู่กับธรรมชาติจึงให้น้ำหนักไว้ด้วย ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีค่าเฉลี่ยที่สูงด้วย แต่มักให้ค่ากับด้านเศรษฐกิจปากท้องอยู่ในระดับต่ำสุด เนื่องจากวิถีชีวิตผูกติดกับฤดูกาล คือ การทำนารอบละ 1 ครั้งใน 1 ปี จึงเป็นการทำนาเพื่อเลี้ยงชีพ มิใช่ทำนาเพื่อค้าขาย ทำให้คนชาวอีสานให้ความสำคัญกับการดิ้นรนด้านเศรษฐกิจปากท้องด้านอื่น ๆ ไต น้อย เอาเพียงประทังชีวิตหากไม่เพียงพอ เมื่อนอกฤดูกาลทำนา คนที่อยู่ในวัยแรงงานของครอบครัวจะออกไปทำงานในเมืองใหญ่เพื่อส่งเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว รอจนเริ่มต้นฤดูกาลใหม่เป็นการทำงานแบบชั่วคราวเท่านั้น เพราะงานประจำคือทำนานั้นเอง สิ่งหนึ่งที่เป็นวิธีให้อยู่รอดได้เพื่อให้ชีวิตพอดี พอเพียงกับตลอดฤดูกาลทำมาหากิน คือ การลดรายจ่าย และการเอื้ออารีต่อกันให้มากเพื่อช่วยกันและกัน จึงทำให้ผลการวิจัยชี้ชัดว่าอยู่ในระดับมากที่สุด

ผู้วิจัยจึงออกแบบภาพรวมของ “วิถี-วิถีพอเพียง” ไว้ดังภาพต่อไปนี้

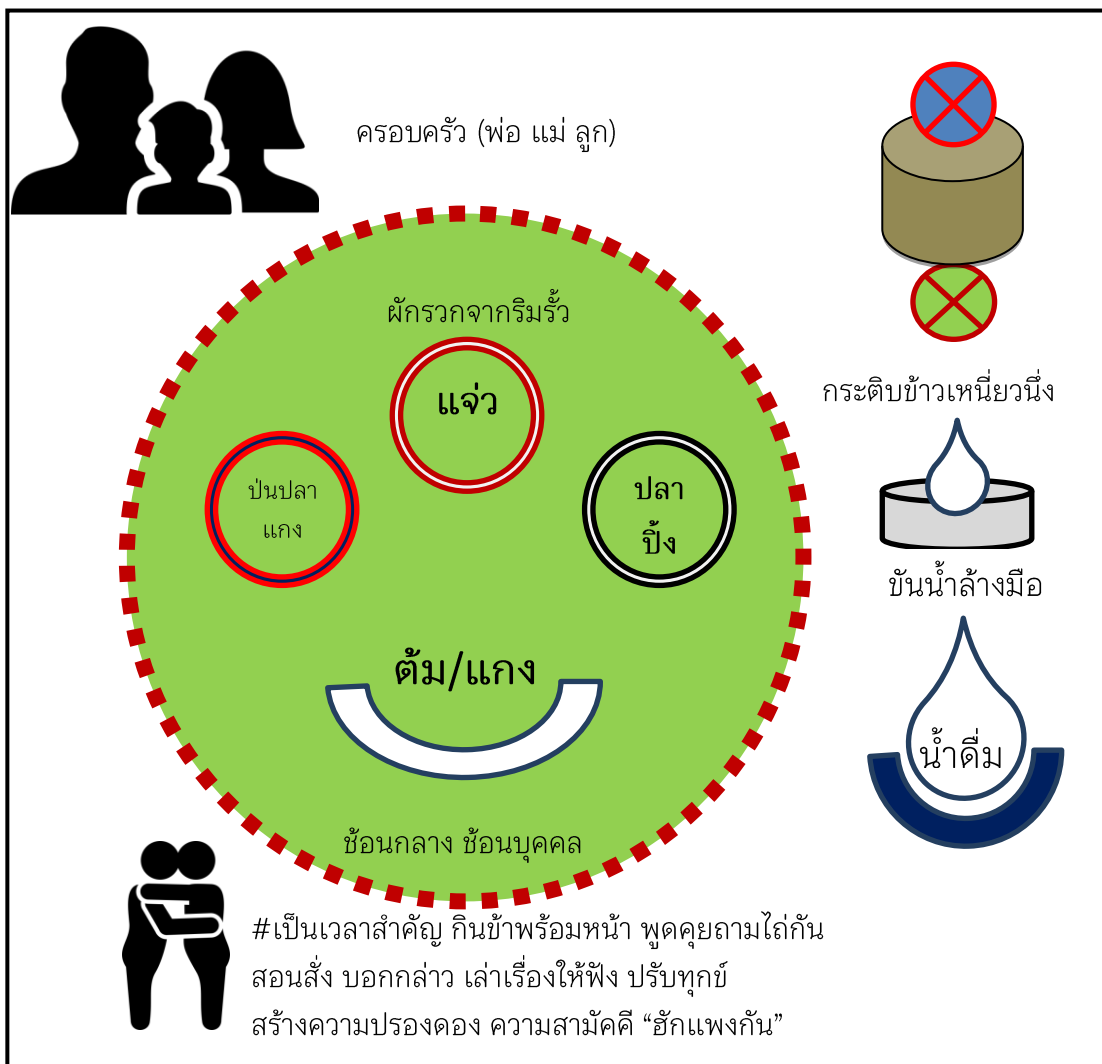

ภาพที่ 2.14 ภาพสรุป “วิถี-วิถีพอเพียง”

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 273)

2.4.5 ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน สู่ “การไปไม่ถึงพอยู่พอกินแต่ขอให้มีผู้มีกินก็พอ”

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 289) ได้สรุปคำว่า “สบายดีอีสาน” เป็นความพอเพียงของคนอีสานที่ไม่ต้องการต่อสู้ดิ้นรนแข่งขันกับใคร อยู่ด้วยชีวิตบนเท่าที่มั่นคง พึ่งตนเอง อาจไม่พอยู่พอกินแต่ขอให้มีผู้มีกินก็พอ ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์ให้เกิดเป็นโมเดลชาวบ้าน คือ “พาข้าวฮักแพง” สำหรับบ้านบ้านก็เพียงพอ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2.15 โมเดลชาวบ้าน “พาข้าวฮักแพง-สบายดีอีสาน”

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 274 ปรับปรุง พ.ศ. 2563)

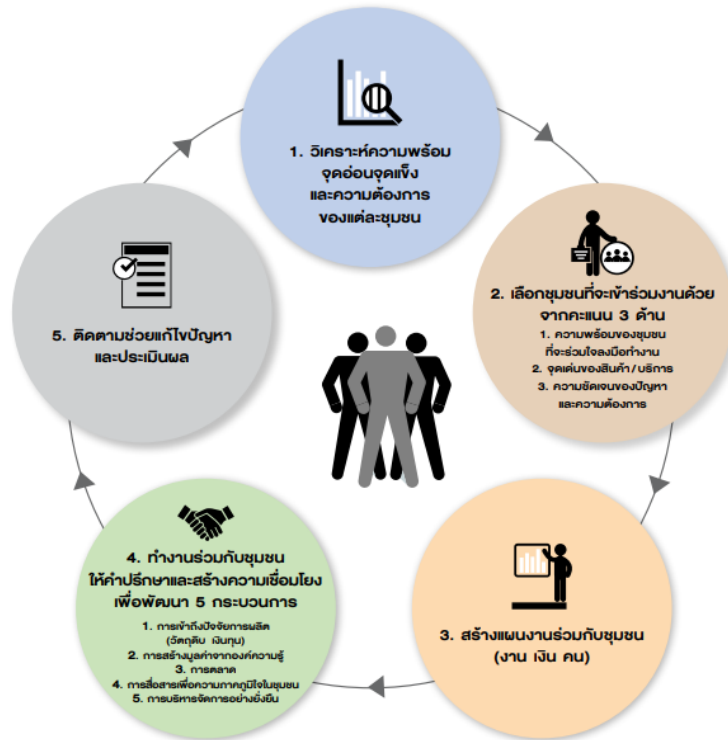
2.5 ปลั่งประชารัฐ (Civil State Empowerment)

ปฐมบทแห่ง “ประชารัฐ” เกิดจากความต้องการเห็นความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการภาคประชาสังคม และภาคประชาชน จะสามารถแก้ปัญหาและขับเคลื่อน เศรษฐกิจของประเทศภายใต้แนวคิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอันนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน 17 ข้อขององค์การ สหประชาชาติ ซึ่ง “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP : Sufficiency Economy Philosophy) สู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (SDGs : Sustainable Development Goals) จะทำให้สามารถสร้างรายได้ เพิ่มความสุขให้กับประชาชนในชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน”

ย้อนกลับไปเมื่อวันศุกร์ที่ 25 กันยายน 2558 เวลา 20.15 น. พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวในรายการ “คืนความสุขให้คนในชาติ” ออกอากาศทางโทรทัศน์รวมการ เฉพาะกิจแห่งประเทศไทย นับเป็นครั้งแรกในการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการคำว่า “ประชารัฐ” เป็นนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีแนวคิดดังได้กล่าวไว้ว่า “เมื่อวันอาทิตย์ที่ผ่านมา ผมได้เป็นประธานเปิด เวทีจุดประกาย “สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” เพื่อประกาศการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ “ประชารัฐ” ใน การวางเศรษฐกิจฐานรากอย่างเป็นทางการเป็นการ ซึ่งจะเป็นการรวมพลังทุกภาค ส่วน ไม่ว่าจะอยู่ในภาคประชาชน ภาคธุรกิจ หรือภาครัฐทุกคนก็คือประชาชนของชาติ ประเทศชาติ ไม่ใช่ของผม หรือของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของพี่น้องประชาชนทั้ง 70 กว่าล้านคน หรือที่เรียกว่าเป็น ประชารัฐ อาจจะไม่ใช่ว่าประชาชนที่ประชาชนอาจจะให้ความนิยมต่อภาครัฐ แต่วันนี้เป็นความ ร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ประชาชนที่มีประโยชน์ผมคิดว่าก็ยังมีอยู่ แต่ต้องไม่สร้างภาระ มากมาย และสามารถดำเนินการต่อไปได้ เพื่อพี่น้องประชาชน แต่สิ่งใดก็ตามที่จะต้องเป็นภาระ มากๆ ผมอยากให้ใช้คำว่าประชารัฐดีกว่า จะได้ร่วมมือกันทั้ง 2 ฝ่าย รัฐบาลจะเป็นผู้อำนวยความสะดวก สนับสนุน เปิดช่องทางให้เอกชน ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมตามกระบวนการประชาธิปไตย ทำให้การบริหารงานต่าง ๆ เหล่านั้น ไม่ให้มีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เพราะฉะนั้นผมเชื่อว่าหากรัฐบาล ทุกรัฐบาลมีธรรมาภิบาล ประชาชนกับรัฐบาลก็จะร่วมมือกันทา งาน ร่วมมือกันแก้ปัญหา จูงมือเดินไป พร้อม ๆ กัน ไม่มีความขัดแย้ง ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ไม่มีการ แบ่งประชาชนออกเป็นกลุ่ม เป็นพวกอย่างที่ เคยมีมาในอดีต รัฐบาลนี้ตั้งใจมั่นในการที่จะดูแลและ ห่วงใยทุกคน คนไทยทุกคนอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้การทำงานพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ การสร้างเครือข่าย ประชารัฐในทุกด้าน ซึ่งจะทำให้เป็นกลไกสำคัญ เชื่อมโยงเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารราชการแผ่นดินยุคปัจจุบัน อาจจะเรียกว่ายุคใหม่ ช่วยให้มีการบริหารจัดการ งบประมาณที่มีประสิทธิภาพ ดูแลทรัพย์สินและกิจการต่าง ๆ ของชุมชน ให้ใช้ประโยชน์สูงสุด อา นวยประโยชน์แก่ชุมชน ประชาชนทุกหมู่เหล่า ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนโดยตรง สา หรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถือเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยทุกคนควร

ยึดถือไว้ รวมทั้งต้องมีความรู้คู่คุณธรรมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เข้ามาบริหารบ้านเมือง จะต้องมีความรู้ คุณธรรม ศีลธรรม มีหลักธรรมาภิบาล วันนี้ รัฐบาลต้องฟังพลังประชาชน ทุกคนต้องก้าวเดินไปพร้อมๆ กัน ไม่สะกดกันไป-มา ในการสร้างการเมืองที่มีคุณภาพ และไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อย่างรวดเร็ว ทุกคนอยากได้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ที่มีธรรมาภิบาล ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน ไม่มีการสร้างปัญหาความแตกแยก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการได้แต่เพียงลำพัง ทั้งรัฐบาลและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ก็คาดหวังที่จะอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการที่เราเป็น “ประชารัฐ” ซึ่งประชาชนกับรัฐบาลจะต้องร่วมมือกันอย่างเต็มที่ รัฐบาลพร้อมที่จะให้การสนับสนุน และมั่นใจว่าปัญหาทั้งหมดนั้น ย่อมสามารถแก้ไขได้อย่างแน่นอน ถ้าหากร่วมมือกัน ถ้าเราคาดหวังว่าให้บ้านเมืองของเรานั้นก้าวหน้าไปอย่าง “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน”

คำว่า “ประชารัฐ” (Public-Private Collaboration) มีความเด่นชัดขึ้นเมื่อได้กล่าวอีกครั้ง ถือเป็นวาทะนายกรัฐมนตรีนายพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีในถ้อยแถลงรายการ “คืนความสุขให้คนในชาติ” เมื่อวันศุกร์ที่ 29 มกราคม 2559 ที่กล่าวว่า “...สำหรับการปฏิรูประบบการทำงานในการร่วมมือกันสร้างชาติ ตามแนวทาง “ประชารัฐ” นั้น ผมเห็นว่าน่าจะเป็นการ “คืนความสุข” แก่ปัญหาอย่างยั่งยืนให้กับคนในชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปประเทศ และการวางรากฐานการพัฒนาในอนาคต...” (ประยุทธ์ จันทร์โอชา, 2559: 2 อ้างถึงในคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, 2559: 5-24) ได้อธิบายคำว่า ประชารัฐ คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ช่วยกันแก้ปัญหา และคิดหาทางสร้างอนาคตให้ประเทศ ผ่านโครงสร้างการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งมั่น ลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2561: 19-38) ได้อธิบายว่า “ประชารัฐ” คำว่าประชารัฐ เกิดจาก คำว่า “ประชา” หมายถึง ประชาชน รวมกับ คำว่า “รัฐ” คือ รัฐบาล ความหมาย คือ เป็นการ ประสานพลังทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน รวมทั้ง ภาคส่วนย่อยอื่น ๆ ช่วยขับเคลื่อนประเทศในแต่ละด้านอย่างสร้างสรรค์ พัฒนา เศรษฐกิจฐานราก นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง ได้อย่างยั่งยืน ในมิติคำว่า “สานพลังประชารัฐ” จึงเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่ทุกภาคส่วนจะร่วมกันเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปประเทศไทย เป็นแรงขับเคลื่อนหลักของเศรษฐกิจไทยตั้งแต่ระดับฐานราก และส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินธุรกิจบนพื้นฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ยุทธศาสตร์หลัก 4 ด้าน คือ (1) ยึดหลักธรรมาภิบาล (2) ใช้นวัตกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (3) ยกย่องประชากิจ คือ ต้องให้ความรู้ การศึกษา เพื่อให้คนเก่งขึ้นพึ่งพาตัวเองได้ (4) การมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้ ต้องสร้างงาน สร้างอาชีพให้ประชาชนเพื่อยกระดับการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพขึ้นได้ในระยะยาว

ภาพที่ 2.16 5 ขั้นตอนประชารัฐสามัคคี ในการทำงานร่วมกับชุมชน
ที่มา: คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ (2559: 68)

นอกจากนี้เมื่อมีการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องประกอบด้วยภาคการเกษตรแปรรูป (SME/OTOP) และการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการพัฒนาและสร้างประสิทธิภาพผ่านกระบวนการ 5 ประการ โดยเริ่มจากการเข้าถึงปัจจัยการผลิต ทั้งด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน การสร้างองค์ความรู้ จากชุมชนและส่งเสริมความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอดการตลาด พัฒนาแบบบูรณาการ ตั้งแต่การวิเคราะห์ตลาดไปจนถึงช่องทางการขายใหม่ ๆ การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน ช่วยสร้างแบรนด์และหาช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่นและสื่อระดับประเทศ และสุดท้ายการบริหารจัดการ ทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง ฟันเฟืองทั้ง 5 ประการจะขับเคลื่อนด้วยรูปแบบของ Social Enterprise (SE) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม คำว่า “Social Enterprise (SE) หรือวิสาหกิจเพื่อสังคม” ซึ่งมีหลักการ 5 ประการ ดังนี้

- 1) มีเป้าหมายหลักเพื่อสังคม ไม่ใช่เพื่อกำไรสูงสุด
- 2) เป็นรูปแบบธุรกิจที่รายได้หลักมาจากการขายสินค้าและบริการไม่ใช่เงินจากรัฐหรือเงินบริจาค
- 3) กำไรต้องนำไปใช้ขยายผลไม่ใช่ปันผลเพื่อประโยชน์ส่วนตัว
- 4) บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

5) จัดทะเบียนเป็นรูปแบบบริษัท

การจัดตั้งบริษัทประชารัฐรักสามัคคี (จังหวัด) จำกัด มีอยู่ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จัดตั้งบริษัท SE

- คัดเลือกบุคคลจากภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน
- มีผู้เริ่มก่อการอย่างน้อย 3 คน
- มีกรรมการบริษัท (5 ท่านไม่ควรเกิน 10 ท่าน)
- มีจำนวนทุนที่เรียกชำระแล้ว อย่างน้อย 25% ของทุนจดทะเบียน
- มีที่อยู่สำนักงานแต่ละจังหวัด

ขั้นตอนที่ 2 เริ่มงาน โดยคัดเลือกกรรมการผู้จัดการจากภาคประชาชนที่มีความรู้

พื้นฐานด้านธุรกิจ

ขั้นตอนที่ 3 ค้นหาชุมชน

- ชุมชนที่มีความพร้อม มีศักยภาพหรือมีโอกาสที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ดี หรือมีผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพอยู่แล้วและจัดอยู่ใน 3 กลุ่มงาน ได้แก่ การเกษตร การแปรรูป และการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 ช่วยชุมชน ให้เป็นไปตามกระบวนการพัฒนา 5 พันเฟือง ได้แก่ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน และการบริหารจัดการ

ขั้นตอนที่ 5 การบริหารจัดการบริษัทประชารัฐรักสามัคคี (จังหวัด) จำกัด

- เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหา
- ประสานความช่วยเหลือจากเครือข่ายประชารัฐรักสามัคคีจังหวัดต่าง ๆ และส่วนกลาง

- พัฒนาคัดเลือกชุมชนที่เข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังพบว่า คุณหมอประเวศ วะสี (2558: 1-2) ได้อธิบายคำว่า ยุทธศาสตร์ประชา-รัฐ พัฒนาประเทศไทย เป็นลักษณะการแก้ไขปัญหาวิกฤติชาติที่ต้องอาศัยคนไทยทุกภาคส่วนร่วมมือกันเป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับรัฐ ดังเพลงชาติที่ว่า “...เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน” ซึ่งการพัฒนาไม่ใช่เพียงกลไกภาครัฐที่เป็นทางการแล้ว เรายังมีพลังทางภาคประชาชน หรือภาคที่ไม่เป็นทางการและภาคกึ่งทางการอีกมากถ้าทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทพัฒนาประเทศไทยจะเป็นพลังมหาศาล เพื่อออกแบบการพัฒนาประเทศที่เหมาะสม อาทิ ชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ระบบการศึกษา พระสงฆ์ เครือข่ายสตรีรวมถึงคนรุ่นใหม่กับการพัฒนาประเทศไทย

ผู้วิจัยจึงสรุปนิยามคำว่า “ประชารัฐ” หมายถึง ประชาชนต้องมาก่อนรัฐ การทำงานใด ๆ ในการพัฒนาประเทศตั้งแต่การออกนโยบายจนถึงผู้รับผลของนโยบายต้องเป็นไปเพื่อส่วนรวมของแผ่นดิน จึงเป็นการทำงานร่วมกัน ประสานพลังกายใจร่วมกันรัฐ ประชาชน เอกชน ประชาสังคม นักวิชาการและพระสงฆ์ผู้นำทางจิตใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของความพอเพียง อยู่ดีมีสุข มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

2.6 วิถีอีสาน (Esan's Way of Life)

คนไทยทั่วไปมักมองว่า “คนอีสานยากจน” เป็นความรู้สึกและมักถูกสะท้อนจากภาครัฐ ในการสื่อความหมายให้คนส่วนใหญ่เห็นภาพเป็นแบบนั้นว่า ภาคอีสานแห้งแล้ง ไกลจากการพัฒนา ขาดโอกาสทางการศึกษา มีความรู้ต่ำ กินอาหารที่สุก ๆ ดิบ ๆ เป็นภาวะสุขภาพที่อ่อนแอ มักใช้แรงงาน เป็นชีวิตของคนรับจ้างเป็นหลัก ทำให้วิถีชีวิตคนอีสานมักถูกกว่าเป็นความยากจน ทำให้ความยากจน สะท้อนความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่น่ากลัวที่สุดในชีวิตของมนุษย์ที่ต้องการดำรงชีวิตอยู่ให้ยาวนานที่สุด ทุกคนบนโลกใบนี้ต้องการหลุดพ้นจากความยากจน และอยากได้สังคมที่เท่าเทียม ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน จึงมีแนวคิดที่นักวิชาการได้อธิบายได้ดังนี้

2.6.1 ความยากจน (Poverty)

“ความยากจน” มักมาพร้อมกับความทุกข์ยากเชิงใจ ความอดอยาก ความไม่มีอยู่มีกิน การขาดแคลน การขาดโอกาส ความเหลื่อมล้ำ ซึ่งส่วนใหญ่ความเหลื่อมล้ำแล้วผลที่เกิดขึ้นจากความเหลื่อมล้ำที่สามารถวัดได้เห็นได้ คือ “ความยากจน” (poverty) หมายถึง สภาพที่ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่ามาตรฐาน กล่าวคือ ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการซื้อสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการครองชีพ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ความยากจนอาจวัดได้ใน 2 ลักษณะ คือ ความยากจนสัมบูรณ์ (absolute poverty) กับความยากจนสัมพัทธ์ (relative poverty) ความยากจนสัมบูรณ์ คือสภาพที่ประชาชนไม่มีรายได้เพียงพอที่จะมีชีวิตอยู่ได้ ซึ่งอาจแก้ไขได้ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือมีเทคโนโลยีที่ดีขึ้น ก็จะช่วยขจัดความยากจนนั้นได้ ส่วนความยากจนสัมพัทธ์เป็นการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มของประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน ดังนั้นความยากจนสัมพัทธ์จึงจะมีอยู่ตลอดเวลา แม้ว่ากลุ่มประชาชนที่ยากจนที่สุดมีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการครองชีพได้ก็ตาม (ราชบัณฑิตยสภา, 2559) นอกจากนี้ความยากจนมีสาเหตุมาจากภาวะต่าง ๆ หลายอย่างมากสรุปสาเหตุความยากจนไว้ 4 ประการ ดังนี้ (สมบูรณ์ ศิริประชัย และคณะ, 2547)

1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หมายถึง การขาดแคลนทรัพยากรที่จะก่อให้เกิดรายได้ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ทุน ทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงโอกาสที่จะหาซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ด้วย ผลก็คือครอบครัวที่ยากจนมักจะต้องเผชิญกับความยากจนถาวร ปัจจัยทางเศรษฐกิจประกอบด้วย (1) ขนาดของที่ดินทำกิน (2) โอกาสการศึกษา (3) ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

2) ปัจจัยเชิงโครงสร้างประชากร ซึ่งครอบครัวที่มีขนาดใหญ่จะมีโอกาสตกอยู่ในภาวะความยากจนมากกว่าครอบครัวขนาดเล็ก

3) ปัจจัยเชิงภูมิศาสตร์ พบว่า การมีที่พักอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย จะมีความเสี่ยงต่อความยากจนเพิ่มขึ้นถึง 56% ในขณะที่ถ้าที่พักอาศัยตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล โอกาสที่จะตกเป็นคนยากจนจะลดลงถึง 80%

4) เหตุปัจจัยเชิงสังคมและวัฒนธรรม คนส่วนใหญ่ร้อยละประมาณ 70% คิดว่าตัวเองเป็นคนจน เพราะขาดโอกาส แต่คนที่คิดว่าตัวเองไม่จน ส่วนใหญ่ตอบว่า จนเพราะขี้เกียจ ทัศนคติที่แตกต่างเช่นนี้ทำให้คนจนที่คิดว่าตนเองจนไม่อาจได้รับโอกาสที่ดีพอกับคนที่คิดว่าตนเองไม่จนได้เลย

นอกจากนี้ยังพบว่ามีรายงานความยากจนของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ปี 2540 ได้ให้นิยามความยากจนหมายถึงความขัดสนในโอกาสและทางเลือกของมนุษย์ที่จะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ยืนยาวสุขภาพแข็งแรงและทำให้ไม่สามารถไปสู่มาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีได้นอกจากนี้ยังรวมถึงความขัดสนทางเสรีภาพควมมีศักดิ์ศรีการให้เกียรติตัวเองและผู้อื่นความยากจนยังสะท้อนถึงความไม่เพียงพอในทรัพยากรต่าง ๆ ความเปราะบางต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้คาดคิด อาทิ ความเจ็บป่วย ความรุนแรง และความสูญเสียต่าง ๆ รวมทั้งการขาดอำนาจต่อรองและขาดศักยภาพในการเรียกร้องสิทธิทั้งสิทธิทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจในการดำรงอยู่ในสังคมและประเทศนั้นๆ” (สมชัย จิตสุชน, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2556: 6) จากข้อความดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงชี้ให้เห็นว่า ความยากจน เป็นภัยมหันตรายของการพัฒนาเป็นความทุกข์ยากของประชาชน เป็นความจำสิ่งแรกเร่งด่วนที่ต้องแก้ปัญหา เมื่อประชาชนยังยากจนอยู่ยากที่จะให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 72) และมีการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งอาศัยอยู่ ณ ปัจจุบัน มีผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 129-130)

ตารางที่ 2.6 แสดงระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือโดยภาพรวม

การมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม	Mean	S.D.	ระดับ
ด้านการร่วมรับรู้และเข้าใจ	3.58	0.85	มาก
ด้านการร่วมคิดค้นหาปัญหา	3.49	0.86	มาก
ด้านการร่วมวิเคราะห์วางแผน	3.53	0.93	มาก
ด้านการร่วมทำลงมือปฏิบัติ	3.57	0.91	มาก
ด้านการร่วมกันรับผลประโยชน์	3.63	0.75	มาก
ด้านการร่วมรับผิดชอบ	3.60	0.88	มาก
ด้านการร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล	3.60	0.87	มาก
รวม	3.57	0.79	มาก

ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2561: 129)

ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือโดยภาพรวมมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย 3.57) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ทุกด้านประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชนอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้

- 1) ด้านการร่วมกันรับผลประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย 3.63)
- 2) ด้านการร่วมรับรู้และเข้าใจ (ค่าเฉลี่ย 3.58)
- 3) ด้านการร่วมรับผิดชอบ และด้านการร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.60)
- 4) ด้านการร่วมทำลงมือปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 3.57)
- 5) ด้านการร่วมวิเคราะห์วางแผน (ค่าเฉลี่ย 3.53)
- 6) ด้านการร่วมคิดค้นหาปัญหา (ค่าเฉลี่ย 3.49)

ชี้ให้เห็นว่า ประชาชน 3 จังหวัดภาคเหนือมีส่วนร่วมมากกับการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน ซึ่งโน้มเอียงไปในการร่วมกันรับผลประโยชน์ ด้านการรับรู้และเข้าใจในนโยบายการบริหารการพัฒนาชุมชน แต่น้อยลงไปในเรื่องการร่วมคิดค้นหาปัญหาและวิเคราะห์วางแผนการบริหารการพัฒนาชุมชน ถึงอย่างไรยังอยู่ในระดับที่มากแสดงถึงความพร้อมที่จะทุ่มเททำงานร่วมกัน

2.6.2 ความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Social Inequality)

คำว่า “ความเหลื่อมล้ำ หรือการลดความเหลื่อมล้ำ” เป็นเป้าหมายสำคัญขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งมีเป้าหมายร่วมกันเรื่อง การลดความเหลื่อมล้ำเป็น 17 Global Goal เป็นข้อที่ 10 ที่กล่าวถึง การลดความเหลื่อมล้ำว่า ความไม่เท่าเทียมของรายได้มีอัตราเพิ่มขึ้น 10% ของคนร่ำรวยที่สุด มีรายได้เป็น 40% ของรายได้รวมทั่วโลก ผู้ที่ยากจนที่สุด 10% ทำได้รายได้เพียง 2 – 7% ของรายได้รวมทั่วโลก ในประเทศกำลังพัฒนา ความไม่เท่าเทียมเพิ่มขึ้น 11 % ตามการเจริญเติบโตของประชากร จากความไม่เท่าเทียมด้านรายได้เป็นปัญหาระดับโลกที่ต้องการการแก้ไข ซึ่งปัญหานี้เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับ การตรวจสอบของตลาดการเงินและสถาบันด้านการเงิน การส่งเสริมการช่วยเหลือด้านการพัฒนา และการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติไปยังภูมิภาคที่มีความจำเป็นมากที่สุด การอำนวยความสะดวกในการอพยพย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและการเคลื่อนย้ายของผู้คนก็เป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขปัญหาการแบ่งเขตแดน (ยูเอ็น ประเทศไทย, 2561) และเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2558 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้กล่าวในที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ครั้งที่ 70 ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ นครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกาว่า การบริหารประเทศในช่วงแรก คือ การพลิกฟื้นความสันติสุข สร้างความสามัคคี ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ความเป็นธรรมและแก้ปัญหาเร่งด่วนทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ โดยกำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศ ในปี 2015-2020 ไว้ว่า “ประเทศมั่นคง ประชาชนมั่งคั่ง ประชาคมยั่งยืน” (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์, 2558) นอกจากนี้ สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคมได้จำแนกความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2558 ไว้ 7 ประการได้แก่ ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา (โอกาสการเข้าถึงบริการด้านการศึกษา เด็กในเขตเมืองและเขตชนบท คุณภาพของผู้เรียน ระหว่างภูมิภาค) ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข การเข้าถึงบริการด้านสวัสดิการสังคม ความเหลื่อมล้ำด้านการถือครองที่ดิน การเข้าถึงด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และได้มีรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยปี 2559 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) พบว่า (1) ในรอบเกือบ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของประเทศไทยดีขึ้นเพียงเล็กน้อย (2) ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาของไทย: การเข้าถึงการศึกษาภาคบังคับของคนไทยอยู่ในสัดส่วนที่สูง แต่ยังคงมีเด็กในวัยเรียนบางส่วนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา และแนวโน้มอัตราการเข้าเรียนลดลงตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น (3) ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข: การกระจายบุคลากรทางการแพทย์มีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการบริการทางสาธารณสุข (4) ความเหลื่อมล้ำด้านการคุ้มครองทางสังคม: มีการขยายสวัสดิการครอบคลุมถึงกลุ่มเด็กแรกเกิดในครัวเรือนยากจน ขณะที่แรงงานนอกระบบจำนวนมากยังขาดการคุ้มครองทางสังคมอย่างเป็นระบบ (5) ความเหลื่อมล้ำด้านกระบวนการ

ยุทธธรรม: ยังมีความเหลื่อมล้ำมากในด้านกระบวนการยุติธรรมด้านอาญา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 3-4) นอกจากนี้รัฐยังมีนโยบายและการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติภายใต้ต้นนโยบายลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ ปี 2560 ถึงปัจจุบัน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 6-8)

1) การเร่งสร้างโอกาสอาชีพและการมีรายได้ที่มั่นคงได้แก่การพัฒนากระบวนการให้บริการด้านแรงงานโดยการพัฒนา Mobile Application ในชื่อ Smart Labour ผ่านอุปกรณ์สมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตซึ่งรองรับทั้งระบบ Android และ IOS การพัฒนาระบบศูนย์ข้อมูลแรงงานแห่งชาติ (National Labour Center : NLIC) ให้มีการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องการจัดบริการ “M -Powered Thailand ศูนย์พัฒนาอาชีพออนไลน์” โดยความร่วมมือระหว่างกระทรวงแรงงานกับบริษัทไมโครซอฟท์พัฒนา Application สำหรับหางานทำ/สมัครงานและบริการอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเป็นช่องทางออนไลน์การดำเนินงาน “ศูนย์บริการจัดหางานเพื่อคนไทย” (Smart Job Center) การดำเนินงานกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)

2) การพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมได้แก่โครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดทำให้ความรู้ตรวจสอบและกำกับสถานประกอบกิจการและหน่วยงานรัฐวิสาหกิจให้ปฏิบัติตามกฎหมายความปลอดภัยอาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานโครงการพัฒนาทักษะอาชีพแก่กลุ่มเสี่ยง

3) โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้มีรายได้น้อยได้แก่การพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยผู้สูงอายุและคนพิการตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย 10 ปี (พ.ศ. 2559 – 2568) โครงการบ้านเคหะประชารัฐเพื่อให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยที่ยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยได้รับสินเชื่อในเงื่อนไขผ่อนปรนโครงการบ้านธนารักษ์ประชารัฐเพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนที่ไม่เคยมีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัยมาก่อน

4) การลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ได้แก่โครงการสวัสดิการแห่งรัฐลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อยโดยกระทรวงการคลังได้เปิดให้ผู้ที่มีรายได้น้อยให้ลงทะเบียนรอบแรกปี 2559 และรอบที่สองปี 2560 เพื่อขอรับสวัสดิการ

5) การลดความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐได้แก่การจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการทั่วไปเป็นการส่งเสริมให้คนพิการผู้ดูแลคนพิการผู้มีแนวโน้มจะพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสิทธิสวัสดิการและการบริการโครงการสนับสนุนการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการให้ทุกคนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

6) การลดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาได้แก่โครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือและพัฒนาเป็นพิเศษอย่างเร่งด่วนหรือโรงเรียน ICU (Intensive Care Unit) โครงการคัดกรองนักเรียนยากจนเพื่อจัดสรรเงินอุดหนุนปัจจัยพื้นฐานนักเรียนยากจนโดยสพฐ. โครงการ

ส่งเสริมการศึกษานอกระบบผ่านทีวีสาธารณะ (ทีวีเข้มเต็มความรู้) การพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในระดับอุดมศึกษา

7) การลดความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุขได้แก่การพัฒนากระบวนการบริการการแพทย์ฉุกเฉินครบวงจรและระบบการส่งต่อโครงการพัฒนาระบบการแพทย์ฉุกเฉินในสถานพยาบาลปี 2560 โครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการบริการในระบบประกันสุขภาพลดปัญหาด้านเศรษฐกิจจากการจ่ายค่าบริการสุขภาพของประชาชนและลดความเหลื่อมล้ำของระบบประกันสุขภาพ

8) การลดความเหลื่อมล้ำด้านกระบวนการยุติธรรมได้แก่โครงการทดลองนำระบบปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาที่ไม่มีหลักทรัพย์วางประกันการพัฒนาระบบการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เช่นการบริการข้อมูลผ่านทางสายด่วนกรมบังคับคดี 1111 กด 79 การบริการข้อมูลผ่านระบบแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์เคลื่อนที่ “LED property/ LED PROPERTY PLUS” และ LINE การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (Service Center) และการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศอาทิ กฎกระทรวงว่าด้วยคุณสมบัติหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขของบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติการแทนเจ้าพนักงานบังคับคดีพ.ศ. ... กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการขายทอดตลาดด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ...

9) การลดความเหลื่อมล้ำด้านที่ดินได้แก่การจัดสรรที่ดินทำกินให้ประชาชนตามนโยบายของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติการแก้ไขปัญหาการครอบครองที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้สฤณี อาชวานันทกุล (2554: 20-28) ได้อธิบายความเหลื่อมล้ำไว้ในหนังสือ ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา ถึงสำนักแนวคิดหลักของการเหลื่อมล้ำไว้อย่างน่าสนใจ จึงนำมาเป็นแนวคิดในการทำวิจัยในครั้งนี้ที่กล่าวว่า “ความเหลื่อมล้ำ” อาจเกิดได้ 4 ด้านด้วยกันคือเหลื่อมล้ำทางสิทธิ-โอกาส-อำนาจ-ศักดิ์ศรีไม่จำเป็นว่าความเหลื่อมล้ำทั้ง 4 ด้านนี้ต้องเกิดขึ้นจากกฎหมายเพียงอย่างเดียวส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากแนวทางการปฏิบัติหรือพูดให้กว้างกว่านั้นคือเกิดในทาง “วัฒนธรรม” มากกว่า (นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ความเหลื่อมล้ำ” มติชนสุดสัปดาห์ฉบับวันที่ 27 สิงหาคมถึง 2 กันยายน 2553 ฉบับที่ 1567) ปัจจุบันมีสำนักคิดใหญ่ 3 แห่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและวิวัฒนาสาธารณสุขในกรอบของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้แก่เสรีนิยม (Liberalism) ความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และสมรรถภาพมนุษย์ (Capabilities Approach) ความแตกต่างระหว่างสำนักคิดทั้ง 3 ส่วนใหญ่อยู่ที่การให้น้ำหนักกับ “เสรีภาพของปัจเจก” และ “ความยุติธรรมในสังคม” ไม่เท่ากัน อนึ่งในบทความเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมไทย” ของอรุณจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำที่แตกต่างกันมากระหว่างชนชั้นว่า “ถึงวันนี้ ผม

เชื่อว่าทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นรากฐานของความขัดแย้งในสังคมไทย เพียงแต่ว่ามุมมองของความเหลื่อมล้ำนี้แตกต่างกันไปตามสถานะและชนชั้น ชนชั้นนำและชนชั้นกลางที่ได้รับผลประโยชน์จากความเหลื่อมล้ำนี้ จะเห็นว่าสังคมไทยรับรู้เรื่องนี้ดีอยู่แล้ว และรัฐก็พยายามช่วยเหลืออยู่ และมักจะสรุปว่าสภาพความเหลื่อมล้ำก็ดีกว่าเดิมมาก แม้ว่ากลุ่มนี้จะมีความปรารถนาดีต่อคนจนอยู่ แต่ก็ยังเป็นลักษณะของการ “มองลงต่ำ” หรือเป็นการเห็นและช่วยคนจนในรูปแบบของการ “ก้มตัว” ลงไปช่วยเหลือเป็นหลักรูปแบบการ “ก้มตัว” ลงไปช่วยเหลือคนจนปรากฏก็คือการ “สงเคราะห์” เป็นครั้งเป็นคราวไป (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554: 32-33) นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำที่สามารถอธิบายได้อย่างเด่นชัดมีดังนี้

1) ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจเป็นความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจนที่สุดซึ่งมีความเหลื่อมล้ำที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจได้แก่ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สิน ความเหลื่อมล้ำด้านโครงสร้างภาษี (ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่: งบประมาณและการเข้าถึงสินเชื่อในระบบ) และความไม่เท่าเทียมในการแข่งขัน

2) ความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่เป็นความต้องการของคนนอกพื้นที่ และประชาชนที่เป็นคนที่ท้องถิ่น บางครั้งความขัดแย้งอาจส่งผลกระทบต่อประชาชนยิ่งกว่าปัญหาการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในด้านทรัพยากรมักได้แก่ ที่ดินป่าไม้ น้ำ ไฟฟ้า สิทธิชุมชน และสิทธิอุตสาหกรรม

3) ความเหลื่อมล้ำด้านสิทธิและโอกาส คำว่า “สิทธิ” เป็นแนวคิดที่ไม่เคยหยุดนิ่งอยู่กับที่ว่า ผกผันและผันแปรไปตามค่านิยมสภาวะเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละยุคสมัย เราอาจแบ่งสิทธิทั้งหมดออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ “สิทธิสากล” (Universal Rights) “สิทธิพลเมือง” (Civil Rights) และ “สิทธิเฉพาะกลุ่ม” (Interest Group Rights) ซึ่งเกี่ยวกับสิทธิและโอกาสในการรับบริการสาธารณะ (การศึกษา บริการสาธารณสุข คมนาคม) สิทธิและโอกาสในการได้รับความยุติธรรม (ฐานะยากจน ไม่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิของตนเองและข้อกฎหมาย กระบวนการไต่สวนข้อกล่าวหาพิจารณา คดี) สิทธิและโอกาสของเด็กเยาวชนสตรีผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส (เด็กและผู้สูงอายุ เยาวชน สตรี ผู้พิการ แรงงานต่างด้าวและบุคคลไร้สัญชาติ) สิทธิและโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยยังคงอยู่กับสังคมซึ่งสามารถพบได้โดยทั่วไป ซึ่งเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2557 ดร.เศรษฐพุฒิ สุทธิวาทนฤพุฒิ ประธานมูลนิธิสถาบันอนาคตไทยศึกษา และ ดร.ศิริกัญญา ตันสกุล นักวิจัยอาวุโส มูลนิธิสถาบันอนาคตไทยศึกษา ได้เปิดเผยผลการวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับ “8 ข้อเท็จจริง ความเหลื่อมล้ำในไทย” พบว่า ข้อเท็จจริงที่ 1: ปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่ได้ดีขึ้นเลย ข้อเท็จจริงที่ 2: ครอบครัวส่วนใหญ่ในหมู่บ้านที่ 1 ที่เป็นหมู่บ้านที่จนที่สุด คือครอบครัวที่มีคนชราเป็นหัวหน้าครอบครัว ไม่ใช่ชานา หรือเกษตรกรอย่างที่เคยมุ่งใจกันทั่วไป ข้อเท็จจริงที่

3: เกือบครึ่งของครอบครัวไทยมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน ข้อเท็จจริงที่ 4: ความเหลื่อมล้ำจริงนั้นยิ่งแย่กว่าที่รายงานทั่วไปอย่างน้อย 25% ข้อเท็จจริงที่ 5: ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งไทยอยู่อันดับท้ายๆ ของโลก ข้อเท็จจริงที่ 6: ทรัพย์สินเฉลี่ยของครอบครัวสส. รวยกว่าอีก 99.999% ของครอบครัวไทย ข้อเท็จจริงที่ 7: นอกจากรายได้และสินทรัพย์ยังมีความเหลื่อมล้ำด้านอื่นๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และข้อเท็จจริงที่ 8: ความเหลื่อมล้ำที่สำคัญที่ควรแก้ คือความเหลื่อมล้ำด้านโอกาส เป็นเรื่องเข้าใจได้ว่าเราคงไม่สามารถทำให้ทุกคนรายได้เท่ากัน และอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันหมด แต่สิ่งที่ต้องทำ คือทำให้คนรู้สึกว่าจะมีโอกาสที่จะได้ย้ายไปสู่หมู่บ้านที่สูงกว่า (8 ข้อเท็จจริงความเหลื่อมล้ำในไทย, 2559) รวมถึงรูปแบบของความเหลื่อมล้ำมี 3 รูปแบบใหญ่ คือ ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งและรายได้ (Wealth & Income Inequality) ความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายโอกาส (Opportunity Inequality) ความเหลื่อมล้ำด้านอำนาจ (Power Inequality) (สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554 อ้างถึงใน อติวิชญ์ แสงสุวรรณ, 2559) อีกประเด็นที่น่าสนใจคือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งประเทศไทยมีปัญหาความล้มเหลวในการพัฒนาให้ประชาธิปไตยเป็นผลโดยตรงมาจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในสังคมในระดับสูง ที่สำคัญความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความเหลื่อมล้ำทางสังคมดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ที่มีรายได้น้อยมีโอกาสในการไต่เต้าทางสังคม (social mobility) ผ่านระบบการศึกษาระดับสูงไม่มากนัก (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2553) ซึ่งความเหลื่อมล้ำทางสังคม มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ “ความรู้สึกว่าตนไม่มีตำแหน่งแห่งที่ในสังคม โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยในภาคอีสาน” ยังคงมีความรู้สึกที่ตนถูกดูหมิ่นเหยียดหยามเพราะฐานะยากจนความรู้้น้อยพร้อมกับรู้สึก ว่า **“สังคมมีการแบ่งชนชั้นและมีปัญหาความไม่เท่าเทียมจากการมีเงินได้ไต่และเส้นสาย”** ส่งผลให้ตนเสียโอกาสซึ่งควรจะได้รับอย่างเสมอภาค (อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ, 2553)

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นหลุมดำแห่งความขัดแย้งมีอยู่จริงในทุกสังคม และแทบจะไม่สามารถลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำลงมาได้เลย トラบไดยังมีโครงสร้างสังคมที่เป็นชนชั้น การจัดแบ่งฐานะทางสังคม รายได้ โอกาสการเข้าถึง การศึกษา ทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิความเป็นธรรม ยากมากที่จะทำให้ลด ละ เลิกในสิ่งที่เรียกว่า **“ความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม”** (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 71)

ดังนั้น **“ความเหลื่อมล้ำทางสังคม”** สะท้อนความเป็นชนชั้นทางสังคม มีความเป็นเจ้านายเป็นป่าว คนรับใช้ สังคมอุปถัมภ์เกื้อกูลใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม สะท้อนความไม่เท่าเทียมของมนุษย์ แบ่งแยกศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้แตกต่างกัน สิ่งที่ประเทศไทยมองความไม่เท่าเทียมและชอบดูหมิ่นดูแคลนมักมาพร้อมกับคำพูดที่ว่า **“คนจน คนรวย คนไฮโซ คนบ้านนอก คนต่างจังหวัด คนอีสาน คนลาว คนชนบท คนหลังเขา ไกลปืนเที่ยง คนภูธร คนชั้นล่าง คนรากหญ้า คนรากแก้ว**

คนต่างดาว คนชั้นแรงงาน” ดังนั้นทุกคนควรหลีกเลี่ยงคำเหล่านั้น เพราะ “ทุกคนเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันมีศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกัน” (ภูลิทธิ์ ภู่คำชะโนด, 2562: 111) ความเหลื่อมล้ำไม่ยากที่จะทำให้คำนิยามง่ายที่สุด คือ ความไม่เท่าเทียมกันในทุกมิติด้วยหัวใจที่โลภมาก

2.6.3 วิธีอีสานสองนาเกลือนาข้าวอำเภอบ้านดุง

ณ เขตแคว้นแดนอีสาน 20 จังหวัดแห่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถูกเรียกว่า ดินแดนภาคอีสาน เป็นภาคที่มีเนื้อที่มากที่สุดของประเทศไทย ประมาณ 168,854 ตารางกิโลเมตร หรือมีเนื้อที่ร้อยละ 33.17 เทียบได้กับหนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทยได้จัดว่าเป็นพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เทือกเขาที่สูงที่สุดในภาคอีสานคือ ยอดภูมโนโล ภูหลวง และภูกระดึง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญของชาวอีสานในหลายจังหวัดด้วยกัน เช่น แม่น้ำห้วยหลวง แม่น้ำชี ลำตะคอง แม่น้ำพอง แม่น้ำเลย แม่น้ำพรม แม่น้ำมูล แม่น้ำสงคราม ตั้งอยู่บนแอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร มีแม่น้ำโขงกั้นประเทศลาวทางทิศเหนือและตะวันออกของภาค ทางทิศใต้มีเทือกเขาพนมดงรักกั้นประเทศกัมพูชาและภาคตะวันออกของประเทศไทย และมีทิวเขาเพชรบูรณ์และทิวเขาตองพญาเย็นเป็นแนวกันทางตะวันตกแยกจากภาคกลาง มีความเป็นเอกลักษณ์อย่างชัดเจนทั้งภาษาของตัวเองสื่อสารด้วยภาษาอีสาน ซึ่งเป็นภาษาอีสานสำเนียงหนึ่งทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ส่วนภาษาไทยนิยมใช้กันทั่วไปโดยเฉพาะในเมืองใหญ่และจังหวัดนครราชสีมาบ้าง ขณะเดียวกันยังมีภาษาเขมรที่ใช้กันมากในบริเวณอีสานใต้ นอกจากนี้ มีภาษาถิ่นอื่น ๆ อีกมาก เช่น ภาษาภูไท ภาษาโล้ ภาษาไทโคราช ภาษากวย (ส่วย) ภาษาแสก ภาษาข่า ภาษากะเลิง ภาษาโย้ย ภาษาย้อ เป็นต้น ภาคอีสานยังมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นที่สุดของประเทศ เช่น อาหาร ภาษา อักษร เช่น อักษรไทน้อย ดนตรีหมอลำ ดนตรีกันตรึม ดนตรีเจริญ และศิลปะการฟ้อนรำ การเซิ้ง ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นต้น มักถูกเชื่อมต่อกับจิตวิญญาณกับพี่น้องลาวเพราะสำเนียงการพูดสามารถคุยกันได้ หรือเรียกโดยไปภาษาอีสานถูกเรียกว่า ภาษาลาว หรือเว้าลาว นั่นเอง วิถีชีวิตมีสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะโดดเด่นมากคือ อาหารที่ถือเป็นวัฒนธรรมโดดเด่นที่สุดของประเทศ ดังนี้

- ข้าวหอมมะลิ ผลิตภัณฑ์ข้าวหอมชั้นชื่อที่มีชื่อเสียงติดอันดับโลก นิยมปลูกกันมากในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด ยโสธร ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และนครราชสีมา

- ปลาแดก คืออาหารที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากกว่า 5,000 ปี โดยการนำปลาหรือสัตว์ชนิดอื่น เช่น อีงอ่าง มาหมักกับเกลือและรำข้าวหรือข้าวคั่ว ใช้เป็นอาหารและเครื่องปรุงรส

- ปลาร้าหลน หรือหลนปลาแดก คือการนำปลาร้าเป็นตัว ขนาดใหญ่พอประมาณนำไปทอดในกระทะให้สุกนิยมรับประทานกับข้าวเหนียว เครื่องเคียง เช่น พริกสด โหระพา กระเทียม

- ข้าวจี๊ คือนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วปั่นเป็นก้อนโรยเกลือเสียบไม้ นำไปย่างไฟ แล้วทาทับด้วยไข่ น้ำผึ้งหรือน้ำตาล

- ปลาธำบง หรือปลาแตกบอง คือการนำปลาร้าเป็นตัวมาสับให้ละเอียดพร้อมกับใส่เครื่องปรุงเช่น ตะไคร้ พริก หอม กระเทียม ใบมะกรูด
- ลาบ เช่น ลาบหมู ลาบไก่ ลาบขี้เหล็ก เช่น ลาบเนื้อ ลาบควาย
- ไช้มัดแดง แกงอ่อม หรืออ่อม แกงเห็ด ก้อย แกงผักหวานไช้มัดแดง หม่าเนื้อ ข้าวเหนียวไก่อ่างส้มตำ หรือตำบักหุ่ง เลือดแปง หมก คืออาหารประเภทหนึ่งที่ใช้ใบตองห่อนิยมใช้กับเนื้อปลา ไก่ แมลง กบ เขียด ผักและหน่อไม้ หมกหรือห่อหมกของภาคอีสานจะไม่ใส่กะทิ
- เนื้อหมูแห้งแดดเดียว เนื้อวัวแห้งแดดเดียวหรือชิ้นแห้ง ชกเล็ก ชั่ว เช่น ชั่วไก่ เอะ เช่น เอะกะปุกเหนียน เช่น เหนียนบักเขีย เหนียนบักมี
- ป่น เช่น ป่นปลา ป่นกบ มีทั้งป่นแห้งและป่นน้ำ ชุบ เช่น ชุบหน่อไม้ แจ่ว คือน้ำพริกอีสาน เช่น แจ่วปลาแจ่วกุ่ม แจ่วหมากเผ็ด แจ่วบอง แจ่วฮ้อน คือจิ้มจุ่มอีสาน
- ซิ้นดาด คือหมูกระทะอีสาน เข้าหลาม คือข้าวหลาม เข้าปุ้น คือขนมจีนอีสานรับประทานกับน้ำยาประเภทต่าง ๆ เช่น น้ำนัว (น้ำปลาร้า) น้ำยาป่า น้ำยาโคราช น้ำจ้ว (เนื้อวัว) หรือรับประทานกับส้มตำประเภทต่าง ๆ เช่น ตำเข้าปุ้น ตำป่า ตำชัว (ตำซ่า) เป็นต้น
- เข้าเปือก คือกวยจั๊บอีสานเป็นอาหารที่ได้รับอิทธิพลเวียดนาม
- น้ำผัก ยาสลัดลาว แหนมเนือง คืออาหารที่ได้รับอิทธิพลเวียดนาม รับประทานใส่กะปิ ซอสหวาน ซีอิ้วขาว และผักโหระพา
- ผอ คือกวยเตี๋ยวที่ได้รับอิทธิพลเวียดนาม บางท้องถิ่นรับประทานใส่ซอสพริก กะปิ ซีอิ้วดำ บางท้องถิ่นใส่มะเขือเทศลงในน้ำซุปล
- หมาน้อยหรือหม้อน้อย ต้ม เช่น ต้มส้ม ต้มไก่ ต้มแซบ ต้มยา ซ่า หรือซั่ว
- แกงกล้วย เป็นอาหารพื้นบ้านอีสานใต้

การสร้างบ้านของชุมชนในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยโบราณมักเลือกทำเลที่ตั้งอยู่ตามที่ราบลุ่มที่มีแม่น้ำสำคัญ ๆ ไหลผ่าน เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำมูล แม่น้ำชี แม่น้ำสงคราม ฯลฯ รวมทั้งอาศัยอยู่ตามริมหนองบึงถ้าตอนใดน้ำท่วมถึงก็จะเข้าไปตั้งอยู่บนโคกหรือเนินสูง ดังนั้นชื่อหมู่บ้านในภาคอีสานจึงมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "โคกโนนหนอง" เป็นส่วนใหญ่ ลักษณะหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั้นมักจะอยู่รวมกันเป็นกระจุกส่วนที่ตั้งบ้านเรือนตามทางยาวของลำน้ำนั้นมีน้อย ผิดกับทางภาคกลางที่มักตั้งบ้านเรือนตามทางยาว ทั้งนี้เพราะมีแม่น้ำลำคลองมากกว่า หนุ่มสาวชาวอีสานเมื่อแต่งงานกันแล้ว ตามปกติฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้านพ่อตาแม่ยาย ต่อเมื่อมีลูกจึงขยับขยายไปอยู่ที่ใหม่เรียกว่า "ออกเฮือน" แล้วหักล้างทางพงหาที่ทำนา ดังนั้น ที่นาของคนชั้นลูกชั้นหลานจึงมักไกลออกจากหมู่บ้านไปทุกที และเมื่อบริเวณเหมาะสมจะทำนาหมดไป เพราะพื้นที่ราบที่มีแหล่งน้ำจำกัด คนอีสานชั้นลูกหลานก็มักชวนกันไปตั้งบ้านใหม่อีก หรือถ้าที่ราบในการ

ทำนาบริเวณใดกว้างไกลไปมาลำบาก ก็จะชักชวนกันไปตั้งบ้านใหม่ใกล้เคียงกับนาของตน ทำให้เกิดการขยายตัวกลายเป็นหมู่บ้านขึ้น

นอกจากนี้ในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของคนอีสานมักเลือกทำเลที่เอื้อต่อการยังชีพ ซึ่งมีองค์ประกอบทั่วไป ได้แก่ (1) แหล่งน้ำ นับเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก อาจเป็นหนองน้ำใหญ่หรือห้วยหรือลำน้ำที่แยกสาขามาจากแม่น้ำใหญ่ ที่มีน้ำเฉพาะฤดูฝนส่วนมากเป็นที่ราบลุ่มสามารถทำนาเลี้ยงสัตว์ ได้ในบางฤดูเท่านั้นชื่อหมู่บ้านมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "เลิง วัง ห้วย กุด หนอง และท่า" เช่น เลิงนกทา วังสามหม้อ ห้วยยาง กุดนาคำ หนองบัวแดง ฯลฯ (2) บริเวณที่ดอนเป็นโคกหรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงสามารถทำไร่และมีทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ มีทั้งที่ดอนริมแม่น้ำและที่ดอนตามป่าริมเขา แต่มีน้ำซับไหลมาบรรจบเป็นหนองน้ำชื่อหมู่บ้านมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "โคก ดอน โพน และโนน" เช่น โกกสมบุญณ์ ดอนสวรรค์ โพนยางคำ ฯลฯ (3) บริเวณป่าดง เป็นทำเลที่ใช้ปลูกพืชไร่และสามารถหาของป่าได้สะดวก มีลำธารไหลผ่าน เมื่อพวยพมาอยู่กันมากเข้าก็กลายเป็นหมู่บ้านและมักเรียกชื่อหมู่บ้านขึ้นต้นด้วยคำว่า "ดง ป่า และเหล่า" เช่น โกกศาลา ป่าต้นเปื่อย เหล่าอุดม ฯลฯ (4) บริเวณที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่เหมาะในการทำนาข้าว และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ในหน้าแล้ง ตัวหมู่บ้านจะตั้งอยู่บริเวณขอบหรือแนวของที่ราบติดกับชายป่า แต่น้ำท่วมไม่ถึงในหน้าฝน บางพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดปี เรียกว่า "ป่าบุงป่าทาม" เป็นต้น (5) บริเวณป่าละเมาะ มักเป็นที่สาธารณะสามารถใช้เลี้ยงสัตว์และหาของป่าเป็นอาหารได้ ตลอดจนมีสัตว์เล็กสัตว์น้อยที่นำมาเป็นอาหารยังชีพ รวมทั้งสมุนไพรใช้รักษาโรค และเป็นสถานที่ยกเว้นไว้เป็นดอนปู่ตาตามคติความเชื่อของวัฒนธรรมกลุ่มไต-ลาว

สิ่งที่วิถีชีวิตของชาวอีสานขาดไม่ได้คือ **การถือฮีตสิบสอง คองสิบสี่** ตลอดปีต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดที่ถือสืบต่อกันมาแต่โบราณ นอกจากนี้สามารถศึกษาค้นคว้าจากผลงานเพลงที่ อาจารย์เทพพร เพชรอุบล ได้ประพันธ์ไว้ชื่อว่า **“อีสานบ้านเฮา”** ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตของประชาชนชาวอีสานไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้พื้นที่วิจัยที่เป็นนาเกลือและนาข้าวที่อำเภอบ้านดุงมีอยู่ 4 ตำบลที่ได้รับผลกระทบการทำนาเกลือและนาข้าวที่เป็นกรณีพิพาทกันตลอดระยะเวลา 55 ปีมาแล้ว โดยอำเภอบ้านดุง มี 13 ตำบล 140 หมู่บ้าน 34 ชุมชน พื้นที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตเกลือสินเธาว์ ได้แก่ ทุ่งนาโฮง บ้านนาโฮง ทุ่งกุดสิม ทุ่งหนองแห้ว ทุ่งเสาธง ห้วยกุดแก แหล่งหนองดุง บ้านดุงน้อย หนองพะเมี้ย แหล่งทุ่งนาเอียด กุดสะแบง ทุ่งนางกลาง บ้านทุ่ง แหล่งดอนขี้เหล็ก ทุ่งหนองโน หนองแขง บ้านโพนสูงใต้ ส่วนพื้นที่ที่มีผลกระทบมากที่สุด 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ

2.7 ข้อมูลสรุปกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 และปุมบ้านปุมเมือง บริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุง

2.7.1 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

“กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1” มีชื่อเรียกว่า “กลุ่มจังหวัดสบายดี” ประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองคาย จังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดบึงกาฬ ซึ่งลักษณะทั่วไปของกลุ่มจังหวัดสบายดี มีสรุปรายละเอียดดังนี้ (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1, 2559: 2-35)

ที่ตั้ง: กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วย 5 จังหวัดคือจังหวัดอุดรธานีจังหวัดเลยจังหวัดหนองบัวลำภูจังหวัดหนองคายและจังหวัดบึงกาฬ (จังหวัดบึงกาฬก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2554) โดยมีจังหวัดอุดรธานีเป็นที่ตั้งศูนย์ปฏิบัติการกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 และสำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดฯมีผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานีเป็นหัวหน้ากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 โดยมีทำเลที่ตั้งเชื่อมโยงการคมนาคมการขนส่งการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศมีชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ระยะทางยาว 547 กิโลเมตรสามารถเดินทางไปยังนครหลวงเวียงจันทน์ และเดินทางผ่านแดนจากด่านท่าลี่อำเภอท่าลี่จังหวัดเลยไปยังแขวงหลวงพระบางซึ่งเป็นเมืองหลักของสปป.ลาวสามารถเชื่อมต่อไปยังประเทศเวียดนามและจีนตอนใต้ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้และตะวันออกเฉียง-ตะวันตกของกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion : GMS) มีจุดผ่านแดนถาวรหรือด่านศุลกากร 4 แห่งได้แก่ด่านหนองคายบริเวณสะพานมิตรภาพไทย – ลาวแห่งที่ 1 จังหวัดหนองคายด่านบึงกาฬจังหวัดบึงกาฬด่านท่าลี่และด่านเชียงคาน จังหวัดเลยเป็นช่องทางการค้า (Gate Way) สู่อาเซียนมีมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทยกับสปป.ลาวสูงเป็นลำดับที่ 1 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับกลุ่มจังหวัด 3 กลุ่มจังหวัดได้แก่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 และกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่

ด้านทิศเหนือติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

ด้านทิศตะวันตกติดกับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ได้แก่ จังหวัดสกลนครและจังหวัดนครพนม

ด้านทิศตะวันตกติดต่อกับกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดพิษณุโลก

ด้านทิศใต้ติดต่อกับกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางได้แก่ จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดกาฬสินธุ์

ลักษณะทางกายภาพ มีภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่รวมกัน 34,346.40 ตารางกิโลเมตร หรือ 21,466,939 ไร่คิดเป็นร้อยละ 20 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยจังหวัดอุดรธานีมีพื้นที่มากที่สุด คือ 11,730.30 ตารางกิโลเมตรหรือ 7,331,439 ไร่รองลงมาคือจังหวัดเลยบึงกาฬหนองบัวลำภูและหนองคาย มีลักษณะภูมิประเทศทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีเทือกเขาสำคัญคือ เทือกเขาภูพาน และมีแม่น้ำสายสำคัญคือ แม่น้ำสงคราม มีภูมิอากาศร้อนชื้นสลับกับฤดูแล้งมีฝนตกปานกลางมี 3 ฤดู คือฤดูร้อน (มีนาคม - พฤษภาคม) ฤดูฝน (พฤษภาคม - ตุลาคม) และฤดูหนาว (พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์)

การปกครอง/ประชากร กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ประกอบด้วย 5 จังหวัด 57 อำเภอ 419 ตำบล 4,828 หมู่บ้านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 479 แห่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด 5 แห่ง เทศบาลนคร 1 แห่งเทศบาลเมือง 8 แห่งเทศบาลตำบล 144 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 321 แห่ง มีจำนวนประชากรในปีพ.ศ. 2558 จำนวน 3,664,272 คน คิดเป็นร้อยละ 5.57 ของประเทศและร้อยละ 16.72 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยจังหวัดอุดรธานี มีประชากรมากที่สุด 1,575,152 คนรองลงมาคือจังหวัดเลย 638,819 คนจังหวัดหนองคาย 519,580 คน จังหวัดหนองบัวลำภู 510,074 คนจังหวัดบึงกาฬ 420,647 คนตามลำดับความหนาแน่นของประชากร ประมาณ 106.69 คนต่อตารางกิโลเมตร

เศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด Gross Provincial Product (GPP) ของจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ได้แก่อุดรธานีเลยหนองบัวลำภูหนองคายและบึงกาฬนั้นมีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2554 - 2556 โดยในปี 2557 มีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 อยู่ที่ 223,606 ล้านบาท เป็นมูลค่าจากภาคการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 30 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมกลุ่มจังหวัดฯ เนื้อที่ใช้เพื่อการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 11 ล้านไร่ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นาข้าวผลผลิตของ 5 พืชเศรษฐกิจหลักที่สำคัญของประเทศพบว่าในกลุ่มจังหวัดมีผลผลิตอ้อยมากที่สุดรองลงมาคือ มันสำปะหลังและข้าวตามลำดับโดยมีผลผลิต 5 พืชรวมเพิ่มขึ้นทุกปี และยังมีมูลค่าเศรษฐกิจสาขาอุตสาหกรรมคิดเป็นร้อยละ 16 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมกลุ่มจังหวัดจำนวนโรงงานของทั้งกลุ่มจังหวัดเพิ่มขึ้นทุกปี โดยปี 2557 รวมกันอยู่ที่ 7,823 แห่งโดยส่วนมากตั้งอยู่ที่จังหวัดอุดรธานีด้านจำนวนเงินลงทุนปรับเพิ่มขึ้นทุกปีโดยปี 2557 มีจำนวนเงินลงทุนรวมทั้งกลุ่มจังหวัดเท่ากับ 80,059 ล้านบาท จำนวนคนงานไม่คงที่ในปี 2557 มีแรงงาน 47,920 คนด้านผลิตภาพแรงงานของกลุ่มจังหวัดเพิ่มขึ้นทุกปีโดยปี 2556 อยู่ที่ 99,862 บาท/คน/ปี นอกจากนี้ในพื้นที่มีกำลังแรงงาน จำนวน 1,555,805 คนเมื่อเทียบกับปี 2556 ซึ่งมีจำนวน 2,154,252 คนมีจำนวนลดลง 598,447 คน เป็นผลทำให้โครงสร้างประชากรในวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลงค่อนข้างมากในขณะที่อัตราการว่างงานในปี 2557 อยู่ที่ร้อยละ 0.43 เมื่อเทียบกับปี 2556 ที่ร้อยละ 0.53 ลดลงร้อยละ 0.10 แสดงให้เห็นว่า อัตราการว่างงานที่ลดลงเป็นผลมาจากอัตรากำลัง

แรงงานที่ลดลงทำให้ผู้ว่างงานมีงานทำมากขึ้นหากแต่ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับประชากรวัยแรงงานที่ลดลงจำนวนแรงงานที่อยู่ในระบบประกันสังคมในปี 2557 จำนวน 1,555,805 คนมีเพียง 224,374 คนเท่านั้น และจังหวัดอุดรธานีมีการจ้างแรงงานต่างด้าวมากที่สุดและจังหวัดบึงกาฬมีการจ้างแรงงานต่างด้าวน้อยที่สุดซึ่งต่อไปในอนาคตคาดว่าจำนวนแรงงานต่างด้าวจะมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ สปป.ลาวและพม่า

การท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ การท่องเที่ยวอารยธรรมโบราณเช่นแหล่งมรดกโลกบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี แหล่งโบราณคดีกุดกวางสร้อยจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นต้นการท่องเที่ยวธรรมชาติเช่นอุทยานแห่งชาติภูกระดึงภูเรือภูหลวงสวนหินงามในพื้นที่จังหวัดเลยทะเลบัวแดงจังหวัดอุดรธานีเป็นต้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อารยธรรมเช่นอุทยานภูพระบาทในจังหวัดอุดรธานีพิพิธภัณฑสถาน 150 ล้านปีและไดโนเสาร์ในจังหวัดหนองบัวลำภูแหล่งท่องเที่ยวตามริมแม่น้ำโขงเช่นเมืองเชียงคานแก่งคุดคู้ ในจังหวัดเลยหรือสะพานมิตรภาพไทย – ลาวแห่งที่ 1 ในจังหวัดหนองคายหรือการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมตามเทศกาลงานประเพณีต่างๆเช่นงานประเพณีการละเล่นผีตาโขน งานแสดงไม้ดอกเมืองหนาวจังหวัดเลยปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคจังหวัดหนองคายและบึงกาฬ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมะเช่นวัดป่าบ้านตาดพระพุทธบาทบัวบกวัดป่าภูก้อนวัดป่านาค่าน้อยจังหวัดอุดรธานีวัดถ้ำกลองเพล (หลวงปู่ขาวอนาลโย) จังหวัดหนองบัวลำภูวัดโพธาราม (วัดหลวงพ่อพระใส) วัดอาฮงศิลาวาส (แก่งอาฮง) จังหวัดบึงกาฬพระพุทธบาทภูควายเงินวัดหินหมากเป้ง วัดโพธิ์ชัย (หลวงพ่อพระใส) จังหวัดหนองคายเป็นต้น

ลักษณะทางสังคม

1) โครงสร้างประชากรในปี2557 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีจำนวนประชากรรวม 3,649,503 คนโดยส่วนใหญ่เป็นประชากรวัยทำงานมีจำนวนครัวเรือนลดลงแต่มีความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นเล็กน้อยโดยในปี2557 มีความหนาแน่นประชากรเท่ากับ 106.26 คน/ตร.กม. สัดส่วนคนจนลดลงจากปีก่อนหน้าโดยในปี2556 มีประมาณร้อยละ 10 ของประชากรทั้งกลุ่มจังหวัดฯ

2) ด้านการศึกษาการศึกษาของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ในปี2558มีจำนวนนักเรียน 310,789 คนมีจำนวนห้องเรียน 19,587 ห้องและมีครู19,986 คนจำนวนนักเรียนเฉลี่ยต่อห้องคงที่ในปี2558 อยู่ที่ 15.87 คนและอัตราส่วนครู1 คนต่อนักเรียน 15.55 คน

3) รายได้รายจ่ายภาคครัวเรือนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยปี2556 อยู่ที่ 19,192 บาทต่อเดือนมีรายจ่ายเฉลี่ยและเงินออมของครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับรายได้เฉลี่ยโดยปี 2556 สัดส่วนเงินออมคิดเป็นร้อยละ 10.41 ของรายได้และมีหนี้สินเฉลี่ยของครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงในปี2556 อย่างไรก็ดีเมื่อเทียบ

สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้แล้วยังคงพบว่าครัวเรือนมีภาระหนี้สินในสัดส่วนที่สูงโดยในปี 2556 มีสัดส่วนหนี้สินสูงกว่ารายได้ 5.39 เท่า

4) ด้านสาธารณสุขกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีจำนวนบุคลากรทางการแพทย์ปรับตัวเพิ่มขึ้นทุกปีในด้านการให้บริการปี 2555 มีจำนวนแพทย์เท่ากับ 765 คนคิดเป็นสัดส่วนแพทย์ต่อประชากรเท่ากับ 1 : 4,713 คนในปี 2555 มีสถานพยาบาล 70 แห่งคิดเป็นสัดส่วนสถานพยาบาลต่อประชากร 51,502 คนในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 5 โรคสำคัญของคนไทยพบว่าทุกโรคมีจำนวนผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้นทุกปีโดยมีประชากรป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงมากที่สุดรองลงมาคือโรคเบาหวานและโรคหัวใจกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีพฤติกรรมการบริโภคยาสูบเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นคือมีอัตราการบริโภคฯ ที่ลดลงทุกปีแต่อัตราบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ยังคงเพิ่มขึ้นในปี 2557

5) การเข้าถึงบริการสาธารณะและข่าวสารเทคโนโลยีกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ครัวเรือนที่เข้าถึงไฟฟ้ามีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปีและค่อนข้างครอบคลุมเกือบทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 81.93 แต่การเข้าถึงประปาของกลุ่มจังหวัดฯ มีแนวโน้มลดลงในปี 2557 และยังมีสัดส่วนค่อนข้างต่ำมากเมื่อเทียบกับจำนวนครัวเรือนทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 15.89 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 สัดส่วนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตยังมีค่อนข้างน้อยแต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีคิดเป็นร้อยละ 24.63

6) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีกลุ่มคดีอาญาที่น่าสนใจที่ต้องเฝ้าระวังคือการลักขโมยทรัพย์สิน การฉ้อโกง และการโจรกรรมรถจักรยานยนต์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 มีกลุ่มคดีอุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ มีการรับแจ้งความลดลงโดยคดีส่วนใหญ่เกี่ยวกับการฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา การชิงทรัพย์ และการวางเพลิง ซึ่งยังสะท้อนปัญหาความรุนแรงในสังคม

จากข้อมูลสรุปพื้นฐานของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ชี้ให้เห็นศักยภาพของคนส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน ส่วนคนในอนาคตก้าวหน้าที่เป็นวัยเรียน มีสัดส่วนที่ดี คือ ครู 1 คนต่อนักเรียน 15 คน แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงที่สุดในยุคคนไทย 4.0 ต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตในทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง ซึ่งกลุ่มจังหวัดสบายดี มีสัดส่วนค่อนข้างน้อยในการใช้อินเทอร์เน็ต สิ่งหนึ่งที่ต้องสะท้อนการดำรงชีวิตที่พอเพียงคือ รายได้ รายจ่าย และการออม ยังคงมีเพิ่มสูง กล่าวคือ ประชาชนมีรายจ่ายเฉลี่ยและเงินออมของครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับรายได้เฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นด้วย

2.7.2 ปุ่มบ้านปุ่มเมืองบริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุง

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560: 109-110) ได้เล่าว่า “พื้นที่ตั้ง “บ้านดุง” แต่เดิมเป็นป่าดงใหญ่ คำว่า “ดุง” สันนิษฐานว่าเพี้ยนเสียงมาจากคำว่า “ดง” ซึ่งเป็นป่าดงผืนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งแต่เดิมบริเวณที่ตั้งบ้านดุงเดิมเป็นบริเวณที่พวกขอมเคยอาศัยเมื่อประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว เมื่อขอมสิ้นยุคขอมคงเหลือไว้แต่กระดูกและภาชนะเครื่องใช้ไว้เป็นอนุสรณ์และบริเวณที่ตั้งบ้านดุงใหญ่เคยขุดพบโครงกระดูกโบราณและไหลาย สมัยบ้านเชียง จุดเริ่มต้นในการตั้งบ้านเรือนเกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2420 – 2430 ซึ่งตามการเล่าของชาวบ้านที่เป็นประวัติกล่าวไว้ว่า มีเฒ่าจันทที่ภรรยาชื่อนางกรมพร้อมญาติพี่น้องเดินทางมาจากเมืองอินเมืองพรม (จังหวัดอุบลราชธานีและอำนาจเจริญ) โดยใช้เกวียนเป็นพาหนะประมาณ 3-4 ครั้วเรือนเพื่อหาทำเลที่อุดมสมบูรณ์ เดินทางมาเรื่อยๆ ถึงบริเวณเนินบ้านดุงใหญ่ปัจจุบัน จึงหยุดพักเพื่อหาเสบียงอาหารและบังเอิญพบองค์ (ละมั่ง) จึงจับมาเป็นอาหารเย็น หลังจากกินอาหารเสร็จ เฒ่าจันทและพวกจึงปรึกษารือหรือกันว่า พวกเราจะไม่เดินทางต่อไป จะอยู่ที่แห่งนี้ เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ทุกอย่าง มีป่าไม้หลากหลายชนิด สัตว์ป่ามากมาย แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงตัดสินใจสร้างบ้านเรือนขึ้น ณ ที่แห่งนี้พออยู่อาศัยมาประมาณ 20 ปีต่อมาจำนวนบ้านเรือนมากขึ้น จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านโดยพิจารณาจากพื้นที่อยู่อาศัยเป็นสำคัญที่มีต้นไม้ใหญ่คู่กันอยู่สองต้น ต้นแรกคือต้นยาง ต้นที่สองคือต้นดุงใหญ่ (ไม้ดุง) จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ดุงใหญ่” และสร้างหอบ้าน (หอปู่ตา) ไว้ประจำหมู่บ้านเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ตรงอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน ต่อมาได้ตั้งหอกัน (ดอนกำ) เพื่อกันไม่ให้ภูตผีปีศาจเข้ามารบกวนคนในหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของหมู่บ้าน และตั้งหอชนขึ้น อีกหนึ่งแห่ง เรียกว่า หอชน (คำชนในปัจจุบัน) ซึ่งคนโบราณเชื่อว่าทางน้ำเป็นทางเดินของเจ้าปู่ศรีสุทโธเดินทางมาจากคำชะโนดมาแวะพักที่ดอนกำและคำชนเสมอเพื่อเดินทางไปทีคำสีดา บ้านซำงน้อย อำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี บ้านดุงใหญ่เดิมเป็นที่ตั้งของตำบลบ้านดุง ผู้ดำรงตำแหน่งกำนันคนแรกคือขุนศรีหา (นายศรี สีหาใต้)

ทั้งนี้ คำว่า “บ้านดุง” ยังมีคนให้ข้อคิดในการตั้งชื่อมาจากเหตุผลต่างๆ นานา เช่นว่า น่าจะใช้คำว่า บ้านดุง เพราะผู้คนที่เข้ามาอยู่แรกเริ่มต่างดั่งเดิน (เป็นภาษาอีสานส่วนภาษากลางคือ ดั้นดั้น) มาจากแดนไกล จากต่างถิ่นมาสร้างบ้านเรือนอยู่ที่แห่งนี้จึงลงความเห็นกันว่าน่าจะเป็นบ้านดุง อีกเหตุผลหนึ่งคือ บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนมีต้นไม้ใหญ่ชื่อ ไม้ดุง จึงนำคำทั้งสอง คือ ดุงเดินและไม้ดุงที่มีขนาดใหญ่ มาประกอบกันเป็นชื่อของหมู่บ้านว่า บ้านดุงใหญ่

ถึงอย่างไรก็ตามเขตพื้นที่การแบ่งการปกครองของบ้านดุง ยากฐานะจาก 3 ตำบลเป็นอำเภอ บ้านดุงอย่างเป็นทางการ ดังนั้นพื้นที่ “บ้านดุง” เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2502 กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ได้มีประกาศยกฐานะ 3 ตำบล ในพื้นที่อำเภอหนองหาน ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านดุง ตำบลบ้านจันทน์ และตำบลดงเย็น เป็น "กิ่งอำเภอบ้านดุง" และกรมการปกครองได้ประกาศยกฐานะกิ่งอำเภอบ้านดุง เป็น "อำเภอบ้านดุง" เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2506 ทาง

ราชการ ได้ตั้งชื่ออำเภอว่า "อำเภอบ้านดุง" ก็เพราะว่า ที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ได้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านดุง ซึ่งเป็นชื่อที่ประชาชนรู้จักกันดีนั่นเอง นอกจากนี้ ยังมีวัดธาตุโบราณปรากฏอยู่ ได้แก่ โบสถ์ร้าง วัดศรีขวัญเมือง ก่อสร้างด้วยอิฐผสมยางไม้ อยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านดุง ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 2 กิโลเมตร เจดีย์ใหญ่ที่บ้านอ้อมกอ ตำบลอ้อมกอ อำเภอบ้านดุง ก่อด้วยอิฐหินปูน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 19 กิโลเมตร และคูเมืองโบราณที่บ้านถ่อนนาลับ ตำบลถ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 20 กิโลเมตร สิ่งก่อสร้างวัดธาตุโบราณเหล่านี้บ่งชี้ให้เห็นว่า พื้นที่อำเภอบ้านดุง เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งรกรากของชาวบ้านมาแต่โบราณที่ใกล้เคียงกับบ้านเชียงนั่นเอง ซึ่งปัจจุบันนี้กลายเป็นเมือง 3 น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม อย่างเต็มตัว”

ปัจจุบันนี้อำเภอบ้านดุงมี ภูมิสถานอำเภอบ้านดุง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากตัวจังหวัดอุดรธานี 85 กิโลเมตร เดินทางใช้เวลา 1 ชั่วโมง 18 นาที ห่างจากกรุงเทพมหานคร 631 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 8 ชั่วโมง 31 นาที โดยใช้รถยนต์ ทั้งนี้พื้นที่อำเภอบ้านดุงมีเนื้อที่ทั้งหมด 923.768 ตารางกิโลเมตร หรือ 577,355 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ ทิศเหนือติดกับอำเภอโพนพิสัยและอำเภอเผ่าไร่ จังหวัดหนองคาย ทิศใต้ติดกับอำเภอทุ่งฝนและอำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุดรธานี ทิศตะวันออกติดกับอำเภอบ้านม่วง และอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร และทิศตะวันตกติดกับอำเภอเพ็ญและอำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี โดยมีการทำนาเกลือและนาข้าวในพื้นที่เมื่อ พ.ศ. 2560 ที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ได้สรุปข้อมูลการประกอบกิจการนาเกลือว่า ในพื้นที่อำเภอบ้านดุงนั้นมีการทำ “นาเกลือสินเธาว์” เริ่มตั้งแต่เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2512-2513 เจ้าหน้าที่จากกรมทรัพยากรธรณี เข้ามาสำรวจพื้นที่และทำการขุดเจาะพื้นที่บริเวณโรงเรียนชุมชนบ้านดุง ลึกประมาณ 70-80 เมตร พบว่ามีน้ำสีขาวซึมผ่านเครื่องมือขุดเจาะ พอชิมดูมีรสชาติเค็ม และชาวบ้านนำน้ำดังกล่าวไปต้ม ปรากฏว่าได้เกลือสีขาว ชาวบ้านจึงเริ่มสนใจและต้มเกลือไว้บริโภคในครอบครัว จนมีการสำรวจว่า พื้นที่อำเภอบ้านดุงตั้งอยู่บนแหล่งเกลือสินเธาว์ที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอาจใหญ่ที่สุดในประเทศไทยด้วย และปัจจุบันได้รับการอนุญาตให้ผลิตเกลือ 4 ตำบลคือ ตำบลโพนสูง ตำบลบ้านชัย ตำบลศรีสุทโธ และตำบลบ้านดุง ซึ่งตำบลบ้านดุงผลิตเกลือมากที่สุด

ประกาศเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของการให้พื้นที่อำเภอบ้านดุงดำเนินการทำนาเกลือสินเธาว์ จนปัจจุบันมีการประกอบกิจการเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง มีพื้นที่ 3,103-2-91 ไร่ โดยมีใบอนุญาตผู้ประกอบการจำนวน 188 ใบอนุญาต ผลผลิตเกลือมากกว่าปีละ 2.5 แสนตันหรือกว่า 100-150 ล้านบาท มีรายละเอียดดังนี้

- 1) พื้นที่ทำนาเกลือบ้านคูน้อย ตำบลบ้านดุงและบ้านศรีสุทโธ ตำบลศรีสุทโธ มีพื้นที่ 1,867-0-64 ไร่ ได้รับใบอนุญาตจำนวน 133 ใบอนุญาต โดยมีสายน้ำสำคัญไหลผ่านได้แก่ ลำห้วยทวนและไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำท่ามะนาว
- 2) พื้นที่ทำนาเกลือบ้านฝาง บ้านโพนสูงเหนือ บ้านโพนสูงใต้ ตำบลโพนสูง มีพื้นที่ 641-1-83 ไร่ ได้รับใบอนุญาตจำนวน 27 ใบอนุญาต โดยมีสายน้ำสำคัญไหลผ่านได้แก่ ลำห้วยบ้าน ห้วยกลาง ห้วยแสง และไหลลงสู่ลำห้วยทวน
- 3) พื้นที่ทำนาเกลือบ้านทุ่ง ตำบลบ้านชัย มีพื้นที่ 595-0-44 ไร่ ได้รับใบอนุญาตจำนวน 48 ใบอนุญาต โดยมีสายน้ำสำคัญไหลผ่านได้แก่ ลำห้วยบ้าน ห้วยกลาง ห้วยผูกหนาม ห้วยก้านเหลือง และห้วยต้อน

ภาพที่ 2.17-18 พื้นที่นาเกลือที่เกิดซีแตดนาเกลือในตำบลโพนสูง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560) อำเภอบ้านดุง ถ่ายวันที่ 11 เมษายน

2.8 การศึกษาความต้องการ ปัญหาสำคัญของชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.8.1 การศึกษาความต้องการและประเด็นปัญหาสำคัญของชุมชน

การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลความต้องการของประชาชนในพื้นที่ 5 จังหวัด ปี 2560 โดยได้จัดเก็บความต้องการและประเด็นปัญหาเกี่ยวกับประชาชนและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เมื่อเดือนมกราคม 2561 ดังภาพประกอบดังนี้

ภาพที่ 2.19 สัมภาษณ์นายอำเภอบ้านดุงในด้านความต้องการแหล่งท่องเที่ยวคำชะโนด (อุดรธานี)
ที่มา: ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2562: 119)

ภาพที่ 2.20 ลงพื้นที่เก็บประเด็นความต้องการพื้นที่บ้านก้านันตำบลโพนสูง อำเภอบ้านดุง

ปี พ.ศ. 2560 สิ่งที่พบเมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลในงานวิจัย คือ ปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อชุมชน และสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อผู้ประกอบการนาเกลือ และการปรับตัวเพื่อให้ดำเนินชีวิตอยู่ได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของคุณคุณุณภัทร วัฒนกุล ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 121-125)

1) เกิดผลต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เปลี่ยนวิถีจากนาข้าวเป็นนาเกลือ (เดือนการทำนาข้าวและนาเกลือมีช่วงแตกต่างกัน) แหล่งอาหารธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป การเพาะปลูกพืชผักในชุมชนให้ผลิตน้อย และทำให้ไม่มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้สำหรับเลี้ยงชีพ แหล่งน้ำสำหรับเลี้ยงสัตว์ตามธรรมชาติสูญเสียวัตถุอุปกรณ์ก่อสร้างกลายเป็นสนิม ผุกร่อนเร็วกว่าอายุการใช้งานจริง เกิดความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรนาข้าวและนาเกลือ ชั้นหินที่ถูกแรงดันน้ำพังทลาย ทำให้ดินทรุดได้ และผลที่สำคัญทำให้ประชาชนทิ้งบ้านเรือน ทิ้งนาข้าว ซึ่งอาจรวมถึงทิ้งนาเกลืออพยพไปทำงานนอกชุมชน รวมทั้งมีการอพยพของแรงงานจากนอกพื้นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ทำให้เป็นทางสังคมขึ้นได้

2) เกิดผลกระทบเกิดจากผู้ประกอบการนาเกลือ ได้แก่ มีช่วงเวลาจำกัดในการทำนาเกลือเพียง 6 เดือนเท่านั้น นาเกลือประเภทตากเสี่ยงต่อภาวะทางภูมิอากาศ ราคาเกลือขึ้นลงไม่แน่นอนเกลือค้างในโกดังจำนวนมาก มีสารปนเปื้อน มีค่าขนส่งสูงเพราะมีระยะทางไกล การค้าขายเกลือต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง สหกรณ์ไม่เข้มแข็งขาดความรู้เงินทุนหมุนเวียนและการบริหารจัดการที่เป็นมืออาชีพ การรับซื้อจากผู้ประกอบการรายย่อยไม่แน่นอนเพราะจำนวนการผลิตไม่คงที่จึงตกไปอยู่กับโรงงานขนาดใหญ่ สัดส่วนของเกลือตากเพื่อใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมเคมีมากเกินไป เกลือต้มมีต้นทุนสูงกว่าเกลือตาก เครื่องมือในการต้มเกลือมีสภาพเก่าจึงมีการปนเปื้อนจากภาชนะและเขม่าฝุ่นละออง การต้มจึงไม่ค่อยสะอาดเท่าที่ควร ในบางพื้นที่ผู้ผลิตยังไม่มีใบอนุญาตประกอบการ บางพ่อเจาะในพื้นที่สาธารณะ มีการสูบลูกเคียงเกินไป ผู้ประกอบการขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างประชาชน รัฐ ผู้ประกอบการ และเกิดการพังทลายของทำนบกั้นดินกันน้ำเค็มทำให้เสี่ยงต่อการแพร่กระจายน้ำเค็มออกจากพื้นที่

3) ข้อเสนอแนะและวิธีการแก้ปัญหาสำหรับพื้นที่การทำนาเกลือและพื้นที่ใกล้เคียง อาทิ การหยุดทำนาเกลือในพื้นที่ส่งผลกระทบรุนแรง ใช้ระบบการทำนาเกลือด้วยเตาต้มสตรึมพลังงานแสงอาทิตย์ พัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ค้นหาตลาดใหม่ เร่งพัฒนาแปรรูปเกลือเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ส่งเสริมการปลูกพืชในดินเค็ม ส่งเสริมการเลี้ยงปลาในนาเกลือ ส่งเสริมการท่องเที่ยวนาเกลือเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตนาเกลือ ในพื้นที่พบว่าคุณคุณุณภัทร วัฒนกุล ได้ปรับพื้นที่ส่วนหนึ่งจากการทำนาเกลือมาพัฒนาผลิตภัณฑ์เกลือเป็นเกลือสปา และปลูกพืชในพื้นที่ดินเค็มโดยการถมดินในนาเกลือเพิ่มขึ้นหนา 1 เมตร พยายามใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน มีการปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกไผ่ มะเฟือง มะนาว ต้นดอกแค และมีการปลูกเลี้ยงปลาในน้ำกร่อยด้วยเป็นต้น

ปี พ.ศ. 2562 พบพบประเด็นสำคัญ คือ “ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงใน คำว่า พอเพียง เพราะตัวเองอยู่แบบวิถีฤดูกาลตามธรรมชาติ ดังนั้นการทำมาหากิน เป็นเรื่องปกติ ไม่ เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศ มีการเข้าไปขายแรงงานในช่วงหลักฤดูกาลทำนา ก่อน การเกี่ยวข้าว ประมาณ 5-6 เดือน” และยังพบประเด็นดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 120-121)

- 1) ประชาชนขาดต้นแบบจริง ๆ ที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นขั้นเป็นตอนทั้ง ชุมชน
- 2) การบริหารจัดการในชุมชนท้องถิ่น ตำบล เทศบาลยังแฝงด้วยความไม่เท่าเทียม ยังมี ความใกล้ชิดเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจของกิจกรรมหรือโครงการในชุมชน
- 3) ผู้นำยังคงมีอำนาจตัดสินใจทั้งหมดอยู่ดี
- 4) ขาดการกระทำกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
- 5) ทำงานของหน่วยงานรัฐยังเป็นแบบฉาบฉวย ตอบโจทย์ตัวเองไม่นึกถึงพื้นที่หลายครั้งที่ทั้ง ปัญหาให้พื้นที่รับชะตากรรมระบบที่เหลื่อมล้ำ
- 6) โครงการลู่หน้าปะจุมก ทำงานไม่บูรณาการของหน่วยงานกันชุมชนท้องถิ่น
- 7) ทุกภาคในพื้นที่ยังขาดความจริงใจในการร่วมกันแก้ไขปัญหอย่างแท้จริง “ทุกคนมี ข้ออ้าง” และมีพื้นที่ส่วนตัวรักษาประโยชน์และทำตามบทบาทหน้าที่ของตนเองเท่านั้น

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ปัญหาที่คงอยู่จากอดีตจนปัจจุบัน ได้แก่ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ดินเสื่อมคุณภาพ น้ำในคูคลองที่ ไกล่กับพื้นที่นาเกลือไม่สามารถใช้ประโยชน์ให้กับการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการเพาะปลูกพืช เลี้ยงซีพีได้ ผู้ประกอบการยังขาดสำนึกความรับผิดชอบต่ออาชีพที่เสี่ยงต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม การ ขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมของผู้ประกอบการนาเกลือ สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือยากแก่ การแก้ไขปัญหาคือ ความเป็นเครือญาติ ทำให้การแก้ไขไม่เต็มกำลังความสามารถ เมื่อจะเข้าสู่ กระบวนการแก้ไขปัญหาก็จริงจัง เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ สิ่งไหนทนได้ อดได้ พอรับได้ ถูกปล่อย ผ่านไปเลยเกิดการยอมรับปัญหานั้นและทนอยู่ได้กับสิ่งนั้นแม้จะกี่วันก็ปีก็ยอมรับไป นอกจากนี้ในการ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัด อุดรธานี พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการในการแก้ไขปัญหการรुक้าของน้ำเค็มจากการ ผลิตนาเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีอยู่ในระดับมากและปานกลาง ซึ่งมีการแก้ไข ปัญหาจากหน่วยงานรัฐบ่อยครั้ง แต่ยังไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้พลังในการร่วม แรง ร่วมใจยังน้อยอยู่ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือใน การจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหการรुक้าของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ และการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมในพื้นที่นาข้าวและนาเกลือ แต่สิ่งหนึ่งที่สามารถเก็บข้อมูลได้คือ ประชาชนยินดีให้ความ

ร่วมมือกับนักวิจัยและนักวิชาการ เพราะประชาชนเชื่อว่า สิ่งนี้คือการเผยแพร่ข้อมูลที่มีคุณภาพที่สุด และอยากให้ข้อมูลนี้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายได้ด้วย (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 214-217) รวมถึงงานวิจัยของว่าที่ร้อยตรีหญิงเพ็ญญา ปาละปิ่น (2560: 82-88) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาผลกระทบจากการรुक้าของน้ำเค็มในมิติทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ของอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาการรुक้าของน้ำเค็มอำเภอบ้าน ดุงนอกจากปัจจัยด้านธรณีวิทยา ปัจจัยทางธรรมชาติแล้ว ยังเป็นปัจจัยจากการกระทำของมนุษย์ ด้วยพื้นที่ที่เกลือสินเธาว์ในอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ส่วนหนึ่งอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำธรรมชาติ และพบว่ามีกรลักลอบปล่อยน้ำเสียจากนาเกลือสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ จึงส่งผลให้เกิดการแพร่กระจาย ของความเค็มลงไปสู่น้ำในลำห้วยสำคัญๆ และน้ำเค็มได้ไหลผ่านไปยังพื้นที่โดยรอบซึ่งอยู่ติดกับ เส้นทางน้ำส่งผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาคการเกษตรอื่นๆ อีกทั้งการที่น้ำเกลือในบริเวณ พื้นที่ที่ใกล้เคียงกันกับพื้นที่นาข้าวโดยขาดการป้องกันและบริหารจัดการที่ดีพอ เช่น ไม่ทำหรือไม่ ช่อมแซมคันดินกันพื้นที่นาข้าวกับนาเกลือเพื่อป้องกันการแพร่กระจายน้ำเค็มออกจากพื้นที่ เป็นเหตุ ให้น้ำเค็มรुक้าไปสู่พื้นที่ใกล้เคียงก่อความเสียหายต่อพื้นที่นาข้าว และทำให้ดินเสื่อมสภาพลง เรื่อยๆ จนบางพื้นที่ประสบปัญหาไม่สามารถกลับมาเพาะปลูกเป็นปกติได้ และทำให้เกิดกรณีพิพาท ระหว่างผู้ประกอบการนาเกลือและเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อีกทั้งยังพบว่าในพื้นที่ประกอบกิจการเกลือ สินเธาว์อำเภอบ้านดุง ผู้ผลิต ผู้ประกอบการไม่มีใบอนุญาตประกอบการ ระยะห่างระหว่างบ่อสูบ ข้างเคียง น้อยกว่า 50 เมตร หลายแห่งมีการสูบน้ำเกลือใกล้กันมากกว่า 2 บ่อหลายแห่ง และบางบ่อ เจาะในพื้นที่สาธารณะ หากพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหามลกระทบจากการเกิดการรुक้าของน้ำเค็ม ในพื้นที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี สรุปได้ว่า 1) การสรุปผลจากการประชุมเพื่อรับฟังความ คิดเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus Group) ที่ประชุมกลุ่มได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อหยุดยั้งการรुक้า ล้ำของน้ำเค็มดินเค็ม และเพื่อบรรเทาผลกระทบให้แก่ประชาชน/เกษตรกรในพื้นที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี คือ **แนวทางแรก** เร่งปลูกจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับผู้ประกอบการ นาเกลือสินเธาว์ ให้ข้อมูลที่ถูกต้องในเรื่องคุณและโทษซึ่งเกิดจากการทานาเกลือ สร้างความรู้ความ เข้าใจแก่ผู้ประกอบการเกลือและเกษตรกรถึงความสำคัญ ความจำเป็นของการประกอบการใน ลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมเกลือซึ่งอาจต้องทำควบคู่กับการทำเกษตรกรรม ยกกระตักเกลือบ้านดุงให้ เป็นต้นแบบการบริหารจัดการที่ดี เป็นแหล่งผลิตเกลือที่ได้คุณภาพมาตรฐานเป็นมิตรต่อชุมชนและ สิ่งแวดล้อม **ผลักดันให้ก้าวไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะถิ่นและเป็นสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications: GI) ที่สำคัญของอำเภอบ้านดุง** ทั้งนี้แนวทางแก้ไข ปัญหาด้วยวิธีการปลูกจิตสำนึกจะต้องทำควบคู่ไปกับการใช้มาตรการทางกฎหมายจึงจะเป็นผล **แนวทางที่สอง** หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและเหมืองแร่ สำนักงาน อุตสาหกรรมจังหวัด กรมทรัพยากรธรณีรวมถึงกรมชลประทาน จะต้อง 1) มีการติดตาม ตรวจสอบ

ควบคุมและบังคับใช้กฎหมายโดยเคร่งครัด ปฏิบัติหน้าที่ด้วยใจบริสุทธิ์และซื่อตรง ถ้าหากพบว่าผู้ประกอบการเกลือฝืนไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับทางกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐต้องเพิกถอนใบอนุญาตทันที 2) ต้องติดตามเฝ้าระวังปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการทำเกลือเพื่อไม่ให้ปัญหานั้นบานปลายและเกิดการแพร่กระจายของน้ำเค็มดินเค็มไปยังพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่สาธารณะอื่นๆ 3) ต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาการแพร่กระจายของน้ำเค็มบริเวณพื้นที่ทำการผลิตเกลือสินเธาว์ โดยก่อสร้างคันทำนบดินป้องกันน้ำเค็มรอบพื้นที่ทำเกลือ เจาะบ่อระบายน้ำเค็มลงสู่ใต้ดิน เฝ้าระวังแผ่นดินทรุดตัว ขุดลอกสระเก็บน้ำจืด ขุดลอกลำห้วยและนำดินขึ้นมาทำคันทำนบเพื่อป้องกันน้ำเค็มไม่ให้ไหลลงสู่ลำห้วยและเพื่อให้ น้ำจืดจากด้านบนไล่ น้ำเค็มออกไป อีกทั้งต้องคอยติดตามเฝ้าระวังไม่ให้คันทำนบดินขาดหรือต่ำลง หากพบว่าคันทำนบดินขาดต้องรีบทำการซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เพื่อประสิทธิภาพประสิทธิผลที่ดีในการป้องกันการแพร่กระจายของน้ำเค็ม การทำนาเกลือที่ขาดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมสร้างความเสียหายและรอยความขัดแย้งของผู้คนในสังคมที่มีอาชีพที่แตกต่างออกไป เหลือแต่ซากความรู้สึกที่ปล่อยวาง เพราะแก้ไขไม่ได้ เพราะผู้กับประการกับรัฐเกื้อกูลกันประชาชนจึงรับปัญหา อยู่กับปัญหาต่อไป แก้ไขตามยถากรรม เพราะพื้นที่นาข้าวและสิ่งแวดล้อมถูกปล่อยวางไว้ในทุกพื้นที่ที่อยู่รอบที่นาเกลือ

ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2552) วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า กรรมการชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุไม่เกิน 46 ปี มีสถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ม.6 หรือปวช. มีอาชีพรับจ้าง รายได้ต่อเดือน 3,000-6,000 บาท และส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมใด ๆ โดยกรรมการชุมชนเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ และอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป นอกจากนี้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาชุมชน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของกรรมการชุมชนเกือบทั้งหมดเคยได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาชุมชนจากเจ้าหน้าที่แจ้งให้ทราบมากที่สุด รองลงมา คือโทรทัศน์ และวิทยุนอกจากนี้กรรมการชุมชนยังได้รับการพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานของรัฐ หรือสำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพมหานครในลักษณะการจัดประชุมกรรมการชุมชน การศึกษาดูงาน และการฝึกอบรมกรรมการชุมชนยังพบว่ากรรมการชุมชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในระดับมากเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของกรรมการชุมชน ในส่วนของการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านที่มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการพัฒนาชุมชนรองลงมา ด้านการลงทุนปฏิบัติการพัฒนาชุมชน ด้านการวางแผนดำเนินการพัฒนาชุมชนและด้านการติดตามประเมินผลในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยอายุอาชีพรายได้ต่อเดือนและการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมนอกจากนี้

การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ภาพรวมอยู่ในระดับสูง และด้านที่มีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนสูงสุด ได้แก่ ด้านการร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน และด้านการมีส่วนร่วมค้นปัญหาและสาเหตุของการพัฒนาชุมชน รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผล และด้านการร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ระดับการศึกษา (ปรีดา เจษฎารวงกุล, 2550) ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติศึกษา เฉพาะกรณีอุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช จังหวัดตาก พบว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ระดับมาก ส่วนการกำหนดแนวทางเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้คือ ฝ่ายบริหารควรส่งเสริมให้มีการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นตามองค์ประกอบคือ การร่วมคิด การร่วมดำเนินการ การร่วมรับประโยชน์ และการร่วมติดตามประเมินผล อยู่ในระดับน้อย (ยิ่งยศ ทีโน, 2550) ครั้นในมิติ "การมีส่วนร่วมของประชาชน" บทบาทใหม่ของประชาชนกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นการร่วมกันใช้ประโยชน์ หรือได้รับประโยชน์ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้นการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาได้ ต้องครบองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่(1) ร่วมกันวางแผนเป็นการร่วมคิดร่วมวางแผนจัดการเตรียมความพร้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน (2) ร่วมกันปฏิบัติตามแผนเมื่อมีการวางแผนแล้วสมาชิกในชุมชนทุกคนต้องร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ที่ตกลงกันไว้ (3) ร่วมกันใช้ประโยชน์สมาชิกทุกคนจะต้องมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่นจะต้องมีการจัดการผลประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและวัตถุให้ประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเหมาะสมโดยคำนึงถึงความยุติธรรมและความเท่าเทียมกันเป็นหลัก (4) ร่วมติดตามและประเมินผล เมื่อมีการดำเนินการแล้วย่อมจะมีปัญหาความไม่เข้าใจต่างๆเกิดขึ้น จึงต้องร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถ่ายทอดประสบการณ์และร่วมกันประชุมหาวิธีการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น (5)ร่วมบำรุงรักษา เมื่อมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรแล้ว ทุกคนต้องร่วมกันบำรุงรักษาด้วยหากละเลยปล่อยให้ทรัพยากรที่มีอยู่เสื่อมโทรมลงนักท่องเที่ยวก็จะไม่มาเยี่ยมเยือน ผลประโยชน์ที่เคยได้รับก็จะหมดไปเช่นกัน (สุรีพร พงษ์พานิช, 2544: 4-6)

นอกจากนี้ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนานาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้สรุปสาระสำคัญจากความต้องการ ปัญหาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า พื้นที่ในอำเภอบ้านดุงมีการทำการเกษตรกรรมที่เป็นปัจจัยการผลิตต่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอยู่ 4 ประเภท คือ นาเกลือสินเธาว์ ทำนาข้าว ปลูกอ้อย และปลูกยางพารา และผลกระทบจากทำนาเกลือมีผลต่อการทำนาข้าว การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ส่งผลเสียต่อดิน พืชอาหาร สัตว์น้ำ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตชาวบ้าน และนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างกัน แม่น้ำทั้ง 3 สาย คือ ลำน้ำทวน (กระทบบากที่สุด) ลำน้ำห้วยหลวง และลำน้ำสงคราม ที่อยู่ใกล้เคียงกับการทำนาเกลือได้รับผลกระทบตามลำดับหาก

เป็นต้นน้ำที่ใกล้น้ำเกลือที่สุดเป็นน้ำเค็ม กลางน้ำถัดไปเป็นน้ำกร่อย และปลายน้ำจึงเป็นน้ำจืด แต่ถึงอย่างไร เกษตรกรนาเกลือหรือผู้ประกอบการนาเกลือและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ อาทิ สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านดุง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านดุง สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรธานี สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 9 (อุดรธานี) และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ได้พยายามทำหน้าที่ช่วยเหลือ หาท่างแก้ไขร่วมกันอยู่ตลอดเวลาเมื่อมีปัญหา และเมื่อมีการร้องเรียนมาจากประชาชน แต่ปัญหาต่าง ๆ ยังไม่หายไปเพียงทุเลาเบาบางลงเท่านั้น พอานานไปปัญหาก็เกิดซ้ำซากเหมือนเป็นวัฏจักรที่มีอยู่กันมาอย่างยาวนานทำให้การร่วมมือกันเริ่มน้อยลง ถูกปล่อยทิ้งวางไว้ รอคอบวนการที่เข้มแข็งของการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐที่จริงจังเพิ่มจากบทบาทหน้าที่ ผู้ประกอบการที่มีพื้นที่ของการยอมรับฟังและนึกถึงประโยชน์ของพื้นที่ และประชาชนร่วมกันมองภาพอนาคตและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ภุสิทธ์ ภุคำชะโนด, 2560: 101) รวมถึงผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ของอำเภอบ้านดุงมีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 4,000 ปีเทียบเคียงกับอารยธรรมบ้านเชียง ซึ่งแต่เดิมเป็นป่าไม้ใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ทั้งต้นดงใหญ่และยางใหญ่รวมถึงสัตว์ป่าหลากหลายชนิด โดยบ้านดุงใหญ่เป็นพื้นที่ตั้งบ้านเรือนแต่เริ่มต้น จนได้มีการยกฐานะจาก 3 ตำบลคือ ตำบลบ้านดุงตำบลบ้านจันทน์และตำบลดงเย็นเป็น "กิ่งอำเภอบ้านดุง" และเป็น "อำเภอบ้านดุง" เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคมพ.ศ. 2506 ทางราชการ ปัจจุบันในพื้นที่มีการทำนาเกลืออยู่ 4 ตำบล คือ ตำบลบ้านดุง ตำบลโพนสูง ตำบลศรีสุทโธ และตำบลบ้านชัยที่ส่งผลกระทบต่อตำบลนาคำอย่างมาก กำเนิดเป็นเมือง 3 น้ำ คือ น้ำเค็ม น้ำกร่อยและน้ำจืดบนที่ราบสูง ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธอย่างมั่นคง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นชาวนา ชาวไร่ อยู่ร่วมกันมาไม่น้อยกว่า 21 ชั่วอายุ มีรายได้และรายจ่ายต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท และมากกว่าร้อยละ 80 เป็นเจ้าของที่ดินมีธุรกิจหรือการประกอบอาชีพในชุมชน และเป็นสมาชิกกองทุนชุมชนและชุมชนเมืองมากที่สุด พร้อมกันนั้นผู้คนมีเพื่อนบ้านที่สนิทสนมคุ้นเคยกันภายในชุมชนและพบปะพูดคุยกันตลอดเวลา ซึ่งกิจกรรมทางสังคมและศาสนาที่ประชาชนเข้าร่วมประจำ คือ วันสงกรานต์วันเข้าพรรษาวันมาฆบูชาวันออกพรรษาวันแม่วันพ่อวันวิสาขบูชา พัฒนาชุมชน และงานประเพณีของทางวัดประจำชุมชน ทำให้ผู้คนมีความผูกพันต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ ณ ปัจจุบันมาก ทั้งเรื่องความผูกพันในสถานที่ มีความรู้สึกว่าเป็นบ้าน และความรู้สึกรักชุมชนซึ่งสามารถสร้างความกลมเกลียวเหนียวแน่นของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ครั้นเมื่อต้องการแก้ไขปัญหาการรุกคืบของน้ำเค็มจากการผลิตนาเกลือสินเธาว์ ประชาชนให้ความร่วมมือดี มีส่วนร่วมมาก โดยเฉพาะด้านการร่วมรับรู้และเข้าใจ ด้านการร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น แต่ขาดการลงมือทำ การร่วมดำเนินการอยู่เพียงในระดับปานกลางหย่อนลงมาในระดับน้อย ส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นระดับบุคคลและครัวเรือนอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกันด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม รวมถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตอยู่ในระดับมาก เช่นกัน โดยเฉพาะด้านจิตใจ และการตระหนักในคำว่า “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงแต่ถึงอย่างไรปัญหาเชิงพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการทำนาเกลือยังคงอยู่ ดังนั้นประชาชนต้องปรับตัวตามสภาวะที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา พร้อมกับต้องปรับตัวที่จะต้องค้นหานวัตกรรม หรือผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับการนำเกลือมาสร้างมูลค่าเพิ่ม แต่ต้องเกิดขึ้นจากความต้องการของประชาชนทั้งที่เป็นผู้ประกอบการและผู้อยู่ในพื้นที่ที่ผลกระทบ และแนวทางที่สำคัญที่สุดแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขที่ยั่งยืน คือ การสร้างมูลค่าแก่แผ่นดินของทุกองคาพยพ ต้องมีส่วนร่วมกันให้เกิดการสร้างแผ่นดินนาเกลือให้เป็นพื้นที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ในการชี้แนะของนักวิจัย คือ พื้นที่บ่งชี้ความสุขทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การสร้างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบบมีส่วนร่วมให้เกิดความยั่งยืนได้ และอาจผลักดันให้เกิด GI Bandung Model ต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ต้องค้นหาหลักสำคัญในการขับเคลื่อนรูปแบบ 3 ประสาน 4 เส้า 9 บูรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เดินหน้าไปสู่การเป็นชุมชนประชารัฐที่มีความสุขที่ยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560) ยังพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตริมน้ำในชุมชนเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตริมน้ำในชุมชน เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.19) และเกือบทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการร่วมรับผลประโยชน์(ค่าเฉลี่ย 3.39) ด้านการร่วมรับรู้และเข้าใจ (ค่าเฉลี่ย 3.31) ด้านการร่วมดำเนินการ (ค่าเฉลี่ย 3.12) ด้านการร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.11) ด้านการร่วมพิจารณาและตัดสินใจ(ค่าเฉลี่ย 2.99) ด้านการร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น (ค่าเฉลี่ย 2.98) ส่วนการมีส่วนร่วมที่อยู่ในระดับมาก มี 1 ด้าน ได้แก่ ด้านการร่วมรับผิดชอบ (ค่าเฉลี่ย 3.47) ด้านที่แสดงการรับผิดชอบต่อร่วมกัน มีระดับมาก พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในเรื่องการส่งเสริมให้บุตรธิดาที่สนใจร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีจิตอาสาในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและดูแลรักษาคลองน้ำ รวมถึงการอนุรักษ์วิถีชีวิตริมน้ำต่อไป (ค่าเฉลี่ย 3.57) การมีส่วนร่วมในการให้การอบรมสั่งสอนบุตรธิดาที่จะมีโอกาสได้เรียนรู้กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและดูแลรักษาคลองน้ำ รวมถึงการอนุรักษ์วิถีชีวิตริมน้ำของชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.55) และความพร้อมที่จะร่วมรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่นในการเสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและดูแลรักษาคลองน้ำ รวมถึงการอนุรักษ์วิถีชีวิตริมน้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.54) อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลางกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีบางกลุ่มเท่านั้นที่ให้ความสำคัญกับการไม่ทิ้งขยะลงคลอง ช่วยกันเก็บขยะจากคลองดูแลคุณภาพของน้ำในคลอง ไม่ทิ้งของเสียลงไปใคลอง ให้ความรู้แก่คนในชุมชนและนักศึกษาที่เข้าดูงาน ส่วนประชาชนในชุมชนมีบทบาทเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตริมน้ำต้องเป็นช่วงเทศกาล ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง มีกิจกรรมอาสา มีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ให้คน

ได้สัมผัสวิถีชีวิตคนท้องถิ่น มีการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในส่วนของผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ประสานงานกับสำนักงานเขต อบต. บ้างเพื่อขอทุนในการพัฒนาลำคลอง ทำประชาพิจารณ์ คือเข้าร่วมกันประชุมพร้อมหาข้อสรุปและวิธีแก้ไขร่วมกัน จัดประชุมเครือข่าย เป็นแกนนำที่ดีและช่วยชี้แนวทางให้กับชาวบ้านให้รักชุมชนมากที่สุด และสิ่งสำคัญ ผู้นำจะต้องทำก่อนให้สำเร็จ ส่วนการดูแลคลองในพื้นที่ทั้งหมดเป็นหน้าที่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ ยังขาดกฎระเบียบมาบังคับเป็นจิตสำนึก ทั้งนี้ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือวิถีชีวิตริมน้ำคือความสามัคคีการอยู่ร่วมกันแบบครอบครัว การสนใจร่วมกัน การร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน ศักยภาพของผู้นำ จิตสำนึกที่ดี การมีน้ำใจต่อกัน เวลา เงิน และการทำตามจารีตที่มีมายาวนาน (ภูสิทธิ์ ภูคำชนะโนด, 2559: 134-137)

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (ภูสิทธิ์ ภูคำชนะโนด, 2555: 159-163) พบว่า ประชาชน (ผู้ตอบแบบสอบถาม) ส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะมีความรู้ความเข้าใจตั้งแต่ร้อยละ 90 ขึ้นไป เช่น (1) การใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย (2) การกระทำกิจการลงทุนใด ๆ ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรู้จักวางแผน (3) การลงทุนในกิจการงานใด ๆ ต้องไม่ทำเกินตัวเกินความสามารถของตน (4) การประพฤติปฏิบัติตนให้มีความซื่อสัตย์สุจริตในชีวิตเสมอเป็นเงื่อนไขด้านคุณธรรม (5) การรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนส่วนการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ได้รับข้อมูลข่าวสารเกือบทุกวัน ในช่องทาง 3 ช่องทาง ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากการดูโทรทัศน์การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากการอ่านหนังสือพิมพ์ และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากการพูดคุยสนทนากับครอบครัวและเพื่อน ส่วนทัศนคติต่อการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงนั้นประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดี และมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ประชาชนควรน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการทำงานและการดำรงชีวิตเพื่อความสุขที่ยั่งยืน และมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77) โดยเฉพาะประเด็นด้านการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องซื่อสัตย์สุจริต แม้ว่าตัวเองและครอบครัวจะอยู่ในภาวะขาดแคลนต่อการดำรงชีพก็ตาม (ค่าเฉลี่ย 3.98) ส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนจำแนกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก ได้แก่ (1) ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.96) (2) ด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน (ค่าเฉลี่ย 3.94) (3) ด้านการดำรงชีวิต (ค่าเฉลี่ย 3.93) (4)

ด้านการออม (ค่าเฉลี่ย 3.69) (5) ด้านการลดรายจ่าย (ค่าเฉลี่ย 3.64) (6) และด้านการเพิ่มรายได้ (ค่าเฉลี่ย 3.60) ตามลำดับ ส่วนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วย ได้แก่ (1) ด้าน “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียง (ค่าเฉลี่ย 4.13) (2) ด้านจิตใจ และด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 4.05) (3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.95) (4) ด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 3.90) และ (5) ด้านเทคโนโลยี (ค่าเฉลี่ย 3.49) นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ (1) อาชีพ โดยประชาชนที่ประกอบอาชีพลูกจ้างบริษัทเอกชนจะปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงน้อยกว่า รับจ้างทั่วไป พนักงานรัฐวิสาหกิจ/รับราชการ นักเรียน/นักศึกษา และธุรกิจส่วนตัวรวมถึงประชาชนที่ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา จะปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่า ค้าขาย และพ่อบ้าน แม่บ้าน และประชาชนที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ (ครูพี่เลี้ยง ครูเอกชน ลูกจ้างชั่วคราว) จะปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงน้อยกว่าพนักงานรัฐวิสาหกิจ/รับราชการนักเรียน/นักศึกษา (2) ตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ โดยผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบสูงจะมีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มากกว่าผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบทั่วไป (3) การได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมจะสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเลย (4) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมโดยผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมจะสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ (1) ตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบสูงจะมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบทั่วไป (2) การได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมเลย (3) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมโดยผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมจะสามารถประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมนอกจากนี้ในการวิจัยเรื่อง วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ประชาชนในชุมชนเมืองส่วนใหญ่มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องการใช้ง่ายใด ๆ ก็ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่ายการกระทำกิจกรรมร่วมในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบผู้อื่นและเพื่อนร่วมงานและการรู้จักประหยัดมัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของ

ความพอประมาณส่วนการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการประหยัด เช่นการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าเสมอเมื่อออกจากบ้านหรือไม่ได้ใช้ประโยชน์ด้านการดำรงชีวิต ประชาชนจะให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการประกอบอาชีพของตนและสมาชิกในครอบครัวเป็นอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณไม่ลงทุนเกินตัวการยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ส่วนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วย (มาก) กับด้านจิตใจกับคำว่า “พอ” ที่เป็นการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงซึ่งจะประยุกต์ใช้กับตนและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตามในแนวทางที่ลัดเลาะสิ่งชั่วประพฤติดนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอส่วนในระดับชุมชนยังไม่ปรากฏชัดเจน จะมีการดำรงชีวิตด้วยการปรับตัวเองและครอบครัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่มีความสุขในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่ผู้นำครอบครัวและสมาชิกยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักพอประมาณและไม่ลงทุนเกินตัว แม้จะลำบากก็ต้องยึดหลักความพอเพียง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาและใช้ชีวิตอย่างมีสติ สมานธิ ปัญญาเดินทางสายกลางเท่านั้นก็เพียงพอ (ภูสิทธิ์ ภูคาชะโนด, 2555) ยังพบงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ที่สะท้อนในการอภิปรายผลไว้ว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่ ชุมชนฝาง หมู่ที่ 9 ตำบลโพนสูง ชุมชนโนนงาม หมู่ที่ 11 ตำบลนาคำ ชุมชนดงใหญ่ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านดุง และชุมชนศรีสุทโธ หมู่ที่ 6 ตำบลศรีสุทโธ(บ้านประดู่) ทุกพื้นที่อยู่ในเขตการทำนาเกลือเป็นทั้งผู้ทำนาเกลือและนาข้าว โดยพื้นที่นาเกลือมี 3,103-2-91 ไร่ โดยมีใบอนุญาตผู้ประกอบการจำนวน 188 ใบอนุญาตถัดจากนั้นเป็นพื้นที่นาข้าว พื้นที่รกร้าง ที่อยู่อาศัยป่าไม้ทั่วไป พื้นที่สาธารณะ อ่างเก็บน้ำ ลำห้วยสำคัญต่าง ๆ เกลือที่ทำมีเกลือตาก กับเกลือต้ม ส่วนนาข้าวเป็นหวานและปักดำ มีการกำหนดช่วงเวลาในการทำเกษตรทั้ง 2 ประเภท คือ นาเกลือ เริ่มเดือนธันวาคม-พฤษภาคม ส่วนนาข้าว เริ่มเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน ซึ่งทั้ง 2 ประเภทมีตัวแปรสำคัญคือ ธรรมชาติเป็นผู้กำหนดร้อยละ 90 ส่วนมนุษย์กำหนด (ภาวะเศรษฐกิจ สังคม) ร้อยละ 10 เท่านั้นอย่างไรก็ตามการทำนาเกลือย่อมมีผลกระทบตั้งแต่สิ่งแวดล้อม พื้นที่อยู่อาศัย วิถีชีวิตของคนและสัตว์ แม่น้ำลำห้วยเกิดความเสียหายอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากจึงต้องหามาตรการป้องกันให้ดีและต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจริง ๆ เพราะนาเกลือส่งผลกระทบกว้างซึ่งในงานวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจของการผลิตและต้นทุนผลกระทบภายนอกของการผลิตเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้สรุปว่า การทำงานเกลือที่พื้นที่อำเภอบ้านดุงมีผลกระทบต่อแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรและแหล่งน้ำสาธารณะ โดยทั่วไปของพื้นที่สำรวจพบว่า แหล่งผลิตเกลือส่วนใหญ่

มักอยู่ในที่ลุ่ม และใกล้กับแหล่งน้ำสาธารณะต่างๆ ทำให้ศักยภาพของน้ำในแหล่งน้ำนั้น ๆ มีคุณภาพ
 เค็มตามไปด้วย สิ่งมีชีวิตและพืชได้รับความเสียหาย รวมทั้งการใช้ประโยชน์ของชุมชนที่เกี่ยวข้อง
 และยังทำให้พื้นที่เกษตรกรรมข้างเคียงได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัญหาดินเค็ม เกษตรกรผู้ทำนา
 ข้างหลายรายได้รับความเสียหายหรือต้องเปลี่ยนพื้นที่มาทำการผลิตเกลือแทนการทำนาอย่างเก่าด้วย
 ความจำใจ (จรัสศรี แก้วหนองยาง, 2537: 140) ส่วนการประยุกต์ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของ
 เศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือมีระดับมาก
 ส่วนการประยุกต์ใช้ในด้านจิตใจมากที่สุด รองลงไป ประชาชนประยุกต์ใช้ในมิติของคำว่า “พอ”
 พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมด้าน
 ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม และด้านเทคโนโลยีเนื่องจากประชาชนให้ความสำคัญกับร่วม
 กิจกรรมทางศาสนาอยู่ในระดับสูง เช่น กิจกรรมวันเข้าพรรษา กิจกรรมวันมาฆบูชาและกิจกรรมวัน
 ออกพรรษาการประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นฐานรากสำคัญในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
 พอเพียง คือ ทางสายกลาง มีหลักคุณธรรมรองรับ จึงทำให้ประชาชนนำมาประยุกต์ใช้ใน
 ชีวิตประจำวันด้านความพอเพียงไปพร้อมกับการดำเนินชีวิตด้วย ซึ่งงานวิจัยในพื้นที่เมืองสะทอนด้าน
 จิตใจและความพอเช่นกันที่ชี้ว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและ
 ครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเมือง กรุงเทพมหานครอยู่ในระดับเห็นด้วย
 (มาก) กับด้านจิตใจกับคำว่า “พอ” ที่เป็นการพัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่
 พอเพียงซึ่งจะประยุกต์ใช้กับตนและสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีละสิ่งชั่ว ประพฤติ
 ตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 144) ส่วนภาพในอนาคต รูปแบบ
 และแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของการอยู่ร่วมกันของประชาชนผู้ทำ
 นาข้าวและนาเกลือสมควรส่งเสริมให้แผ่นดินนี้มีมูลค่าเพิ่มโดยผลักดันให้เป็นพื้นที่บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
 ด้านเกลือสินเธาว์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงภายใต้ “รูปแบบ 3 ประสาน 4 เส้า 9
 บูรณาการ 1 ฐานราก:เงื่อนไขภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้เป็นบ้านดุงโมเดลในการ
 สร้างพลังประชารัฐพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนได้ในที่สุด (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 218-219) รวมถึง
 งานวิจัยที่เป็นของกลุ่มประชาชนชาวลาวที่เวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า
 การศึกษาเรื่อง แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์
 พอกินพอใช้) ของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตย
 ประชาชนลาวผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาไว้ดังนี้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 145-148)

1) ประชาชน (ผู้ตอบแบบสอบถาม) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐ
 ประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเป็นสมาชิกกลุ่มชาวหนุ่ม (ร้อยละ 79.50) และสมาชิกสมาพันธ์แม่
 หมิง (ร้อยละ 42.50) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัด
 มัธยัสถ์พอกินพอใช้) อยู่ในระดับมากที่สุด 5 ลำดับแรกของประชาชนในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจำนวนถึง 4 ข้อที่เหมือนกัน ได้แก่ (1) การใช้จ่ายใด ๆ ต้องคำนึงถึงความจำเป็นต่อการดำรงชีพและไม่สุรุ่ยสุร่าย (2) การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนหรือสังคมไม่ควรเอาเปรียบเพื่อนร่วมงานหรือผู้อื่น (3) การทำกิจการหรือการลงทุนใด ๆ ต้องค้นหาข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรู้จักวางแผน และ (4) การรู้จักประหยัด มัธยัสถ์เป็นหลักพื้นฐานสำคัญของความพอประมาณ (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2555: 159) ชีวิตของประชาชนคนเมืองหลวงจำเป็นต้องมีความมั่นคงด้านรายได้ และจำเป็นต้องมีมากกว่า 1 อาชีพ หรือไม่กี่อาชีพนั้นมีรายได้ที่สูงพอสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ซึ่ง สปป.ลาว คนที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ส่วนใหญ่มีอาชีพมากกว่า 1 อาชีพจึงจะสามารถมาดำรงชีวิตอยู่ได้ในนครหลวงเวียงจันทน์ได้แบบพอดี หรือต้องประหยัดแบบมากเพื่อให้ประคับประคองชีวิตได้ ไม่ได้จำกัดคำว่าพอเพียง หรือมีวิถีชีวิตแบบประหยัดมัธยัสถ์ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทย์พงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์ (2550: 78) ที่กล่าวถึงความเข้าใจผู้ร่วมสนทนากลุ่มอาชีพในการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (เขตดินแดง) ที่ว่าประชาชนผู้มีความรู้ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงที่คับแคบและจำกัดว่าหมายถึง ชีวิตที่ต้องประหยัด และคำว่า พอเพียง (พอใจในสิ่งที่มีอยู่) เท่านั้น อีกประเด็นที่น่าสนใจมากในการค้นพบคือ การดำรงชีวิตแบบพอเพียง(การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้)ในชีวิตประจำวัน ที่ทุกคนจะกลับบ้านมาพบครอบครัวและทานข้าวทุกมื้อร่วมกันอย่างมีความสุขและอุดมสมบูรณ์พร้อมกับการทำงานทุกอย่างต้องยึดหลักการพึ่งตนเองเสมอแต่ที่น่าฉงนคือวิถีการดำเนินชีวิตที่มีการสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน ท่านได้มีเวลาสำรวจตัวเองในการดำรงชีวิตในแต่ละวันอย่างสงบและมีสติมีการปฏิบัติตนน้อยมาก เป็นสาเหตุที่ชี้ให้เห็นว่า คนที่ทำงานมากกว่า 1 อาชีพมีเวลาในการพักผ่อนที่จะสำรวจตัวเองก่อนนอนยากมากและมีความเหนื่อยมากจนทำให้ต้องรีบนอน ยังเหลือเพียงการทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาทุกคนจะให้ความสำคัญมากทั้งการแต่งกายการทำสิ่งของใส่บาตรและการใส่ปัจจัย (เงิน) ด้วย

2) การปฏิบัติการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประชาชนในชุมชนเมือง เขตดูลิต กรุงเทพมหานคร มีการปฏิบัติในกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เหมือนกันทั้ง 3 ด้านคือ ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านการดำรงชีวิตและด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2555: 143) สืบเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์มีพื้นเพเป็นคนต่างแขวง เข้ามาเรียนและทำงานเป็นราชการ/พนักงานรัฐ : ครู ตำรวจ ทหาร ผู้นำในกระทรวงต่าง ๆ มักมีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่นครหลวงเวียงจันทน์มากที่สุดจะอาศัยอยู่ไม่เกิน 10 ปี มีรายได้ต่อเดือน 5,001 - 10,000 บาท (ไม่เกินสองล้านหาแสนกิบ) ประชาชนส่วนใหญ่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ที่มี

จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวน 5 คนบ้างและจำนวน 4 คนบ้าง การเรียนรู้ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือความพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตแต่ละวันจำเป็นต้องรู้จักจับจ่ายใช้สอย ใช้เท่าที่จำเป็นให้เหลือพอแต่ละเดือนหรือไม่ต้องทำงานเพิ่มเติม จะดำเนินชีวิตแบบสุรุ่ยสุร่ายต้องเป็นเทศกาลหรือมีงานสำคัญของห้องการ (สำนักงาน/หน่วยงานของตนเอง) นั้นเอง แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันในการอาศัยอยู่ในเมืองหลวง คือ การไม่ค่อยมีเวลาและโอกาสในการทำบัญชีครัวเรือนในแต่ละเดือนอย่างต่อเนื่องนัก หรือเป็นเพียงการบันทึกบัญชีครัวเรือนแค่บางครั้ง เท่านั้น (สุคนธ์ เหลืองอิงคะสุต, 2551; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 151)

3) การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านจิตใจมีการประยุกต์ใช้อย่างยิ่ง รองลงมาด้าน “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงซึ่งการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในชุมชนเมืองเขตดุสิต กรุงเทพมหานครเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือด้านจิตใจประชาชนเห็นด้วยมากกับการประยุกต์ใช้ในเรื่องการยึดมั่นในยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตเสมอถึงแม้ว่าครอบครัวจะตกอยู่ในภาวะลำบากและขาดแคลนก็ตาม และเกี่ยวกับคำว่า “พอ” พัฒนาตนเอง ไม่เบียดเบียนและพึงพอใจในชีวิตที่พอเพียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่จะยึดมั่นในการประกอบอาชีพที่สุจริตเสมอ ยังรวมถึงการปฏิบัติตนในแนวทางที่ศีลลละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอยู่เสมอ ซึ่งประชาชนมีความเห็นด้วยว่า ตนเองมีความพอใจ มีความสุข ยินดีกับชีวิตตามอัตภาพของตนเองที่เป็นอยู่แล้วในขณะนี้ นี่คือการพอเพียง ตามความคิดเห็นของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 173-174) ทั้งนี้ประชาชนในชุมชนเมืองจะรู้จักควบคุมตนเอง ค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้มาก เนื่องจากภาระจำเป็นที่ต้องรับผิดชอบในครัวเรือนที่สูง เช่น ค่าอาหาร ค่าไฟฟ้า น้ำประปา และค่าเทอมบุตรหลานเป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยของนฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์ และชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์ (2550: 111) ผู้ที่ประกอบอาชีพตามเศรษฐกิจนอภาคทางการในเขตเมือง กรณีศึกษาในเขตดินแดง ซึ่งมีความเป็นไปได้ หรืออาจกล่าวว่า ณ เวลาปัจจุบันมีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว หากแต่ไม่ปรากฏชัดเจนในรูปของกลุ่ม หรือขบวนการที่มีชื่อหรือวัตถุประสงค์ชัดเจน เมื่อศึกษาเจาะลึกพบว่า ผู้ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญานี้ มีความสุขในชีวิตได้ตามอัตภาพของฐานะตนเอง ทั้งนี้การที่ประชาชนในชุมชนเมืองหรือชนบทจะมีผลต่อการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและปฏิบัติในกิจกรรมของเศรษฐกิจพอเพียงเช่นเดียวกัน ได้แก่ (1) อายุ โดยผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 36 ปีขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้และการปฏิบัติตามกิจกรรมของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่มีอายุไม่เกิน 35 ปี (2) อาชีพ ซึ่งอาชีพราชการ/พนักงานรัฐ: ครู ตำรวจ ทหาร ผู้นำในกระทรวงต่าง ๆ รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว ประชาชนหรือผู้รับจ้างทั่วไป พ่อค้า แม่ค้า มีการการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือน

ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าอาชีพนักเรียน นักศึกษา (3) ระยะเวลาในอาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ซึ่งผู้ที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ ตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้และการปฏิบัติตามกิจกรรมของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ไม่เกิน 30 ปี (4) รายได้ต่อเดือนโดยผู้ที่มี รายได้ตั้งแต่ 20,001 บาทขึ้นไปมีการประยุกต์ใช้และการปฏิบัติตามกิจกรรมของหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง (การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาท และ ไม่เกิน 20,000 บาท (5) ระดับการศึกษาโดยผู้ที่มีการศึกษาระดับขั้นต้นและชั้นกลาง มีการปฏิบัติตาม กิจกรรมระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าผู้ที่มีระดับ การศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป (6) ประชาชนที่มีรายจ่ายต่อเดือนแตกต่างกันมีการปฏิบัติตามกิจกรรมใน ระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกันโดยผู้ที่มีรายจ่ายตั้งแต่ 5,001-10,000 บาทมีการ ปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(การประหยัด มัธยัสถ์พอกินพอใช้) มากกว่าผู้ที่มีรายจ่าย ไม่เกิน 5,000 บาทและ 10,001 ขึ้นไป (7) ประชาชนที่ เคยและไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคล และครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(การประหยัดมัธยัสถ์พอกินพอใช้) ของ ประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่เคยเข้า รับการอบรมจะสามารถปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและครัวเรือนได้มากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับ การอบรมเลยเช่นเดียวกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนเมือง เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่ผู้เคย ได้รับการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง มีการประยุกต์ใช้และปฏิบัติตามกิจกรรมในระดับบุคคลและ ครัวเรือนมากกว่าผู้ที่ไม่เคยเข้ารับการอบรม (ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2555: 145) งานวิจัยที่สำคัญที่สุดและ สอดคล้องกับพื้นที่หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง คืองานวิจัยเรื่อง บุพปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพ ชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่พบว่า คุณภาพชีวิตของครอบครัวที่อาศัยใน หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 67 หมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีภาวะที่ดีกว่าคุณภาพ ชีวิตของครอบครัวที่อาศัยในหมู่บ้านอื่น ๆ ในจังหวัดเดียวกัน เมื่อประเมินด้วยดัชนีความก้าวหน้าของ คนโดยภาพรวม พบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ที่มีสภาพการณ์ของความยากจนมากที่สุดของ ประเทศไทยและอยู่ในสถานการณ์ยากจนซ้ำซากตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จึงต้องศึกษาถึง ปัจจัยที่สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้ประชาชน เพื่อให้อยู่อย่างพอเพียงและมีความสุขได้ การวิจัยครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับทัศนคติของผู้นำครอบครัวต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วม ร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน ระดับครอบครัวและคุณภาพชีวิตของครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนา แบบจำลองสมการโครงสร้างเชิงสาเหตุที่อธิบายถึงอิทธิพลของคุณลักษณะพื้นฐานบุคคล การมีส่วน

ร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน ระดับครอบครัว และทัศนคติของผู้นำครอบครัวต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ส่งผลต่อคุณภาพ ชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสานระหว่าง การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำครอบครัว ของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 400 ราย กลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่า ของตัวแปรสังเกต ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วย แบบจำลองสมการโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 17 คน คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า (1) ทัศนคติของผู้นำครอบครัวต่อ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว และคุณภาพ ชีวิตของครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ระดับปานกลาง ส่วนการน้อมนำหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวอยู่ระดับมาก และ (2) แบบจำลองสมการโครงสร้าง ที่ดำเนินการมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยพบเส้นทางความสัมพันธ์ในแบบจำลองที่ค่า สัมประสิทธิ์อิทธิพลสูงที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว รองลงมา ได้แก่ ทัศนคติของผู้นำครอบครัวต่อหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการน้อมนำหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว ตามลำดับ ที่สำคัญอย่างยิ่ง คือสมาชิกครอบครัวต้องได้รับ การส่งเสริมให้เข้าร่วมในกิจกรรมจิตอาสา และกิจกรรมการพัฒนาสังคม ตลอดจนการรักษาสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่งผล โดยตรงให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น คุณภาพชีวิตที่ดีไม่ได้ขึ้นอยู่กับฐานะแต่คนสามารถมี ความสุขได้และสามารถทำนายคุณภาพชีวิตของครอบครัว ได้ร้อยละ 81 ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ เป็นต้นแบบในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็น พื้นฐานสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของครอบครัว ถึงจะยากจนหากดำเนิน ชีวิตตามเศรษฐกิจพอเพียง สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างยั่งยืน (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562)

สรุปได้ว่า ปัญหาของพื้นที่สร้างโจทย์วิจัยโดยมุ่งเน้นคน กลุ่มผู้มีพลังในการขับเคลื่อน กิจกรรมพัฒนาชุมชนให้มีความสุขจนเข้าสู่ความอยู่ดีกินดีสบายดีของวิถีคนอีสาน สักวันหนึ่งเราต้อง กลับบ้านของคนอีสาน จึงเกิดงานวิจัยเรื่อง **“แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดี อีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคูนานาวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน”**

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

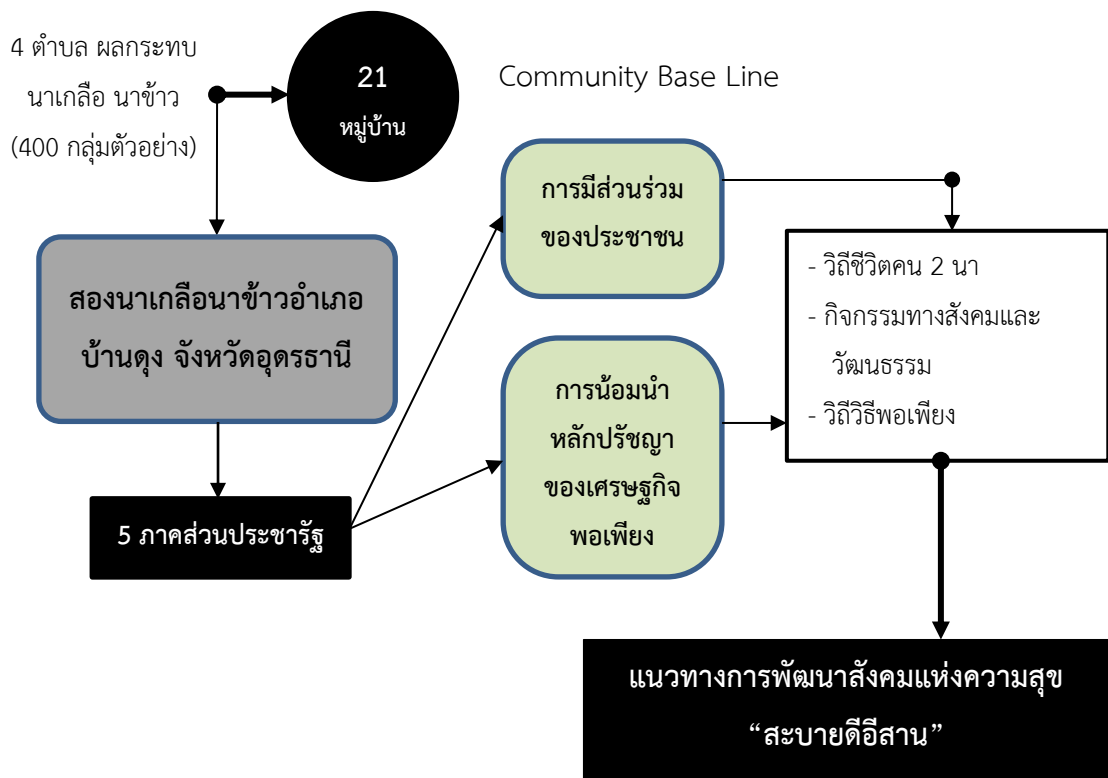
การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix research) ทั้งวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้กำหนดไว้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่

1. การศึกษาข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยการรวบรวมแนวคิด วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Philosophy of Sufficiency Economy) การพัฒนาสังคม (Social Development) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ความสุข (Happiness) พลังประชารัฐ (Civil State Empowerment) วิถีอีสาน (Esan's Way of Life) ปุ่มบ้านปุ่มเมืองบริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุงและการศึกษาความต้องการ ปัญหาของพื้นที่และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัยและกำหนดตัวแปร

2. การศึกษาข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม (Field research) โดยทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่มีแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” วิถีคน 2 นา อีสานไม่ทิ้งกันและแบบสอบถาม (Questionnaires) สำหรับประชาชนใน 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ วิเคราะห์ “วิถีพอเพียง วิถีพอเพียง” วิเคราะห์ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” ศึกษาแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกันและมีกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อย (Focus groups) เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบให้ข้อมูลเชิงปริมาณมีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากขึ้น การดำเนินการวิจัยโดยบทนี้จะนำเสนอหลักการและแนวทางในการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่องไป ได้แก่ 1) กรอบแนวคิดในการวิจัย 2) หน่วยในการวิเคราะห์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย 3) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล 4) การเก็บรวบรวมข้อมูล 5) การวิเคราะห์และการประมวลผลข้อมูล และ 6) รูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย

3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสุข พลังประชารัฐ วิถีอีสาน และการศึกษาความต้องการ ปัญหาสำคัญของชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3.1 แสดงความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สาณพลังประชารัฐ 2 นาคุณานาวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน”

3.2 หน่วยในการวิเคราะห์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดหน่วยในการวิเคราะห์ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งพื้นที่เป็นเขตการปกครองของเขตอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด 923.768 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 13 ตำบล 140 หมู่บ้าน 34 ชุมชน พื้นที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตเกลือสินเธาว์ ได้แก่ ทุ่งนาโอง บ้านนาโอง ทุ่งกุดสิม ทุ่งหนองแห้ว ทุ่งเสาธง ห้วยกุดแก แหล่งหนองดุง บ้านดุงน้อย หนองพะเมีย แหล่งทุ่งนาเอียด กุดสะแบง ทุ่งนางกลาง บ้านทุ่ง แหล่งดอนขี้เหล็ก ทุ่งหนองโน หนองแซง บ้านโพหนองใต้ แต่มีการ

เยียวยาบ่าง เลิกทำปล่อยพื้นที่ร้างบ้างและบางส่วนดำรงอยู่ได้ด้วยการแก้ปัญหาให้พอร์บกันได้อยู่กัน ได้ นาข้าวเปลี่ยนเป็นนาเกลือ นาเกลือขยายพื้นที่มากขึ้นผลกระทบมีมากขึ้นด้วยและพื้นที่ที่มีผลกระทบมากที่สุด 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ 1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง 2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ 3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ 4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ทั้งนี้มีการเก็บข้อมูลตามกิจกรรมของวัตถุประสงค์ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 เพื่อค้นหาระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่มเกษตรกรนาเกลือและนาข้าวของอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี โดยลงพื้นที่สำรวจข้อมูล 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ทั้ง 4 พื้นที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบกรรนาเกลือมากที่สุดในพื้นที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเก็บข้อมูลกับประชาชนที่มีนาข้าวอยู่ติดนาเกลือ มีการดำเนินการทำนาอยู่ในพื้นที่ทุกปีโดยกำหนดไว้ 4 เจ้าของที่ดินใน 4 ตำบล

กิจกรรมที่ 2 เพื่อศึกษาภูมิสังคม ภูมิสถานบ้านเมืองที่เป็นวิถีอีสาน วิถีบ้านดุง กระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีแบบคนบ้านดุง ที่เกิดรูปแบบสังคมที่ไม่ทิ้งกัน “สบายดีอีสาน” เป็นการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มย่อย (Focus groups) กับหน่วยงานราชการ พัฒนาชุมชน ฝ่ายปกครอง ท่านนายอำเภอและปลัดอาวุโสของอำเภอบ้านดุง รวมถึงส่วนราชการในอำเภอบ้านดุงที่เข้าร่วมประชุมประจำเดือนของส่วนราชการด้วย ภาคเอกชนผู้ประกอบการเกลือ กลุ่มอาชีพในพื้นที่ 4 ตำบล รวมทั้งสิ้น 30 คนโดยจัดสนทนากลุ่มย่อย 2 ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ 1 สวนก้านันพันล้าน พื้นที่ประธานชมรมก้านันผู้ใหญ่บ้านอำเภอบ้านดุง ครั้งที่ 2 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

กิจกรรมที่ 3 เพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชารัฐทั้ง 5 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนคน 2 นา เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามทั้ง 4 ตำบลมี จำนวนประชากรในพื้นที่ผลกระทบมากที่สุดมีจำนวนประชากร 42,638 คน และมีครัวเรือน 9,152 ครัวเรือน ได้กลุ่มตัวอย่างด้วยการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973: 125) ทั้งสิ้น 400 กลุ่มตัวอย่าง

กิจกรรมวิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม การจัดถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการวิจัย เป็นการบริการวิชาการที่ได้จากงานวิจัย โดยทำการทดลองตลาดกับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับเพื่อปรับใช้ให้เกิดแนวทางการสร้างความสุขในชุมชนท้องถิ่น ประชาชนต้องพึ่งตนเองและรู้จักการสร้างรายได้ การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับครอบครัว โดยให้มีพื้นที่ชื่อว่า “บ้านดุงแบรนด์” เป็นพื้นที่ทดลองจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าที่สร้างมูลค่าเพิ่มด้วยเรื่องเล่าให้กับผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นใน 4 พื้นที่ (Storytelling)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือในการวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ซึ่งจะมีผลการบริหารจัดการบนฐานข้อมูลที่เป็นจริง หรือปรากฏการณ์วิทยา มี 5 เครื่องมือ ได้แก่

1) แบบสำรวจข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ 4 ตำบลผลกระทบนาเกลือ นาข้าวมากที่สุด
2) แบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลกับประชาชนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 กลุ่มตัวอย่าง (ข้อมูลระดับบุคคลและครอบครัว)

3) แบบสัมภาษณ์ ทั้งหมด 30 ผู้นำและผู้ให้ข้อมูลสำคัญของ 4 เจ้าของนาข้าวดินนาเกลือ

4) จัดเวทีชาวบ้านหรือจัดทำสนทนากลุ่ม (Focus group)

5) การจัดถ่ายถอดความรู้จากการวิจัยแล้วนำลงสู่การบริการวิชาการเพื่อสร้างบริการวิชาชีพ โดยมีรายละเอียดของแบบสอบถาม สรุปสาระสำคัญไว้ 8 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล มีข้อคำถาม 7 ข้อคำถาม เป็นลักษณะข้อคำถาม ปิดแบบตรวจสอบรายการ (Check-list) โดยประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันและข้อคำถาม 2 ข้อคำถาม เกี่ยวกับ “อายุและอาชีพ” เป็นลักษณะปลายเปิดให้เขียนอย่างอิสระตามข้อเท็จจริง

2. ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของ 5 ภาคส่วนในท้องถิ่น คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ ด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยข้อคำถามเป็นแบบวัดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) มีทั้งหมด 20 ข้อคำถาม

3. ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร ด้านการออมทรัพย์ ด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว ด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น โดยข้อคำถามเป็นแบบวัดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) มีทั้งหมด 25 ข้อคำถาม

4. ส่วนที่ 4 แบบวัดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง (6 ด้าน 15 ตัวชี้วัด) แบ่งออกเป็น 2 แบบวัด ดังต่อไปนี้

4.1) แบบวัดวิถีพอเพียง มีจำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วยด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยข้อคำถามเป็นแบบวัดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) มีทั้งหมด 20 ข้อคำถาม

4.2) แบบวัดวิธีพื่อเพียง มีจำนวน 5 ด้าน ประกอบด้วยด้านความประหยดมัธยัสถ์ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการเอื้ออารีต่อกัน โดยข้อคำถามเป็นแบบวัดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) มีทั้งหมด 25 ข้อคำถาม

5. ส่วนที่ 5 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเป็นลักษณะปลายเปิดให้เขียนอย่างอิสระตามข้อเท็จจริง

นอกจากนี้แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีรายละเอียดข้อคำถาม 6 ข้อคำถามสำคัญ เป็นลักษณะปลายเปิดให้เขียนอย่างอิสระตามข้อเท็จจริง ดังนี้

- 1) ท่านคิดว่า “สบายดีอีสาน” คืออะไร?
- 2) “วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” คืออะไร?
- 3) สังคมแห่งความสุข คืออะไร?
- 4) ระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่มเกษตรกรนาเกลือและนาข้าวของอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
- 5) ภูมิสังคม ภูมิสถานบ้านเมืองที่เป็นวิถีอีสาน วิถีบ้านดุง กระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีแบบคนบ้านดุง ที่เกิดรูปแบบสังคมที่ไม่ทิ้งกัน “สบายดีอีสาน”?
- 6) ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชารัฐทั้ง 5 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนคน 2 น?

ส่วนการกำหนดเกณฑ์ในการวัดแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังนี้

- เกณฑ์ในการวัดของแบบวัดส่วนที่ 1 จะใช้วิธีการวัด 3 ประเภท ได้แก่ ข้อคำถามปิดแบบตรวจสอบรายการ (Check-list) สำหรับข้อคำถามที่มีตัวเลือกคำตอบตั้งแต่ 2 ตัวเลือกขึ้นไปหรือตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ข้อคำถามเปิดโดยการเติมคำลงในช่องว่างให้ผู้ตอบเขียนคำตอบลงในช่องว่างด้วยตนเอง

- เกณฑ์ในการวัดของแบบวัดส่วนที่ 2 จะใช้วิธีการวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยกำหนดวัดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของ 5 ภาคส่วนในท้องถิ่น คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน มีการกำหนดระดับมาตราส่วน 6 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมมากที่สุด การมีส่วนร่วมมาก การมีส่วนร่วมปานกลาง การมีส่วนร่วมน้อย การมีส่วนร่วมน้อยที่สุด และไม่มีส่วนร่วม โดยมีการให้ระดับคะแนน ดังนี้ (ธนิษฐ์ ศิลป์จารุ, 2549: 77; 2560: 75; ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562)

การมีส่วนร่วมมากที่สุด	เท่ากับ	6	คะแนน
การมีส่วนร่วมมาก	เท่ากับ	5	คะแนน
การมีส่วนร่วมปานกลาง	เท่ากับ	4	คะแนน
การมีส่วนร่วมน้อย	เท่ากับ	3	คะแนน

การมีส่วนร่วมน้อยที่สุด เท่ากับ 2 คะแนน
 ไม่มีส่วนร่วม เท่ากับ 1 คะแนน
 โดยการคำนวณค่าคะแนนเฉลี่ยใช้สถิติในการหาอัตราภาคชั้น ซึ่งมีวิธีการดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{6 - 1}{6} = 0.83 \end{aligned}$$

เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์โดยแบ่งระดับคะแนนออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

คะแนน		ระดับคุณภาพ
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 5.20 - 6.00	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.36 - 5.19	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.52 - 4.35	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.68 - 3.51	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.84 - 2.67	หมายถึง	น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.83	หมายถึง	ไม่มีส่วนร่วม

เมื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในเรื่องการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของ 5 ภาคส่วนในท้องถิ่น คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน ทั้ง 20 ข้อพบว่า มีค่าความเชื่อมั่น (alpha= 0.916) นับว่ามีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสูงมาก

- เกณฑ์ในการวัดของแบบวัดส่วนที่ 3 จะใช้วิธีการวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยกำหนดวัดเกี่ยวกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดัครอบครั้ว มีการกำหนดระดับมาตราส่วน 6 ระดับ ได้แก่ การปฏิบัติมากที่สุด การปฏิบัติมาก การปฏิบัติปานกลาง การปฏิบัติน้อย การปฏิบัติน้อยที่สุด และไม่มีการปฏิบัติเลยโดยมีการให้ระดับคะแนน ดังนี้

การปฏิบัติมากที่สุด	เท่ากับ	6	คะแนน
การปฏิบัติมาก	เท่ากับ	5	คะแนน
การปฏิบัติปานกลาง	เท่ากับ	4	คะแนน
การปฏิบัติน้อย	เท่ากับ	3	คะแนน
การปฏิบัติน้อยที่สุด	เท่ากับ	2	คะแนน

ไม่มีการปฏิบัติเลย เท่ากับ 1 คะแนน
 โดยการคำนวณค่าคะแนนเฉลี่ยใช้สถิติในการหาอัตราภาคชั้น ซึ่งมีวิธีการดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{6 - 1}{6} = 0.83 \end{aligned}$$

เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์โดยแบ่งระดับคะแนนออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

คะแนน	ระดับคุณภาพ
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 5.20 - 6.00	หมายถึง มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.36 - 5.19	หมายถึง มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.52 - 4.35	หมายถึง ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.68 - 3.51	หมายถึง น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.84 - 2.67	หมายถึง น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.83	หมายถึง ไม่มีการปฏิบัติเลย

เมื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในเรื่องการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว ทั้ง 25 ข้อพบว่า มีค่าความเชื่อมั่น ($\alpha = 0.920$) นับว่ามีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสูงมาก

- เกณฑ์ในการวัดของแบบวัดส่วนที่ 4 จะใช้วิธีการวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยกำหนดวัดการนำแนวคิดเชิงประยุกต์ใช้ “นวัตกรรม วิถีพอเพียง” เกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของหมู่บ้านและชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง (6 ด้าน 15 ตัวชี้วัด) โดยมีการวัด “วิถีพอเพียง” จำนวน 4 ด้าน มีการกำหนดระดับมาตราส่วน 6 ระดับ ได้แก่ การปฏิบัติมากที่สุด การปฏิบัติมาก การปฏิบัติปานกลาง การปฏิบัติน้อย การปฏิบัติน้อยที่สุด และไม่มีการปฏิบัติเลยโดยมีการให้ระดับคะแนน ดังนี้

การปฏิบัติมากที่สุด	เท่ากับ	6	คะแนน
การปฏิบัติมาก	เท่ากับ	5	คะแนน
การปฏิบัติปานกลาง	เท่ากับ	4	คะแนน
การปฏิบัติน้อย	เท่ากับ	3	คะแนน
การปฏิบัติน้อยที่สุด	เท่ากับ	2	คะแนน

ไม่มีการปฏิบัติเลย เท่ากับ 1 คะแนน
 โดยการคำนวณค่าคะแนนเฉลี่ยใช้สถิติในการหาอัตราภาคชั้น ซึ่งมีวิธีการดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{6 - 1}{6} = 0.83 \end{aligned}$$

เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์โดยแบ่งระดับคะแนนออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

คะแนน	ระดับคุณภาพ
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 5.20 - 6.00	หมายถึง มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.36 - 5.19	หมายถึง มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.52 - 4.35	หมายถึง ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.68 - 3.51	หมายถึง น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.84 - 2.67	หมายถึง น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.83	หมายถึง ไม่มีการปฏิบัติเลย

เมื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในเรื่องวิถีพอเพียง ทั้ง 20 ข้อพบว่า มีค่าความเชื่อมั่น (alpha= 0.928) นับว่ามีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสูงมาก

กำหนดวัดการนำแนวคิดเชิงประยุกต์ใช้ “นวัตกรรม วิถีพอเพียง” เกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของหมู่บ้านและชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง (6 ด้าน 15 ตัวชี้วัด) โดยมีการวัด “วิถีพอเพียง” จำนวน 5 ด้าน มีการกำหนดระดับมาตราส่วน 6 ระดับ ได้แก่ การปฏิบัติมากที่สุด การปฏิบัติมาก การปฏิบัติปานกลาง การปฏิบัติน้อย การปฏิบัติน้อยที่สุด และไม่มีการปฏิบัติเลยโดยมีการให้ระดับคะแนน ดังนี้

การปฏิบัติมากที่สุด	เท่ากับ	6	คะแนน
การปฏิบัติมาก	เท่ากับ	5	คะแนน
การปฏิบัติปานกลาง	เท่ากับ	4	คะแนน
การปฏิบัติน้อย	เท่ากับ	3	คะแนน
การปฏิบัติน้อยที่สุด	เท่ากับ	2	คะแนน
ไม่มีการปฏิบัติเลย	เท่ากับ	1	คะแนน

โดยการคำนวณค่าคะแนนเฉลี่ยใช้สถิติในการหาอัตราภาคชั้น ซึ่งมีวิธีการดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ \text{อัตราภาคชั้น} &= \frac{6 - 1}{6} = 0.83 \end{aligned}$$

เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ยของคะแนน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์โดยแบ่งระดับคะแนนออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

คะแนน	หมายถึง	ระดับคุณภาพ
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 5.20 - 6.00	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.36 - 5.19	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.52 - 4.35	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.68 - 3.51	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.84 - 2.67	หมายถึง	น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.83	หมายถึง	ไม่มีการปฏิบัติเลย

เมื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในเรื่องวิถีพอเพียง ทั้ง 25 ข้อพบว่า มีค่าความเชื่อมั่น (alpha= 0.921) นับว่ามีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสูงมาก

- เกณฑ์ในการวัดของแบบวัดส่วนที่ 5 เป็นแบบปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ส่วนแบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล (key informants) สำหรับผู้นำ 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพหนอง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้าน หรือผู้ที่ผู้ใหญ่บ้านมอบหมายให้เป็นผู้ให้ข้อมูล และผู้ที่เป็นหน่วยงานราชการ เอกชน ภาควิชาการ ประชาสังคม รวมทั้งหมด 30 คน โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) (ตั้งเอกสารแนบภาคผนวก ก)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารในรูปแบบเอกสารราชการ วรรณกรรม หนังสือและเอกสาร ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสุข พลังประชารัฐ วิถีอีสานและการศึกษาความต้องการ ปัญหาสำคัญ

ของชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลของวรรณกรรมให้เกิดตัวแปรที่จะนำไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้

3.4.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

- ลงพื้นที่สำรวจภูมิสังคม บริบททางสังคมต่าง ๆ โดยทางรถเป็นส่วนใหญ่

- การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามในประเด็นต่าง ๆ ทั้งเรื่องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสุข พลังประชารัฐ วิถีอีสาน ผู้นำคิด ทำ วิถีพอเพียง วิถีพอเพียง นวัตกรรมพอเพียง มีทัศนคติอย่างไร มีแนวทางการสร้างความสุขแบบไหนกับวิถีคน 2 นาทั้งนาเกลือและนาข้าวที่อยู่ติดกัน “เศรษฐกิจพอเพียงสร้างความสุขได้จริงไหม? ถามกับผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง”

- การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำที่อาศัยอยู่ในชุมชนพื้นที่เป้าหมาย โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการ และหรือเป็นผู้ขับเคลื่อนงานของชุมชนที่ประชาชนให้การเคารพนับถือ นักวิชาการ ประชาสังคม ภาคเอกชน ราชการและประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับภูมิสังคมปัญหาเดิมและปัญหาใหม่ วิถีพอเพียง วิถีพอเพียง นวัตกรรมพอเพียงในพื้นที่ 4 ตำบลอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) ตำบลโพนสูง (2) ตำบลนาคำ (3) ตำบลบ้านดุง และ (4) ตำบลศรีสุทโธ

- วิธีการและขั้นตอนการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามมีขั้นตอนดังนี้

1) หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลถึงผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อย่างเป็นทางการ พร้อมกำหนดให้ผู้ช่วยนักวิจัยท้องถิ่นทั้ง 4 ตำบล ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ข้อมูลที่กำหนดในเครื่องมือวิจัย ซึ่งก่อนจะลงเก็บข้อมูลทุกครั้งพร้อมต้องโทรศัพท์ประสานงานก่อนล่วงหน้าทุกครั้ง

2) ทีมวิจัยเข้าพบประธานกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอบ้านดุง พัฒนาชุมชน ปลัดอาวุโส และนายอำเภอบ้านดุง

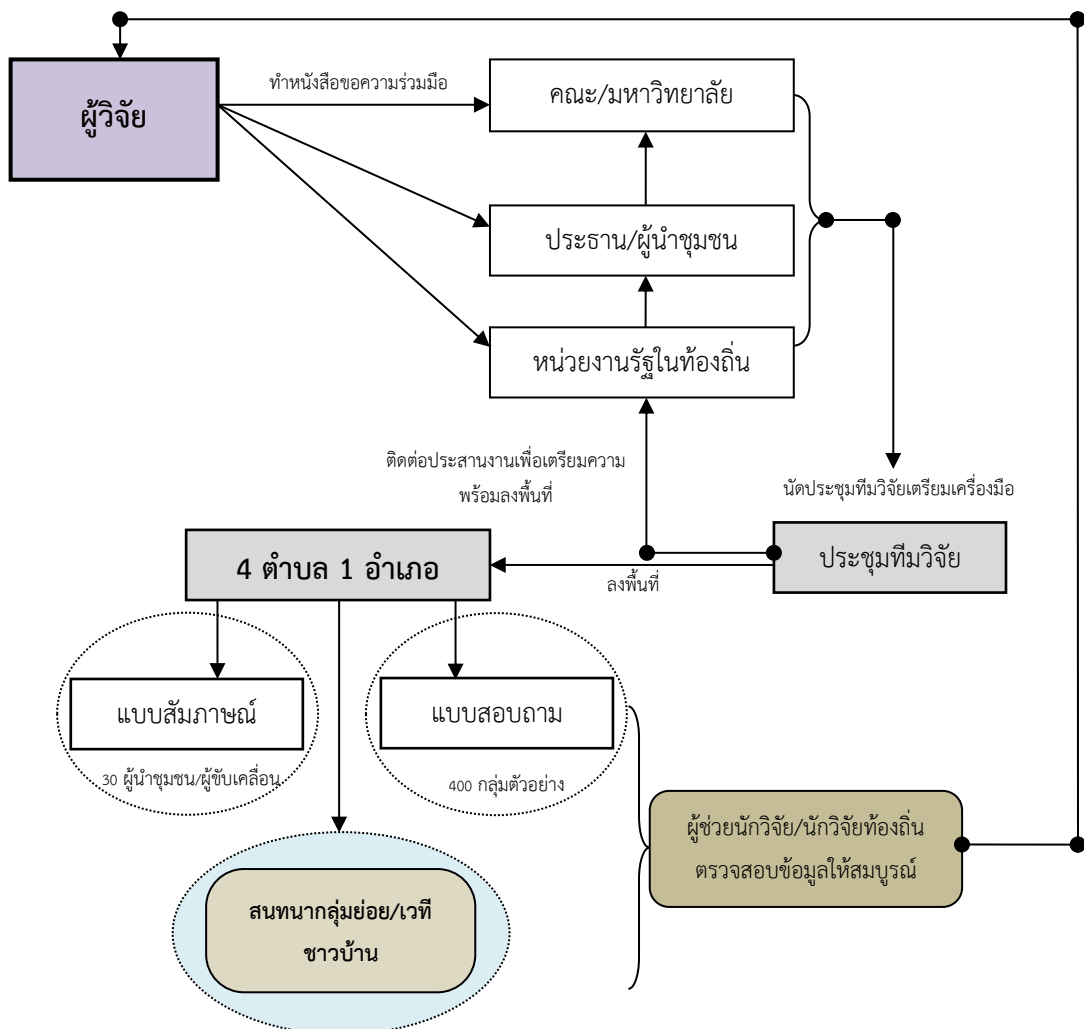
3) นักวิจัย คณะจารย์ลงพื้นที่ประสานชุมชนท้องถิ่นเพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูล

4) ผู้ช่วยนักวิจัยท้องถิ่นลงเก็บข้อมูลแบบสอบถาม

5) หากพบว่าผู้นำหมู่บ้านหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านใดไม่มีเวลาให้สัมภาษณ์ ใช้วิธีการโทรศัพท์แทนจนกว่าจะได้ครบตามที่กำหนด

6) กำหนดทีมนักวิจัยเชิงพื้นที่เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร ดูแลพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย

การลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลมีลำดับขั้นตอนสามารถสรุปภาพแผนผังได้ดังนี้

ภาพที่ 3.2 ภาพแผนผังขั้นตอนในการเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัย 4 พื้นที่ผลกระทบนาเกลือนาข้าว

3.5 การวิเคราะห์และการประมวลผลข้อมูล

ในการประมวลผลข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

- 1) ตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมมาได้และคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์ (Editing)
- 2) ลงรหัสข้อมูลจากแบบสอบถามทุกข้อ และตรวจสอบการลงรหัส
- 3) นำข้อมูลที่ตรวจและลงรหัสแล้วไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปที่เป็นการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์
- 4) เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความเที่ยงตรงสอดคล้องกับความเป็นจริงของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลด้วยการลงภาคสนามโดยวิธีสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับ

ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการ และหรือเป็นผู้ขับเคลื่อนงานของชุมชนที่ประชาชนให้การเคารพนับถือ นักวิชาการ ประชาสังคม ภาคเอกชน ราชการและประชาชนใน 4 ตำบลผลกระทบนานาชาติและนาข้าว อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลตามข้อ 3) นั้นผู้วิจัยนำแบบวัดที่เก็บรวบรวมมาได้ ลงรหัสด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science) โดยวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1) ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อบรรยายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2) สถิติอนุมาน (Inductive Statistics) หรือ สถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) เพื่อทำการเปรียบเทียบและทดสอบข้อมูล ได้แก่ Independent - Samples T test (T-test), One-Way ANOVA (F-test)

3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามโครงสร้างเนื้อหาจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้รับจากคำสัมภาษณ์ของผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการ และหรือเป็นผู้ขับเคลื่อนงานของชุมชนที่ประชาชนให้การเคารพนับถือ นักวิชาการ ประชาสังคม ภาคเอกชน ราชการและประชาชนใน 4 ตำบลผลกระทบนานาชาติและนาข้าว อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ตามที่กำหนดไว้

3.6 รูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย

การเขียนรายงานวิจัยแบ่งออกเป็น 5 บท ดังนี้

1) บทที่ 1 บทนำ ได้แก่ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย ระดับความพร้อมที่มีอยู่ในปัจจุบันและผลกระทบของโครงการที่มีต่อสังคม ในรูปแบบของการกระจายรายได้ (Income distribution) และการแก้ไขปัญหาของชุมชน

2) บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชน ความสุข พลังประชารัฐ วิถีอีสาน ปุ่มบ้านปุ่มเมืองบริบทพื้นที่อำเภอบ้านดุงและการศึกษาความต้องการ ปัญหาของพื้นที่และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) บทที่ 3 กรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย ได้แก่ กรอบแนวคิดในการวิจัย หน่วยในการวิเคราะห์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และการประมวลผลข้อมูล และรูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย

4) บทที่ 4 ผลการวิจัย “สบายดีอีสาน”

4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานบุคคล

4.2 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของ 5 ภาคส่วนในชุมชนท้องถิ่น คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน

4.3 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว

4.4 การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน”

4.5 การเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างจำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล

4.5.1 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามเพศ

4.5.2 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ

4.5.3 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามระดับ

การศึกษา

4.5.4 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพ

4.5.5 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อ

เดือน

4.5.6 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน

4.6 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.7 แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน

5) บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการวิจัย“สบายดีอีสาน”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สาขพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” ซึ่งในการวิจัยในบทนี้ได้มีเป้าหมาย 4 ตำบลที่ได้รับผลกระทบจากการทำนาเกลือและนาข้าว จนให้นาข้าวเปลี่ยนเป็นนาเกลือ นาเกลือขยายพื้นที่มากขึ้นผลกระทบมีมากขึ้นด้วยและพื้นที่ที่มีผลกระทบมากที่สุด 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพหนอง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูล 400 กลุ่มตัวอย่าง ได้ทำการวิเคราะห์แบบสอบถามที่สมบูรณ์ตามจำนวนที่กำหนดตามกลุ่มตัวอย่างไว้ 400 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยผู้วิจัยได้เสนอรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานบุคคล
 2. การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของ 5 ภาคส่วนในชุมชนท้องถิ่น คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน
 3. การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว
 4. การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน”
 5. การเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างจำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล
 - 5.1 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามเพศ
 - 5.2 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ
 - 5.3 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามระดับการศึกษา
 - 5.4 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพ
 - 5.5 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน
 - 5.6 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน
 6. ข้อมูลเชิงคุณภาพ
 7. แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สาขพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน
- ผลการศึกษามีรายละเอียดสำคัญดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นฐานบุคคล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประคู้ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูล 400 คนและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลที่เป็นข้อมูลทั่วไปของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานบุคคล

ข้อมูลพื้นฐานบุคคล		จำนวน	ร้อยละ
เพศ			
	ชาย	182	45.50
	หญิง	218	54.50
อายุ			
	อายุไม่เกิน 40 ปี	58	14.50
	อายุ 41 – 50 ปี	82	20.50
	อายุ 51 - 60 ปี	143	35.75
	อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป	117	29.25
สถานภาพ			
	โสด	14	3.50
	สมรส	321	80.25
	ม่าย/หย่าร้าง	65	16.25
ระดับการศึกษา			
	ไม่ได้เรียนหนังสือ	18	4.50
	ป.6-ม.3	305	76.25
	ม.6 หรือ ปวช.	62	15.50
	อนุปริญญา หรือ ปวส.	8	2.00
	ปริญญาตรี	3	0.75
	สูงกว่าปริญญาตรี	3	0.75
	ไม่ระบุ	1	0.25

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

	ข้อมูลพื้นฐานบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ			
	ทำนา	230	57.50
	เกษตรกรทั่วไป	65	16.25
	รับจ้างทั่วไป	75	18.75
	ค้าขาย	15	3.75
	ธุรกิจส่วนตัว/ทอผ้า	10	2.50
	รับราชการ	5	1.25
รายได้ต่อเดือน			
	ไม่เกิน 5,000 บาท	148	37.00
	5,001 – 10,000 บาท	195	48.75
	10,001 – 15,000 บาท	44	11.00
	15,001 – 20,000 บาท	12	3.00
	20,001 บาทขึ้นไป	1	0.25
สถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน			
	เจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่	214	53.50
	เจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่	118	29.50
	เจ้าของที่ดินมากกว่า 15 ไร่	31	7.75
	เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน (ทำนาเกลือ)	36	9.00
	เป็นเจ้าของที่ดินทำกิน (ทำนาเกลือ)	1	0.25
	รวม	400	100.00

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.1 ข้อมูลพื้นฐานของประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูล 400 คน (ร้อยละ 100) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง อยู่บ้านดูแลครอบครัว (ร้อยละ 54.50) มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 65.00) มีสถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 80.25) มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตอนต้น (ป.6-ม.3) (ร้อยละ 76.25) มีอาชีพทำนา เป็นชาวนา (ร้อยละ 57.50) ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท (ร้อยละ 85.75) ที่สำคัญประชาชนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันครอบครองไม่เกิน 15 ไร่ (ร้อยละ 83.00)

4.2 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น

ประชาชนในพื้นที่ 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชนโดยมีผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

4.2.1 ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัว โดยภาพรวม

ตารางที่ 4.2 แสดงระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น โดยภาพรวม

การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น	Mean	S.D.	ระดับ
ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม	5.48	0.61	มากที่สุด
ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว	5.17	0.72	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่	4.97	0.91	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	5.16	0.80	มาก
รวม	5.19	0.57	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.2 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย 5.19) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่าทุกด้านประชาชนกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นอยู่ในระดับมากขึ้นไป เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้

ระดับมากที่สุด ได้แก่ (1) ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม (ค่าเฉลี่ย 5.48) อยู่ในระดับมาก ได้แก่ (2) ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 5.17) (3) ด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ค่าเฉลี่ย 5.16) และ (4) ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ (ค่าเฉลี่ย 4.97)

4.2.2 ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม

ตารางที่ 4.3 แสดงการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม

ข้อ	ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม	Mean	S.D.	ระดับ
1	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน	5.39	0.79	มากที่สุด
2	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน	5.48	0.68	มากที่สุด

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ข้อ	ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม	Mean	S.D.	ระดับ
3	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา	5.49	0.69	มากที่สุด
4	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจำหมู่บ้าน	5.52	0.70	มากที่สุด
5	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีลอยกระทงทำบุญประจำหมู่บ้าน	5.51	0.67	มากที่สุด
รวม		5.48	0.61	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.3 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.48) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจำหมู่บ้านมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 5.52) อยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมาในเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีลอยกระทง ทำบุญประจำหมู่บ้าน อยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.51) แต่ในเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (ค่าเฉลี่ย 5.39) แต่ยังคงอยู่ในระดับมากที่สุด

4.2.3 ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวของ 5 ภาคส่วนในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว

ตารางที่ 4.4 แสดงระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว

ข้อ	ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว	Mean	S.D.	ระดับ
1	การอบรมความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน	5.29	0.80	มากที่สุด
2	การฝึกใช้ภาษาไทยในการติดต่อราชการ	5.14	0.83	มาก
3	การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยติดต่อสื่อสารกันในหมู่บ้าน	5.08	0.95	มาก
4	การรับข่าวสาร เสียงตามสาย จากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	5.21	0.96	มากที่สุด
5	การมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนข่าวสารการพัฒนาอาชีพกับเพื่อนบ้าน	5.11	0.93	มาก
รวม		5.17	0.72	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.4 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย 5.17) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวในชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการอบรมความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.29) อยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากที่สุด แต่มีส่วนร่วมการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยติดต่อสื่อสารกันในหมู่บ้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.08)

4.2.4 ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่

ตารางที่ 4.5 แสดงระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวในชุมชนท้องถิ่น
จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่

ข้อ	ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่	Mean	S.D.	ระดับ
1	การมีส่วนร่วมประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ พิธีประจำต้นไม้ ฝึป่าของหมู่บ้าน	4.80	1.19	มาก
2	การมีส่วนร่วมแต่งกายตามอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง	5.11	0.95	มาก
3	การมีส่วนร่วมเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ประกอบพิธีการในประเพณี ประจำหมู่บ้าน	5.13	1.05	มาก
4	การมีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมการใช้ภาษา อาหาร ประจำกลุ่มชาติพันธุ์	5.01	1.07	มาก
5	การมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์	4.80	1.20	มาก
รวม		4.97	0.91	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.5 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย 4.97) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการมีส่วนร่วมเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ประกอบพิธีการในประเพณี ประจำหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.13) อยู่ในระดับมีส่วนร่วมมาก แต่จะมีค่าเฉลี่ยน้อยลงเมื่อประชาชนต้องมีส่วนร่วมประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ พิธีประจำต้นไม้ ฝึป่าของหมู่บ้าน รวมถึงการมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 4.80) อยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากค่อนข้างน้อยเช่นกัน

4.2.5 ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวในชุมชนท้องถิ่น
 จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 ตารางที่ 4.6 แสดงระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวในชุมชนท้องถิ่น
 จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
 พอเพียง

ข้อ	ด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	Mean	S.D.	ระดับ
1	การมีส่วนร่วมฝึกอบรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจาก หน่วยงานรัฐ	5.19	0.89	มาก
2	การรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากภาคเอกชน	5.17	0.83	มาก
3	การได้รับความสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการ พัฒนาอาชีพของตนเอง	5.09	1.01	มาก
4	การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพ การถ่ายทอด ความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น	5.11	0.98	มาก
5	การมีส่วนร่วมสร้างกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน	5.26	0.94	มากที่สุด
รวม		5.16	0.80	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.6 พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชน
 ท้องถิ่น จำแนกตามด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
 พอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย 5.16) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า
 ประชาชนมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการมีส่วนร่วมสร้างกลุ่มอาชีพใน
 หมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.26) อยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากที่สุด แต่มีค่าเฉลี่ยลดลงเมื่อการได้รับความ
 สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพของตนเอง (ค่าเฉลี่ย 5.09) อยู่ในระดับมีส่วนร่วม
 มากเช่นกัน

4.3 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว

การวิเคราะห์ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวของประชาชน 5 ภาคส่วน ได้แก่ ภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่น 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านผาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ มีผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

4.3.1 ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวโดยภาพรวมและรายด้าน การวิเคราะห์ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวทั้ง 5 ด้าน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวโดยภาพรวม

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน ระดับครอบครัว	Mean	S.D.	ระดับ
ด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร	5.46	0.67	มากที่สุด
ด้านการออมทรัพย์	5.15	0.71	มาก
ด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว	5.03	0.87	มาก
ด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน	5.12	0.85	มาก
ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น	5.18	0.65	มาก
รวม	5.19	0.56	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.7 พบว่า ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวของประชาชน 5 ภาคส่วนในชุมชนท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก (ค่าเฉลี่ย 5.19) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวอยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกด้าน เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้

- 1) ด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร (ค่าเฉลี่ย 5.46)
- 2) ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 5.18)
- 3) ด้านการออมทรัพย์ (ค่าเฉลี่ย 5.15)
- 4) ด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน (ค่าเฉลี่ย 5.12)
- 5) ด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 5.03)

4.3.2 ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร

ตารางที่ 4.8 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว
จำแนกตามด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร

ข้อ	ด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร	Mean	S.D.	ระดับ
1	การทำอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการดำรงชีพเฉพาะ ครอบครัว	5.46	0.67	มากที่สุด
2	การทำอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสาน	5.15	0.71	มาก
3	การทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นการค้าขายหลักของ ครอบครัว	5.03	0.87	มาก
4	การปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน	5.12	0.85	มาก
5	การปลูกพืชผัก ไม้ยืนต้น ผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ไว้ ในบริเวณบ้าน	5.18	0.65	มาก
รวม		5.19	0.56	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.8 พบว่า ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก (ค่าเฉลี่ย 5.19) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีการปฏิบัติในเรื่องการทำอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการดำรงชีพเฉพาะครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 5.49) อยู่ในระดับปฏิบัติมากที่สุด และจะมีการปฏิบัติที่ลดลงในเรื่องการทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นการค้าขายหลักของครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 5.03) อยู่ในระดับการปฏิบัติมากแต่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด

4.3.3 ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการออมทรัพย์

ตารางที่ 4.9 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว
จำแนกตามด้านการออมทรัพย์

ข้อ	ด้านการออมทรัพย์	Mean	S.D.	ระดับ
1	การวางแผนใช้จ่ายแต่ละเดือนของสมาชิกในครอบครัว	5.19	0.81	มาก
2	การประหยัดใช้สิ่งของในครัวเรือน	5.21	0.83	มากที่สุด
3	การรู้จักมัธยัสถ์ใช้เงินอย่างมีคุณค่า	5.25	0.81	มากที่สุด

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

ข้อ	ด้านการออมทรัพย์	Mean	S.D.	ระดับ
4	การลด ละ เลิกอบายมุข	4.93	1.31	มาก
5	การออมเงินด้วยการฝากสหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคาร	5.16	0.94	มาก
รวม		5.15	0.71	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.9 พบว่า ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการออมทรัพย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก (ค่าเฉลี่ย 5.15) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวในเรื่องการรู้จักมัธยัสถ์ใช้เงินอย่างมีคุณค่า (ค่าเฉลี่ย 5.25) และการประหยัดใช้สิ่งของในครัวเรือน (ค่าเฉลี่ย 5.21) อยู่ในระดับปฏิบัติมากที่สุด แต่ลดลงในการลด ละ เลิกอบายมุข (ค่าเฉลี่ย 4.93) อยู่ในระดับมากแต่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

4.3.4 ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว

ตารางที่ 4.10 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว
จำแนกตามด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว

ข้อ	ด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว	Mean	S.D.	ระดับ
1	การรับงานเสริมมาทำที่บ้าน	5.07	0.94	มาก
2	การรวมกลุ่มอาชีพกับสมาชิกผลิตสินค้าขายในหมู่บ้าน	5.01	1.01	มาก
3	การรวมกลุ่มอาชีพผลิตสินค้าส่งออกขายนอกหมู่บ้าน	5.06	1.01	มาก
4	การไปทำงานชั่วคราวนอกฤดูกาลอาชีพหลักของครอบครัว	4.99	1.04	มาก
5	การสมัครทำงานนอกเวลาของหน่วยงานรัฐในหมู่บ้าน	5.05	1.01	มาก
รวม		5.03	0.87	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.10 พบว่า ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก (ค่าเฉลี่ย 5.03) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว ในเรื่องการรับงานเสริมมาทำที่

บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.07) อยู่ในระดับปฏิบัติมาก แต่จะไม่ค่อยไปทำงานชั่วคราวนอกฤดูกาลอาชีพหลักของครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 4.99) ซึ่งอยู่ในระดับมากก็จริงแต่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

4.3.5 ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว

จำแนกตามด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน

ตารางที่ 4.11 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน

ข้อ	ด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน	Mean	S.D.	ระดับ
1	การทำบุญร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน	5.20	0.88	มากที่สุด
2	การบริจาคทาน ทุนทรัพย์ให้แก่ผู้ยากไร้	5.08	1.01	มาก
3	การแบ่งปันสิ่งของที่จำเป็นช่วยเหลือกันในครอบครัว	5.13	0.99	มาก
4	การให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางที่ดีเมื่อสมาชิกครอบครัวทำผิดพลาด	5.08	1.04	มาก
5	การเปิดโอกาสให้ทุกคนในครอบครัวพัฒนาตัวเองด้วยความ เป็นประชาธิปไตย	5.12	1.09	มาก
รวม		5.12	0.85	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.11 พบว่า ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก (ค่าเฉลี่ย 5.12) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวในเรื่องการทำบุญร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.20) อยู่ในระดับปฏิบัติมากที่สุด แต่ประชาชนมีการให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางที่ดีเมื่อสมาชิกครอบครัวทำผิดพลาด และการบริจาคทาน ทุนทรัพย์ให้แก่ผู้ยากไร้ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในระดับมากก็ตาม (ค่าเฉลี่ย 5.08) แต่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

4.3.6 ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว

จำแนกตามด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น

ตารางที่ 4.12 แสดงระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น

ข้อ	ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น	Mean	S.D.	ระดับ
1	การใช้ภาษาถิ่น ภาษาเฝ้า ภาษากลุ่มชาติพันธุ์เป็นกิจวัตร ในการสื่อสาร	5.11	0.99	มาก
2	การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของป่าประจำหมู่บ้าน	5.18	0.91	มาก

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ข้อ	ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น	Mean	S.D.	ระดับ
3	การเข้าร่วมประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้านเป็นประจำ	5.32	0.83	มากที่สุด
4	การอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สืบมาแต่โบราณ ให้แก่ลูกหลาน	5.20	0.85	มากที่สุด
5	การใช้ยาสมุนไพรที่บรรพบุรุษรักษาโรคภัยของคนใน หมู่บ้าน	5.11	0.92	มาก
รวม		5.18	0.65	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.12 พบว่า ระดับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จำแนกตามด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก (ค่าเฉลี่ย 5.18) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว ในเรื่องการเข้าร่วมประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้านเป็นประจำ (ค่าเฉลี่ย 5.32) และการอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สืบมาแต่โบราณให้แก่ลูกหลาน (ค่าเฉลี่ย 5.20) อยู่ในระดับการปฏิบัติมากที่สุด แต่มีการใช้ยาสมุนไพรที่บรรพบุรุษรักษาโรคภัยของคนในหมู่บ้าน และการใช้ภาษาถิ่น ภาษาเฝ้า ภาษากลุ่มชาติพันธุ์เป็นกิจวัตรในการสื่อสาร (ค่าเฉลี่ย 5.11) มีค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุดแต่ยังอยู่ในระดับมากเช่นกัน

4.4 การนำแนวคิดเชิงประยุกต์ใช้ “นวัตกรรม วิถีพอเพียง”

ผู้วิจัยได้กำหนดไว้เป็น 2 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) ประชาชนที่มีการประยุกต์ใช้ในมิติด้านวิถีชีวิตพอเพียง (2) ประชาชนที่มีการประยุกต์ใช้ในมิติที่เป็นวิถีในการแสดงพฤติกรรมด้านความพอเพียง ดังมีรายละเอียดสำคัญดังต่อไปนี้

4.4.1 วิถีพอเพียง

“วิถีพอเพียง” เป็นการวิเคราะห์แบบวัดการสร้างความรอบรู้ของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง (6 ด้าน 15 ตัวชี้วัด) ที่เป็นการวัดภาพรวมในการดำรงชีวิต ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ และด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.4.1.1 ระดับวิถีพอเพียง โดยภาพรวมและรายด้าน

ตารางที่ 4.13 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกโดยภาพรวมและรายด้าน

ข้อ	วิถีพอเพียง	Mean	S.D.	ระดับ
1	ด้านสังคมวัฒนธรรม	5.39	0.69	มากที่สุด
2	ด้านเศรษฐกิจ	5.09	0.73	มาก
3	ด้านจิตใจ	5.20	0.79	มากที่สุด
4	ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	5.02	0.81	มาก
รวม		5.17	0.59	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.13 พบว่า ระดับวิถีพอเพียง จำแนกโดยภาพรวมและรายด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 5.17) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ประชาชนมีวิถีพอเพียง ด้านสังคมวัฒนธรรม (ค่าเฉลี่ย 5.39) รองลงมาด้านด้านจิตใจ (ค่าเฉลี่ย 5.20) อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 5.09) โดยมีด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.02) แต่ยังคงอยู่ในระดับปฏิบัติมากเช่นเดียวกัน

4.4.1.2 ระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านสังคมวัฒนธรรม

ตารางที่ 4.14 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านสังคมวัฒนธรรม

ข้อ	ด้านสังคมวัฒนธรรม	Mean	S.D.	ระดับ
1	ความสามัคคีร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	5.29	0.83	มากที่สุด
2	การมีส่วนร่วมเป็นผู้ทำข้อตกลงประชาคมของหมู่บ้าน	5.41	0.76	มากที่สุด
3	การร่วมงานวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน	5.42	0.76	มากที่สุด
4	การดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย	5.42	0.79	มากที่สุด
5	การร่วมกันให้หมู่บ้านปลอดอบายมุข	5.42	0.77	มากที่สุด
รวม		5.39	0.69	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.14 พบว่า ระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านสังคมวัฒนธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.39) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิถีพอเพียง ในเรื่องการร่วมงานวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน การร่วมกันให้หมู่บ้านปลอดอบายมุข และการดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย (ค่าเฉลี่ย 5.42) อยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิถีพอเพียงในเรื่องของความสามัคคีร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.29) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังคงอยู่ในระดับปฏิบัติมากเช่นเดียวกัน

4.4.1.3 ระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ 4.15 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านเศรษฐกิจ

ข้อ	ด้านเศรษฐกิจ	Mean	S.D.	ระดับ
1	การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน	5.13	0.89	มาก
2	การจัดทำบัญชีครัวเรือน	4.90	1.25	มาก
3	การสร้างรายได้เสริมเพิ่มรายได้หลักในครอบครัว	5.25	0.85	มากที่สุด
4	การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพเป็นวิสาหกิจชุมชน	5.07	0.95	มาก
5	การออมเงิน ประหยัดมัธยสถ์ในการใช้จ่ายเงิน	5.10	0.98	มาก
รวม		5.09	0.73	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.15 พบว่า ระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านเศรษฐกิจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 5.09) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิถีพอเพียง ในเรื่องการสร้างรายได้เสริมเพิ่มรายได้หลักในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 5.25) อยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิถีพอเพียงในเรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน (ค่าเฉลี่ย 4.90) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังคงอยู่ในระดับปฏิบัติมากเช่นเดียวกัน

4.4.1.4 ระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านจิตใจ

ตารางที่ 4.16 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านจิตใจ

ข้อ	ด้านจิตใจ	Mean	S.D.	ระดับ
1	การดำรงชีพด้วยการยึดมั่นในศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม	5.18	0.87	มาก
2	การทำบุญหมู่บ้าน	5.28	0.84	มากที่สุด
3	การช่วยเหลือบริจาคทรัพย์ สิ่งของให้แก่คนที่ยากจน	5.19	0.96	มาก
4	ความรักความผูกพันในครอบครัว	5.20	0.97	มากที่สุด
5	ความพึงพอใจในการดำรงชีวิตร่วมกันในหมู่บ้าน	5.15	1.02	มาก
รวม		5.20	0.79	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.16 พบว่า ระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านจิตใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.20) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิถีพอเพียง ในเรื่องการทำบุญหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.28) อยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิถีพอเพียงในเรื่องของความพึงพอใจในการดำรงชีวิตร่วมกันในหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.15) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังคงอยู่ในระดับปฏิบัติมากเช่นเดียวกัน

4.4.1.5 ระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 4.17 แสดงระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อ	ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	Mean	S.D.	ระดับ
1	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์	5.02	0.93	มาก
2	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของส่วนรวมให้เกิดความคุ้มค่า	5.10	0.86	มาก
3	การร่วมมือกันใช้พลังงานทดแทน	4.94	1.02	มาก
4	การจัดการขยะในหมู่บ้านไม่ส่งผลกระทบต่อคน หมู่บ้าน และสิ่งแวดล้อม	5.03	1.00	มาก
5	การร่วมมือกันปลูกต้นไม้เพิ่มเติมให้กับหมู่บ้าน อนุรักษ์ป่าชุมชน	5.00	1.08	มาก
รวม		5.02	0.81	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.17 พบว่า ระดับวิถีพอเพียง จำแนกตามด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 5.02) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิถีพอเพียง ในเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของส่วนรวมให้เกิดความคุ้มค่า (ค่าเฉลี่ย 5.10) อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิถีพอเพียงในเรื่องของการร่วมมือกันใช้พลังงานทดแทน (ค่าเฉลี่ย 4.94) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับปฏิบัติมากเช่นเดียวกัน

4.4.2 วิถีพอเพียง

“วิถีพอเพียง” เป็นการวิเคราะห์แบบวัดการสร้างความรอบรู้ของชุมชนต้นแบบ เศรษฐกิจพอเพียง (6 ด้าน 15 ตัวชี้วัด) ที่เป็นการวัดภาพรวมในการดำรงชีวิต ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความประหยัดมัธยัสถ์ ด้านการลดรายจ่าย ด้านจิตใจ และด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.4.2.1 ระดับวิธีพอเพียง โดยภาพรวมและรายด้าน

ตารางที่ 4.18 แสดงระดับวิธีพอเพียง จำแนกโดยภาพรวมและรายด้าน

ข้อ	วิธีพอเพียง	Mean	S.D.	ระดับ
1	ด้านความประหยัดมัธยัสถ์	5.27	0.66	มากที่สุด
2	ด้านการลดรายจ่าย	5.22	0.66	มากที่สุด
3	ด้านการเพิ่มรายได้	5.17	0.72	มาก
4	ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	5.10	0.85	มาก
5	ด้านการเอื้ออารีต่อกัน	4.97	1.11	มาก
รวม		5.15	0.60	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.18 พบว่า ระดับวิธีพอเพียง จำแนกโดยภาพรวมและรายด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 5.15) เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ประชาชนมีวิธีพอเพียง ด้านความประหยัดมัธยัสถ์ (ค่าเฉลี่ย 5.27) รองลงมาด้านการลดรายจ่าย (ค่าเฉลี่ย 5.22) อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีด้านการเอื้ออารีต่อกันมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.97) แต่ยังคงอยู่ในระดับปฏิบัติมาก เช่นกัน

4.4.2.2 ระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านความประหยัดมัธยัสถ์

ตารางที่ 4.19 แสดงระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านความประหยัดมัธยัสถ์

ข้อ	ด้านความประหยัดมัธยัสถ์	Mean	S.D.	ระดับ
1	การใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยทั้งตนเองและครอบครัว	5.26	0.87	มากที่สุด
2	การมีเงินออมไว้ในกองทุน หรือกลุ่มออมทรัพย์	5.33	0.75	มากที่สุด
3	การมีเงินออมในธนาคาร	5.38	0.79	มากที่สุด
4	การมีประกันชีวิตไว้กับบริษัทเอกชน	5.22	0.88	มากที่สุด
5	การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย	5.14	1.15	มาก
รวม		5.27	0.66	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.19 พบว่า ระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านความประหยัดมัธยัสถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.27) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิธีพอเพียง ในเรื่องการมีเงินออมในธนาคาร (ค่าเฉลี่ย 5.38) รองลงมาเรื่องการมีเงินออมไว้ในกองทุน หรือกลุ่มออมทรัพย์ (ค่าเฉลี่ย 5.33) อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิธีพอเพียงในเรื่องการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย (ค่าเฉลี่ย 5.14) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังคงอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

4.4.2.3 ระดับวิธีพื่อเพียง จำแนกตามด้านการลดรายจ่าย

ตารางที่ 4.20 แสดงระดับวิธีพื่อเพียง จำแนกตามด้านการลดรายจ่าย

ข้อ	ด้านการลดรายจ่าย	Mean	S.D.	ระดับ
1	การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ในพื้นที่บริเวณบ้าน	5.34	0.85	มากที่สุด
2	การลดอบายมุข (กินให้น้อยลง หรือเกี่ยวข้องให้น้อยลง)	5.33	0.76	มากที่สุด
3	การละอบายมุข (ละการเกี่ยวข้องอบายมุข เช่น เข้าพรรษา ทุกวันพระ)	5.28	0.84	มากที่สุด
4	การเลิกอบายมุข	4.93	1.34	มาก
5	การซื้อสิ่งของใช้เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ	5.25	0.95	มากที่สุด
รวม		5.22	0.66	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.20 พบว่า ระดับวิธีพื่อเพียง จำแนกตามด้านการลดรายจ่าย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.22) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิธีพื่อเพียง ในเรื่องการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ในพื้นที่บริเวณบ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.34) อยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิธีพื่อเพียงในเรื่องของการเลิกอบายมุข (ค่าเฉลี่ย 4.93) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน

4.4.1.4 ระดับวิธีพื่อเพียง จำแนกตามด้านการเพิ่มรายได้

ตารางที่ 4.21 แสดงระดับวิธีพื่อเพียง จำแนกตามด้านการเพิ่มรายได้

ข้อ	ด้านการเพิ่มรายได้	Mean	S.D.	ระดับ
1	การประกอบอาชีพที่สุจริตเพิ่มขึ้นเป็นอาชีพที่สอง	5.30	0.79	มากที่สุด
2	การผลิตสินค้าส่งให้ร้านหรือตัวแทน	5.20	0.82	มากที่สุด
3	การรวมกลุ่มกับเพื่อนบ้านสร้างอาชีพหารายได้เพิ่ม	5.26	0.83	มากที่สุด
4	การเพิ่มพื้นที่ ขยายหรือเพิ่มจำนวนผลผลิตจากอาชีพเดิม เพื่อสร้างรายได้	5.03	1.09	มาก
5	การเดินทางไปรับจ้างทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้าน	5.08	0.96	มาก
รวม		5.17	0.72	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.21 พบว่า ระดับวิธีพื่อเพียง จำแนกตามด้านการเพิ่มรายได้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 5.17) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิธีพื่อเพียง ในเรื่องการประกอบอาชีพที่สุจริตเพิ่มขึ้นเป็นอาชีพที่สอง (ค่าเฉลี่ย 5.30) อยู่ในระดับมาก

ที่สุดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิธีพอเพียงในเรื่องของการเพิ่มพื้นที่ ขยายหรือเพิ่มจำนวนผลผลิตจากอาชีพเดิมเพื่อสร้างรายได้ (ค่าเฉลี่ย 5.03) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

4.4.1.5 ระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ตารางที่ 4.22 แสดงระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ข้อ	ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	Mean	S.D.	ระดับ
1	การใช้เทคโนโลยีเก็บข้อมูลชุมชนเพื่อสื่อสารข้อมูลกับเพื่อนในหมู่บ้าน	5.09	0.96	มาก
2	การรับความรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้าน	5.09	0.95	มาก
3	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายในหมู่บ้าน	5.15	0.93	มาก
4	การมีส่วนร่วมสร้างกลุ่มเครือข่ายทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน	5.07	0.99	มาก
5	การเดินทางศึกษาดูงานนอกหมู่บ้านด้านเศรษฐกิจพอเพียง	5.08	1.07	มาก
รวม		5.10	0.85	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.22 พบว่า ระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 5.10) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิธีพอเพียง ในเรื่องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายในหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.15) อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิธีพอเพียงในเรื่องของการมีส่วนร่วมสร้างกลุ่มเครือข่ายทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 5.07) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

4.4.1.6 ระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านการเอื้ออารีต่อกัน

ตารางที่ 4.23 แสดงระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านการเอื้ออารีต่อกัน

ข้อ	ด้านการเอื้ออารีต่อกัน	Mean	S.D.	ระดับ
1	การช่วยเหลือคนยากจน	4.84	1.20	มาก
2	การช่วยเหลือบริจาคสิ่งของให้ผู้ด้อยโอกาส	4.91	1.28	มาก
3	ความรู้รักสามัคคีในครอบครัว	5.04	1.23	มาก
4	ความรู้รักสามัคคีในชุมชน	5.04	1.25	มาก
5	การร่วมทำงาน กิจกรรม โครงการพัฒนาหมู่บ้านด้วยจิตอาสา	5.05	1.24	มาก
รวม		4.97	1.11	มาก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 4.23 พบว่า ระดับวิธีพอเพียง จำแนกตามด้านการเอื้ออาทรต่อกัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.97) เมื่อพิจารณาตามรายข้อพบว่า ประชาชนมีวิธีพอเพียง ในเรื่องการทำงาน กิจกรรม โครงการพัฒนาหมู่บ้านด้วยจิตอาสา (ค่าเฉลี่ย 5.05) อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีวิธีพอเพียงในเรื่องของการช่วยเหลือคนยากจน (ค่าเฉลี่ย 4.84) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังคงอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

4.5 การเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างจำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล

ผู้วิจัยกำหนดปัจจัยพื้นฐานในการวิเคราะห์ผลไว้ จำนวน 6 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.5.1 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามเพศ

ผู้วิจัยกำหนดเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ตัวแปรที่ 1 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น ตัวแปรที่ 2 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และตัวแปรที่ 3 การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน” ดังมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.24 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามเพศ

ตัวแปรอิสระ	เพศชาย		เพศหญิง		t	Sig.
	Mean	S.D.	Mean	S.D.		
การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น	5.18	0.60	5.21	0.54	0.448	0.654
การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน ระดับครอบครัว	5.13	0.63	5.23	0.50	1.776	0.007*
การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน”	5.14	0.58	5.18	0.52	0.753	0.452

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.24 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามเพศ โดยใช้วิธี t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบผลดังนี้

- 1) ประชาชนที่เป็นผู้ชายและผู้หญิงมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน
- 2) ประชาชนที่เป็นผู้ชายและผู้หญิงมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในครอบครัวแตกต่างกันโดยผู้หญิงมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในครอบครัวมากกว่าผู้ชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.007

3) ประชาชนที่เป็นผู้ชายและผู้หญิงมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” ไม่แตกต่างกัน

4.5.2 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ

ผู้วิจัยกำหนดเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ตัวแปรที่ 1 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น ตัวแปรที่ 2 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และตัวแปรที่ 3 การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” ดังมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.25 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ

การเปรียบเทียบความแตกต่าง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	5.341	3	1.780	5.690	0.001*
	ภายในกลุ่ม	123.909	396	0.313		
	รวม	129.250	399			
การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	5.725	3	1.908	6.213	0.000*
	ภายในกลุ่ม	121.630	396	0.307		
	รวม	127.355	399			
การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน”	ระหว่างกลุ่ม	3.423	3	1.141	3.863	0.010*
	ภายในกลุ่ม	116.959	396	0.295		
	รวม	120.382	399			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.25 พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ โดยใช้วิธีการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่าประชาชนอยู่ในชุมชนท้องถิ่น 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประคู้ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันทั้ง 3 ตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยพหุคูณโดยวิธีเชฟเฟ (Scheffe' Multiple Comparisons) ดังตารางที่ 4.26 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.26 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่

อายุ	Mean	การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น			
		อายุไม่เกิน 40 ปี	อายุ 41-50 ปี	อายุ 51-60 ปี	อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป
		4.92	5.19	5.26	5.26
อายุไม่เกิน 40 ปี	4.92	-			
อายุ 41-50 ปี	5.19	-0.267	-		
อายุ 51-60 ปี	5.26	-0.334*	-0.068	-	
อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป	5.26	-0.336*	-0.070	-0.002	-
อายุ	Mean	การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว			
		อายุไม่เกิน 40 ปี	อายุ 41-50 ปี	อายุ 51-60 ปี	อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป
		4.92	5.18	5.22	5.30
อายุไม่เกิน 40 ปี	4.92	-			
อายุ 41-50 ปี	5.18	-0.258	-		
อายุ 51-60 ปี	5.22	-0.297*	-0.040	-	
อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป	5.30	-0.378*	-0.121	-0.081	-
อายุ	Mean	การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน”			
		อายุไม่เกิน 40 ปี	อายุ 41-50 ปี	อายุ 51-60 ปี	อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป
		4.97	5.11	5.18	5.26
อายุไม่เกิน 40 ปี	4.97	-			
อายุ 41-50 ปี	5.11	-0.141	-		
อายุ 51-60 ปี	5.18	-0.206	-0.066	-	
อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป	5.26	-0.287*	-0.146	0.080	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.26 พบว่า ผลการทดสอบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่ พบผลดังนี้

1) การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันด้านอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นน้อยกว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป

2) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมีความแตกต่างกันด้านอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวน้อยกว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป

3) การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” มีความแตกต่างกันด้านอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” น้อยกว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป

4.5.3 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามระดับการศึกษา

ตารางที่ 4.27 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามระดับการศึกษา

การเปรียบเทียบความแตกต่าง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	1.630	4	0.408	1.265	0.283
	ภายในกลุ่ม	126.968	394	0.322		
	รวม	128.598	398			
การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	3.202	4	0.800	2.554	0.039*
	ภายในกลุ่ม	123.492	394	0.313		
	รวม	126.694	398			
การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สะบายดีอีสาน”	ระหว่างกลุ่ม	1.402	4	0.350	1.166	0.325
	ภายในกลุ่ม	118.432	394	0.301		
	รวม	119.833	398			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.27 พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามระดับการศึกษา โดยใช้วิธีการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่าประชาชนอยู่ในชุมชนท้องถิ่น 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพหนองสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันทั้ง 1 ตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว จึงได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยพหุคูณโดยวิธีเชฟเฟ (Scheffe' Multiple Comparisons) ดังตารางที่ 4.28 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.28 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างตัวแปรอิสระจำแนกตามระดับการศึกษา เป็นรายคู่

ระดับการศึกษา	Mean	การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว				
		ไม่ได้เรียนหนังสือ	ป.6-ม.3	ม.6 หรือ ปวช.	อนุปริญญา หรือ ปวส.	ปริญญาตรีขึ้นไป
		5.27	5.21	5.01	5.16	5.59
ไม่ได้เรียนหนังสือ	5.27	-	0.060	-0.060	-0.109	0.324
ป.6-ม.3	5.21		-	0.199	-0.049	0.384
ม.6 หรือ ปวช.	5.01			-	0.150	0.583*
อนุปริญญาหรือ ปวส.	5.16				-	0.433
ปริญญาตรีขึ้นไป	5.59					-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.28 พบว่า ผลการทดสอบความแตกต่าง 1 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ เป็นรายคู่ พบผลการวิเคราะห์ คือ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไป ใช้ในระดับครอบครัวมีความแตกต่างกันด้านระดับการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปมีการน้อมนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช.

4.5.4 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพ

ตารางที่ 4.29 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพ

การเปรียบเทียบความแตกต่าง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	8.706	5	1.741	5.691	0.000*
	ภายในกลุ่ม	120.544	394	0.306		
	รวม	129.250	399			
การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	7.803	5	1.561	5.143	0.000*
	ภายในกลุ่ม	119.552	394	0.303		
	รวม	127.355	399			
การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สะบายดีอีสาน”	ระหว่างกลุ่ม	6.356	5	1.271	4.392	0.001*
	ภายในกลุ่ม	114.026	394	0.289		
	รวม	120.382	399			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.29 พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพ โดยใช้วิธีการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ที่ระดับ นัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่าประชาชนที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่น 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประคู้ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันทั้ง 3 ตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยพหุคูณโดยวิธีเชฟเฟ้ (Scheffe' Multiple Comparisons) ดังตารางที่ 4.30 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.30 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างตัวแปรอิสระจำแนกตามอาชีพ เป็นรายคู่

อาชีพ	Mean	การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น					
		ทำนา	เกษตรทั่วไป	รับจ้างทั่วไป	ค้าขาย	ธุรกิจส่วนตัว	ข้าราชการ
		5.28	5.26	5.00	4.72	4.97	5.15
ทำนา	5.28	-	-0.018	-0.281*	-0.559*	-0.309	-0.129
เกษตรทั่วไป	5.26		-	-0.263	-0.542*	-0.292	-0.112
รับจ้างทั่วไป	5.00			-	-0.279	-0.029	0.151
ค้าขาย	4.72				-	0.250	0.430
ธุรกิจส่วนตัว	4.97					-	0.180
ข้าราชการ	5.15						-
อาชีพ	Mean	การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว					
		5.29	5.18	4.97	4.90	4.90	5.38
		5.29	5.18	4.97	4.90	4.90	5.38
ทำนา	5.29	-	-0.101	-0.310*	-0.384	-0.381	0.099
เกษตรทั่วไป	5.18		-	-0.209	-0.283	-0.280	0.200
รับจ้างทั่วไป	4.97			-	-0.074	-0.071	0.409
ค้าขาย	4.90				-	0.003	0.483
ธุรกิจส่วนตัว	4.90					-	0.480
ข้าราชการ	5.38						-
อาชีพ	Mean	การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สะบายดีอีสาน”					
		5.22	5.23	5.01	4.77	4.88	5.41
		5.22	5.23	5.01	4.77	4.88	5.41
ทำนา	5.22	-	0.005	-0.217	-0.453*	-0.340	0.191
เกษตรทั่วไป	5.23		-	-0.222	-0.458*	-0.345	0.186
รับจ้างทั่วไป	5.01			-	-0.237	-0.123	0.407
ค้าขาย	4.77				-	0.114	0.644*
ธุรกิจส่วนตัว	4.88					-	0.531
ข้าราชการ	5.41						-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.30 พบว่า ผลการทดสอบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระจำแนกตามอาชีพเป็นรายคู่ พบผลดังนี้

1) การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพทำนามีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าอาชีพรับจ้างทั่วไปและค้าขาย รวมทั้งประชาชนที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าค้าขาย

2) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพทำนามีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมากกว่าผู้ที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป

3) การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” มีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพค้าขายมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” น้อยกว่าผู้ประกอบการอาชีพทำนา เกษตรทั่วไป และข้าราชการ

4.5.5 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

ตารางที่ 4.31 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

การเปรียบเทียบความแตกต่าง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	4.813	3	1.604	5.106	0.002*
	ภายในกลุ่ม	124.437	396	0.314		
	รวม	129.250	399			
การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	1.384	3	0.461	1.450	0.228
	ภายในกลุ่ม	125.971	396	0.318		
	รวม	127.355	399			
การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน”	ระหว่างกลุ่ม	2.053	3	0.684	2.290	0.078
	ภายในกลุ่ม	118.329	396	0.299		
	รวม	120.382	399			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.31 พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยใช้วิธีการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่าประชาชนที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่น 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพหนองสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประคู้ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความแตกต่างกัน 1 ตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น จึงได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยพหุคูณโดยวิธีเชฟเฟ (Scheffe' Multiple Comparisons) ดังตารางที่ 4.32 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.32 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน เป็นรายคู่

รายได้ต่อเดือน	Mean	การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น			
		ไม่เกิน 5,000 บาท	5,001-10,000 บาท	10,001-15,000 บาท	15,001 บาทขึ้นไป
		5.31	5.16	5.08	4.80
ไม่เกิน 5,000 บาท	5.31	-	-0.151	-0.234	-0.505*
5,001-10,000 บาท	5.16		-	-0.083	-0.354
10,001-15,000 บาท	5.08			-	-0.271
15,001 บาทขึ้นไป	4.80				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.32 พบว่า ผลการทดสอบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพเป็นรายคู่ พบผลการวิเคราะห์ คือ การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น มีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีรายได้ ไม่เกิน 5,000 บาทมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไป

4.5.6 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน

ตารางที่ 4.33 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน

การเปรียบเทียบความแตกต่าง	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	6.462	3	2.154	6.947	0.000*
	ภายในกลุ่ม	122.788	396	0.310		
	รวม	129.250	399			
การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว	ระหว่างกลุ่ม	8.241	3	2.747	9.133	0.000*
	ภายในกลุ่ม	119.113	396	0.301		
	รวม	127.355	399			
การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน”	ระหว่างกลุ่ม	7.546	3	2.515	8.828	0.000*
	ภายในกลุ่ม	112.836	396	0.285		
	รวม	120.382	399			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.33 พบว่า การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน โดยใช้วิธีการทดสอบความแปรปรวนทาง

เดียว (One-way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่าประชาชนที่อยู่ชุมชนท้องถิ่น 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประคู้ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ ที่มีสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันทั้ง 3 ตัวแปรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงได้ทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยพหุคูณโดยวิธีเชฟเฟ่ (Scheffe' Multiple Comparisons) ดังตารางที่ 4.34 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.34 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน เป็นรายคู่

สถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน	Mean	การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น			
		เจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่	ผู้เจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่	ผู้เจ้าของที่ดินมากกว่า 15 ไร่	เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ
		5.31	5.06	5.18	4.99
เจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่	5.31	-	-0.250*	-0.127	-0.316*
ผู้เจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่	5.06		-	0.123	-0.066
ผู้เจ้าของที่ดินมากกว่า 15 ไร่	5.18			-	-0.188
เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ	4.99				-
สถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน	Mean	การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว			
		5.31	5.00	5.21	5.03
เจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่	5.31	-	-0.308*	-0.101	-0.284*
ผู้เจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่	5.00		-	0.207	0.024
ผู้เจ้าของที่ดินมากกว่า 15 ไร่	5.21			-	-0.182
เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ	5.03				-
สถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน	Mean	การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน”			
		5.28	4.99	5.12	5.02
เจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่	5.28	-	-0.295*	-0.160	-0.266
ผู้เจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่	4.99		-	0.136	0.029
ผู้เจ้าของที่ดินมากกว่า 15 ไร่	5.12			-	-0.106
เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ	5.02				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 4.34 พบว่า ผลการทดสอบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันเป็นรายคู่ พบผลดังนี้

1) การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันด้านสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่

เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่ และเป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ

2) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมีความแตกต่างกันด้านสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมากกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่ และเป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ

3) การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” มีความแตกต่างกันด้านสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่ มีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” มากกว่าผู้ที่เป็นผู้เช่าที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่

4.6 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นสำคัญของการสัมภาษณ์ที่เป็นของมูลเชิงคุณภาพในการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพ ข้าราชการในท้องถิ่น ผู้ประกอบการในชุมชน และกลุ่มประชาชน รวมเป็น 5 ภาคส่วน พร้อมทั้งจัดเวทีชาวบ้านเพื่อเก็บข้อมูลสำคัญในประเด็น “วิถีพอเพียง วิถีพอเพียง” และคำว่า “2 นามทานคร” โดยอธิบายเป็นภาพรวมเพื่อกำหนดทิศทางหรือมุมมองที่เป็นกลุ่มภาคส่วนที่จากประชาชนที่สังกัดกลุ่มประชากร: ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน พบผลการสรุปจากการสนทนากลุ่มย่อยและประชุมเวทีชาวบ้าน

ภาพที่ 4.1 การจัดทำสนทนากลุ่มและประชุมเวทีประชาชนในมิติ “วิถีพอเพียง วิถีพอเพียง” ตำบล

โพนสูง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ณ บ้านก้านนวิรัตน์ ชีพจำเป็น

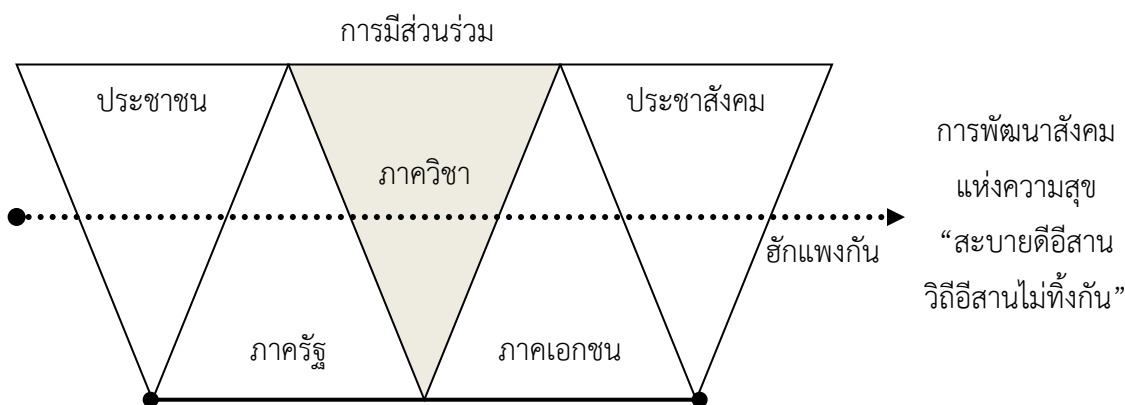
ภาพที่ 4.2 การจัดทำเวทีประชาชนในมิติ “2 นามทานคร” และผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์บ้านดุงแบรนต์
ส่วนราชการเกอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

โดยทั้ง 2 ครั้งได้แนวคิดและข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์วิทยาที่เกิดขึ้นจริงจากท้องถิ่น มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าขององค์ความรู้ วิทยาการสมัยใหม่ 4 ตำบลในอำเภอบ้านดุงจากปารกทึบในอดีตสู่นาข้าว ทำนาเกลือ สร้างเมืองจนนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ผู้คนต่างอพยพมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนกันมากขึ้นจนมีประชากรในพื้นที่ผลกระทบมากที่สุดมีจำนวนประชากร 42,638 คน และมีครัวเรือน 9,152 ครัวเรือน จึงมีความหลากหลายทางความคิด ภูมิความรู้ และวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะพหุลักษณะ เป็นการสรุปจากคำตอบใน 6 ข้อคำถามสำคัญ ดังตารางที่ 4.35 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.35 สรุปข้อความสำคัญ “สบายดีอีสาน” “วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน”

ข้อคำถาม	สบายดีอีสาน	วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน	สังคมแห่งความสุข	ระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่มเกษตรกรรนาเกลือและนาข้าว	คนบ้านดุง แก้ปัญหานาเกลือ นาข้าวกัน	ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชาชน
5 ภาคประชาชน						
ภาครัฐ	ความพอเพียง	กลับมาทำงานที่บ้าน	ไม่เอาเปรียบประชาชน	แบ่งปันประโยชน์ร่วมกัน ความสุขที่อยู่บนพื้นฐานการยอมรับ อยู่ได้	รัฐกับภาคเอกชนเป็นหลัก	มีส่วนร่วมน้อย
ภาคเอกชน	อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ค้าขายได้ อยู่ร่วมกัน ได้อย่างมีความสุข	ซื้อขายอย่างเป็นธรรม	ไม่โกงประชาชน	พออยู่ร่วมกันได้ ความสุขเพียงชั่วคราว	ทำในพื้นที่ส่วนบุคคล รัฐช่วยเหลือแบบ ฉาบฉวย	มีส่วนร่วมน้อย
ภาควิชาการ	เยาวชนได้มีอิสระทาง ความคิด เรียบอย่างมี ความสุข	ช่วยเหลือกันในยาม ลำบาก	ให้ความรู้ที่แก้ไขปัญห ได้อย่างมีส่วนร่วม	ประชาชนยังยอมรับการอยู่ร่วมกัน และคอยแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามี ความสุขระดับปานกลาง	การได้รับความ ช่วยเหลือจากวิชาการ น้อยมาก มีวิชาการ น้อยในพื้นที่	มีส่วนร่วมพอสมควร
ภาคประชาสังคม	มีกิจกรรมของกลุ่ม อาชีพทำร่วมกันอย่าง ต่อเนื่องเพื่อสังคม	รวมกลุ่มอาชีพกัน แบ่งปันกันประโยชน์ ร่วมกัน	ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	มีกลุ่มการแก้ไขปัญหาน้อยมาก และมีความสุขที่ฟื้นความรู้สึก เพราะไม่ได้แก้ไขปัญหาระยะยาว	มีส่วนร่วมในการ แก้ไขปัญหาน้อยมาก	มีส่วนร่วมน้อย
ภาคประชาชน	ได้อยู่กับครอบครัว อยู่ร่วมกันอย่างพอดี กับตัวเองและ ครอบครัว ฮักแพงกัน อยู่ตามศักยภาพ ไม่ เดือดร้อน	คนบ้านเดียวกัน กิน ข้าวด้วยได้ ฮักแพง กัน	เปิดพื้นที่ให้ประชาชน สร้างการมีส่วนร่วมของ ประชาชน	ความสุขน้อยทั้งนาข้าวและนา เกลือ ทำตามวิถีปกติโดยต้อง ดำรงชีวิตอยู่บนพื้นที่ความขัดแย้ง ลึก ๆ เป็นไปตามภาวะปกติไม่สุข ไม่ทุกข์	ต่างแก้ไขพื้นที่ของ ตนเอง “ตนแลเป็นที่ พึ่งของตนเอง” ปัญหาถูกทิ้งไว้ แต่ ยอมรับงานวิจัยและ วิชาการ	การมีส่วนร่วมมากที่สุด

สรุปแนวคิดของ 5 ภาคส่วนที่เรียกว่าประชารัฐที่เกี่ยวข้องกับสละบายดีอีสาน วิถีอีสานไม่ทังกัน สังกมแห่งความสข ระดับความสขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่ม เกษตรกรนาเกลือและนาข้าว และยังมีแนวคิดของคนบ้านดุง แก่ปัญหานาเกลือ นาข้าวกัน รวมถึงระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชารัฐ พบว่า การพัฒนาสังคม ณ ที่แห่งนี้ เป็นแบบพีระมิดหัวกลับสลบภาคส่วนประชารัฐอื่น ๆ ให้ช่วยพุงเพื่อให้เกิดความสขในแนวทางสละบายดีอีสานระหว่างเกษตรกรนาเกลือนาข้าวต้องอาศัยภาคประชาชนเป็นพื้นฐานนั้นหมายความว่า ต้องยึดประชาชนเป็นที่ตั้งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาโดยพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการและตรงกับความเป็นจริงของประชาชน รองลงมาคือภาคประชาสังคม ภาควิชาการเป็นตัวเชื่อมระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐเป็นตัวพุงและประสานช่วยเหลือภาคประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองและแก้ไข ปัญหาตนเองได้ ดังภาพที่ 4.36 ต่อไปนี้

ภาพที่ 4.3 พลังชุมชน 5 ภาคส่วนประชารัฐในการพัฒนาสังคมแห่งความสข

4.7 แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสข “สละบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นา คู่ขนานวิถีอีสานไม่ทังกัน

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการวิจัยเพื่อกำหนดเป็นแนวทางทางการพัฒนาสังคมแห่งความสข “สละบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นา คู่ขนานวิถีอีสานไม่ทังกัน ใน 3 มิติ คือ ส่งเสริม สนับสนุน และภูมิสังคม ภูมิสถาน ปุ่มบ้านปุ่มเมืองบ้านดุง วิถีคน 2 นา จึงมีการสรุปผลไว้เพื่อเป็นแนวทาง ดังต่อไปนี้

4.7.1 มิติส่งเสริม

โดยปกติในชุมชน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่างวันจะเป็นเพศหญิง มีฐานะเป็น แม่บ้าน คอยดูแลบ้าน ลูกหลานมีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไปแต่มีการศึกษาไม่สูงนักทุกคนอ่านออกเขียนได้ ระดับการศึกษา ป. 6 และ ม. 3 รายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือนมีลักษณะตามอาชีพทำนา

เกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ สำคัญคือ แทบทุกครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 15 ไร่ ดังนั้น ภาครัฐและภาควิชาการในการเข้าพื้นที่ในการพัฒนาสังคมให้เกิดความสุขได้ต้องให้รู้จักพื้นฐานข้อมูล สำคัญเหล่านี้จึงต้อง “ส่งเสริม” ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม และการปลูกพืช ผสมผสานทำการเกษตรในพื้นที่บริเวณบ้านที่อยู่อาศัยให้มากขึ้น และสำคัญต้องฝึกวิถีความพอเพียง ให้กับประชาชนเพิ่มเติม ต่อเนื่องในเรื่องความประหยัดมัธยัสถ์ และการลดรายจ่ายแบบทำบัญชี ครัวเรือนค่อยเป็นค่อยไป แล้วจะเกิดวิถีพอเพียงในการดำรงชีวิตด้านสังคม วัฒนธรรม และจิตใจ เสริมพลังด้านจิตใจ สังคมและวัฒนธรรมให้มากขึ้น

4.7.2 มิติสนับสนุน

การสนับสนุนประชาชนทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการสามารถให้การสนับสนุนประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป และมีอาชีพทำนา เกษตรทั่วไป รับจ้างทั่วไปและ ข้าราชการ รวมถึงผู้ที่เป็เจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่ให้มีการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” ดีกว่าทุกกลุ่มบุคคล อาชีพและการครอบครองที่ดิน

อีกประการสำคัญมากคือ ภาครัฐต้องสนับสนุนการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ให้มากขึ้น ผลักดันให้ทุกภาคส่วนสร้างความเอื้ออารีต่อกันทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน และกลุ่มอาชีพ

เกษตรกร 2 นาต้องสร้างความปรองดองอยู่ร่วมกันถ้อยที่ถ้อยอาศัย แบ่งปันประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกันให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยใช้หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงตามพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถ บพิตร หรือ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ 9 ผู้เป็นพระมหากษัตริย์ที่คนไทยและชาวโลกรักศรัทธาที่สุดจนมีคำกล่าวว่ King of World โดยมี เป้าหมายสูงสุดคือ ความสุขที่ยั่งยืน

4.7.3 ภูมิสังคม ภูมิสถาน ปุ่มบ้านปุ่มเมืองบ้านดุง

ภูมิสังคม ภูมิสถาน ปุ่มบ้านปุ่มเมือง

ภูสิทธ์ ภูคำชะโนด (2560: 109-126) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของ ประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีพบรายละเอียดดังต่อไปนี้

“บ้านดุง” แต่เดิมเป็นป่าดงใหญ่ คำว่า “ดุง” สันนิษฐานว่าเพี้ยนเสียงมาจากคำว่า “ดง” ซึ่งเป็นป่าดงผืนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งแต่เดิมบริเวณที่ตั้งบ้านดุงเดิมเป็นบริเวณที่พวกขอมเคยอาศัยเมื่อ ประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว เมื่อขอมสิ้นยุคขอมคงเหลือไว้แต่กระดูกและภาชนะเครื่องใช้ไว้เป็นอนุสรณ์ และบริเวณที่ตั้งบ้านดุงใหญ่เคยขุดพบโครงกระดูกโบราณและไหลาย สมัยบ้านเชียง จุดเริ่มต้นในการ

ตั้งบ้านเรือนเกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2420 – 2430 ซึ่งตามการเล่าของชาวบ้านที่เป็นประวัตักล่าวไว้ว่า มีเฒ่าจันทน์กับภรรยาชื่อนางกรม พร้อมญาติพี่น้องเดินทางมาจากเมืองอินเมืองพรหม (จังหวัดอุบลราชธานีและอำนาจเจริญ) โดยใช้เกวียนเป็นพาหนะประมาณ 3-4 ครั้วเรือนเพื่อหาทำเลที่อุดมสมบูรณ์ เดินทางมาเรื่อยๆ ถึงบริเวณเนินบ้านดุงใหญ่ปัจจุบัน จึงหยุดพักเพื่อหาเสบียงอาหารและบังเอิญพบองค์ (ละมั่ง) จึงจับมาเป็นอาหารเย็น หลังจากกินอาหารเสร็จ เฒ่าจันทน์และพวกจึงปรึกษาหารือกันว่า พวกเราจะไม่เดินทางต่อไป จะอยู่ที่แห่งนี้ เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ทุกอย่าง มีป่าไม้หลากหลายชนิด สัตว์ป่ามากมาย แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงตัดสินใจสร้างบ้านเรือนขึ้น ณ ที่แห่งนี้พออยู่อาศัยมาประมาณ 20 ปีต่อมา จำนวนบ้านเรือนมากขึ้น จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านโดยพิจารณาจากพื้นที่อยู่อาศัยเป็นสำคัญที่มีต้นไม้ใหญ่คู่กันอยู่สองต้น ต้นแรกคือต้นยาง ต้นที่สองคือต้นดุงใหญ่ (ไม้ดุง) จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ดุงใหญ่” และสร้างหอบ้าน (หอปู่ตา) ไว้ประจำหมู่บ้านเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ตรงอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน ต่อมาได้ตั้งหอกัน (ดอนกำ) เพื่อกันไม่ให้ภูตผีปีศาจเข้ามารบกวนคนในหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของหมู่บ้าน และตั้งหอชนขึ้น อีกหนึ่งแห่ง เรียกว่า หอชน (คำชนในปัจจุบัน) ซึ่งคนโบราณเชื่อว่าทางน้ำเป็นทางเดินของเจ้าปู่ศรีสุทโธเดินทางมาจากคำชะโนดมาแวะพักที่ดอนกำและคำชนเสมอเพื่อเดินทางไปทีคำสีดา บ้านช้างน้อย อำเภอทุ่งฝน จังหวัดอุดรธานี บ้านดุงใหญ่เดิมเป็นที่ตั้งของตำบลบ้านดุง ผู้ดำรงตำแหน่งกำนันคนแรกคือขุนศรีหา (นายศรีสีหาใต้)

ทั้งนี้ คำว่า “บ้านดุง” ยังมีคนให้ข้อคิดในการตั้งชื่อมาจากเหตุผลต่างๆ นานา เช่นว่า น่าจะใช้คำว่า บ้านดุง เพราะผู้คนที่เข้ามาอยู่แรกเริ่มต่างดั่งดิน (เป็นภาษาอีสานส่วนภาษากลางคือ ดินดั้น) มาจากแดนไกล จากต่างถิ่นมาสร้างบ้านเรือนอยู่ที่แห่งนี้จึงลงความเห็นกันว่าน่าจะเป็นบ้านดุง อีกเหตุผลหนึ่งคือ บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนมีต้นไม้ใหญ่ชื่อ ไม้ดุง จึงนำคำทั้งสอง คือ ดุงดินและไม้ดุงที่มีขนาดใหญ่ มาประกอบกันเป็นชื่อของหมู่บ้านว่า บ้านดุงใหญ่

ถึงอย่างไรก็ตามเขตพื้นที่การแบ่งการปกครองของบ้านดุง ยากฐานะจาก 3 ตำบลเป็นอำเภอ บ้านดุงอย่างเป็นทางการ ดังนั้นพื้นที่ “บ้านดุง” เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2502 กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ได้มีประกาศยกฐานะ 3 ตำบล ในพื้นที่อำเภอหนองหาน ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านดุง ตำบลบ้านจันทน์ และตำบลดงเย็น เป็น "กิ่งอำเภอบ้านดุง" และกรมการปกครองได้ประกาศยกฐานะกิ่งอำเภอบ้านดุง เป็น "อำเภอบ้านดุง" เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2506 ทางราชการ ได้ตั้งชื่ออำเภอบ้านดุง ก็เพราะว่า ที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ได้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านดุง ซึ่งเป็นชื่อที่ประชาชนรู้จักกันดีนั่นเอง นอกจากนี้ ยังมีวัตถุโบราณปรากฏอยู่ ได้แก่ โบสถ์สร้างวัดศรีขวัญเมือง ก่อสร้างด้วยอิฐผสมยางไม้ อยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านดุง ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 2 กิโลเมตร เจดีย์ใหญ่ที่บ้านอ้อมกอ ตำบลอ้อมกอ อำเภอบ้านดุง ก่อด้วยอิฐหินปูน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 19

กิโลเมตร และคูเมืองโบราณที่บ้านถ่อนนาลับ ตำบลถ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 20 กิโลเมตร สิ่งก่อสร้างวัตถุโบราณเหล่านี้บ่งชี้ให้เห็นว่า พื้นที่อำเภอบ้านดุง เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งรกรากของชาวบ้านมาแต่โบราณที่ใกล้เคียงกับบ้านเชียงนั่นเอง ซึ่งปัจจุบันนี้กลายเป็นเมือง 3 น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม อย่างเต็มตัว

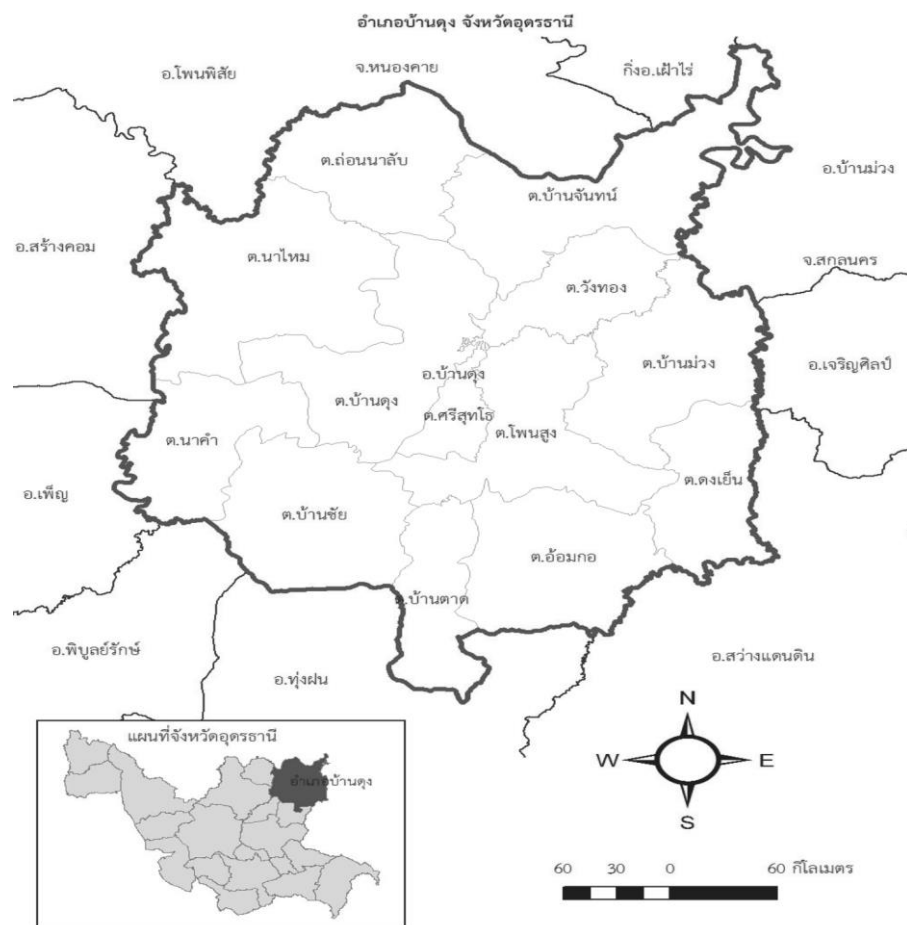
ภูมิสถานอำเภอบ้านดุง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากตัวจังหวัดอุดรธานี 85 กิโลเมตร เดินทางใช้เวลา 1 ชั่วโมง 18 นาที ห่างจากกรุงเทพมหานคร 631 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 8 ชั่วโมง 31 นาที โดยใช้รถยนต์ ทั้งนี้พื้นที่อำเภอบ้านดุงมีเนื้อที่ทั้งหมด 923.768 ตารางกิโลเมตร หรือ 577,355 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือติดกับอำเภอโพนพิสัยและอำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

ทิศใต้ติดกับอำเภอทุ่งฝนและอำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี

ทิศตะวันออกติดกับอำเภอบ้านม่วง และอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

และทิศตะวันตกติดกับอำเภอเพ็ญและอำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 4.4 แผนที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ที่มา: นุชิต ศิริทองคำ (2555: 4); ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2560: 111)

กรมทรัพยากรธรณี (2552: 19) ได้อธิบายพื้นที่บริเวณอำเภอบ้านดุงโดยสันฐานของพื้นที่เป็นช่วงหินยุคครีเทเชียส (อายุ 141-65 ล้านปี) เป็นหมวดหินมหาสารคาม ถือว่าเป็นหมวดหินเกลือที่กระจายตัวรองรับอยู่ใต้ที่ราบสูงโคราช ชั้นหินโดยทั่วไปประกอบด้วย ชั้นเกลือหิน 3 ชั้นแทรกสลับกับหินตะกอนสีน้ำตาลแดง มีความหนารวมกันประมาณ 300 - 400 เมตร โดยมีชั้นแอนไฮไดรต์รองรับอยู่ด้านล่าง บริเวณที่มีโครงสร้างของโดมเกลือใกล้ชั้นผิวดิน มักมีผลต่อดินเค็ม และการปรากฏของคราบเกลือบนผิวดิน ดังนั้นในการสำรวจเพื่อทำแผนที่ธรณีวิทยามักกำหนดบริเวณที่มีคราบเกลือและดินเค็ม ดังกล่าวเป็นพื้นที่ขอบเขตของหมวดหินมหาสารคามซึ่งโผล่ให้เห็นได้มากที่สุด ในหลายจังหวัดทางภาคอีสาน และในจังหวัดอุดรธานีเอง เช่น บริเวณ อำเภอบ้านดุงและบ้านอุ้นจาน อำเภอประจักษ์ศิลปาคม เป็นต้น การแผ่กระจายของหมวดหินมหาสารคาม ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ทางตอนเหนือของจังหวัดอุดรธานี สภาวะแวดล้อมการสะสมตะกอนของหมวดหินมหาสารคามมาจากการตกตะกอนของน้ำทะเลในแอ่ง ในสภาพภูมิอากาศกึ่งแห้งแล้ง การวัดอายุของเกลือหินโดยวิธีกัมมันตรังสี K-Ar มีอายุประมาณ 93 ล้านปี ซึ่งโดยพื้นที่ภาพรวมของจังหวัดอุดรธานีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อ 250 ล้านปีที่ผ่านมามีเคยเป็นพื้นที่ที่เป็นทะเลมาก่อนนั่นเอง

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอบ้านดุงเป็นพื้นที่ราบสูงสลับที่ราบดอนมีที่ราบลุ่มประมาณร้อยละ 50 เป็นป่าโปร่ง และป่าเบญจพรรณ ดินเป็นดินปนทราย มีความเค็มสูง มีสายน้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงสรรพชีวิต คือ ลำห้วยหลวง ลำห้วยสงคราม และลำห้วยทวน เน้นการเพาะปลูกเพื่อยังชีพและการค้า การผลิตเชิงพาณิชย์มี 5 ผลิตภัณฑ์ประกอบอาชีพมากที่สุด ได้แก่ ข้าว อ้อย ยางพารา ปาล์มน้ำมันและเกลือสินเธาว์

นอกจากนี้ลักษณะภูมิอากาศเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ส่วนเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวมากที่สุด คือ เดือนเมษายน และหนาวเย็นที่สุดในเดือนมกราคม อุณหภูมิต่ำสุดรายปี 9.8 องศาเซลเซียส สูงสุดรายปี 42.5 องศาเซลเซียส เฉลี่ยรายปี 27.2 องศาเซลเซียส มีการจัดแบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 147 หมู่บ้าน และ 1 ตำบล 34 ชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองบ้านดุง (ตำบลศรีสุทโธ) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งเป็น 1 เทศบาลเมือง 12 องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนการคมนาคมขนส่งจากตัวเมืองจังหวัดอุดรธานีไปยังอำเภอบ้านดุง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของจังหวัดอุดรธานี ห่างจากศาลากลางจังหวัดอุดรธานี ระยะทาง 85 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ ประมาณ 1 ชั่วโมง 31 นาที โดยสามารถเดินทางมาอำเภอบ้านดุงได้ 2 เส้นทาง คือ 1) ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 22 (อุดร - สกลนคร) ออกเดินทางจากอุดรธานี ถึงบ้านหนองเม็ก ตำบลหนองหาน แล้วเลี้ยวไปทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2096 ไปอำเภอบ้านดุง รถยนต์โดยสารประจำทางที่วิ่งเส้นทางนี้คือ รถโดยสารสายอุดร - คำตากล้า และเส้นทางที่ 2) ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 2 (อุดรธานี - หนองคาย) ถึงบ้านนาข่า เลี้ยวทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเดินทางตามทางหลวงหมายเลข 2256 ถึงสี่แยกบ้านนาบัว ตำบลสุขุมเส้า อำเภอกู่แก้ว และเดินทางตาม

ทางหลวงหมายเลข 2022 ไปยังอำเภอบ้านดุง รถยนต์โดยสารประจำทางที่วิ่งเส้นทางนี้คือ รถโดยสารสายอุดรธานี - บึงกาฬ

เมื่อ พ.ศ. 2560 ที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ได้สรุปข้อมูลการประกอบกิจการนาเกลือว่า ในพื้นที่อำเภอบ้านดุงนั้นมีการทำ “นาเกลือสินเธาว์” เริ่มตั้งแต่เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2512-2513 เจ้าหน้าที่จากกรมทรัพยากรธรณี เข้ามาสำรวจพื้นที่และทำการขุดเจาะพื้นที่บริเวณโรงเรียนชุมชนบ้านดุง ลึกประมาณ 70-80 เมตร พบว่ามีน้ำสีขาวขุ่นผ่านเครื่องมือขุดเจาะ พอชิมดูมีรสชาติเค็ม และชาวบ้านนำน้ำดังกล่าวไปต้ม ปรากฏว่าได้เกลือสีขาว ชาวบ้านจึงเริ่มสนใจและต้มเกลือไว้บริโภคในครอบครัว จนมีการสำรวจว่า พื้นที่อำเภอบ้านดุงตั้งอยู่บนแหล่งเกลือสินเธาว์ที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งอาจใหญ่ที่สุดในประเทศไทยด้วย และปัจจุบันได้รับการอนุญาตให้ผลิตเกลือ 4 ตำบลคือ ตำบลโพนสูง ตำบลบ้านชัย ตำบลศรีสุทโธ และตำบลบ้านดุง ซึ่งตำบลบ้านดุงผลิตเกลือมากที่สุด ซึ่งการทำนาเกลือสินเธาว์ของพื้นที่อำเภอบ้านดุงได้รับการประกาศตามกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง กำหนดท้องที่ที่อนุญาตให้ตั้งโรงงานทำเกลือสินเธาว์ และโรงงานสูบน้ำเกลือขึ้นมาจากใต้ดิน เล่ม 108 ตอนที่ 186 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 24 ตุลาคม 2534 มีนัยสำคัญของข้อความตามประกาศว่า ...การประกอบกิจการทำเกลือสินเธาว์ การสูบน้ำเกลือขึ้นมาจากใต้ดินอย่างไม่มีระบบ ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทำให้น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำชลประทานเพิ่มความเค็มก่อความเสียหายต่อการเกษตร ทำให้ดินถล่มหรือยุบตัวก่อความเสียหายต่อบุคคลและทรัพย์สิน ...ฉะนั้นจึงกำหนดท้องที่ซึ่งเคยมีการผลิตเกลืออยู่เดิม หรือมีความเหมาะสมในด้านแหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำผิวดิน และไม่เป็นแหล่งเกษตรกรรมหรือพื้นที่ป่าไม้ตามข้อมูลของทางราชการ เป็นท้องที่ที่อนุญาตให้ตั้งโรงงานทำเกลือสินเธาว์และโรงงานสูบน้ำเกลือขึ้นมาจากใต้ดินดังต่อไปนี้ ...จังหวัดอุดรธานี ในท้องที่ 1) บ้านดุงน้อย หมู่ 2 บ้านศรีสมบัติ หมู่ 5 บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ อำเภอบ้านดุง 2) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 บ้านนาโอง หมู่ 2 บ้านโนนสวรรค์ หมู่ 4 บ้านดุงเหนือ หมู่ 9 บ้านสันติสุข หมู่ 11 ตำบลบ้านดุง อำเภอบ้านดุง 3) บ้านชัย หมู่ 1 บ้านทุ่ง หมู่ 2 บ้านกล้วย หมู่ 3 ตำบลบ้านชัย อำเภอบ้านดุง และ 4) บ้านโพนสูงสวัสดิ หมู่ 1 บ้านโพนสูงใต้ หมู่ 3 บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง อำเภอบ้านดุง ซึ่งท้องที่ที่อนุญาตให้ตั้งโรงงานดังกล่าว หากมีการคัดค้านหรือร้องเรียนขึ้นกระทรวงอุตสาหกรรมจะชลอการพิจารณาอนุญาตไว้จนกว่าทางจังหวัดท้องที่จะสามารถหาข้อยุติซึ่งเป็นที่ยอมรับของราษฎรในท้องถิ่น หรือมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยละเอียดแล้วเสียก่อน ผู้ได้รับอนุญาตให้ตั้งหรือประกอบกิจการโรงงานดังกล่าว ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2512 และพระราชบัญญัติอื่นที่เกี่ยวข้องโดยเคร่งครัด หากฝ่าฝืนจนก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรง กระทรวงอุตสาหกรรมจะเพิกถอนการอนุญาตและดำเนินการให้มีการระงับการผลิตเกลือในท้องที่ดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2518 ต่อไป...นี้เป็นประกาศเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของการให้พื้นที่

อำเภอบ้านดุงดำเนินการทำนาเกลือสินเธาว์จนปัจจุบันมีการประกอบกิจการเกลือสินเธาว์อำเภอบ้านดุง มีพื้นที่ 3,103-2-91 ไร่ โดยมีใบอนุญาตผู้ประกอบการจำนวน 188 ใบอนุญาต ผลผลิตเกลือมากกว่าปีละ 2.5 แสนตันหรือกว่า 100-150 ล้านบาท มีรายละเอียดดังนี้

1) พื้นที่ทำนาเกลือบ้านดุงน้อย ตำบลบ้านดุงและบ้านศรีสุทโธ ตำบลศรีสุทโธ มีพื้นที่ 1,867-0-64 ไร่ ได้รับใบอนุญาตจำนวน 133 ใบอนุญาต โดยมีสายน้ำสำคัญไหลผ่านได้แก่ ลำห้วยทวนและไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำท่ามะนาว

2) พื้นที่ทำนาเกลือบ้านฝาง บ้านโพนสูงเหนือ บ้านโพนสูงใต้ ตำบลโพนสูง มีพื้นที่ 641-1-83 ไร่ ได้รับใบอนุญาตจำนวน 27 ใบอนุญาต โดยมีสายน้ำสำคัญไหลผ่านได้แก่ ลำห้วยบ้าน ห้วยกลาง ห้วยแสง และไหลลงสู่ลำห้วยทวน

3) พื้นที่ทำนาเกลือบ้านทุ่ง ตำบลบ้านชัย มีพื้นที่ 595-0-44 ไร่ ได้รับใบอนุญาตจำนวน 48 ใบอนุญาต โดยมีสายน้ำสำคัญไหลผ่านได้แก่ ลำห้วยบ้าน ห้วยกลาง ห้วยผูกหนาม ห้วยก้านเหลือง และห้วยต้อน

ส่วนการผลิตเกลือในพื้นที่มีผู้ประกอบการรายใหญ่อยู่ 2 ราย ได้แก่ 1) บริษัทวรวัฒน์ ผู้ประกอบกิจการนาเกลือที่ตำบลบ้านชัย ประมาณ 40 ไร่ และตำบลบ้านดุง ประมาณ 200 ไร่ 2) บริษัทแสงอุดม ผู้ประกอบกิจการนาเกลือที่ตำบลบ้านดุง ประมาณ 400 ไร่ และตำบลโพนสูง ประมาณ 200 ไร่ ซึ่งการขายเกลือของผู้ประกอบการ ส่วนใหญ่ขายให้กับ 3 บริษัท ได้แก่ 1) บริษัทบางปู เอนไวรอนเมนทอล คอมเพล็กซ์ จำกัด 2) บริษัทเคมเม็กอุตสาหกรรม จำกัด จังหวัดสมุทรสาคร และ 3) บริษัทอดิศรา เออร์ล่า มาบตาพุด ซึ่งเห็นว่า เกลือบ้านดุงมีคุณภาพที่ดี ซึ่งดีกว่าเกลือทะเล เพราะไม่มีซัลเฟตมาก เป็นเกลือที่ได้จากธารน้ำที่อยู่ใต้ดินของพื้นที่อำเภอบ้านดุง สามารถผลิตเป็นเกลือไอโอดีนได้ ซึ่งจะเสริมสารโปแตสเซียมไอโอเดตชนิดพิเศษ ในขั้นตอนการต้มโดยไม่ต้องคนน้ำ หรือสามารถผสมในขั้นตอนสุดท้ายด้วยการฉีดพ่นหรือคลุกเคล้าด้วยมือก็ได้เช่นกัน ที่สำคัญเกลือต้มของอำเภอบ้านดุง ทำมาจากน้ำเค็มปนหวานไม่มีรสขม แต่ถ้าเป็นเกลือรีไฟน์จะมีรสขมนั่นเอง

โดยภาพรวมเกลืออำเภอบ้านดุงมีกระบวนการผลิตที่เกิดจากผู้ประกอบการนาเกลือ เจาะบ่อบาดาลลึกประมาณ 70-80 เมตร สูบน้ำเกลือใต้ดินที่ได้จากการละลายของหินเกลือขึ้นมาใส่แปลงนาตากแดดไว้ประมาณ 16 วัน น้ำเกลือเปลี่ยนสภาพเป็นเม็ดเกลือ ซึ่งสามารถผลิตเกลือได้ในช่วง 6-7 เดือนต่อปี ซึ่งในช่วงเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม โดยผ่านกระบวนการผลิตเกลือ 3 ประเภท ดังนี้

1) เกลือตาก เริ่มจาก 1) เตรียมดินประมาณ 3 วัน 2) สูบน้ำเข้าที่นา สูงประมาณ 4-5 นิ้ว ใช้เวลาตาก 15-16 วัน 3) เกลือตากแดดจับเป็นผลึกขาว และสุดท้าย 4) กวาดรวมกันเป็นกอง แล้วบรรจุกระสอบ เก็บเข้าฉาง

2) เกล็ดต้ม เริ่มจาก 1) สูบน้ำจากใต้ดิน 2) หม้อต้มขนาด 6 ม. X 2 ม. X 25 ซม. 3) ใช้ แกลบเป็นเชื้อเพลิงประมาณ 800-900 กก./หม้อ ใช้เวลา 10 ชม. กลายเป็นเกล็ดใส่ไอโอดีนใน ขณะที่น้ำเกลือเดือน 25 กรัม/หม้อ และสุดท้าย 4) ผลิตเกล็ดประมาณ 500 กก./หม้อ เก็บเข้าฉาง เกล็ด บรรจุเพื่อจำหน่ายทั่วประเทศ หรือวางขายหน้าร้านตามรายทางได้เลย

3) เกล็ดเสริมไอโอดีน มีกระบวนการวิธีเดียวกับเกล็ดต้ม ไปเพิ่มสารโปรแตสเซียมไอโอดेट ชนิดพิเศษในขณะต้ม หรือขณะก่อนที่จะมีการบรรจุลงเพื่อจัดจำหน่าย

สิ่งสำคัญของการทำนาเกลือ คือการได้เกล็ดที่มีคุณภาพ และส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมเชิงลบน้อย ที่สุด ซึ่งทุกครัวเรือนตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันยอมขาดเกล็ดไม่ได้เพราะเกล็ดมีสรรพประโยชน์ มากมาย ดังเช่นว่า การดองผัก ดองผลไม้ ล้างผักฆ่าเชื้อโรค ถอนอาหารตากแห้ง ดับกลิ่นเหม็นคาว เป็นส่วนผสมของอาหารมากมาย และเป็นส่วนผสมการทำปุ๋ยเคมี สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สบู่ ผงซักฟอก ครีมนวด เป็นต้น

ณ ปัจจุบัน ปี 2560 สิ่งที่พบเมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูล คือ ปัญหาที่เป็นผลกระทบต่อชุมชนและ สิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อผู้ประกอบการนาเกลือ และการปรับตัวเพื่อให้ดำเนินชีวิตอยู่ได้ตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของคุณกฤษฎาภรณ์ วัฒนกุล ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) เกิดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เปลี่ยนวิถีจากนาข้าวเป็นนาเกลือ (เดือนการทำนา ข้าวและนาเกลือมีช่วงแตกต่างกัน) แหล่งอาหารธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป การเพาะปลูกพืชผักใน ชุมชนให้ผลิตน้อย และทำให้ไม่มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้สำหรับเลี้ยงชีพ แหล่งน้ำสำหรับเลี้ยงสัตว์ ตามธรรมชาติสูญเสีย วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างกลายเป็นสนิม ผุกร่อนเร็วกว่าอายุการใช้งานจริง เกิด ความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรนาข้าวและนาเกลือ ชั้นหินที่ถูกแรงดันน้ำพังทลาย ทำให้ดินทรุดได้ และผลที่สำคัญทำให้ประชาชนทั้งบ้านเรือน ทั้งนาข้าว ซึ่งอาจรวมถึงทั้งนาเกลืออพยพไปทำงานนอก ชุมชน รวมทั้งมีการอพยพของแรงงานจากนอกพื้นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ทำให้เป็นทางสังคมขึ้นได้

2) เกิดผลกระทบเกิดจากผู้ประกอบการนาเกลือ ได้แก่ มีช่วงเวลาจำกัดในการทำนา เกล็ดเพียง 6 เดือนเท่านั้น นาเกลือประเภทตากเสี่ยงต่อภาวะทางภูมิอากาศ ราคาเกล็ดขึ้นลงไม่ แน่นนอน เกล็ดค้างในโกดังจำนวนมาก มีสารปนเปื้อน มีค่าขนส่งสูงเพราะมีระยะทางไกล การค้าขาย เกล็ดต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง สหกรณ์ไม่เข้มแข็งขาดความรู้เงินทุนหมุนเวียนและการบริหารจัดการที่ เป็นมืออาชีพ การรับซื้อจากผู้ประกอบการรายย่อยไม่แน่นอนเพราะจำนวนการผลิตไม่คงที่จึงตกไป อยู่กับโรงงานขนาดใหญ่ สัดส่วนของเกล็ดตากเพื่อใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมเคมีมากเกินไป เกล็ดต้มมี ต้นทุนสูงกว่าเกล็ดตาก เครื่องมือในการต้มเกล็ดมีสภาพเก่าจึงมีการปนเปื้อนจากภาชนะและเขม่าฝุ่น ละเอียดองการต้มจึงไม่ค่อยสะอาดเท่าที่ควร ในบางพื้นที่ผู้ผลิตยังไม่มีใบอนุญาตประกอบการ บางบ่อ เจาะในพื้นที่สาธารณะ มีการสูบลูกเคียงเกินไป ผู้ประกอบการขาดจิตสำนึกในการปฏิบัติตาม

ข้อตกลงร่วมกันระหว่างประชาชน รัฐ ผู้ประกอบการ และเกิดการพังทลายของทำนบกั้นดินกั้นน้ำเค็ม ทำให้เสี่ยงต่อการแพร่กระจายน้ำเค็มออกจากพื้นที่

3) ข้อเสนอแนะและวิธีการแก้ปัญหาสำหรับพื้นที่การทำนาเกลือและพื้นที่ใกล้เคียง อาทิ การหยุดทำนาเกลือในพื้นที่ส่งผลกระทบต่อระบบแรง ใช้ระบบการทำนาเกลือด้วยเตาต้มสตรัมพลังงานแสงอาทิตย์ พัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ค้นหาตลาดใหม่ เร่งพัฒนาแปรรูปเกลือเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ส่งเสริมการปลูกพืชในดินเค็ม ส่งเสริมการเลี้ยงปลาในนาเกลือ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตนาเกลือ ในพื้นที่พบว่าคุณคุณกฤษณ์ วัฒนกุล ได้ปรับพื้นที่ส่วนหนึ่งจากการทำนาเกลือมาพัฒนาผลิตภัณฑ์เกลือเป็นเกลือสปา และปลูกพืชในพื้นที่ดินเค็มโดยการถมดินในนาเกลือเพิ่มขึ้นหนา 1 เมตร พยายามใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน มีการปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกไม้ มะเฟือง มะนาว ต้นดอกแค และมีการปลูกเลี้ยงปลาในน้ำกร่อยด้วยเป็นต้น

วิถีคน 2 นา

การดำรงชีวิตของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ 2 นาคือทำได้ทั้งนาเกลือและนาข้าว จะมีวิธีการดำเนินการให้สามารถดำรงชีพได้ครั้งหนึ่งเป็นนา อีกครั้งหนึ่งเป็นนาเกลือ ซึ่งกระบวนการที่ได้มาขอข้อมูลโดยขั้นตอน ดังนี้

กระบวนการที่ 1 ผู้วิจัยลงพื้นที่ได้พูดคุยกับพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 4.5 สัมภาษณ์หัวหน้าพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

กระบวนการที่ 2 ลงพื้นที่สัมภาษณ์ฝ่ายปกครองอำเภอบ้านดุง และชาวบ้านในตำบลบ้านดุง

ภาพที่ 4.6 สัมภาษณ์ปลัดอาวุโส อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

กระบวนการที่ 3 ลงเก็บข้อมูลพื้นที่นาเกลือใน 4 ตำบลที่ได้รับผลกระทบ 4 พื้นที่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ

ภาพที่ 4.7 พื้นที่นาเกลือ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีที่อยู่ภาวะฤดูฝน (หยุดทำนาเกลือ)

ภาพที่ 4.8-9 พื้นที่นาเกลือ และทำนาข้าวที่ตำบลบ้านดุงและโพนสูง อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

กระบวนการที่ 4 ลงเก็บข้อมูลกับผู้ประกอบการทำนาเกลือ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 4.10-13 พื้นที่นาเกลืออำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

กระบวนการที่ 5 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลกับชาวนาที่ทำนาข้าวในฤดูฝน อำเภอบ้านดุง จังหวัด
อุดรธานี

ภาพที่ 4.14-17 พื้นที่นาข้าว นาเกลืออำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ผู้วิจัยจึงสรุปคำว่า “วิถีคน 2 นา” มาพอสังเขปจากการเก็บข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์วิทยา ดังต่อไปนี้

(1) ผู้คนที่ทำนาข้าวเป็นรุ่นพ่อ แม่ เช่นเดียวกับคนที่เป็นผู้ประกอบการนาเกลือเป็นรุ่นพ่อ แม่ เช่นเดียวกัน

(2) คนทั้ง 2 พื้นที่ที่มีช่วงเวลาในการแบ่งฤดูกาลเพื่อการประกอบอาชีพ โดยฤดูฝนจะเป็นช่วงที่ได้นำฝนมาทำนาข้าวโดยมีคันดินเล็ก ๆ กันไม่ให้หน้าดินของนาเกลือไหลเข้ามาจะสามารถไถ่ หวานดำ ได้ ซึ่งจะมีเวลาอยู่ 6 เดือน คือ เดือนมิถุนายน – เดือนพฤศจิกายนของทุกปี ส่วนคนที่ทำนาเกลือช่วงนี้จะเป็นการต้มเกลือ ค้นหาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับการนำเกลือส่งไปขายทั้งขายแบบปลีก และแบบส่ง ขึ้นอยู่กับลูกค้าที่สั่งจองไว้พอเริ่มเดือนธันวาคมจะเป็นการลงทำนาเกลือไปอีก 6 เดือน คือ เดือนธันวาคม – เดือนพฤษภาคมของทุกปีเช่นเดียวกัน

(3) ผู้ที่ทำนาข้าวและนาเกลือ อาศัย “น้ำ” เช่นเดียวกัน ต่างกันตรงที่ “นาข้าว ใช้น้ำจากฟ้า” แต่ “นาเกลือใช้น้ำจากใต้ดิน”

(4) ผู้คนรุ่นพ่อแม่ ยังคงใช้อาชีพดั้งเดิมของครอบครัวทำมาหากินเลี้ยงดูลูกหลาน ส่วนลูกหลานจะไปเรียนและทำงานในต่างจังหวัดจะไม่มีการมาสืบหน่อต่อพงศาอาชีพที่พ่อแม่ทำ แต่ก็ยังมีความสุขว่า “ตนเองได้ทำนาปลูกข้าวไว้ให้ลูกหลานเป็นของฝากเมื่อลูกเมื่อยามบ้าน” (ชาวนา)

(5) ทั้ง 2 วิถีชีวิต บอกตรงกันแม้คนภายนอกจากพัฒนาชุมชน และฝ่ายปกครองที่ได้สัมผัสกับผู้คนชาวนาข้าวและนาเกลือกล่าวตรงกันว่า “ชีวิตที่ลำบากมาก แต่ชีวิตก็มีความสุขเพราะมีอาชีพที่รักและผูกพันมายาวนาน”

(6) นักวิจัยได้กล่าวแบบตื้นตันว่า “ผมเห็นรอยยิ้มของคุณยายและคุณตาที่ทำนาข้าว” และ “ผมเห็นรอยยิ้มและเมล็ดเหงื่อที่ไหลจากใบหน้าที่มีความมุ่งมั่นทุ่มเทของคนทำนาเกลือ”

(7) ทั้ง 2 วิถีชีวิตเป็น “นักสู้” ในการดำรงชีพที่มีเงื่อนไขที่ยากลำบากของธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวยมากนัก ทุกคนที่เป็นรุ่นพ่อ แม่จึงมีความแข็งแกร่งในชีวิต จึงไม่เคยอ่อนแอให้กับความยากลำบาก

(8) ลูกหลานบอกว่า “เป็นอาชีพที่ลำบาก” เลยไม่อยากทำต่อจากพ่อแม่เลยเข้ามาเรียนและทำงานในเมืองใหญ่ ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร นาน ๆ กลับไปเยี่ยมบ้านสักครั้ง

(9) ทั้ง 2 วิถีชีวิตมีความเรียบง่ายเป็นพื้นฐานของชีวิต เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนชีวิตให้เป็นไปตามสถานการณ์และสภาวะการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ มีการเผชิญกับความล้มเหลวมากมาย

(10) การเรียนรู้หนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญของคนทำนาข้าว คือการหล่อเลี้ยงต้นกล้าไว้ด้วยน้ำเสมอเพราะเป็นการใช้น้ำเป็นกำแพงแนวอนป้องกันไม่ให้ดินเค็มจนเกินไปและไม่ให้ความเค็มทำลายต้นกล้ามากจึงทำให้น้ำที่ใช้น้ำทำนาข้าวบางพื้นที่หรือที่ดินที่อยู่ใกล้กับนาเกลือมากจะเป็นน้ำกร่อย จึงสามารถทำให้น้ำทำนาได้และมีผลสัมฤทธิ์ได้เกินร้อยละ 70 ของข้าวที่ได้ทั้งหมดในจุดใกล้นาเกลือ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชา รัฐ 2 นาคูขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” ซึ่งในการวิจัยได้สังเคราะห์จากแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 400 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยเก็บข้อมูลจาก 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้าน ดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

1) เพื่อค้นหาระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่มเกษตรกรนาเกลือและนาข้าวของอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

2) เพื่อศึกษาภูมิสังคม ภูมิสถานบ้านเมืองที่เป็นวิถีอีสาน วิถีบ้านดุง กระบวนการ แก้ไขปัญหาด้วยวิธีแบบคนบ้านดุง ที่เกิดรูปแบบสังคมที่ไม่ทิ้งกัน “สบายดีอีสาน”

3) เพื่อวัดระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชารัฐทั้ง 5 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนคน 2 นา

จึงสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานบุคคล

ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ (1) บ้านฝาง หมู่ 9 ตำบลโพนสูง (2) บ้านโนนงาม หมู่ 11 ตำบลนาคำ (3) บ้านดุงใหญ่ หมู่ 1 ตำบลบ้านดุง และ (4) บ้านประดู่ หมู่ 6 ตำบลศรีสุทโธ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงต้องเป็น แม่บ้านแม่เรือนอยู่บ้านดูแลครอบครัว มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป มีสถานภาพสมรสแล้ว มีระดับ การศึกษาระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตอนต้น (ป.6-ม.3) มีอาชีพทำนา เป็นชาวนา ส่วนใหญ่มี รายได้ต่อเดือนไม่เกิน 10,000 บาท ที่สำคัญประชาชนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน ครอบครองไม่เกิน 15 ไร่

5.1.2 การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีระดับมากที่สุด ได้แก่ (1) ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม และอยู่ในระดับมาก ได้แก่ (2) ด้าน การมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว (3) ด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตาม

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ (4) ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ นอกจากนี้ยังพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจำหมู่บ้านมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาในเรื่องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีลอยกระทง ทำบุญประจำหมู่บ้าน อยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากที่สุด แต่กลับพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นในเรื่องประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ พิธีประจำต้นไม้ ฟ้าป่าของหมู่บ้าน รวมถึงการมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

5.1.3 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวภาพรวมอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า มีด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น ด้านการออมทรัพย์ ด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน ด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว ตามลำดับ โดยเฉพาะการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว เรื่อง การทำอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการดำรงชีพเฉพาะครอบครัว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่ในเรื่องการลด ละ เลิกอบายมุขมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในครัวเรือนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

5.1.4 การนำแนวคิดเชิงประยุกต์ใช้ “นวัตกรรม วิถีพอเพียง”

5.1.4.1 วิถีพอเพียง

วิถีพอเพียงภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ประชาชนมีวิถีพอเพียง ด้านสังคมวัฒนธรรมและด้านด้านจิตใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านเศรษฐกิจและด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปฏิบัติมาก ยังบ่งชี้ว่าในเรื่องวิถีพอเพียงด้านการร่วมงานวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน การร่วมกันให้หมู่บ้านปลอดภัยและสุข และการดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

5.1.4.2 วิถีพอเพียง

วิถีพอเพียงภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่า ประชาชนมีวิถีพอเพียง ด้านความประหยัดมัธยัสถ์ และด้านการลดรายจ่าย อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และด้านการเอื้ออาทรต่อกัน อยู่ในระดับมาก ยังบ่งชี้ว่าในเรื่องวิถีพอเพียงการมีเงินออมในธนาคารมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แต่มีเรื่องการช่วยเหลือคนยากจนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

5.1.5 การเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างจำแนกตามปัจจัยพื้นฐานบุคคล

5.1.5.1 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามเพศ

(1) ประชาชนที่เป็นผู้ชายและผู้หญิงมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

(2) ประชาชนที่เป็นผู้ชายและผู้หญิงมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวแตกต่างกันโดยผู้หญิงมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในครอบครัวมากกว่าผู้ชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.007

(3) ประชาชนที่เป็นผู้ชายและผู้หญิงมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สะบายดีอีสาน” ไม่แตกต่างกัน

5.1.5.2 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอายุ

(1) การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันด้านอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นน้อยกว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป

(2) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมีความแตกต่างกันด้านอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวน้อยกว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป

(3) การประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สะบายดีอีสาน” มีความแตกต่างกันด้านอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สะบายดีอีสาน” น้อยกว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป

5.1.5.3 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามระดับการศึกษา

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมีความแตกต่างกันด้านระดับการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปมีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวช.

5.1.5.4 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามอาชีพ

(1) การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพทำนามีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าอาชีพรับจ้างทั่วไปและค้าขาย รวมทั้งประชาชนที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าค้าขาย

(2) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพทำนามีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมากกว่าผู้ที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป

(3) การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน” มีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพค้าขายมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน” น้อยกว่าผู้ประกอบการอาชีพทำนา เกษตรทั่วไป และข้าราชการ

5.1.5.5 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันด้านอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่มีรายได้ไม่เกิน 5,000 บาทมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไป

5.1.5.6 การเปรียบเทียบความแตกต่าง 3 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน

(1) การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมีความแตกต่างกันด้านสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่ และเป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ

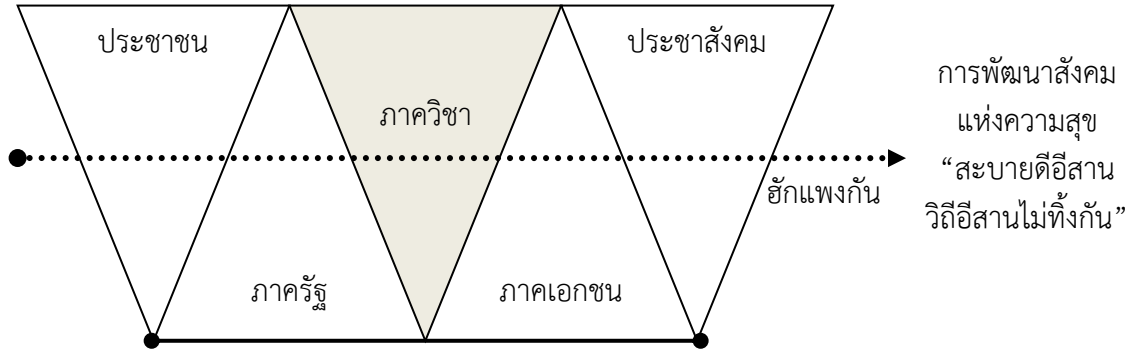
(2) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมีความแตกต่างกันด้านสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัวมากกว่าผู้ที่เจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่ และเป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ

(3) การประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน” มีความแตกต่างกันด้านสถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ ได้แก่ ประชาชนที่เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่ มีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิธีพอเพียง: สบายดีอีสาน” มากกว่าผู้ที่เป็นผู้เช่าที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่

5.1.6 สบายดีอีสาน วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน

ข้อมูลการสัมภาษณ์ 5 ภาคส่วนประชาารัฐในชุมชนท้องถิ่น คำว่า “สบายดีอีสาน วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” สังคมแห่งความสุข ระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่มเกษตรกรนาเกลือและนาข้าว และยังมีแนวคิดของคนบ้านดุง แก่ปัญหานาเกลือ นาข้าวกัน รวมถึงระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่แท้จริงของพลังประชารัฐ” เป็นการพัฒนาสังคม แบบพีระมิดหัวกลับสลับภาคส่วนประชาารัฐอื่น ๆ ให้ช่วยพุงเพื่อให้เกิดความสุขในแนวทางสบายดีอีสาน ระหว่างเกษตรกรนาเกลือนาข้าวต้องอาศัยภาคประชาชนเป็นพื้นฐานนั้นหมายความว่า ต้องยึดประชาชนเป็นที่ตั้งเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาโดยพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการและตรงกับ

ความเป็นจริงของประชาชน รองลงมาคือภาคประชาสังคม ภาควิชาการเป็นตัวเชื่อมระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐเป็นตัวพ่วงและประสานช่วยเหลือภาคประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองและแก้ไขปัญหาตนเองได้ ดังภาพที่ 5.1 (ภาพยกจากบทที่ 4) ต่อไปนี้

ภาพที่ 5.1 พลังชุมชน 5 ภาคส่วนประชารัฐในการพัฒนาสังคมแห่งความสุข

5.1.7 แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นา คู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน

(1) มิติส่งเสริม: ภาครัฐและภาควิชาการในการเข้าพื้นที่ในการพัฒนาสังคมให้เกิดความสุขได้ต้องให้รู้จักพื้นฐานข้อมูลสำคัญเหล่านี้จึงต้อง “ส่งเสริม” ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม และการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตรในพื้นที่บริเวณบ้านที่อยู่อาศัยให้มากขึ้น และสำคัญต้องฝึกวิถีความพอเพียงให้กับประชาชนเพิ่มเติม ต่อเนื่องในเรื่องความประหยัดมัธยัสถ์ และการลดรายจ่ายแบบทำบัญชีครัวเรือนค่อยเป็นค่อยไป แล้วจะเกิดวิถีพอเพียงในการดำรงชีวิตด้านสังคม วัฒนธรรม และจิตใจ เสริมพลังด้านจิตใจ สังคมและวัฒนธรรมให้มากขึ้น

(2) มิติสนับสนุน: การสนับสนุนประชาชนทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการสามารถให้การสนับสนุนประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป และมีอาชีพทำนา เกษตรทั่วไป รับจ้างทั่วไปและข้าราชการ รวมถึงผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่มีการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สบายดีอีสาน” ดีกว่าทุกกลุ่มบุคคล อาชีพและการครอบครองที่ดิน อีกประการสำคัญมากคือ ภาครัฐต้องสนับสนุนการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ให้มากขึ้น ผลักดันให้ทุกภาคส่วนสร้างความเอื้ออารีต่อกันทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน และกลุ่มอาชีพ แต่เมื่อให้ความสำคัญกับเกษตรกร 2 นาต้องสร้างความปรองดองอยู่ร่วมกันถ้อยทีถ้อยอาศัย แบ่งปันประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกันให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตาม พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9)

(3) ภูมิสังคม ภูมิสถาน ปุ่มบ้านปุ่มเมืองบ้านดุง:

“บ้านดุง” แต่เดิมเป็นป่าดงใหญ่ คำว่า “ดุง” สันนิษฐานว่าเพี้ยนเสียงมาจากคำว่า “ดง” ซึ่งเป็นป่าดงผืนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งแต่เดิมบริเวณที่ตั้งบ้านดุงเดิมเป็นบริเวณที่พวกขอมเคยอาศัย เมื่อประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว เมื่อขอมสิ้นยุคขอมคงเหลือไว้แต่กระดูกและภาชนะเครื่องใช้ไว้เป็น อนุสรณ์และบริเวณที่ตั้งบ้านดุงใหญ่เคยขุดพบโครงกระดูกโบราณและไหลาย สมัยบ้านเชียง จุดเริ่มต้นในการตั้งบ้านเรือนเกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2420 – 2430 ซึ่งตามการเล่าของชาวบ้านที่เป็นประวัติกล่าวไว้ว่า มีเฒ่าจันทน์กับภรรยาชื่อนางกรม พร้อมญาติพี่น้องเดินทางมาจากเมืองอินเมืองพรม (จังหวัดอุบลราชธานีและอำนาจเจริญ) โดยใช้เกวียนเป็นพาหนะประมาณ 3-4 ครั้วเรือนเพื่อหาทำเลที่อุดมสมบูรณ์ เดินทางมาเรื่อยๆ ถึงบริเวณเนินบ้านดุงใหญ่ปัจจุบัน จึงหยุดพักเพื่อหาเสบียงอาหารและบังเอิญพบองค์ (ละมั่ง) จึงจับมาเป็นอาหารเย็น หลังจากกินอาหารเสร็จ เฒ่าจันทน์และพวก จึงปรึกษาหารือกันว่า พวกเราจะไม่เดินทางต่อไป จะอยู่ที่แห่งนี้ เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ทุกอย่าง มีป่าไม้หลากหลายชนิด สัตว์ป่ามากมาย แหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงตัดสินใจสร้างบ้านเรือนขึ้น ณ ที่แห่งนี้พออยู่อาศัยมาประมาณ 20 ปีต่อมา จำนวนบ้านเรือนมากขึ้น จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านโดยพิจารณาจากพื้นที่อยู่อาศัยเป็นสำคัญที่มีต้นไม้ใหญ่คู่กันอยู่สองต้น ต้นแรกคือต้นยาง ต้นที่สองคือต้นดุงใหญ่ (ไม้ดุง) จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ดุงใหญ่” และสร้างหอบ้าน (หอปู่ตา) ไว้ประจำหมู่บ้านเพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ตรงอยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน ต่อมาได้ตั้งหอกัน (ดอนกำ) เพื่อกันไม่ให้ภูตผีปีศาจเข้ามารบกวนคนในหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ของหมู่บ้าน และตั้งหอชนขึ้น อีกหนึ่งแห่งเรียกว่า หอชน (คำชนในปัจจุบัน) ซึ่งคนโบราณเชื่อว่าทางน้ำเป็นทางเดินของเจ้าปู่ศรีสุทโธเดินทางมาจากคำชะโนดมาแวะพักที่ดอนกำและคำชนเสมอเพื่อเดินทางไปคำสิตา บ้านช้างน้อย อำเภอกุดรัง จังหวัดอุดรธานี บ้านดุงใหญ่เดิมเป็นที่ตั้งของตำบลบ้านดุง ผู้ดำรงตำแหน่งกำนันคนแรกคือขุนศรีหา (นายศรี สีหาใต้) ทั้งนี้ คำว่า “บ้านดุง” ยังมีคนให้ข้อคิดในการตั้งชื่อมาจากเหตุผลต่างๆ นานา เช่นว่า น่าจะใช้คำว่า บ้านดุง เพราะผู้คนที่เข้ามาอยู่แรกเริ่มต่างดั่งเดิน (เป็นภาษาอีสานส่วนภาษากลางคือ ต้นด้น) มาจากแดนไกล จากต่างถิ่นมาสร้างบ้านเรือนอยู่ที่แห่งนี้จึงลงความเห็นกันว่า น่าจะเป็นบ้านดุง อีกเหตุผลหนึ่งคือ บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนมีต้นไม้ใหญ่ชื่อ ไม้ดุง จึงนำคำทั้งสอง คือ ดั่งเดินและไม้ดุงที่มีขนาดใหญ่ มาประกอบกันเป็นชื่อของหมู่บ้านว่า บ้านดุงใหญ่

ในฐานะเป็นพื้นที่ “ข้างดุง” ตามการปกครอง เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2502 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้มีประกาศยกฐานะ 3 ตำบล ในพื้นที่อำเภอนองหาน ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลบ้านดุง ตำบลบ้านจันทน์ และตำบลดงเย็น เป็น “กิ่งอำเภอบ้านดุง” และกรมการปกครอง ได้ประกาศยกฐานะกิ่งอำเภอบ้านดุง เป็น “อำเภอบ้านดุง” เมื่อวันที่ 16

กรกฎาคม พ.ศ. 2506 ทางราชการ ได้ตั้งชื่ออำเภอว่า "อำเภอบ้านดุง" ก็เพราะว่า ที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ได้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านดุง ซึ่งเป็นชื่อที่ประชาชนรู้จักกันดีนั่นเอง นอกจากนี้ ยังมีวัดอุโบสถปรากฏอยู่ ได้แก่ โบสถ์ร้างวัดศรีขวัญเมือง ก่อสร้างด้วยอิฐผสมยางไม้ อยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านดุง ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 2 กิโลเมตร เจดีย์ใหญ่ที่บ้านอ้อมกอ ตำบลอ้อมกอ อำเภอบ้านดุง ก่อด้วยอิฐหินปูน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 19 กิโลเมตร และคูเมืองโบราณที่บ้านถ่อนนาลับ ตำบลถ่อนนาลับ อำเภอบ้านดุง ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านดุง ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 20 กิโลเมตร สิ่งก่อสร้างวัตถุโบราณเหล่านี้บ่งชี้ให้เห็นว่า พื้นที่อำเภอบ้านดุง เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งรกรากของชาวบ้านมาแต่โบราณที่ใกล้เคียงกับบ้านเชียงนั่นเอง ซึ่งปัจจุบันนี้กลายเป็นเมือง 3 น้ำ คือ น้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม

ภูมิสถานอำเภอบ้านดุง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากตัวจังหวัดอุดรธานี 85 กิโลเมตร เดินทางใช้เวลา 1 ชั่วโมง 18 นาที ห่างจากกรุงเทพมหานคร 631 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 8 ชั่วโมง 31 นาที โดยใช้รถยนต์ ทั้งนี้พื้นที่อำเภอบ้านดุงมีเนื้อที่ทั้งหมด 923.768 ตารางกิโลเมตร หรือ 577,355 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ ทิศเหนือติดกับอำเภอโพนพิสัยและอำเภอเผ่าไร่ จังหวัดหนองคาย ทิศใต้ติดกับอำเภอทุ่งฝนและอำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี ทิศตะวันออกติดกับอำเภอบ้านม่วง และอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร และทิศตะวันตกติดกับอำเภอเพ็ญและอำเภอสร้างคอม จังหวัดอุดรธานี

5.1.8 วิถีคน 2 นา

“วิถีคน 2 นา” มาพอสั่งเซบจากการเก็บข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์วิทยา ดังต่อไปนี้

(1) ผู้คนที่ทำนาข้าวเป็นรุ่นพ่อ แม่ เช่นเดียวกับคนที่เป็นผู้ประกอบการนาเกลือเป็นรุ่นพ่อ แม่ เช่นเดียวกัน

(2) คนทั้ง 2 พื้นที่ที่มีช่วงเวลาในการแบ่งฤดูกาลเพื่อการประกอบอาชีพ โดยฤดูฝนจะเป็นช่วงที่ได้นำฝนมาทำนาข้าวโดยมีคันดินเล็ก ๆ กันไม่ให้หน้าดินของนาเกลือไหลเข้ามาจะสามารถไถหวาน ดำ ได้ ซึ่งจะมีเวลาอยู่ 6 เดือน คือ เดือนมิถุนายน – เดือนพฤศจิกายนของทุกปี ส่วนคนที่ทำนาเกลือช่วงนี้จะเป็นการต้มเกลือ ค้นหาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สำหรับการทำเกลือส่งไปขายทั้งขายแบบปลีก และแบบส่ง ขึ้นอยู่กับลูกค้าที่สั่งจองไว้พอเริ่มเดือนธันวาคมจะเป็นการลงทำนาเกลือไปอีก 6 เดือน คือ เดือนธันวาคม – เดือนพฤษภาคมของทุกปีเช่นเดียวกัน

(3) ผู้ที่ทำนาข้าวและนาเกลือ อาศัย “น้ำ” เช่นเดียวกัน ต่างกันตรงที่ “นาข้าว ใช้น้ำจากฟ้า” แต่ “นาเกลือใช้น้ำจากใต้ดิน”

(4) ผู้คนรุ่นพ่อแม่ ยังคงใช้อาชีพดั้งเดิมของครอบครัวทำมาหากินเลี้ยงดูลูกหลาน ส่วนลูกหลานจะไปเรียนและทำงานในต่างจังหวัดจะไม่มีการมาสืบหน่อต่อพงศาอาชีพที่พ่อแม่ทำ แต่ก็ยังมีความสุขว่า “ตนเองได้ทำนาปลูกข้าวไว้ให้ลูกหลานเป็นของฝากเมื่อลูกเมื่อยามบ้าน” (ชาวนา)

(5) ทั้ง 2 วิธีชีวิต บอกตรงกันแม้คนภายนอกจากพัฒนาชุมชน และฝ่ายปกครองที่ได้สัมผัสกับผู้คนชาวนาข้าวและนาเกลือกล่าวตรงกันว่า “ชีวิตที่ลำบากมาก แต่ชีวิตก็มีความสุขเพราะมีอาชีพที่รักและผูกพันมายาวนาน”

(6) นักวิจัยได้กล่าวแบบตื้นตันว่า “ผมเห็นรอยยิ้มของคุณยายและคุณตาที่ทำนาข้าว” และ “ผมเห็นรอยยิ้มและเม็ดเหงื่อที่ไหลจากใบหน้าที่มีความมุ่งมั่นทุ่มเทของคนทำนาเกลือ”

(7) ทั้ง 2 วิธีชีวิตเป็น “นักร้อง” ในการดำรงชีวิตที่มีเงื่อนไขที่ยากลำบากของธรรมชาติที่ไม่เอื้ออำนวยมากนัก ทุกคนที่เป็นรุ่นพ่อ แม่จึงมีความแข็งแกร่งในชีวิต จึงไม่เคยอ่อนแอให้กับความยากลำบาก

(8) ลูกหลานบอกว่า “เป็นอาชีพที่ลำบาก” เลยไม่อยากทำต่อจากพ่อแม่เลยเข้ามาเรียนและทำงานในเมืองใหญ่ ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร นาน ๆ กลับไปเยี่ยมบ้านสักครั้ง

(9) ทั้ง 2 วิธีชีวิตมีความเรียบง่ายเป็นพื้นฐานของชีวิต เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนชีวิตให้เป็นไปตามสถานการณ์และสภาวะการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ มีการเผชิญกับความล้มเหลวมากมาย

(10) การเรียนรู้หนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญของคนทำนาข้าว คือ การหล่อเลี้ยงต้นกล้าไว้ด้วยน้ำเสมอไม่ให้ขาดตาระยะเวลา 6 เดือนที่ปลูก รักษา ดำนา เกี่ยวข้าวเพราะเป็นการใช้น้ำเป็นกำแพงแนวอนป้องกันไม่ให้ดินเค็มจนเกินไปและไม่ให้ความเค็มทำลายต้นกล้ามากจึงทำให้น้ำที่ใช้ทำนาข้าวบางพื้นที่หรือที่ดินที่อยู่ใกล้กับนาเกลือมากจะเป็นน้ำกร่อย จึงสามารถทำให้น้ำทำนาได้และมีผลสัมฤทธิ์ได้เกินร้อยละ 70 ของข้าวที่ได้ทั้งหมดต่อปีฤดูกาลทำนา

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สานพลังประชารัฐ 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาไว้ว่า ประชาชนใน 5 ภาคส่วนของ 4 ตำบลในพื้นที่ผลกระทบนาเกลือ นาข้าว โดยมีตำบลโพธิ์สูง ตำบลนาคำ ตำบลบ้านดุง และตำบลศรีสุทโธ ที่ประชาชนให้ความสำคัญมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ในระดับสูงมาก โดยเฉพาะในกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจำหมู่บ้าน ประเพณีลอยกระทง ทำบุญประจำหมู่บ้าน อยู่ในระดับมีส่วนร่วมมากที่สุด ซึ่งสะท้อนไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคอีสาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ที่พบว่า การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวของประชาชนพื้นที่ 5 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (กลุ่มจังหวัดสบายดีอีสาน) ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬและเลย ซึ่งอาศัยอยู่ ณ ปัจจุบัน โดยมีกิจกรรมการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด โดยเฉพาะในประเด็น “การมี

ส่วนร่วมในกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจำหมู่บ้าน” รองลงมา คือ “การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน” นอกจากนี้การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นยังพบว่า ประชาชนที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นน้อยกว่าผู้ที่อายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ประชาชนที่มีอาชีพทำนามีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่า อาชีพรับจ้างทั่วไปและค้าขาย ซึ่งมีความขัดแย้งกับผลการวิจัยของประชาชน 5 จังหวัดภาคอีสานตอนบน 1 โดยชี้ว่าประชาชนที่มีการประกอบอาชีพแตกต่างกันมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมของประชาชน 5 จังหวัดกลุ่มสະບາຍดีอีสานแตกต่างกัน โดยประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว พ่อบ้านแม่บ้าน นักเรียนนักศึกษา รับราชการ มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมมากกว่าประชาชนที่มีการประกอบอาชีพทำนา เกษตรกรและรับจ้างทั่วไป นอกจากนี้ประชาชนที่มีรายได้ ไม่เกิน 5,000 บาทมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ตั้งแต่ 15,001 บาทขึ้นไป รวมถึงการที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่มีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นมากกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่ และเป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน/นาเกลือ สอดคล้องกับผลการวิจัยใน 5 จังหวัดภาคอีสานตอนบน 1 เช่นกันที่กล่าวว่า ประชาชนที่มีอาณาเขต (เป็นเจ้าของที่ดิน) แตกต่างกันมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมของประชาชน 5 จังหวัดกลุ่ม สະບາຍดีอีสานแตกต่างกัน โดยประชาชนที่มีอาณาเขต หรือเป็นเจ้าของที่ดิน 6 ไร่ขึ้นไป มีส่วนร่วม กิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรมน้อยกว่าประชาชนที่มีอาณาเขตหรือเป็นเจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่ (สุทธิธ ฤคำชะโนด, 2560: 201-202; 2562: 278-281) เมื่อพิจารณาในผลการวิจัยหลายเรื่องเป็นส่วนใหญ่ที่มีตัวแปรเกี่ยวกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2557: 9-10) โดย บ่งชี้วิถีพอเพียงที่ประชาชนยึดมั่นมากที่สุด คือ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านจิตใจ และด้านความพึง พอใจต่อครอบครัว ภายใต้การกำหนดวิธีพอเพียงของประชาชนที่ชี้วัดมากที่สุดคือ ด้านการลด รายจ่าย ด้านความประหยัดมัธยัสถ์ และด้านการเอื้ออารีต่อกัน แต่มักจะพบว่าเสมอว่า วิถีความ พอเพียงที่กำหนดให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนจะมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเมื่อถูกวัดระดับความพอเพียง ซึ่ง ประชาชน ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคอีสานตอนบน 1 มีเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน การเก็บออมเงินไว้ สำหรับอนาคตของตนเองมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เช่นเดียวกัน นอกจากนี้การสนับสนุนประชาชนทั้ง หน่วยงานรัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการสามารถให้การสนับสนุนประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป และมีอาชีพทำนา เกษตรทั่วไป รับจ้างทั่วไปและข้าราชการ รวมถึงผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินไม่ เกิน 5 ไร่มีการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว และมีการประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สະບາຍดีอีสาน” ดีกว่าทุก กลุ่มบุคคล อาชีพและการครอบครองที่ดิน อีกประการสำคัญมากคือ ภาครัฐต้องสนับสนุนการมีส่วน ร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นในด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ ให้มากขึ้น ผลักดันให้ทุกภาคส่วนสร้างความเอื้ออารีต่อกันทั้งในระดับครอบครัว หมู่บ้าน และกลุ่ม

อาชีพ แต่เมื่อให้ความสำคัญกับเกษตรกร 2 นาต้องสร้างความปรองดองอยู่ร่วมกันถ้อยทีถ้อยอาศัย แบ่งปันประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน แก้ปัญหาพร้อมกันให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ดังนั้นวิถีชีวิตคน 2 นาทั้ง 2 วิถีชีวิตมีความเรียบง่ายเป็นพื้นฐานของชีวิต เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนชีวิตให้เป็นไปตามสถานการณ์และสภาวะการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ มีการเผชิญกับความล้มเหลวมากมาย ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบที่สำคัญที่สุดของภาคอีสานที่รวมคนเป็นหนึ่งเดียว คือ โมเดลชาวบ้าน “พ่้าวฮักแพง-สบายดีอีสาน” ซึ่งมีงานวิจัยที่กล่าวถึง “ฮักแพงแบ่งปัน” “ตุ่มพอเพียง” ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยใน 3 รูปแบบสำคัญเพื่อนำไปสู่การเป็นแนวทางสร้างความสุขในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 ที่หนุนส่งคนอีสานก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ได้แก่ (1) "ทำมาหากิน 1 สู้ทำก่อนจึงสอน 1 ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" (2) ผู้นำทำก่อนจึงทำตามสู่เชื่อมั่นคนทำที่สำเร็จ และ (3) วิถี-วิถีพอเพียง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 148; 2562: 297)

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

5 ภาคส่วนประชารัฐควรรวมพลังชุมชนให้การสนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งผลการวิจัยที่อยู่ในระดับต่ำ จำเป็นต้องช่วยส่งเสริมให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง ควรกำหนดเป็นโครงการเชิงนโยบายเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการเก็บออม และตระหนักในการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น รวมถึงเป็นพลังในการช่วยให้ประชาชนตระหนักในการลด ละ เลิกอบายมุข การช่วยเหลือคนยากจนที่ยังมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังชี้ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมในชุมชนท้องถิ่นในเรื่องประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ ผีประจำต้นไม้ ผีป่าของหมู่บ้าน รวมถึงการมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ซึ่งในพื้นที่ 4 ตำบลมีความเป็นเอกลักษณ์พื้นที่ถิ่นอยู่เช่นกัน คือ คนคำชะโนด คนเชื้อสายลาวเวียงจันทน์ คนภูไท คนฝรั่งต่างชาติศาสนาคริสต์ มีความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรมและเชื้อชาติเช่นกัน ดังนั้นภาคประชาชนต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในกิจกรรมด้านความเชื่อในเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ต้องให้ 5 พลังประชารัฐ ภาครัฐ เอกชน วิชาการ ประชาสังคมและประชาชนได้ทำงานในการพัฒนาหรือการบริหารการพัฒนาใด ๆ ต้องทำงานด้วยอาศัย “กระบวนการมีส่วนร่วม” ของทุกภาคส่วนในชุมชนที่เรียกว่า

“ขบวนการผู้นำ” อย่างแท้จริงจึงจะนำมาซึ่งความสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2561: 196) ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะที่จำเป็นต้องนำไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เมื่อปี พ.ศ. 2560 ได้แนะนำการทำวิจัยในประเด็นเรื่อง “แนวทางการปรับตัวในการดำรงชีวิตของประชาชนที่อยู่รอบพื้นที่นาเกลือ ค้นหาแนวทางการสร้างต้นแบบศูนย์การเรียนรู้และแก้ปัญหาในพื้นที่น้ำเค็ม น้ำกร่อยโดยเทคโนโลยีชาวบ้าน และการสร้างผลิตภัณฑ์จากเกลือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่นาเกลือให้เป็นพื้นที่บึงชี้ทางภูมิศาสตร์โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560: 211) ส่วนปี พ.ศ. 2562 พื้นที่ 5 จังหวัดภาคอีสานตอนบน (สบายดีอีสาน) ต้องทำงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้สร้างรายได้เสริมเติมรายได้หลักด้วยการวิจัยเชิงพื้นที่สู่การตั้งกลุ่มอาชีพเศรษฐกิจสีเขียวของชาวอีสานตอนบนหนีความจนอย่างยั่งยืน” (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2562: 298) ส่วนพื้นที่ 4 ตำบลผลกระทบบานาเกลือ นาข้าว อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี ต้องเน้นการวิจัยเรื่อง การสร้างตลาดออนไลน์ยกระดับรายได้ครัวเรือนด้วยผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น “บ้านดุงแบรนด์”

บรรณานุกรม

อ้างอิงภาษาไทย (เฉพาะ)

- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2552). คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง/มูลนิธิพระดาบส. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2557). เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อ้างอิงภาษาไทย

- กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง. (2549). มนุษย์ ชุมชน กับเศรษฐกิจ. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม พัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม (สค 31003) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายลิขสิทธิ์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. เอกสารางวิชาการลำดับที่ 36/2554 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- เกษม วัฒนชัยและจรรยา อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2555). CSR ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. (2559). คู่มือประชารัฐรักสามัคคี. กรุงเทพฯ: สำนักงานประสานงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ.
- _____. (2559). สานพลังประชารัฐ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: (ท.ป.ม.).
- _____. (2550). การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: (ม.ป.ท.).
- จรัสศรี แก้วหนองยาง. (2537). การวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจของการผลิตและต้นทุนผลกระทบภายนอกของการผลิตเกลือสินเธาว์ อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและปรียานุช พิบูลสรวาธ. (2554). **ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- จิระศักดิ์ ทัทผา. (2550). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขของภาคประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย**. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ 47 ฉบับที่ 1/2550.
- ดิเรก อุกษ์ห่วย. (2524). **การพัฒนาชนบท: เป็นหลักการพัฒนาสังคมและแนวความคิดจำเป็นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทศพล กฤตยพิสิฐ. (2538). **การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขตหนองจอก ที่มีส่วนต่อโครงการกิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บรม” และ “บวร” เพื่อสร้างสรรค์อุดมการณ์แผ่นดินทองหนองจอก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2549). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วี. อินเตอร์ พริน.
- _____. (2560). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญบิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, ผู้แปล. (2533). **แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นฤมล นิราทร, อรศรี งามวิทยาพงศ์, ชไมพร รุ่งฤกษ์ฤทธิ์. (2550). **เศรษฐกิจนอกภาคทางการในเขตเมืองเพื่อการขับเคลื่อนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ปฐม มณีโรจน์. (2531). **ปัญหาและแนวโน้มของการบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบและการบริหารการพัฒนาใน เอกสารคำสอนชุดวิชา การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบและการบริหารการพัฒนา**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. (2541). **ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคน ศักยภาพแห่งความสร้างสรรค์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- _____. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- _____. (2558). **ยุทธศาสตร์ประชา-รัฐ พัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สี่ตะวัน.

- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2545). “ทุนนิยมกับพุทธศาสนา”. ในวารสารพุทธศาสนศึกษา 9(1) มกราคม-เมษายน, หน้า 4-96.
- ปรีดา เจษฎารางกุล. (2550). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขต เทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปรียานุช พิบูลสรารุช. (2549). การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารประกอบการนิทรรศการภายในหอคำหลวง ห้องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระหว่างงานพืชสวนโลก จังหวัดเชียงใหม่ (กันยายน 2549).
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- พรเพ็ญ ปานคำ. (2552). ความอยู่ดีมีสุขของครัวเรือนผู้ย้ายถิ่นอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). (2548). ทางแห่งความสุข. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 32. พุทธธรรมประดิษฐาน 26 ศตวรรษกาล (การพิมพ์ครั้งแรกของฉบับข้อมูลคอมพิวเตอร์).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). ความสุขที่สมบูรณ์. กรุงเทพฯ: มปท.
- _____. (2554). ความสุข ทุกแห่งทุกมุม. คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน “วิสาขบูชา พุทธบารมี” ประจำปี 2554, มปท.
- พระไพศาล วิสาโล. (2554). ความสุขที่แท้. กรุงเทพฯ: เครือข่ายพุทธิกา.
- _____. (2555). ความสุขอันประเสริฐ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภา.
- พระราชวรมนูณี (ประยูรค์ ปยุตฺโต). (2529). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2552). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2552). การศึกษาวิถีชีวิตชุมชนวัดพระอารามปิยะธรรม เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).

- _____. (2553). รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2554). โครงการตำราวิชาการ: เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2555). การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2555). วิถีคนเมืองกับการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2558). ตามรอยพ่อ...อยู่อย่างพอเพียง. กรุงเทพฯ: ดี-วิทย์.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2558). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา SIM2110 เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ (Social-Economics under the Royal Initiatives). เอกสารประกอบการสอนประจำแขนงวิชาการจัดการพัฒนาสังคม สาขาวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____. (2559). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนงบประมาณแผ่นดิน).
- _____. (2559). เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ. เอกสารประกอบการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (เย็บเล่ม)
- _____. (2560). การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนงบประมาณแผ่นดิน).
- _____. (2560). แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนมหาวิทยาลัย).
- _____. (2561). กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัดยากจนโซนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนงบประมาณแผ่นดิน).

- _____ . (2562). **บุพปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง**. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- _____ . (2562). **รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนงบประมาณแผ่นดิน).
- _____ . (2562). **การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใสและหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (ทุนงบประมาณแผ่นดิน).
- ยิ่งยศ ทีโน. (2550). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติศึกษา เฉพาะกรณีอุทยานแห่งชาติตากสินมหาราช จังหวัดตาก**. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2536). **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: อนุเคราะห์ไทย.
- เยาวลักษณ์ คำชา. (2551). **การศึกษาความอยู่ดีมีสุขของครอบครัว: กรณีศึกษาในตำบลบ้านดงอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2558). **การบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ลีลาภรณ์ บัวสาย, บรรณาธิการ. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วรเดช จันทรศร. (2554). **การจัดการภาครัฐตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2550). **การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: โพรเพช.
- ศิริชัย รอดทัศนาศ. (2550). **ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในพื้นที่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรินิตย์ บุญทอง, บรรณาธิการ. (2548). **พระทรงเป็นดวงแก้วส่องไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.).

- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2555). **รายงานการวิจัยชุมชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางสังคมในกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สนธยา พลศรี. (2545). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2553). **ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับประชาธิปไตย ในปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2553**. รายงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ).
- สมชัย จิตสุชน. (2556). **รายงานการวิจัยเสนอสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ** ภายใต้โครงการศึกษาประเด็นเชิงนโยบายด้านความยากจนและการกระจายรายได้. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมบูรณ์ ศิริประชัย, นิรันดร์ วิศเวศวร และศุภชัย ศรีสุชาติ. (2004). “นโยบายเศรษฐศาสตร์มหภาคกับความยากจนในประเทศไทย: การสำรวจสถานะความรู้” ในวารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ (22) 3, September 2004.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). **สังคมไทย: ลักษณะ การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2554). **ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูป (สปร.).
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2547). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). **การสำรวจสุขภาพจิต (ความสุข) คนไทย เดือนสิงหาคม 2558**. นนทบุรี: สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สาสินี เทพสุวรรณ. (2550). **ดัชนีความอยู่ดีมีสุขมวลรวมของคนไทย: ความสำคัญของภาคประชาชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่เก้า (พ.ศ.2545-2549)**. กรุงเทพฯ: เศรษฐสภาดพรวัว.
- _____. (2546). **การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย**. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้า อิมแพ็ค เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี.
- _____. (2548). **แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยกับการพัฒนาที่ยั่งยืน**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาองให้ไกล ไปให้ถึง วันพุธที่ 2 กุมภาพันธ์ ณ โรงแรมปรี๊นท์พาเลซมหานคร กรุงเทพมหานคร. (เอกสารเย็บเล่ม)

- _____ . (2549). **แนวทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)**. กรุงเทพฯ: สศช.
- _____ . (2549). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบ (พ.ศ.2550-2554)**. กรุงเทพฯ: ศรุสภาลาดพร้าว.
- _____ . (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี่.
- _____ . (2551). **จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง...สู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). **เส้นทางสู่ความพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี่.
- _____ . (2554). **การทรงงานพัฒนาประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- _____ . (2554). **พระมหากษัตริย์นักพัฒนา เพื่อประโยชน์สุขสู่ปวงประชา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- _____ . (2559). **รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2558**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____ . (2560). **รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2559**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2560). **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.
- _____ . (2560). **เศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กปร.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.). (2548). **รวมตัวชีวิตเกี่ยวกับความอยู่เย็นเป็นสุข**. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- _____ . (2549). **กรอบแนวคิด... การพัฒนาดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สามดี พรินติ้งค์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). **สานพลังประชารัฐ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **ศาสตร์กษัตริย์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (<http://www.nesdb.go.th/>).
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1. (2559). **ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 (พ.ศ.2561-2564) (4 ปี)**. สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ศาลากลางจังหวัดอุดรธานี.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. (2557). **เอกสาร “แกนนำกับการขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยทุนชุมชน”**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- สุคนธ์ เหลืองอิงคะสุต. (2551). **ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริกับการบันทึกบัญชีครัวเรือนของประชาชนในเขตพื้นที่ ตำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2545). **รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2541). **การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ในวารสารน้ำ**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง, ธ.ค. 2541-ม.ค. 2542 หน้า 16.
- สุวัฒน์ ดวงแสนพุด. (2550). **ความคิดเห็นที่มีต่อการปฏิบัติตามแนวทางกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือนของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์. (2553). **การวัดความสุขเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนา. บทความประกอบการประชุมวิชาการจิตตปัญญาศึกษา ครั้งที่ 3 โดยศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล 1-3 ธันวาคม 2553, หน้า 3-14.**
- อภิชัย พันธเสน, บรรณาธิการ. (2555). **เหลียวหลังเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในทศวรรษหน้า (2556-2565)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อภิชาติ สถิตนิรามัย, นิติ ภาวครพันธุ์, ยุक्ति มุกดาวิจิตร, ประภาส ปันตบแต่ง, นฤมล ทับจุมพล และวรรณวิภาสค์ มานะโชติพงษ์. (2553). **การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของชนชั้นใหม่**. รายงานการศึกษาเบื้องต้นนำเสนอต่อแผนงานสร้างเสริมการเรียนรู้กับสถาบันอุดมศึกษาไทยเพื่อพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.).

อรทัย ก๊กผล. (2552). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.

อรพินท์ สฟโซคชัย. (2538). **การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

อำพน กิตติอำพน. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**. นนทบุรี: เพชรรุ่งการพิมพ์.

อ้างอิงภาษาอังกฤษ

Cohen, J. & Uphoff, N. (1977). **Rural development participation: Concept and measures for project design implementation and evaluation**. Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.

Cohen, J. & Uphoff, N. (1980). **Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity**. World Development, (8), pp. 213-235.

Erwin, William. (1976). **Participation Management: Concept, Theory and Implementation**. Atlanta: Georgia State University.

Gant, George F. (1979). **Development administration: Concepts, goals, methods**. London: The University of Wisconsin Press.

Reeder, Williams W. (1963). **Some Aspects of the Information Social Participation of Farm Families in New York State**. New York: Cornell University.

_____. (1974). **Some Aspects of the Informal Social Participation of Focus Families In New York State**. Cornell University: Unpublished Ph.D. Dissertation.

Weildner, Edward W. (1962). **Development administration: A new focus for research**. In Heady, Ferrel, & Stokes, Sybil L., eds, Papers in comparative public administration. Michigan: The University of Michigan.

Yamane, Taro. (1973). **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd ed., Tokyo: Harper.

อ้างอิงระบบออนไลน์

8 ข้อเท็จจริงความเหลื่อมล้ำในไทย. (2559). [Online] ค้นวันที่ 5 ตุลาคม 2559 จาก <http://thaipublica.org/2014/04/ttf-inequality/>

เศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. (2559). [ออนไลน์] สืบค้นวันที่ 30 เมษายน 2559 จาก <http://www.rdpb.go.th/thai/concept/ecot.html>

ไทยรัฐออนไลน์. (2559). “'ซูเปอร์โพล' ชี้ 'สุราษฎร์ฯ' แชมป์คนมีความสุขมากที่สุด”. [Online] ค้นวันที่ 10 กันยายน 2559 จาก <https://www.thairath.co.th/content/712023>

- ไทยรัฐออนไลน์. (2560). “**อันดับความสุขโลก 2560 ไทยที่ 32 โลก ที่ 3 เอเชีย**”. [Online] ค้นวันที่ 20 มีนาคม 2560 จาก <https://www.thairath.co.th/content/892667> อ้างใน ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2560.
- พระมหาวุฒิชัย ว. วชิรเมธี. (2555). **ใจที่รู้จักพอ เป็นใจที่มีความสุข**. [Online] ค้นวันที่ 7 พฤศจิกายน 2555 จาก <http://www.youtube.com/watch?v=6Fluzt1uOSg>
- ยูเอ็น ประเทศไทย. (2561). “**ลดความเหลื่อมล้ำทั้งภายในและระหว่างประเทศ**”. [Online] ค้นวันที่ 28 พฤษภาคม 2561 จาก <http://www.un.or.th/globalgoals/th/global-goals/reduced-inequalities/>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2540). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540**. เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก, 11 ตุลาคม 2540. [Online] ค้นหาวันที่ 1 ตุลาคม 2559 จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2540/A/055/1.PDF>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2550). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550**. เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก, 24 สิงหาคม 2550. [Online] ค้นหาวันที่ 1 ตุลาคม 2559 จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2550/A/047/1.PDF>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2550). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. [Online] ค้นวันที่ 13 พฤศจิกายน 2559 จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2550/A/047/1.PDF>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2559). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. **ความยากจน**. [Online] ค้นหาวันที่ 5 ตุลาคม 2559 จาก www.royin.go.th/dictionary/
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2559). “**การบริหารการพัฒนา: แนวคิด ความหมาย ความสำคัญ และตัวแบบการประยุกต์**”. [Online] ค้นวันที่ 3 ตุลาคม 2560 จาก <http://www.wiruch.com>.
- หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์. (2558). “**ปักคู่ ร่วม UN เผย ลดเหลื่อมล้ำในสังคม ใช้หลัก ศก. พอเพียง**”. [Online] ค้นวันที่ 28 พฤษภาคม 2561 จาก <https://www.thairath.co.th/content/528070>
- หนังสือพิมพ์มติชนออนไลน์. (2555). **บทเรียนแห่งความเพียงพอ ของ"โฮเซ มูสิกา" ประธานาธิบดี"ยากจนที่สุดในโลก"**. [Online] ค้นวันที่ 17 พฤศจิกายน 2555 จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1353143710&grpId=01&catid=&subcatid=
- อติวิษณุ แสงสุวรรณ. (2559). **ความเหลื่อมล้ำ**. [Online] ค้นวันที่ 5 ตุลาคม 2559 จาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/article/article_20150713154756.pdf

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” สถานพลังประชารัฐ
2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน

คำชี้แจงเกี่ยวกับแบบเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

แบบเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลกับประชาชนในพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่ โพนสูง บ้านชัย ศรีสุทโธ และบ้านดุง เพื่อนำมาใช้ในการวิจัยแก้ไขปัญหาเชิงนโยบายแนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สบายดีอีสาน” อีกทั้งการตอบคำถามและข้อมูลที่ได้รับจะใช้ในวงการศึกษาการและเป็นความลับ ไม่มีผลเสียหายต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือในการตอบแบบเก็บข้อมูล “ตรงกับความเป็นจริงของผู้ตอบ” และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุปี
3. สถานภาพ โสด สมรส ม่าย/หย่าร้าง แยกกันอยู่
4. การศึกษา (ตอบระดับการศึกษาสูงสุดเพียง 1 ระดับ)
 ไม่ได้เรียนหนังสือ ป.6-ม.3 ม.6 หรือ ปวช.
 อนุปริญญา หรือ ปวส. ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
5. อาชีพ
6. รายได้ต่อเดือน
 ไม่เกิน 5,000 บาท 5,001 – 10,000 บาท 10,001 – 15,000 บาท
 15,001 – 20,000 บาท 20,001 บาทขึ้นไป
1. สถานะความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินในปัจจุบัน
 เจ้าของที่ดินไม่เกิน 5 ไร่ ผู้เจ้าของที่ดินตั้งแต่ 6-15 ไร่
 ผู้เจ้าของที่ดินมากกว่า 15 ไร่ เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน
 เป็นผู้เช่าที่ดินทำกิน (ทำนาเกลือ) ผู้เจ้าของที่ดิน (นาเกลือ)

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของ 5 ภาคส่วนในท้องถิ่น คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ในช่อง ตามระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของ 5 ภาคส่วนในท้องถิ่น คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน

กรุณาทำทุกข้อ โดยมีเกณฑ์การวัด ได้แก่ 6 = มีส่วนร่วมมากที่สุด 5 = มีส่วนร่วมมาก 4 = มีส่วนร่วม 3 = มีส่วนร่วมน้อย 2 = มีส่วนร่วมน้อยที่สุด 1 = ไม่มีส่วนร่วม

ข้อ	ข้อความ	ระดับคะแนน					
		6	5	4	3	2	1
2.1 ด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม							
1	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน						
2	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประจำหมู่บ้าน						
3	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา						
4	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำบุญตามเทศกาลประจำหมู่บ้าน						
5	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีลอยกระทง ทำบุญประจำหมู่บ้าน						
2.2 ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อความทันสมัยของครอบครัว							
1	การอบรมความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน						
2	การฝึกใช้ภาษาไทยในการติดทางราชการ						
3	การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยติดต่อสื่อสารกันในหมู่บ้าน						
4	การรับข่าวสาร เสี่ยงตามสาย จากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน						
5	การมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนข่าวสารการพัฒนาอาชีพกับเพื่อนบ้าน						
2.3 ด้านการมีส่วนร่วมเพื่อการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่							
1	การมีส่วนร่วมประกอบพิธีกรรม ความเชื่อของชาวนาเกลือและชาวนาข้าว						
2	การมีส่วนร่วมแต่งกายตามอัตลักษณ์ของกลุ่ม ทิม และวิถีอีสาน						
3	การมีส่วนร่วมเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ประกอบพิธีการในประเพณี ประจำหมู่บ้าน						
4	การมีส่วนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมการใช้ภาษา อาหารประจำพื้นเมือง						
5	การมีส่วนร่วมสร้างผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของหมู่บ้านนาเกลือนาข้าว						
2.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนครัวเรือนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง							
1	การมีส่วนร่วมฝึกอบรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานรัฐ						
2	การรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากภาคเอกชน						
3	การได้รับความสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพ						

ข้อ	ข้อความ	ระดับคะแนน					
		6	5	4	3	2	1
	ของตนเอง						
4	การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพ การถ่ายทอดความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น						
5	การมีส่วนร่วมสร้างกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน						

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในระดับครอบครัว

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ในช่อง ตามระดับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ตรงกับความเป็นจริง **กรุณาทำทุกข้อ** โดยมีเกณฑ์การวัด ได้แก่ 6 = มากที่สุด 5 = มาก 4 = ปานกลาง 3 = น้อย 2 = น้อยที่สุด 1 = ไม่มีการปฏิบัติเลย

ข้อ	ข้อความ	ระดับคะแนน					
		6	5	4	3	2	1
4.1 ด้านการปลูกพืชผสมผสานทำการเกษตร							
1	การทำอาชีพเกษตรกรรมเพื่อการดำรงชีพเฉพาะครอบครัว						
2	การทำอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสาน						
3	การทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นการค้าขายหลักของครอบครัว						
4	การปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน						
5	การปลูกพืชผัก ไม้ยืนต้น ผสมผสานการเลี้ยงสัตว์ไว้ในบริเวณบ้าน						
4.2 ด้านการออมทรัพย์							
1	การวางแผนใช้จ่ายแต่ละเดือนของสมาชิกในครอบครัว						
2	การประหยัดใช้สิ่งของในครัวเรือน						
3	การรู้จักมัธยัสถ์ใช้เงินอย่างมีคุณค่า						
4	การลด ละ เลิกอบายมุข						
5	การออมเงินด้วยการฝากสหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคาร						
4.3 ด้านการทำอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ของครอบครัว							
1	การรับงานเสริมมาทำที่บ้าน						
2	การรวมกลุ่มอาชีพกับสมาชิกผลิตสินค้าขายในหมู่บ้าน						

ข้อ	ข้อความ	ระดับคะแนน					
		6	5	4	3	2	1
3	การรวมกลุ่มอาชีพผลิตสินค้าส่งออกขายนอกหมู่บ้าน						
4	การไปทำงานชั่วคราวนอกฤดูกาลอาชีพหลักของครอบครัว						
5	การสมัครทำงานนอกเวลาของหน่วยงานรัฐในหมู่บ้าน						
4.4 ด้านการเอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน							
1	การทำบุญร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน						
2	การบริจาคทาน ทุนทรัพย์ให้แก่ผู้ยากไร้						
3	การแบ่งปันสิ่งของที่จำเป็นช่วยเหลือกันในครอบครัว						
4	การให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางที่ดีเมื่อสมาชิกครอบครัวทำผิดพลาด						
5	การเปิดโอกาสให้ทุกคนในครอบครัวพัฒนาตัวเองด้วยความ เป็นประชาธิปไตย						
4.5 ด้านการดำรงมั่นในภูมิปัญญาความเชื่อของท้องถิ่น							
1	การใช้ภาษาถิ่น ภาษาเฝ้า ภาษากลุ่มชาติพันธุ์เป็นกิจวัตรใน การสื่อสาร						
2	การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของป่าประจำหมู่บ้าน						
3	การเข้าร่วมประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้านเป็นประจำ						
4	การอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สืบทอดมาแต่โบราณให้แก่ ลูกหลาน						
5	การใช้ยาสมุนไพรที่บรรพบุรุษรักษาโรคร้ายของคนในหมู่บ้าน						

แบบสอบถามสำหรับการนำแนวคิดเชิงประยุกต์ใช้ “วิถีวิถีพอเพียง: สะบายดีอีสาน”

ส่วนที่ 4 แบบวัดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง (6 ด้าน 15 ตัวชี้วัด)

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ในช่อง ตามระดับการปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ตรงกับความเป็นจริง **กรุณาทำทุกข้อ** โดยมีเกณฑ์การวัด ได้แก่

6 = ปฏิบัติมากที่สุด 5 = ปฏิบัติมาก 4 = ปฏิบัติบ้าง 3 = ปฏิบัติน้อย
2 = ปฏิบัติน้อยที่สุด 1 = ไม่มีการปฏิบัติเลย

4.1 วิถีพอเพียง (ประเมินเป็นภาพรวมในการดำรงชีวิต)

ข้อ	ข้อความ	ระดับคะแนน					
		6	5	4	3	2	1
1. ด้านสังคมวัฒนธรรม							
1	ความสามัคคีร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน						
2	การมีส่วนร่วมเป็นผู้ทำข้อตกลงประชาคมของหมู่บ้าน						
3	การร่วมงานวัฒนธรรม ประเพณีของหมู่บ้าน						
4	การดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย						
5	การร่วมกันให้หมู่บ้านปลอดอบายมุข						
2. ด้านเศรษฐกิจ							
1	การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในชีวิตประจำวัน						
2	การจัดทำบัญชีครัวเรือน						
3	การสร้างรายได้เสริมเพิ่มรายได้หลักในครอบครัว						
4	การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพเป็นวิสาหกิจชุมชน						
5	การออมเงิน ประหยัดมัธยัสถ์ในการใช้จ่ายเงิน						
3. ด้านจิตใจ							
1	การดำรงชีพด้วยการยึดมั่นในศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม						
2	การทำบุญหมู่บ้าน						
3	การช่วยเหลือบริจาคทรัพย์ สิ่งของให้แก่คนที่ยากจน						
4	ความรักความผูกพันในครอบครัว						
5	ความพึงพอใจในการดำรงชีวิตร่วมกันในหมู่บ้าน						
4. ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม							

ข้อ	ข้อความ	ระดับคะแนน					
		6	5	4	3	2	1
1	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์						
2	การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของส่วนรวมให้เกิดความคุ้มค่า						
3	การร่วมมือกันใช้พลังงานทดแทน						
4	การจัดการขยะในหมู่บ้านไม่ส่งผลกระทบต่อคน หมู่บ้านและสิ่งแวดล้อม						
5	การร่วมมือกันปลูกต้นไม้เพิ่มเติมให้กับหมู่บ้าน อนุรักษ์ป่าชุมชน						

4.2 วิธีพอเพียง (ประเมินเป็นภาพรวมในการดำรงชีวิต)

ข้อ	ข้อความ	ระดับคะแนน					
		6	5	4	3	2	1
1. ด้านความประหยัดมัธยัสถ์							
1	การใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยทั้งตนเองและครอบครัว						
2	การมีเงินออมไว้ในกองทุน หรือกลุ่มออมทรัพย์						
3	การมีเงินออมในธนาคาร						
4	การมีประกันชีวิตไว้กับบริษัทเอกชน						
5	การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย						
2. ด้านการลดรายจ่าย							
1	การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ในพื้นที่บริเวณบ้าน						
2	การลดอบายมุข (กินให้น้อยลง หรือเกี่ยวข้องให้น้อยลง)						
3	การลดอบายมุข (ละการเกี่ยวข้องอบายมุข เช่น เข้าพรรษา ทุกวันพระ)						
4	การเลิกอบายมุข						
5	การซื้อสิ่งของใช้เท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ						
3. ด้านการเพิ่มรายได้							
1	การประกอบอาชีพที่สุจริตเพิ่มขึ้นเป็นอาชีพที่สอง						

ข้อ	ข้อความ	ระดับคะแนน					
		6	5	4	3	2	1
2	การผลิตสินค้าส่งให้ร้านหรือตัวแทน						
3	การรวมกลุ่มกับเพื่อนบ้านสร้างอาชีพหารายได้เพิ่ม						
4	การเพิ่มพื้นที่ ขยายหรือเพิ่มจำนวนผลผลิตจากอาชีพเดิมเพื่อสร้างรายได้						
5	การเดินทางไปรับจ้างทั่วไปทั้งในและนอกหมู่บ้าน						
4. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้							
1	การใช้เทคโนโลยีเก็บข้อมูลชุมชนเพื่อสื่อสารข้อมูลกับเพื่อนในหมู่บ้าน						
2	การรับความรู้จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้าน						
3	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายในหมู่บ้าน						
4	การมีส่วนร่วมสร้างกลุ่มเครือข่ายทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน						
5	การเดินทางศึกษาดูงานนอกหมู่บ้านด้านเศรษฐกิจพอเพียง						
5. ด้านการเอื้ออารีต่อกัน							
1	การช่วยเหลือคนยากจน						
2	การช่วยเหลือบริจาคสิ่งของให้ผู้ด้อยโอกาส						
3	ความรู้รักสามัคคีในครอบครัว						
4	ความรู้รักสามัคคีในชุมชน						
5	การร่วมทำงาน กิจกรรม โครงการพัฒนาหมู่บ้านด้วยจิตอาสา						

ส่วนที่ 5 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

---ขอขอบคุณทุกท่านในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้---

Code: _____

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย: ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

โครงการวิจัย: แนวทางการพัฒนาสังคมแห่งความสุข “สะบายดีอีสาน” สานพลัง
 ประชากร 2 นาคู่ขนานวิถีอีสานไม่ทิ้งกัน (ปีงบประมาณ 2563)

ผู้วิจัย: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา)

ข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี เพศ.....
 2. อาชีพหลัก.....รายได้/ด.....บาท กี่ปี.....ปีอาชีพรอง.....รายได้/ด.....
.....บาท กี่ปี.....ปี
 3. สมาชิกกลุ่มทางสังคม.....กลุ่มที่เกี่ยวกับนาข้าว.....นาเกลือ.....
 4. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่.....ปี ผูกพันกับเรื่องอะไรในชุมชนมากที่สุด.....
- สังกัดกลุ่มประชากรรัฐ: ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม
 ภาคประชาชน

ข้อคำถามสำคัญ

5. ท่านคิดว่า “สะบายดีอีสาน” คืออะไร?.....
.....
6. “วิถีอีสานไม่ทิ้งกัน” คืออะไร?.....
.....
7. สังคมแห่งความสุข คืออะไร?.....
.....
- 8) ระดับความสุขที่เป็นพื้นฐาน (Community Base Line) ของชุมชน 2 กลุ่มเกษตรกรนาเกลือและ
 นาข้าวของอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี?
 กลุ่มนาข้าว มีความสุขในชุมชนอย่างไร?.....
 กลุ่มนาเกลือ มีความสุขในชุมชนอย่างไร?.....
- 9) ภูมิสังคม ภูมิสถานบ้านเมืองที่เป็นวิถีอีสาน วิถีบ้านดุง กระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีแบบคน
 บ้านดุง ที่เกิดรูปแบบสังคมที่ไม่ทิ้งกัน “สะบายดีอีสาน”
 คนบ้านดุง แก้ปัญหานาเกลือ นาข้าวกันอย่างไร?.....
.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อทีมผู้ช่วยนักวิจัยในการลงพื้นที่ เก็บข้อมูลทั้ง 4 ตำบล

นางสาวไอลดา ชีพจำเป็น นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ภาพบางส่วนในการลงพื้นที่วิจัย 4 ตำบล อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์ปลัดอาวุโส อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์พัฒนาชุมชนอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 3 จัดเวทีชาวบ้าน 4 ตำบล ครั้งที่ 1

ภาพที่ 4 จัดเวทีชาวบ้าน 4 ตำบล ครั้งที่ 2

ภาพที่ 5 ทีมชาวนาข้าวและนาเกลือตัวแทน 4 ตำบลผลกระทบในอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 6 โลโก้ “บ้านดุงแบรนด์” ที่ได้จากการวิจัยที่เสนอใช้กับสินค้าใน 4 ตำบลที่มีคุณภาพโดยได้รับอนุญาตจากส่วนราชการอำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติและผลงานวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคล (ชื่อ-นามสกุล)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูษิต ภูคำชะโนด

ที่อยู่ปัจจุบัน

81/7 Icondo Salaya อาคาร A ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

เบอร์โทรศัพท์(มือถือ)

083-177-5973

E-mail

phusit.ph@ssru.ac.th

ระดับการศึกษา

ปร.ด. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ศศ.ม. (การพัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2551

พธ.บ. (การบริหารการศึกษา เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545

นศ.บ. (นิเทศศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545

สาขาวิชาที่เชี่ยวชาญ

การพัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง

ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำหลักสูตรกลุ่มวิชาการจัดการสังคมและวัฒนธรรม แขนงวิชาการจัดการ

พัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

- รองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ฝ่ายบริการวิชาการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

หนังสือ

ตามรอยพ่อ...อยู่อย่างพอเพียง

เศรษฐกิจสังคมตามแนวพระราชดำริ

งานวิจัย

- พ.ศ. 2552-2559 ทำการวิจัย 15 เรื่อง (งบประมาณรายได้มหาวิทยาลัย/

ประวัติและผลงานวิจัย

ทุน กทม. /ทุน วช./ทุน สกอ.)

- **พ.ศ. 2558** (ทุน สกอ.) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาและการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านการละเล่นท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนคูสีตาราม เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- **พ.ศ. 2559** ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนอาเซียน กรณีศึกษานครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ทำวิจัยร่วมกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว)
- **พ.ศ. 2559** (ทุน วช.) ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของประชาชนตลาดน้ำสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
- **พ.ศ. 2560** (ทุน วช.) เรื่อง การพัฒนาสังคมแห่งความสุขตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบนพื้นที่ผลกระทบนาข้าวและนาเกลือ ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี
- **พ.ศ. 2561** (ทุน วช.) เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของประชาชน 3 จังหวัด ยากจนโซนภาคเหนือภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- **พ.ศ. 2562** (ทุน วช.) เรื่อง การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใสและหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
- **พ.ศ. 2562** (ทุน วช.) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อก้าวพ้นจากความยากจนสู่ “ระดับความพอเพียง: สบายดีอีสาน” ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

บทความ

พ.ศ. 2552-2559 รวมทั้งหมด 48 บทความ จาก

<https://scholar.google.co.th/citations?user=mi9JWsiAAAAJ&hl=th>

พ.ศ. 2561 มีบทความเพิ่มขึ้น 4 บทความ (Article International)

- Sufficiency Economy based Community Development Management for Reducing Inequality among the Poor

ประวัติและผลงานวิจัย

- Households (Journal of MCU Peace Studies, 2020)
- Sufficient Way-Method Of Life Based On The Sufficiency Economy Philosophy Of Asean People: Vientiane, Lao Pdr. (International Journal of Management and Applied Science, ISSN: 2394-7926 Volume-5, Issue-8, Aug.-2019, pp.17-21)
 - Guidelines for Social Network Development Towards Environmental Conservation and Ways of People' Lives at Floating Market for Sustainable Tourism in Taling-Chan District, Bangkok. (International Journal of Management and Applied Science, ISSN: 2394-7926 Volume-5, Issue-8, Aug.-2019, pp.22-26)
 - การพัฒนาชุมชนวิถีประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล: หลักความโปร่งใสของประชาชนในพื้นที่เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 8 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม 2562, หน้า.278-293.
 - บุพปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในครอบครัวของหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ในวารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) พ.ศ. 2562, หน้า.1-15.
 - The Model of Public Participation in Social Development Based on The Philosophy of Sufficiency Economy Affecting Paddy Fields and Rock Salt Fields in Ban Dung District, Udon Thani Province, Thailand. Phranakhon Rajabhat Research Journal (Humanities and Social Sciences), Vol.15 No.1 (January - June 2020), pp.293-312.
 - The Sufficiency Economy Based Community Development Management for Reducing Inequality among Poor Households, Journal of MCU Peace Studies Vol. 8 No. 1 (January - February 2020), pp.32-44.